

ПІВДЕННО- УКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ СТУДІЇ

ПРОГРАМА ТА МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

4-5 грудня, 2023 р.

м. Одеса

*VI Всеукраїнська науково-практична
конференція
студентів та молодих вчених*

Програма та матеріали виступів учасників

*ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ СТУДІЇ*

УДК: 1+316 (062.552)

Затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Рецензенти:

Володимир ЖАРКИХ, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»

Ірина ОРЛЕНКО, докторка філософії, завідувачка Одеського обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

Південноукраїнські наукові студії : програма та матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 04-05 грудня, 2023 р.) / відпов. за випуск Петінова О. Б. Одеса, 2024. 195 с.

4-5 грудня 2023 року відбулася традиційна щорічна, вже VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Південноукраїнські наукові студії». Організатори – кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та Південно-Українське відділення Соціологічної асоціації України (ГО-партнер). Працювали такі секції, як «Сучасні контексти розвитку філософської думки», «Освіта в суспільстві знань», «Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку», «Особистість в ціннісній парадигмі соціуму», «Аксіосфера сучасного українського суспільства». Конференція об'єднала наукове співтовариство викладачів, студентів та аспірантів Одеси, Черкас, Миколаєва, Львова, Дніпра та інших міст. Активну участь у заході взяли представники ЗВО-партнерів, надзвичайно порадували виступи молодих науковців художньо-графічного, соціально-гуманітарного факультету, факультету іноземних мов, факультету дошкільної педагогіки та психології. Конференція проходила у змішаному форматі. Збірник вміщує матеріали та тези доповідей учасників конференції. Теми, винесені на обговорення під час конференції, були надзвичайно актуальними, науковий захід об'єднав молодих цілеспрямованих людей, які під керівництвом науково-педагогічних працівників створюють творче наукове середовище через реалізацію успішних проєктів, орієнтованих на підтримку нових наукових ідей, інновацій та обмін знаннями.

ЗМІСТ

Афанасьєв Олександр	ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ І ЙОГО РІЗНОВИДИ.....	8
Васильєва Лариса	ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ БУТТЯ У ПРАЦЯХ В. ФРАНКЛА ТА Е. ФРОММА.....	12
Подлесний Андрій	ТЕХНОГЕННИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ.....	15
Полуян Ксенія	НЕВІЛЬНОМУ ЖИВЕТЬСЯ ПРОСТІШЕ ТА ЛЕГШЕ?	17
Федорова Вероніка Атаманюк Зоя	ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТУ.....	19
Юрасова Дар'я	СВОБОДА – ЦЕ УСВІДОМЛЕНА ПОТРЕБА?	22
Чолак Марія	«ЗНАННЯ - НАСТІЛЬКИ ЦІННА РІЧ, ЩО ЙОГО НЕ СОРОМНО ВИДОБУВАТИ З БУДЬ-ЯКОГО ДЖЕРЕЛА» (ТОМА АКВІНСЬКИЙ)	24
Акулов Олександр	ЛЮДИНА НАБЛИЖАЄТЬСЯ ДО СВОБОДИ?	26
Комарова Вікторія Атаманюк Зоя	ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	30
Корженко Аліна	ФІЛОСОФІЯ І ІДЕОЛОГІЯ – ВІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ?	33
Іванова Аліна	ХТО МАЄ ПРАВО НАМИ УПРАВЛЯТИ?.....	35
Аксьонова Віра Кобзар Валерій	ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ НЕТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ АКСІОСФЕРИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	38
Аксьонова Віра	СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	41

Арапакі Марина	КУЛЬТУРА У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	45
Білоусова Кіра	МЕТАФІЗИКА ЛЮБОВІ В ТВОРЧОСТІ КАНТА.....	49
Бохонок Анна	ОСОБЛИВОСТІ ВИПЛАТИ ПРЕМІЙ ДО СВЯТКОВИХ ДНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	51
Бутенко Елеонора	ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ.....	54
Веліксар Оксана Дружкова Ірина	ПЕТРО СКАРГА ПРО КАТЕГОРІЇ «ДЕРЖАВА», «ВЛАДА І ЗАКОН» В РОБОТІ «O jedności kościoła Bożego» («Про єдність Церкви Божої»).....	56
Світлицька Віолета	ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК НАЙПОТУЖНІШИЙ ПРЕДИКТОР РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА. ВПЛИВ ОСВІЧЕНОСТІ ЖІНКИ НА КЛІМАТИЧНІ ЗМІНИ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ.....	58
Врайт Галина	ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	60
Врайт Галина Гавриш Ніколь	ГЛОБАЛЬНА АДАПТАЦІЯ У БІЗНЕСІ.....	62
Врайт Галина Данильчук Крістіна	КРОСКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ В БІЗНЕСІ.....	65
Гавіловський Тімур Федорова Інна	ОСВІТА В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ.....	66
Глядченко Євген Замкова Ірина	ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ У РОЗРАХУНКАХ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ	70
Гончарова Ольга Єзерський Володимир	МАНІФЕСТ «ЦИФРОВОЇ ЕТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ».....	72
Городнюк Людмила	ЕРА ТЕХНОФЕОДАЛІЗМУ: ЦИФРОВА ЛЮДИНА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ «НЕРІВНОСТІ»	76
Гращенко Ніна	ГУМАНІСТИЧНА ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ.....	80

Петінова Оксана

Даниленко Анастасія	РОЛЬ МОВИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ...	82
Дмитришин Віталій	СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	85
Dobrolyubska Yuliya	SYNTHETIC CONCEPT OF LOCAL CIVILIZATIONS	88
Дуков Олександр	СОНЯЧНЕ СЯЙВО У ЛІТЕРАТУРІ ТА ФІЛОСОФІЇ ХАРУКІ МУРАКАМІ.....	92
Куліковська Лілія	ІНТУІЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У НАУКОВОМУ ПІЗНАННІ	96
Єрофєєвська Катерина	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ.....	99
Кадієвська Ірина Андрієнко Денис	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Кадієвська Ірина Кащеєв Ростислав	ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	105
Кадієвська Ірина Наметченко Володимир	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ.....	107
Короленко Ірина	ВПЛИВ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА..	108
Михайлов Валерій	ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СТОЇЦИЗМУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ.....	110
Мусевич Сніжана	ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ: РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	114

Надточій Наталія	ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	118
Камнєв Олександр	АГРЕСІЯ У ВІЙСЬКОВИХ: ДІАГНОЗ ПО ФРЕЙДУ..	121
Парамоненко Андрій	НІГІЛІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....	123
Онищенко Олена	ТЕОРЕТИЧНИЙ СИНТЕЗ АКСІОСФЕРИ МОЛОДІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ КРИЗИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	125
Ореховська Олена	ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ.....	130
Ріпа Андрій	ЗМІНА ПАРАДИГМ: ВІЙНА, БЕЗПЕКА, УБЕЗПЕЧЕННЯ.....	133
Сахно Валерія	ОБ'ЄКТИВНА ТА СУБ'ЄКТИВНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ПРАВІ.....	136
Семко Яна	КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД ТА ІДЕЯ ДИТИНСТВА.....	139
Соловей Ігор	БЕЗ БОРОТЬБИ НЕМАЄ ПРОГРЕСУ.....	143
Андрєєва Ольга	ФІЛОСОФІЯ МАРКЕТИНГУ ЯК КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН.....	146
Бутенко Елеонора	ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ.....	150
Чумак Єгор	ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА СТРАТЕГІЯ БРЕНДУ.....	152
Щербина Єлизавета	СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ.....	155
Чекаліна Марія	ТРАНСНАЦІОНАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	158

Начев Андрій Карастан Сергій	СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ: ПОШУК ФІЛОСОФСЬКИХ ПІДХОДІВ.....	161
Усатюк Ігор	НОВІ РИСИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	164
Реутський Василь	ВПЛИВ ПОЛІТИКИ В. ЮЩЕНКО НА АКСІОСФЕРУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	165
Семенов Ігор	ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ.....	167
Старовойтова Ірина	ІННОВАЦІЙНА ПРОГРАМА «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ.....	171
Барков Степан Поплавська Тетяна	ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ.....	176
Олександр Крохмаль	ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ.....	178
	ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ.....	181

Олександр Афанасьєв – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та політології
Національний університет «Одеська політехніка», м.Одеса, Україна

ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ І ЙОГО РІЗНОВИДИ

Нині прийнято поділяти наявне знання на кілька сфер залежно від описуваних об'єктів і (або) застосовуваних методів: природничонаукове, технічне, гуманітарне, повсякденне, релігійне та ін. сукупності знання. Причому релігійне знання іноді включають у гуманітарне. Можливий поділ за іншими підставами, наприклад за відповідності науковим ідеалам і нормам: наукове, ненаукове, навколонукове, антинаукове, лженаукове тощо.

Значну частину позанаукового знання нерідко зараховують до розряду гуманітарного знання, і воно перебуває в неоднозначному ставленні до гуманітарних наук. Це стосується теології, парапсихології, деяких розділів астрології, містичних практик тощо. Виправдовується це тим, що наукове гуманітарне знання не може охопити всієї духовної сфери. Крім того, як усяке наукове знання, гуманітарне наукове знання є знанням середнього ступеня загальності, за винятком філософії, яку, втім, рідко зараховують до розряду наук. Для філософії в цьому немає нічого образливого, скоріше навпаки, оскільки в неї є незаперечні переваги порівняно з наукою. У людині невичерпна потреба в знанні загальних, граничних, абсолютних засад людського духу або найзагальніших характеристик духовного універсуму, як і буття взагалі. У теоретично-раціональній формі це сфера філософського пізнання. Коли наука виникла, вона багато чому вчилася у філософії: аргументації, теоретичній побудові, логіці висновків тощо. В минулому, а нерідко й нині в сфері універсуму лежить царина пошуків релігійно-теологічних або спекулятивно-містичних форм думки. З іншого боку, людині необхідне знання не тільки про універсальні, але і про індивідуальні прояви людського духу, наприклад, про творчі пориви, інтуїтивне або містичне осяяння. Як зазначав Гете, для художника справжня творчість починається як прорив до найвищого і найважчого в мистецтві, до осягнення індивідуального. Тут розташовується царина художнього знання, історичного та гуманітарного розуміння. Багато що і в цій царині істотно відрізняється від загальноприйнятих у науці методів і норм пізнання. Отже, необхідні чіткі критерії відмінності гуманітарного знання від негуманітарного, гуманітарних наук від позанаукового гуманітарного знання.

Гуманітарні знання – це не просто знання про людину, оскільки її вивчають і природничі науки, і соціальні дисципліни, і багато прикладних аспектів технічних теорій. Гуманітарне знання слід визначити як знання про внутрішній світ людини, виражений у матеріальних та ідеальних культурних утвореннях, наділених людськими значеннями, цінностями, смислами, насамперед в текстах.

Текстуальну природу мають практично усі культурні утворення, а іноді і природні явища, коли людина наділяє їх смислами, тобто читає як текст.

Віднесення того чи іншого гуманітарного знання до розряду наук залежить від ступеня виконання ними стандартів науковості, де насамперед необхідно врахувати ознаки наукового знання. Серед них відзначають: обґрунтованість, експліцитність, загальнозначимість, референційність, валентність (наприклад, істинно чи неправдиво), рефлексивність. Усі зазначені ознаки взаємопов'язані, наприклад, без експліцитності або загальнозначимості (інтерсуб'єктивності) неможлива обґрунтованість, оскільки знання має бути якимось представлене і сприйняте. Тільки виконання всіх ознак (кон'юнкція) дає те, що в строгому сенсі називається науковим знанням. Обґрунтованість знання прямо пов'язана з раціональністю. Раціональність розглядається як форма обґрунтованості знання, а нерідко ототожнюється з нею. Можливі варіанти зазначеного співвідношення залежать від прийнятих критеріїв раціональності, які не залишаються незмінними. Наприклад, жорсткий критерій раціональності передбачає тільки теоретичне або тільки наукове знання. Для слабкого критерію достатньо дотримання деяких правил і норм мислення або діяльності. Виділяють також і такі риси науковості знання: відтворюваність, перевіряємість, виводимість, системність, передбачуваність. Утім, деякі з них є наслідком перелічених вище ознак наукового знання, хоча найчастіше мають самостійну цінність.

Серед структурних компонентів, які дають змогу співвіднести дане знання з наукою, визначальними, щонайменше, є: форми організації знання, насамперед теорія та її методи, функції науки, особливо пояснення, а також парадигмальність як специфічна особливість функціонування наукового знання та його продукування. Та частина гуманітарного знання, яка свідомо (або через недогляд) не відповідає стандартам науковості й не включає названі структурні компоненти, належить до гуманітаристики, решта гуманітарного знання може бути названа гуманітарними науками.

Іноді гуманітарне знання визначають як наративне. Це загалом правильно. Наративна організація є фундаментальною властивістю і наукового, і ненаукового гуманітарного знання. Але, по-перше, там присутні й ненаративні компоненти на кшталт дедуктивних висновків, класифікацій чи історичних хронік. По-друге, природничі науки також включають наративні компоненти, хоча природничо-наукове знання намагається позбутися наративів. До того ж наративи можуть виконувати пояснювальну функцію. Ступінь науковості гуманітарного знання великою мірою визначається характером пояснювальної спроможності наративів, оскільки пояснення - найважливіша функція науки. Наративні пояснення, надаючи смислу людським діям, демонструють взаємопов'язаність, закономірність, значущість різноманітних незв'язаних, випадкових, незначних справ і подій, пов'язуючи їх у цілісні утворення і надаючи їм життєву виразність, будучи суттєвим доповненням ненаративних пояснювальних схем. Однак наративна стратегія гуманітарних дисциплін із

реальним або удаваним суб'єктивізмом не має підміняти наукову об'єктивність як непереконливу вимогу науковості.

Наративні та ненаративні пояснення здійснюються в рамках гуманітарних теорій. Можна виокремити необхідний і достатній перелік їхніх стандартних компонентів для зарахування гуманітарних концепцій до наукових теорій: вихідні принципи (системоутворювальні концепти), ідеалізовані об'єкти, сукупність законів і понять, сфера технологічних втілень, об'єкт і предмет. Порівняно з природничо-науковими теоріями гуманітарні теорії можуть створювати не лише свій предмет, а й свій об'єкт, активно використовують філософські ідеї та тісніше пов'язані із соціокультурною практикою. Однак ця відмінність не є підставою для їх протиставлення природничо-науковим. Суттєві відмінності виявляються в самих гуманітарних концепціях під час їхнього порівняння одна з одною: у специфіці компонентів, особливо законів та інших пояснювальних положень або системоутворювальних концептів. Це одна з підстав розрізняти підвиди гуманітарних наук, наприклад, такі, що відповідають суворим науковим ідеалам, і такі, що відповідають послабленим науковим нормам.

Коли розрізняється гуманітарне і природознавче наукове знання, то часто природознавче видається за ідеал. Але це не зовсім вірно, не всяке природознавче знання відповідає науковим ідеалам, по друге, навіть ідеальне наукове знання не може пояснити багато з того, що можуть гуманітарні підходи. Наприклад, неможливо кількісно обчислити відношення між ідеями, щоб оцінити певне відкриття, тим більше, що лише гуманітарні науки завдяки якісному аналізу можуть поглянути на таке відкриття в широкому культурному контексті, без чого відкриття виглядає як незрозуміле диво. Гуманітарний підхід дає змогу виявити спорідненість і взаємний вплив ідей із різних галузей знання або неусвідомлювану наративну лінгвістичну основу природничо-наукових текстів. Тільки гуманітарні методи змогли виявити тотожність ньютонівського уявлення фізичних об'єктів і уявлення його сучасника і співвітчизника філософа Джона Локка про людей як про соціальні об'єкти. Навряд чи знайдеться природничонаукове пояснення такому феномену, як метафори, а без них неможливе продукування й розуміння нового, насамперед наукового знання, зокрема й природничо-наукового, особливо коли необхідно вписати нове знання в наявні уявлення.

Проте все ж таки гуманітарні дисципліни, навіть ті, які зветься науками, не завжди відповідають ідеалам науковості. З цього випливає кілька міркувань.

Перше. Можна послабити деякі норми науковості, щоб усі гуманітарні дисципліни могли їм відповідати. Такий шлях використовується, проте він досить небезпечний, бо може погубити науку, оскільки лженаукові концепції тоді також зможуть претендувати на науковість.

Друге. Можна проголосити гуманітарне знання особливою наукою зі специфічними науковими нормами і ідеалами. Але і це призведе до того, що

кожна дисципліна зможе претендувати на статус особливої науки. Тоді теж не залишиться різниці між наукою, ненаукою і псевдонаукою, бо усяку сукупність знань можна буде оголосити особливою, специфічною наукою.

Третє. Треба вдосконалювати гуманітарне знання, щоб наблизити його до загальнонаукових норм, або до норм науковості природознавства, що майже одне й теж. До речі, це стосується і науково-технічного знання, яке теж не завжди відповідає загальнонауковим ідеалам. Третій підхід здається досить доречним, бо деякі гуманітарні дисципліни, наприклад, педагогіка чи соціальна терапія ближче до мистецтва, ніж до науки, а деякі розділи історії ближче до літератури, ніж до науки. І тут для наукового вдосконалення гуманітарного знання відкриваються непогані перспективи. Але абсолютувати цей підхід також не можна. Зокрема, історичні дисципліни мають справу зі стрілою часу, яку не можна звести до природничонаукової симетрії, яка впливає з ідеалу наукового закону.

Крім того, цей шлях як неявну передумову містить тезу про переваги природничих наук за низкою параметрів, серед яких насамперед виокремлюють застосування логіко-математичних формалізмів і кількісних методів. Застосування кількісних методів у природничих науках справді більш поширене, ніж застосування там якісних методів. Але чому слід вважати, що це має обов'язково і повсюдно спрацьовувати в гуманітарних науках? Чи не можуть якісні методи в гуманітарній сфері, пов'язані з тими чи іншими інтерпретаціями, дати кращі результати, ніж кількісні? Позитивна відповідь на це запитання сьогодні вже не здається несподіваною. Тим паче що якісні методи мають високий загальнонауковий статус, зокрема й за межами гуманітарного знання. У математиці, наприклад, існує якісна теорія диференціальних рівнянь або якісні методи у варіаційних задачах. Хоча якісні методи в математиці та в гуманітаристиці вельми різні речі, проте, очевидно, що кількісні методи апріорі не повинні мати ціннісної переваги.

Четверте. У гуманітарному знанні треба розрізнити науковий і ненауковий центри тяжіння. До першого тяжіють науково орієнтовані дисципліни, багато з яких практично не відрізняються від природничих теорій, відповідаючи строгим ідеалам науковості, серед яких, наприклад, деякі розділи лінгвістики, кількісна історія тощо, а інші відповідають послабленим ідеалам науковості, як, скажімо, літературознавство, психологія чи більшість історичних дисциплін. До другого тяжіє гуманітарне знання, яке не протиставляє себе науці, але на наукові ідеали і норми не претендує, як, наприклад, літературна або театральна чи кіно- критика. Вона належить до відносно вільної сфери громадської думки, у ній сильніше проявляється індивідуальний початок, суб'єктивна думка, оригінальний погляд. Критика виступає вільним інтерпретатором тексту, своєрідною галуззю дослідницької діяльності. Мабуть, критика слід вважати різновидом письменника, а не вченого, хоча він нерідко користується досягненнями літературознавчої науки, але робить це не на користь науки, а на користь суспільної боротьби, звертаючись до широкого загалу, багато в чому формуючи

громадську думку. Очевидно, що літературна або мистецька критика ніколи не стане наукою, на відміну, наприклад, від літературного коментаря за всієї суб'єктивності останнього. Коментатор має спиратися на факти, він не може довільно тлумачити культурний чи соціальний контекст твору. Сюди можна віднести також журналістські дослідження. То є сфера гуманітаристики, яка є ненаукою, але і не псевдонаукою. До цієї царини відносимо і знання, яке добуває митець, літератор чи художник, який свідомо ставить дослідницькі задачі у своїй творчості.

Іншими словами, можна виокремити гуманітарні науки двох типів, які відповідають жорстким або послабленим ідеалам науковості, і гуманітаристику – величезну царину позанаукового гуманітарного знання з різним ступенем віддаленості від науки її окремих складових.

Лариса Васильєва – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ БУТТЯ У ПРАЦЯХ В. ФРАНКЛА ТА Е. ФРОММА

Питання сенсу життя є фундаментальними, традиційними проблемами у психології, філософії, теології, мистецтві. Вони завжди, у всі епохи турбувало представників людського роду, і особливого значення вони набувають у контексті життєвих потрясінь, «яскравих» подій персонального чи соціального масштабу, коли відбувається актуалізація чи переоцінка цінностей. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується відсутністю стабільності практично у всіх сферах життя – перед людиною ставиться складне завдання виявляти гнучкість, здатність приймати та адаптувати зовнішні умови, зберігаючи при цьому внутрішню цілісність та ментальне здоров'я. Осмисленість власного життя може бути опорою у прийнятті життєво важливих рішень та подоланні кризових ситуацій. Також важливо відзначити, що «осмисленість» не може виступати лише теоретичним конструктом або пояснюючим поняттям, це своєрідна активізуюча сила для діяльності людини.

Особистість часто задумується про те, навіщо я живу в цьому світі, в чому сенс мого життя, як мені жити далі, хто я в цьому величезному світі? Саме відповіді на ці питання і намагається дати світові екзистенційна філософія.

Найбільш яскравими представниками екзистенційної філософії ХХ століття є Еріх Фромм та Віктор Франкл.

У своїй книзі «Втеча від свободи» Фромм досліджував складну ситуацію, в якій виявляється європейська людина, коли прагнення до індивідуальності призводить до самотності, відчуття своєї жалюгідності та безсилля [1]. Він провів аналіз періоду формування нової філософії, нового погляду на людину та сенс її життя. На прикладі філософсько - психологічного аналізу світоглядів Лютера та Кальвіна Фромм намагається дати більш розгорнуту і повну картину історичних процесів та їх впливу на людину, визначити причини втечі людини від самої себе та від власної свободи. У другій своїй книзі «Людина для самої себе» Еріх Фромм розглядає проблеми етики, норм і цінностей, які ведуть людину до самореалізації та здійснення її творчого потенціалу.

Аналіз творів Еріха Фромма дозволяє виділити головні екзистенційні ідеї: розвиток моральних якостей людини, самопізнання та саморозвиток як сенс та життєва мета.

Не менш важливим представником екзистенційної психології є Віктор Франкл (1905 р.)

Термін «логотерапія» В. Франклом був запропонований ще в 20-ті рр., згодом він використав поняття екзистенційний аналіз». Необхідно наголосити, що сам термін «логос» для Франкла – не просто «слово», не просто вербальний акт, а квінтесенція ідеї, сенсу, тобто це і є сам зміст.

Особливу увагу Франкл приділяє «проміжним» ситуаціям і положенням, коли людина опиняється перед обличчям невідомого захворювання або в концентраційному таборі, – так він отримує можливість пізнати зміст і цінність свого існування. Сам В. Франкл пройшов з 1942 по 1945 р. п'ять концтаборів, у яких втратив батьків, дружину та брата. Трагічні події його життя, безсумнівно, збагатили його як психолога та філософа: «Коли людина перестає бачити кінець якогось тимчасового відрізка свого життя, вона не може поставити собі ніякої подальшої мети, жодного завдання; життя тоді втрачає в його очах будь-який зміст і всяке значення. І навпаки, прагнення до будь-якої мети в майбутньому становить ту духовну опору, яка така потрібна в'язню табору, оскільки тільки ця духовна опора в змозі вберегти людину від падіння під впливом негативних сил соціального середовища, вберегти її від повної відмови від самого себе».

Проблема сенсу, безумовно, стала центральною у роботах В. Франкла, який вважав, що знайти сенс життя – головна мотиваційна сила в людині: сильна смислова орієнтація здатна продовжувати та рятувати життя людини. За В. Франклом, кожне життя має унікальний сенс, не може бути виділено універсальних смислів життя: у життєвого сенсу унікальний суб'єкт-носій, неповторна та індивідуальна ситуація набуття сенсу і шлях як пошуку, так і реалізації життєвих цілей і смислів [2].

В. Франкл бачив тенденцію утвердження безглуздості життя сучасної людини в екзистенційному вакуумі, який знаходить прояв у апатії, нудьзі. Якщо знання сенсу життя здатне наповнити його, то брак цього знання може стати причиною неврозів (наприклад, невроз безробіття). Знання життєвого завдання

виступає основним інструментом психогігієни, найважливішим способом виживання та збереження здоров'я. Путівниковою зіркою у пошуках сенсу виступає совість людини (за В. Франклом, совість – орган сенсу).

Як загрозу сенсу існування В. Франкл називає страждання, провину і смерть («трагічна тріада»). Через страждання людина може прийняти долю. Вина може бути подолана щирим каяттям, відповідальністю, переосмисленням. Щодо смерті, В. Франкл робить висновок, що «життя, не гідне життя, не існує», незалежно від тривалості життя будь-яке життя може бути наповнене змістом. Таким чином, будь-яка ситуація, будь-яка перешкода може бути трансформована, перетворена на осмислену.

У кожній точці життя ставить перед людиною нові завдання, складні вибори та протиріччя – життя робить виклик, а людина приймає його, а питання про сенс свого життя людина може звернути лише до себе самої. Дати відповідь про конкретний сенс життя конкретної людини у певний момент – здатність виключно самої особистості, тільки вона може знайти призначення і виконати життєву місію.

Пошук сенсу життя, реалізація планів з втілення ідей у життя та прагнення до кращого – основний двигун поведінки та розвитку особистості, що є вродженим.

Сенс життя не знаходиться і не вибирається, а формується людиною шляхом самореалізації, саморозвитку та діяльності. Сенс життя настільки ж унікальний, як і зовнішність людини. Для повного розуміння свого життя людина повинна орієнтуватися на кілька груп цінностей:

- Цінності творчості – реалізація себе через творчу діяльність
- Цінності переживання – важливість переживання спектр емоцій, які отримують від зовнішнього світу.
- Цінності відносин – важливість розуміння важливості взаємодії з іншими людьми.

Набуваючи сенсу, людина повинна прагнути його здійснення, щоб домогтися самоактуалізації особистості.

Людина може знайти і реалізувати сенс життя, може і повинна взяти на себе відповідальність за свою долю, навіть якщо її свобода об'єктивно обмежена обставинами. Це можливо завдяки фундаментальним людським якостям. Здатність до самотрансцендентності – можливості уявного виходу людини за межі самого себе, у спрямованості на те, що існує зовні.

Проведений аналіз філософсько-психологічних поглядів Е. Фромма і В. Франкла дає нам підґрунтя для наступних висновків.

1. Здатність до самоусунення – можливості в будь-якій ситуації піднятися над собою та над ситуацією, подивитися на себе збоку.

2. Необхідною умовою психічного здоров'я особистості є певний рівень напруги, що виникає між людиною і локалізованим у зовнішньому світі об'єктивним змістом, яку людина повинна здійснити.

3. Відсутність сенсу породжує в людини стан «екзистенційного вакууму», який виступає причиною найрізноманітніших неврозів.

4. Немає сенсу життя «взагалі» - існує конкретний сенс життя цієї особистості цінний момент. Сенс життя змінюється від ситуації до ситуації.

Список використаних джерел:

1. Фромм Е. Втеча від свободи / перекл. з англ. М.Яковлева. Харків, 2019. С.288.
2. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Харків. 2020. С.160.

Андрій Подлесний – студент 1 курсу факультету іноземних мов
 Науковий керівник: **Зоя Агаманюк**, докторка філософських наук, доцентка
 кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕХНОГЕННИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Завдяки стрімкому розвитку науки і техніки протягом ХХ та ХХІ століть змінилися всі аспекти нашого життя, починаючи від розширення економічної складової, продовжуючи стрімкими змінами у геополітиці та закінчуючи перебудовою системи нашої життєдіяльності.

Усі ці результати науково-технічного прогресу дають нам підставу ввести нове поняття для позначення нашого сучасного світу, а саме – техногенна цивілізація.

Сучасну техногенну цивілізацію характеризують нові принципи та норми життя людства, коли моральні ідеали та цінності змінюються. Сьогодні найвищими цінностями стають інтенсивний розвиток науки, інформаційних технологій, а також зростання інтелектуальної свободи у всіх сферах життя та діяльності людей.

Можна виокремити декілька основних рис, якими позначають техногенний характер сучасної цивілізації:

– ставлення до природи. В західноєвропейській культурі навколишнє середовище завжди розглядалися як місце для прикладання сил науковців та дослідників. У східній культурі присутнє умовне «табу» на втручання у природу та тенденція на самопізнання людини.

– людина розглядається як активна істота, покликана перетворити світ. Через абсолютизацію людської активності збільшився рівень агресивності технічного втручання людини у природу, що у свою чергу породило одну з найгостріших проблем сучасної цивілізації – екологічну.

– приділення уваги техніко-технологічній оптимальності розвитку науки поза їхньою соціокультурним виміром.

– глобалізація стилів життя. Проявом цієї тенденції є масова культура. Одночасно з глобалізацією стилів життя все більш помітні ознаки протилежної тенденції – боротьби за збереження унікальності національних культур.

Також необхідно зазначити, що нові інформаційні технології, як продукт техногенної цивілізації, є не просто інструментами, якими необхідно користуватися, а й колосальним фактором впливу на формування мислення загалом та інформаційного мислення як складової частини технологічного мислення зокрема.

На мою думку, особливістю інформаційного мислення є поява проблеми відношення дійсної та віртуальної реальності, оскільки за допомогою інформаційних технологій можна фабрикувати знання про реальність, а тим самим до певної міри і саму реальність. Можна створювати віртуальне «я» і в деякому сенсі жити у віртуальному просторі, в якому розчиняються відмінності дійсного світу і світу сновидінь. Сьогодні життя в такому віртуальному просторі стало повсюдною реальністю. Сьогодні «бути» – означає «бути в мережі».

Таким чином, постійний розвиток інформаційних технологій дедалі більше пов'язує їх з інтелектуальною та духовною діяльністю людини, що зумовлює її вихід за межі предметно-матеріальної світобудови.

У цій ситуації людина дедалі більше усвідомлює, що інструменти інформаційних технологій – це не бездушні прилади, які «тиснуть» на людину. Сучасні інформаційні технології – це «мислення і почуття», які домінують вже не лише всередині нас, але швидко поширюються між нами та через нас.

«Інформаційні технології мають справу з «мисленням і числом, словом і духом». Це технології «засобів спілкування і руху», технології «одухотворення матерії» та зближення її з нашим внутрішнім «Я». Це створення глибинних зв'язків між «Я», «Ти», «Він», тих «діалогічних відносин», які «мають і матеріальні, і духовні виміри» – зазначає американський філософ М. Епштейн.

Усвідомлення цих особливостей техногенної цивілізації приводить більшість мислителів сучасності до висновку про те, що на цьому шляху в суспільства немає позитивних перспектив. Власне, у цьому й полягає сутність кризи техногенної цивілізації.

На мою думку, існує ефективний спосіб запобігання можливої катастрофи техногенного світу, який висловив видатний німецький мислитель ХХ століття Альберт Швейцер. Він дійшов висновку про необхідність відмови від «технократичної культури» та переходу до більш високих форм розвитку. Згідно з його судженням, технократична наука призвела до духовно й емоційно убогості людства, що спричинило загибель ідеалів світової культури. Мислитель висунув принцип «благоговіння перед життям» як основу для нової загальнолюдської культури. Цей принцип «екології» духу, збереження та взаємоповаги у сфері культури означав перехід від технократичної моделі її розвитку до нової, орієнтованої на загальнолюдські цінності.

Тобто, якщо відвести культурі головну роль соціального регулятора взаємовідносин між людьми, що у свою чергу буде сприяти усвідомленню культурної значимості і розвитку нового мислення, людство зможе дійти до багатьох конкретних пропозицій щодо багатоманітності світу, творчості, що породжує співпрацю, взаєморозуміння й взаємопідтримку.

Отже, тільки зміна вектору розвитку людства та грамотне розміщення пріоритетів у житті кожної людини може надати нам можливість врятувати людську цивілізацію.

Список використаних джерел:

1. Які ж основні риси визначають техногенний характер сучасної цивілізації? URL: <http://um.co.ua/5/5-1/5-13172.html>
2. Гальченко Максим. Від «техно-» до «інфо-»: етапи еволюції наукового мислення URL: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2019_1/9.pdf

Полуян Ксенія – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк**, докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

НЕВІЛЬНОМУ ЖИВЕТЬСЯ ПРОСТІШЕ ТА ЛЕГШЕ?

Звичайно ж, цей вислів-питання не може розглядатися як суто матеріальне явище, тобто мова не йде про когось за ґратами, або, наприклад, в рабстві. Це очевидно. Мова йде про внутрішню свободу або несвободу людини. І тоді це питання, як на мій погляд, треба розглядати на прикладі різних суспільств, існуючих в світі.

Як на мене, внутрішньо невольними можна вважати людей, які не мають своєї думки про те, що відбувається в їх країні, вони не замислюються над тим, що та як відбувається, які причини, можливі наслідки такої події. Їх можна назвати пристосуванцями в деякій мірі. Вони «пливуть за течією», в більшості своїй, політичною. Вони не хочуть думати, як збудоване та як працює суспільство, в якому вони живуть. Їм, головне, задовольнити якісь свої матеріальні потреби, а що стосується духовного, морального чи світського, то це вже менш важливо. На щастя, відсоток таких людей, яких можна назвати внутрішньо невольними, досить малий.

Прикро те, що такий прошарок людей в суспільстві, навіть демократичному, стає зряддям в руках політичних пройдисвітів, терористів і так далі. Згадаємо не досить давні заворушення у Франції, чи не так? Але, на щастя, демократія має змогу протистояти таким явищам і причина тут не в кількості поліцейських, а у негативному ставленні абсолютної більшості

населення до такої поведінки. Саме наявність в суспільстві вільних, вільномислячих людей, які розуміють причини того, що відбувається, не дає країні сповзти у прірву хаосу та невизначеності, навести лад в державі. Отже, ми почали з демократії. То чому демократичне суспільство вмilo виходить з тієї чи іншої халепи? На мою думку, більшість людей в такому суспільстві має можливість сприймати новини, інформацію стосовно подій в їх країнах або в світі, з різних джерел. Це можуть бути абсолютно протилежні коментарі або трактування певних подій, про які пересічний громадянин має не тільки право, але й можливість скласти своє, особисте, розуміння того, що відбувається чи відбулось.

Зрозуміло, що люди не можуть бути абсолютно вільними, такою є ціна життя в суспільстві. Якщо всіх наділити необмеженою свободою, то кожен зможе втручатись у справи інших людей як йому заманеться. Так само, якщо свобода одних людей буде перевищувати свободу інших, останні під цим тиском неспроможні будуть якісно прожити своє життя та отримати задоволення. Отже, усе зводиться до певної межі свободи особистості, яку категорично заборонено перетинати, чи то державі, чи то іншим особистостям.

Тепер звернімось до інших типів суспільств. Яскравим антиподом демократії є тоталітарні режими. Саме тут квітне поле внутрішньо невільних людей. Їм досить того, що кажуть по телебаченню або, що пишуть в газетах. Всі ЗМІ подають новини так, як це вигідно правлячій владі, а суспільство ковтає цю пропаганду, не замислюючись, чи правдою є та чи інша інформація. Їх задовольняє такий перебіг їхнього життя. Не треба напружувати мізки, не треба фільтрувати, аналізувати те, що відбувається. І це не сліпа віра в свого правителя, це просто внутрішня порожнеча, нездатність критично мислити.

Але ж чим закінчується у певні періоди тоталітарна влада? Так, війнами. Згадаємо Німеччину, яку свого часу спіткало таке лихо, як диктатура фашистів у відносно демократичній країні на той час. Вона закінчила війною з півсвітом, а в підсумку, ця війна припинила існування самої гітлерівської тиранії. Чомусь досить миролюбива Італія за правління фашиста Мусоліні стала агресивною й почала воювати з сусідами. А тому, що більшість населення вже була тим самим гуртом невільних людей, неспроможним зрозуміти, куди вони йдуть і які будуть наслідки. Й тільки поразка у війні стала свого роду потрясінням, пробудженням італійців від омани диктатури. Радянський Союз не став виключенням. Мало того, що він народився у війні, він продовжив цю трагічну войовничу ходу диктатур, спочатку потоваришувавши з нацистською Німеччиною та окупувавши частину Східної Європи. Потім вже на нього напав вчорашній друг-диктатор, тобто Гітлер і тільки допомога більшості країн світу допомогла перемогти фашистів. Так, є дуже важливе уточнення. Момент нападу нацистів став для радянського суспільства, до того загнаного в рабство комунізму, тим самим потрясінням і пробудженням. І саме народи СРСР згуртувалися й постали проти нападника, захищаючи свою рідну землю, і саме народ, а не генерали та

кремлівські комуністичні керманічи, завоював Перемогу. На жаль, вони не змогли скинути диктатуру і це призвело до наступних трагедій та війн, як-то окупація частини країн Східної Європи, Афганістан чи Чечня вже у відокремленій Росії. Звісно, диктатура СРСР програла, хоча й у “холодній” війні. Але суспільство Росії не змогло вирватися з зачарованого кола тоталітаризму, інтелігенція не змогла стати рушійною силою переходу до демократії і врешті решт країна скотилася назад до диктатури. І що ми маємо зараз? Так, знову війна, агресивна й кровожерлива війна проти України. Тому що страшенно великий відсоток невільних у своєму мисленні людей, зазомбованих своєю ж пропагандою. Я вважаю, що тільки чергове потрясіння в головах більшості цих людей стане пробудженням і народженням нової країни. І цим потрясінням стане Перемога України у боротьбі за свою незалежність.

Свобода є основою всього. Інколи люди повинні постати перед ризиком втратити її, щоб усвідомити потребу в ній. Що ж до українського суспільства, то йому ще слід подолати довгий шлях зміни власного світогляду та перебудувати всі інституції на новому фундаменті. Але це вже після Перемоги.

Свобода особисто для мене – це можливість прагнути до будь-чого, вільно обирати собі мету та використовувати будь-які методи для її досягнення, мати доступ до будь якої інформації й використовувати її на власний розсуд. Свобода повинна бути вкоріненою в людські дії. Людина повинна керуватись не мірою дозволеного, а необмеженим простором своєї уяви, власним відчуттям чи знанням. Свобода – це і можливість робити неправильний вибір, помилятись та сповна переживати наслідки, які це за собою потягне; прагнути до чогось та бути надхненним цим чимось, зокрема, просто ідеєю про те, що певної речі можна досягнути. То чи живеться невільному простіше та легше? А може це риторичне питання?

Федорова Вероніка – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Зоя Агаманюк – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТУ

"Техніка хоче оволодіти духом і раціоналізувати його, перетворити в автомат, в раба. Це і є титанічна боротьба людини і технізованої нею природи".

М.Бердяєв

Техніка є невід'ємною частиною нашого життя і визначальною цінністю сучасної цивілізації. Нашу цивілізацію часто називають технічною або техногенною, підкреслюючи особливу роль технічного прогресу в її розвитку, у зміні природного середовища, що є безпосередньою сферою людської

життєдіяльності, у перетворенні способів і форм людської комунікації, соціальних зв'язків і відносин людей.

«Техногенне суспільство» – це суспільство, розвиток якого здійснюється переважно на основі науки і техніки та створюваного ними гранично урбанізованого середовища – техносфери, які, взаємодіючи із соціумом і біосферою, підпорядковують, трансформують і руйнують їх [1, 2]. Вперше поняття «техногенна цивілізація» було введено В.С. Стьопіним в 1989 г. [3]. В даний час воно набуло широкого поширення: «техногенний світ», «техногенне суспільство», «техногенна цивілізація». Техногенна цивілізація зародилась на досягненнях двох великих традиційних культур – античності і християнського середньовіччя. Їх синтез в епоху Ренесансу і Реформації сформував систему цінностей, яка послужила своєрідним культурно-генетичним кодом техногенної цивілізації.

Основними **рисами техногенного характеру сучасної цивілізації** за визначенням за Чабан Д. та Атаманюк З. [4] є наступні:

- особливе ставлення до природи;
- людина розглядається як активна істота, покликана перетворити світ;
- особливе розуміння людської діяльності;
- акцент на техніко-технологічну оптимальність розвитку техніки та технології

поза їх людським, соціокультурним виміром;

- глобалізація стилів життя

Ще однією суттєвою **ознакою цивілізації** є поява держави та пов'язане з нею виникнення права [5].

Який же вплив техногенної (технологічної) цивілізації на весь світ? Йдеться не лише про оцінку — позитивну чи негативну, а наслідки впливу техногенної цивілізації. Для неї **головною цінністю є прогрес**. Цінність новаторства: нові знання перевищують за своєю значимістю уже відомі, сприяють розвитку. Визнається можливість принципово нових змін, які приводять до суттєвих зрушень в існуванні самої цивілізації. Залежність якості життя суспільства від якості нової інформації. Техногенний характер сучасної цивілізації виявляється у багатьох аспектах:

1. Інформаційні технології: розробка та поширення комп'ютерів, інтернету та мобільних технологій урізноманітнила спосіб, яким ми спілкуємося, працюємо та отримуємо інформацію;
2. Індустріалізація: технології виробництва дозволяють створювати продукти масового виробництва, що сприяє економічному росту та споживацькому суспільству;
3. Медицина: сучасна медицина користується передовими технологіями для діагностики, лікування та дослідження хвороб;
4. Енергетика: використання технологій у виробництві та зберіганні енергії допомагає потреби суспільств;

5. Екологія: технології впливають на навколишнє середовище, як позитивно (відновлювана енергетика), так і негативно (забруднення);
6. Транспорт: технологічний прогрес в автомобільній та повітряних галузях змінює наші можливості переміщення.
7. Роботизація та штучний інтелект: розробка роботів та штучного інтелекту впливає на промисловість та робочий ринок.

Сучасна людина живе в новому, урбаністичному, в культурному середовищі, яке створила собі сама, а не в природному як раніше. В такій ситуації дуже важливим стає правильне розуміння відношення техніки і технічних досягнень до всіх сфер оточення людини: культурного, соціально-політичного, а особливо, духовності. Надзвичайно важливим постає питання моралі та етики у техногенному суспільстві. Філософи досліджують, які моральні норми та цінності мають визнаватися у такому суспільстві, і чи потрібно враховувати особливості технологій у визначенні етичних стандартів. Важливо щоб технократія не поглинула внутрішній світ особистості і остання не стала об'єктом технологізації. Новітні технології приносять багато можливостей, та, заразом, створюють виклики, пов'язані з етикою, безпекою та екологічними питаннями. Крім цього, для індустріально-розвинутих суспільств, існує небезпека підпорядкування політики технічному прогресу, небезпека домінуючої ролі в суспільстві всемогутньої техніки та її носіїв. Сучасна техногенна цивілізація повинна збалансувати розвиток технологій з дотриманням принципів сталого розвитку та захисту природи.

Отже, наше суспільство – це техногенна цивілізація з високим рівнем науково-технічного прогресу. В даному контексті філософія допомагає задавати питання про сенс та цінність технологій, а також про те, як ми повинні взаємодіяти з технологіями, щоб досягти гармонії і благополуччя в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бердяєв М.А. Людина і машина. *Питання філософії*. 1989. № 2. С. 147–162.
2. Дергачева Е.А. Філософія техногенного суспільства, 2011. – 21 с.
3. Стьопін В.С. Наукове пізнання та цінності техногенної цивілізації. *Питання філософії*. 1989. N 10. С. 3-18.
4. Чабан Д. Техногенний характер сучасної цивілізації / Д. Чабан, З. М. Атаманюк. *Методологія та технологія сучасного філософського пізнання: матеріали IV Міжнар. наук. конф. (25-26 травня 2018 р., Одеса)*. Одеса, 2018. С. 81-83.
5. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія: філософські та етичні спекти. *Філософія. Антропологія. Екологія*. Альманах. 2000. Вип.1.

Юрасова Дар'я – студентка 2 курсу факультету іноземних мов
 Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка
 кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СВОБОДА – ЦЕ УСВІДОМЛЕНА ПОТРЕБА?

Свобода – поняття дуже широке, і щоб його зрозуміти, потрібно бути зрілою людиною. Особистість приходить до відповіді на ці екзистенційні питання кожна в свій час, бо в кожного свої уроки, які їй потрібно пройти. Свобода є людською потребою? Чи повинна людина усвідомлювати її, і чи буде вона щасливою без цього? Спробуємо розібратись.

«Найбільшою небезпекою для свободи є пасивність народу», – Г. Брандес.

Хотілося б розпочати саме з цієї цитати, адже якщо повернутись в рабовласницьке суспільство, коли свободи як такої ще не існувало, люди все одно до неї прагнули. Звідки взагалі воно з'явилося, це прагнення? Як відомо, наочно-дійове мислення та сенсорний інтелект в людини з'явилися найпершими. Тобто, для того щоб вижити, їй потрібно було відчуття голоду, холоду, спраги, тощо. А рабів мало годували, мало напували і взагалі тримали в поганих умовах. Тобто достатньо було простого розуміння свого власного тіла для того щоб зрозуміти, чого йому не вистачає, саме це і стало першим поштовхом для усвідомлення, для чого мені свобода: «Хочу смачно їсти, хочу гарно спати...», звісно, тодішня людина відрізняється від сучасної, через те, що в неї був розвинутий тільки такий інтелект, в неї і було дуже примітивне уявлення про свободу, вона думала що це тільки задоволення тілесних потреб, але навіть тут з'явився ряд проблем, було дуже багато причин боятися виборювати свободу. По-перше – людина, як вища істота в цьому світі, може бути здатна звикнути будь до чого, тобто звикнути до тих умов, які вона має зараз, а потім стає важко вийти з так званої «зони комфорту», тут постає питання «Добре, я розумію, що хочу нормально їсти та спати, я можу ризикнути і поставити на кін все, що в мене є, моє життя, життя моїх дітей і так далі... і якщо я програю, мої пани в мене все відберуть, а якщо виграю...» і ось тут все зупинялось. Так, людина вже знала, що їй потрібно задовольнити власні базові тілесні потреби, але як це зробити, вона не знала. Це щось таке незрозуміле і невідоме, з чим вона ніколи не зіштовхувалась. В неї не був розвинутий абстрактний інтелект, відповідаючий за аналіз власних дій. Ніхто їй не розповідав про те, як заробляти кошти на їжу, будувати власну хатинку, як правильно вести своє господарство, для того, щоб нею було простіше контролювати. Тобто так, людина не дивлячись на це свідомо прагнула свободи, розуміла свої бажання, це не підсвідомий посыл. Але вона не розуміла найголовнішого – як реалізовувати ці бажання. По-друге – в світі існує дуже багато варіантів розвитку подій, і треба усвідомлювати, що завжди є відсоток невдачі, і в цьому випадку він був дуже великий, навіть більший ніж

відсоток вдачі. Тому раби і займали пасивну позицію, так звану позицію «жертви», боялися діяти проти системи.

І в цьому плані, еволюційно мозок людини не змінився. Все одно у сучасній людині зі здоровою психікою буде жага до свободи, хоча в неї вже на відміну від тодішньої людини з'являться інші потреби. Це, наприклад, свобода думки, свобода слова, свобода дії тощо... Уявімо собі сучасну людину у в'язниці. Вона скоїла злочин, за що її і посадили. Ситуація, насправді, схожа, вона також сидить у неволі, в неї немає свободи слова, дії, і навіть пересування. Але як вже раніше було сказано, людина дуже швидко звикає до тих умов, які вона вже має. І тоді не людина формує умови, а умови формують людину, її свідомість, хоча має бути навпаки. І не дивлячись на те, що все ще є жага до свободи, є і страх, тому немає потрібних дій, людина боїться змінювати обставини. Цей факт можна доказати не тільки життєвими ситуаціями, а і науково: Ось наприклад є цікавий експеримент, який був проведений двома американськими вченими: Мартіном Селігманом та Стівеном Майером. В ході цього експерименту вони помістили собак у вольєр у якому піддавали слабким ударам струму, але цей вольєр був з залізною огорожею, і що тварини не робили би, вони ніяк не могли із нього вибратись, залишалося тільки терпіти. Але потім їх помістили в інший вольєр, і також продовжували бити током, але є нюанс: там була перегородка, яку можна було легко перестрибнути. На здивування вчених, собаки вже не хотіли перестрибувати її, вони просто присіли в куточку і заскулили. Цьому феномену дали назву «вивчена безпорадність». Собаки звикли, що їх дії не здатні впливати на оточуючу дійсність. Далі йде найцікавіше: експериментатори дослідили мозок однієї з собак і виявилось ось що:

1) Безпомічність – природний стан будь-якого ссавця. Ми народжуємось безпомічними, тобто цей негативний досвід просто повернув собак до їх природного стану.

2) Якщо це характерно для всіх ссавців, то характерно і для людей. Вивченим являється як раз контроль і прагнення свободи. Безпорадність – відправна точка розвитку, від якої ми поступово віддаляємось, навчаючись керувати реальністю набуванням позитивного життєвого досвіду. В нормі нам ще в дитинстві батьки це прищеплюють, говорячи слова підтримки, і тоді дитина виростає зі здоровим усвідомленням свободи. Але негативний досвід може повернути людину у початковий стан.

Йдемо далі. А чи це усвідомлення свободи однакове у всіх людей? Звісно ні, в кожного воно своє в залежності знову таки, від попереднього досвіду людини, її індивідуальних особливостей, світогляду, світосприйняття. Для когось головне – свобода думки та слова, для когось – свобода дії, хтось вважає, що свобода означає йти своїм власним шляхом, а хтось – що це свобода особистості, бути тим, ким хочеш бути, звільнити розум від страждань, щоб бути в моменті тут і зараз. В кожній людині також повинен бути свій інструмент, завдяки якому вона буде йти до тієї точки, доки її переконання не стануть

реальністю. Тобто людині, щоб бути щасливою потрібно: перше – власне переконання (важливо, щоб воно не було нав'язане іншою людиною, для цього треба прислуховуватись до власного Я), друге – інструмент, який допоможе прийти до цього, цим може стати, насправді, що завгодно. Наприклад, якщо людина вирішила, що для неї свобода, це все ж таки йти своїм власним шляхом, для цього їй допоможе такий інструмент як релігія, а саме даосизм. В якому говориться, що дао – це абсолют, і ця частка енергії є в кожній живій істоті, тобто в кожній істоті є своя енергія, і дуже важливо текти в природному напрямку своєї енергії, не намагаючись протидіяти їй, тоді ти знайдеш свій шлях. Такої людині даосизм допоможе відповісти на питання: Як знайти свій шлях? Що для цього треба робити? І в кожного цей інструмент буде своїм, щоб його знайти, знову ж таки, треба прислуховуватись до власної інтуїції.

Висновок: 1. Актуальність цього питання була розглянута в роботі з точки зору історії, науки, культури та повсякденного життя. Було порівняно людину з часів рабовласницького суспільства та сучасну, в яких ця потреба, та її усвідомлення відображається по різному.

2. Отже, свобода – це усвідомлена потреба, без якої людина не буде щасливою, але це не означає що людина одразу народжується з цією усвідомленістю. З самого початку, коли вона тільки з'явилася на світ, вона є чистим листом без всяких установок. Подалі, коли вона досягає певного віку та набуває якогось досвіду, вона вже починає усвідомлювати цю потребу, саме цей досвід та особливості самої людини і роблять її розуміння цієї проблеми унікальними, неповторними, не схожими ні на кого, і лише негативний досвід може зробити так, що в людині не буде цієї потреби, і як науково вже доведено, цей досвід поверне її в первинний стан до моменту початку розвитку.

Марія Чолак – студентка 2 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

«ЗНАННЯ – НАСТІЛЬКИ ЦІННА РІЧ, ЩО ЙОГО НЕ СОРОМНО ВИДОБУВАТИ З БУДЬ-ЯКОГО ДЖЕРЕЛА» (ТОМА АКВІНСЬКИЙ)

Розуміння і усвідомлення важливості знань завжди були ключовим аспектом для розвитку суспільства. Ідея, висловлена Томою Аквінським, підкреслює важливість неперервного пошуку знань та їхнього походження. Людство досягло всього, що має зараз завдяки цьому. Знання – це сила, яка спроможна врятувати всесвіт або зруйнувати. Все залежить від того, як людина користується цим ключем.

Знання з філософської точки зору можна розглядати як процес усвідомлення, розуміння та інтерпретації світу через призму розуму, досвіду та метафізичних концепцій. «Знання визначають як результат пізнавальної діяльності людини, як кінцеве відображення певної сторони реальної дійсності у свідомості людини. Знання дозволяють людині засвоїти нову інформацію. Вони є основою моральних переконань, естетичних поглядів, світогляду» [3]. Філософи протягом віків давали свої власні визначення та уявлення про знання. Сократ, античний філософ, відомий за своєю методологією під назвою «сократичний діалог», вважав, що істинне знання полягає в усвідомленні власної невідомості: «Я знаю, що нічого не знаю». Рене Декарт, французький філософ, сформулював відому фразу: «Cogito, ergo sum» («Я мислю, отже, я існую») [2], вказуючи на те, що основою для визначення знання є свідомість свого власного існування. Людина, на думку Томи, має раціональну природу: «Розум є наймогутніша природа людини» [1]. Призначення людини – розуміти й діяти з розумінням. Людині природним чином властиво осягати мету, до якої тяжіє будь-яка річ, природний порядок речей, завершенням якого є вище благо – Бог. Також він визначив два різновиди знання – природне (філософське, наукове) і надприродне (знання через віру – благодать).

На мою думку, головна мета людини у світі – пізнати якнайбільше інформації та виробити з цього щось своє, що сприятиме розвитку у певних сферах. Людина яка не прагне до цього – деградує. Перебуваючи в стані роздумів і резонансних переконань індивід аналізує та виводить нові, унікальні міркування. Знання – це не матеріальна річ, але володіння ними дає нам змогу творити будь-що. Майже все, що нас оточує, було зроблено руками людини. Щороку ми бачимо необмеженість нашого мозку з кожним новим відкриттям. Весь свій досвід та знання людство проектує в творчості, науці, письмі, техніці, пісні або в будь-якій іншій сфері.

Однак, люди мають перестати ставити в пріоритет матеріальні речі, тому що це лише ресурс який є додатковим до нашого існування. Треба прагнути до знань, які у вас точно не зможуть забрати, вкрасти або зіпсувати. Джерел на сьогодні існує безліч, а людство стало більш відкритим, що є показником прогресу попереднього покоління. Суспільство не боїться висловлювати свою думку, незалежно від теми (звісно не кожна людина може погоджуватись з вашою думкою). Особа має доступ до ширшого спектру матеріалів завдяки інтернету. Ми можемо здобувати знання з книг, досліджень, досвіду інших людей, а також зі своїх власних помилок.

Тим не менш, мати знання це одне, потрібно ще вміти ними користуватись. Наприклад, Веріс та Петір Бейліш із «Гри престолів» є представниками найрозумніших і, так би мовити, «справжніх» гравців. Веріс використовує дітей як шпигунів, заради знань про плітки в королівстві. Але, незважаючи на його хитрість та безжалісність, він завжди прагнув, щоб в королівстві було благополуччя. На противагу йому виступає Бейліш, який має публічні будинки

звідки він збирає усі інформацію для того, щоб в майбутньому маніпулювати та шантажувати цим суперників. Завдяки своєму розуму, він розпочав справжню війну між 5 королівствами через один лист. Він прагнув використати свою обізнаність та підступність для того, щоб сісти самому на трон. Також, у багатьох книгах показано до чого приводять знання. Джордж Орвелл у свої книзі «Ферма тварин» демонструє наслідки браку знання, в тій чи іншій сфері, і як легко людям, які володіють розумом та владою маніпулювати іншими. Наприклад, вівці символізують собою малограмотні населення ферми (СРСР), що йде на поводу у влади.

Не можна не згадати відомий твір Гете «Фауст». Головний герой не може, як Вагнер, дізнаватися таємниці буття з книг. Йому потрібен вільний простір лісів і полів, чарівні танці фей і відьмині шабаші пізнього німецького середньовіччя. Він був відданий Богом на розтерзання Мефістофелю, Хоча така методика отримання знання є доволі радикальною, однак вона є прямим показником, що будь-яке джерело можна використовувати заради запоруки знань. Проте, потрібно мати критичне мислення і вміння аналізувати інформацію, що нам подається. Навіть з важливими або авторитетними джерелами можуть відбуватися помилки або спотворення фактів. Тому вміння критично мислити та аналізувати дозволяє нам відділяти справжню інформацію від помилкової.

Отже, здобуття знань є неоціненним активом для кожної особистості та суспільства в цілому. Це дозволяє нам зростати, розуміти, творити та вдосконалювати світ навколо нас. Важливою умовою є готовність приймати знання з будь-яких джерел, але з постійною увагою до їхньої обґрунтованості та правдивості.

Список використаних джерел:

1. Аквінський Ф. Сума теологій. URL: <https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom>
2. Декарт Р. Міркування про метод. URL: <http://psylib.org.ua/books/dekar01/index.htm>
3. Шевчук В.О. Знання як чинник виробництва: дискусійні питання теорії. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/Vodt_2016_1_23.pdf С.130–138

Олександр Акулов – студент 1 курсу факультету іноземних мов,
Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка
кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЛЮДИНА НАБЛИЖАЄТЬСЯ ДО СВОБОДИ?

Питання свободи пронизує історію людства з самого його факту появи. Де проходить кордон між свободою та рабством? Кого вважати за свободну людину,

а хто – раб? Історія та світ, життя людей та їх долі мають власні відповіді на це питання.

Як відомо, суспільство починало свій шлях з рабовласницьких держав. У людини було лише два шляхи - бути громадянином, або рабом, як це було у римлян та греків. Проте людина не обирала свій шлях, за неї вирішувало її походження та обставини. Людина була власністю сильних світу цього, свого господаря. При бажанні господар міг зробити все що завгодно з людиною. Часто рабів, окрім як робочої сили, використовували як товар чи грошову одиницю. Хоча була й лазівка – хазяїн міг зробити свого раба вільним, але ми розуміємо, що це ні для кого не було вигідним кроком. Період імперій мало чим відрізнявся від періоду рабовласницьких держав. Так, рабство вже не називалося «рабством», але відносини між високими прошарками суспільства та «черню» були саме ним. Дворянину нічого не вартувало вбити кого-небудь з черні, покарання не було б у будь-якому випадку. Інші свободи звичайних людей не дотримувалися теж. Рабство було нормою споконвіку, кріпосне право скасували відносно недавно – 1861 р., взагалі права різних прошарків тільки почали урівнюватися близько 18-19 ст. у різних частинах світу. Китай у цьому питанні відрізнявся, проімперські закони скасувалися разом з падінням династії Цин, 1912 р. Ера несвободи, нерівноправ'я та кривди мала закінчитися.

Але 20-те та 21-ше століття показують нам, що свобода так і залишилася не для всіх. Чому так? Кожен же може обирати своє майбутнє, дім, де буде жити, людей, з ким спілкуватися та спосіб у який це робити, роботу, яка буде його годувати та долю взагалі? На мою думку, це лише ілюзія свободи вибору. Вона є, але дуже невелика. Що відрізняю вільну, свободну людину від невільної? Хтось скаже можливість обирати. Але я вважаю, що головна відмінність – кількість варіантів, які вона дійсно може обрати. Як приклад візьмемо грецького раба та сучасного працівника компанії, будь-якої компанії, для пояснення суті це не має значення. Так, раб не міг обійтися без свого господаря, його просто вбили би за непокору, але працівник теж не може обійтися без шефа. Чому? Тому що він залежить від зарплатні. Без неї він елементарно теж помре, але від голоду, бо нема грошей на їжу, холоду, бо нема ...грошей на опалювання та хвороб, бо ... нема грошей на ліки. У давні часи життям, здоров'ям та щастям людини володів господар раба, а зараз – держава, або хтось, хто її представляє, шеф, директор компанії, топ-менеджер та ін. Питання вже не в тому, вбити людину чи ні, теперішнє століття хоча б менш криваве. Але все вирішується ще більш простим шляхом: грошовий ланцюг дуже добре може примусити людину робити ті дії, які потрібні компанії або державі. Що робить держава, коли її громадянин здійснює якесь адміністративне правопорушення? Накладає штраф на фізичну особу, якщо це людина, чи на юридичну, якщо компанія. Більш того, якщо людина зробила щось неправомірне стосовно держави, то вона навіть може посадити його у в'язницю. Чи була права людина? Які цілі вона переслідувала? Це не так вже й має значення. Свобода людини буде обмежена колективною та державною

думкою. Навіть якщо людина була права, більшість, яка, може, просто не зрозуміла вчинку людини, може вирішити відібрати у неї свободу на строк, який, так, ця сама ж більшість і вирішить для окремої людини в окремому випадку. Свободи нема. Грошове питання та питання верховенства держави можуть відібрати її у будь-який момент.

Не враховуючи грошовий ланцюг та можливість тиранії держави, так, людина має деяку свободу, перш за все свободу вибору з доступного. Але що допомагає їй обирати? Апарат мислення, свідомість та досвід. Проте справа в тому, чи вміє людина використовувати власний розум? Питання добре, бо має під собою наступне: чи вміє людина відрізняти правильні для неї самої, а не для іншої людини, рішення? Чи вміє вона оцінювати вартість зробленого, ймовірну вигоду, трати та доцільність конкретного рішення? Можна відповісти «Так, авжеж, доросла людина вміє це робити» але чи так насправді? Питання цікавіше, бо під ним приховується інше питання: «Чи це моє бажання? Чи це моє власна ціль? Чи не нав'язав хтось мені свою ціль та волю?» Глибинне питання. Так, людство розвилось дуже добре в плані економіки, інженерії, виробництва, будівництва, медицини та багато в чому іншому. Але дещо людство забуло вдосконалити, або хоча б почати рости – розуміння себе. Як показує реальність, людина вже отримала деяку свободу вибору в суспільстві, право обирати. Але кількість самогубств, цілий букет депресійних хвороб та рівень щастя у світі показують, що людина, навіть почавши отримувати свободу вибору, не вміє її використовувати. Часто ми жаліємо і себе, і інших. Але буддизм, одна з найдавніших шкіл філософської та релігійної думки, каже, що наша доля – наслідок нашого вибору і лише після цього обставин. Так, обставини мають свій вплив та вагу на долю людини, але лише від людини залежить, як обернеться її доля під впливом обставин. Усе залежить від власного вибору людини. Люди звикли перекладати відповідальність на когось, від цього і шукають лідерів, які будуть їх вести вперед; лідери спочатку радіють привілеям, але вони ж будуть втрачати свої голови під час фатальних помилок. Свобода - перш за все є відповідальність за своє життя та майбутнє і тільки потім - бонус у можливості вільного вибору. На мою думку, люди за століття не змінилися ані на краплю, вони так само чекають на дозволи верхів, на «завтра, у якому все буде гаразд» та на інші вигадки, без яких не можуть жити. Але нема завтра, є тільки сьогодні. І тільки сьогодні людина може почати жити своїм життям, йти своїм власним шляхом і будувати власну долю. Людству слід навчитися жити. У чому різниця між життям та існуванням? На перший погляд, це одне й те саме. Але різниця дуже велика. На мою думку, існуючи, людина живе не своїм життям, вона нещасна та озирається довкола, шукаючи відраду для душі. Шукає вона відраду не дарма, бо її життя її ж саму не радує, не задовольняє. Живучи, людина йде своїм життєвим шляхом, а не написаним кимось там. Її душа розцвітає та може сяяти мов кришталь, бо вона випромінює внутрішню чистоту. Я вірю, що в глибині кожного є душа, для мене це безсмертне сяйво, світло, що розсіює

пільму. Сенс життя людини - відшукати це світло зсередини та підсилувати його, допомагати пробиватися серед темряву. Свобода – результат єдинства з душою, бо людина розрізняє свої та чужі цілі, бачить той стиль життя, яким вона хотіла би жити, тих людей, які не чужі її серцю, ту справу, що не тільки даватиме гроші на існування, але й ніколи не набридне. Сенс усієї філософії один – побачити себе справжнього.

Як досягнути свободи, з чого почати? По-перше, слід відмовитися від авторитетів та тих, хто вдає з себе остаточну правду. Будда, людина, чийх принципів я дослуховуюся, завжди наказував учням все пропускати через призму розуму, нічому не вірити на слово, без реальних доказів та фактів. Це саме було справедливе й для кожного його висловлювання. Людина повинна аналізувати конкретні рішення та вчинки. Чому вона вчинила так? Що буде, якщо вчинити таким чином? Які будуть наслідки? Чи вартував результат затрачених зусиль? Але найголовніше інше. Варто ніколи не жаліти про скоєне, якщо зараз ти щасливий. Людина досягає внутрішнього сяйва саме для того, щоб бути щасливою. Без щастя життя людини не має ніякого сенсу. Тому людина повинна вміти аналізувати, аби мати змогу приблизитися до щастя.

По-друге, кожна людина повинна розраховувати тільки на себе. Світ не горить бажанням дмухати тільки попутним вітром, тому людина не повинна розраховувати на чийсь допомогу. Вона має шукати шляхи реалізації своєї свободи, свого шляху та вибору саме власноруч. Вона несе повну відповідальність за себе, але й лаври дістаються тільки їй самій. Вона - володар свого щастя. Для цього вона має покинути спроби перекласти на когось відповідальність. Для цього вона має вирости морально, щоб бути готовою до невдач та чорних смуг на шляху до щастя, а вони будуть у будь-якому випадку. Тому варто навчитися вставати кожен раз після удару долі. Китайська філософія має такий вислів: «Не той сильний, хто ніколи не падав, а той, що падав та вставав». Питання лежить у зміцненні духу на шляху до свободи, бо свободний має бути сильним, а сильний точно стане свободним.

По-третє, людина має навчитися відпускати. Відпускати світ. Якщо виникають перешкоди, які неможливо обійти, якщо заплановане не може бути здійснено, то вона повинна визнавати реальність, реальність неможливості керуватися планом. Тому вона повинна залишити заплановане та жити далі. Людина, прояв божественності, може дуже багато в цьому світі, але й для неї є ліміти. Людина повинна бути вільною не тільки від зовнішніх обставин, але й від власних бажань. Бажання можуть дати вогник, що буде горіти у темряві, але вони й водночас можуть стати деспотичними господарями розуму людей. Вони роблять людей своїми рабами. Це рабство підступне, бо мрії, бажання, майорять солодкими променями, але можуть вести людину у самі глибини прірви. Людина має стати господарем своїх бажань та бути спроможною відмовитися від них, якщо вони можуть збити її з правильного шляху.

Також людина не має засмучуватися через неможливість чогось, у світі дуже багато варіантів подій. І неможливість одного з них – не щось фатальне. Завжди можна обрати щось інше, піти іншим шляхом, бо воля, яким шляхом йти, належить саме людині. Останнє, що хочу окреслити, це розвиток людини. Свобода – бонус людини, що розвивається. Але розвивається не тільки соціально. Вона має підвищувати рівень свого інтелекту зі свідомістю, фізичний стан та здоров'я, має розвивати й душу. Усі елементи людини, з яких вона складається, вона приводить до гармонії. Тільки так складний механізм під назвою людина, що має собою тіло, свідомість, психіку, розум та душу, може повноцінно існувати та розвиватися. Сильна з усіх сторін система має більше шансів на виживання та здійснення бажань, аніж інша, що розвинута добре, але тільки у одному аспекті з багатьох інших.

Підсумком усього викладеного є те, що, хоча у цьому світі свобода людини стосовно до навколишнього Всесвіту не така вже й велика, людина сьогодення ще не досягнула навіть і тої свободи, що залежить тільки від неї самої. Для досягнення свободи їй слід зробити аналітичне мислення своїм надійним помічником, брати відповідальність за всі свої вчинки на себе саму, стати вищою за свої бажання, якщо їх виконання неможливе, та невпинно розвиватися. Я вірю, що свобода для всіх, якби сильні світу цього не намагалися довести зворотнє. Але це можливо тільки тоді, якщо людина прийде до самої себе, до своєї душі та свого власного шляху.

Вікторія Комарова – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Зоя Атаманюк – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Здавна відомо, що аксіологія – це філософське вчення про природу цінностей, їх місце в реальності та структурі ціннісного світу, зв'язки цінностей між собою, з соціальними і культурними факторами, структурою особистості. Якщо ми звернемося до історії філософії, то вчення про цінності зайняло самостійне місце і виділилось в окремих філософський розділ у другій половині XIX століття, а в науковий обіг зарубіжної філософії було введено на початку XX сторіччя французьким філософом П. Лапі та німецьким філософом Н. Гартманом, однак коріння своє аксіологічна проблематика виникає ще у сиву давнину, витоки теорії цінностей сягають філософських концепцій досократівського періоду. Я вважаю, що проблема цінностей, в широкому значенні, завжди виникає в епоху зневаження культурних традицій та дискредитацій ідеологічних засад суспільства. Наприклад, криза Афіньської демократії змусила Сократа вперше поставити запитання: «Що є

благо?», – це і є основне питання загальної теорії цінностей. Аксиологія як самостійна область філософського дослідження виникає тоді, коли поняття «буття» розщеплюється на два елементи: реальність і цінність як об'єкт бажань і прагнень людини. Українське суспільство, як і будь-яке інше, – складний динамічний конструкт, який під впливом об'єктивних факторів наділений спроможністю змінюватися, зберігаючи, в той же час, свій фундаментальний стрижень, історичну пам'ять та відпрацьовані поколіннями колективні реакції на ті чи інші процеси довкола. Проте вітчизняний приклад ціннісного наповнення суспільства має вагомі ознаки унікальності. Адже як і сама держава, суспільні процеси в сучасній Україні продовжують перебувати у стані трансформації. Україна вже понад сімнадцять років перебуває в стані суспільних трансформацій. За цей час сталися суттєві інституційні зміни, які, у свою чергу, призвели до переосмислення та переоцінки соціально-політичної, економічної, правової ситуації в країні. Але цей процес ще не завершився, а відтак у суспільній свідомості українства й досі триває «ціннісна революція». Можемо спостерігати суттєву зміну способу життя людей, ціннісних орієнтацій, мотивацій поведінки.

На мою думку, домінуючи цінностями сучасного українського суспільства є безпека, суверенітет, патріотизм, свобода, права людини, справедливість та політична стабільність. Поряд з процесами демократизації і розвитком економічних відносин є ряд доказів, які вплинули на переоцінку цінностей. Війна в Україні суттєво вплинула на життєві установки, ціннісні орієнтації населення та загальну переоцінку пріоритетів. Сьогодні важко знайти жителя України, який б з початком вторгнення не усвідомив, що всі матеріальні статки є доволі мінливими і не мають великого значення, коли стоїть питання виживання себе, своєї родини та країни в цілому. У 2023 р. українське суспільство переживає один з найважливіших етапів соціальних змін в історії України. Люди усвідомлюють, що багато речей залежить від їхніх конкретних дій і дивляться на свій час лише як на відрізок більш широкого потоку історії. Підтвердження цієї тези бачимо сьогодні, коли населення відчуло свою роль, можливість і необхідність вплинути на перебіг подій задля майбутнього країни та своїх дітей. Люди, у певному сенсі, усвідомлюють, що цей період часу - невід'ємна частина історії, яку вони повинні пройти заради майбутнього. У цей період національне, громадянське стало вже не питанням, а знаком оклику для кожного громадянина країни. Сьогодні для більшості населення питання державної незалежності не є чимось абстрактним, воно стало екзистенційним, адже, виборюючи незалежність країни, суспільство обстоює власне право на життя, своє майбутнє, своє право на свободу, можливість жити на своїй землі під своїм прапором. З початком повномасштабної війни особисте, громадянське та національне тісно перетнулися. Сьогодні громадяни України усвідомлюють, що матеріальні статки не можна взяти з собою, ховаючись у підвалах, матеріальний добробут мало чим захистить від удару ракет чи влучення снаряду. Матеріальний добробут сьогодні може бути ресурсом для допомоги армії, засобом, який полегшить життя в нових умовах, особливо це стосується внутрішньо і зовнішньо переміщених осіб, слугуватиме подушкою

безпеки в разі втрати роботи. І те, це не є напевно, адже може бути втрачене кожної хвилини. І за постійного ризику бути втраченим не може порівнюватись за своєю важливістю із збереженням власного життя і життя родини. Сьогодні важливість добробуту і міцної сім'ї перетворилася на більшу значущість забезпечення власної безпеки і безпеки близьких людей.

Незважаючи на зміни у світі і країні, деякі цінності українців залишаються незмінними на духовному рівні. Це гідність і свобода. Як приклад можу навести такий вислів Президента України: «Дещо лишається незмінним. Це відповідь на питання, хто такі українці і що для нас головне. Дві цінності, нерозривно сплетені, як правий і лівий береги Дніпра. Як синій і жовтий кольори. Як слова Чубинського й музика Вербицького. Як дві нитки візерунка на вишиванці, де зашифровано наш генетичний код. Це гідність і свобода», - сказав Президент. Також очільник держави додав: «Ми завжди знали, чого хочемо. А цього року всі дізналися, що ми можемо. Це побачили друзі й вороги. Союзники й партнери. Переконалися ми самі. Хтось - укотре. Дехто - вперше. Але всі разом ми довели й продовжуємо доводити, що гідність і свобода для нас - свято. Це залишилося незмінним. І всі побачили, на що здатні українці». Тож без сумніву можна стверджувати, що свобода має всезагальне значення для нашого народу. Вона відкриває перед людиною можливість вибору, самовизначення, реалізації своїх потреб і здібностей. Однак політична свобода особливо важлива у контексті існування нації, оскільки передбачає високий рівень розвитку особистості, саморегуляції, надає людині права голосу та вибору. Загалом політична свобода - це необхідний засіб реалізації інших цінностей. Свобода визначає глибинний сенс існування людини, без якого вона втрачає свою суб'єктивність.

Отже, проблема цінностей є однією з найбільш фундаментальних у соціальній філософії, а особливо сьогодні, у період складних трансформаційних процесів, економічних, політичних, культурних та інших змін. Формування цінностей має багатовекторний і суперечливий характер. Воно відбувається в умовах знецінення багатьох ідеалів попередніх етапів суспільного розвитку та окреслення нового світоглядного виміру з одночасним відродженням історичних традицій народу, зверненням до його духовного досвіду й загальнолюдських цінностей. Таким чином, можна зробити висновок, що цінностями сучасного українського є свобода, гідність, патріотизм і справедливість. Саме вони є домінуючими на теперішньому етапі ціннісних трансформацій. Сподіваюся, що у майбутньому ми примножимо демократичні цінності та продовжуватимемо рукатися тільки вперед!

Список використаних джерел:

1. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
2. Чупрій Леонід Васильович, Ісакова Наталія Гаріївна. Аксиологічні засади становлення українського суспільства в умовах демократизації. Науковий журнал «Політикус». 2019. Випуск 2.
3. Шайгородський Юрій. Ціннісні трансформації в період суспільних змін. Серія «Соціальна психологія». 2019. Випуск №3.
4. Підлісний М. М. Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення : моногр. Дніпро : Біла К. О., 2020. 164 с.

Аліна Корженко – студентка 2 курсу факультету іноземних мов
 Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка
 кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ І ІДЕОЛОГІЯ – ВІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ?

Філософія завжди має можливість створення ідеології. Ідеологія – це сукупність ідеалів, які штучно створюються і задаються. Ідеали – це цілі, за допомогою свідомості встановлені та керівні діяльністю людини. Філософія ж спрямована на пошук цілей. Вона бере свій початок у культурі, знаходить цілі. Філософія формує ідеологію, бо та дає їй мету. Наслідком філософії І. Канта є ідеологія громадянського суспільства, заснованого на праві. Наслідком філософії К.Маркса, точніше сказати, інтерпретацій марксового матеріалізму стала ідеологія тоталітарної держави, що мала безпосередній вираз - СРСР. Філософ осторонь політики, але під впливом філософії відбувається формування ідеології. Ідеологія для філософії у сенсі – предмет створення. Оскільки згодом ідеологія, створена філософією, розчиняється у культурі. Філософія має пріоритет перед ідеологією, оскільки саме вона, як етика, виявляє та систематично розробляє норми. Отже, філософія задає цілі та засоби, забезпечуючи можливість появи ідеології.

Важливо, що в обох підходах до розуміння ідеології, передбачається наявність певної світоглядної потреби, що філософ може задовольнити. Доречно нагадати, що Маркс розумів ідеологію як помилкову свідомість, а Альтюссер, розвиваючи концепцію Маркса, розглядав ідеологію як стійку структуру, що виступає необхідною умовою історичного процесу. Уже в наші дні Жижек трактує ідеологію як спосіб засвоєння травматичної реальності. У наявності – очевидна наступність в «потребному» розумінні ідеології.

Буде актуальним нагадати, що філософія як навчання про істину, має прагматичний аспект, пов'язаний із проблемою волі. Філософія у своїй прагматичній проекції вчить різним способам здійснення волі. Якщо говорити про волю, що досягає через здійснення соціального проекту, то й тут для філософа можливі зовсім різні стратегії. Філософи можуть одержувати широке визнання, апелювати до зовсім різного розуміння актуальних соціальних завдань.

Бути прогресивним – значить вписати себе в історичний процес. У виді цього, історичний процес з'являвся, як міряло, критерій істини й у філософських міркуваннях. У такому філософському дискурсі основним змістом філософських міркувань ставало формулювання тих або інших міркувань. Ці міркування, сформульовані в рамках наукової парадигми історичності, були як у марксистському, так й у ліберальному варіанті ідеології.

Обмовляємося, що на соціальні проблеми пов'язані з парадигмою історичності не повинне бути погляду зверху вниз. Розмова про цивільне суспільство може здійснюється з різних позицій: історичної й сучасної. Колізія складається не в тім, що тема цивільного суспільства втратила актуальність, а в тім ця тема повинна розглядатися в історичному плані. Інакше виникає помилковий філософський дискурс. Звичайно, цивільне суспільство в ряді випадків є актуальною потребою, але, у той же час, це не потреба сучасного індивідуума. Із цього погляду цивільне суспільство втратило якість істини у філософському змісті. Але, проте, цивільне суспільство, як соціальний проект продовжує бути актуальним завданням і до цієї теми у філософів не може бути поблажливого відношення. Так виникає проблема подвійного переживання сучасної людини: переживання викликані Історією й переживання, викликані Сучасністю.

Завдання, що коштує перед сучасними філософами, не стільки в тім, щоб знайти якусь історичну перспективу, скільки в тім, щоб осмислити якісь історичні підсумки. Тому у філософії кінця ХХ століття має місце втрата історичного пафосу. З'являється, у свою чергу, пафос, пов'язаний із сучасністю. Показова позиція Жан-Люка Нансі, заявлена в його роботі «Corpus»: «Відтепер мова йде тільки про те, щоб бути безумовно сучасним, це вже не програма, а необхідність, насущна потреба». Дане висловлення може здатися тривіальним, тому що ми завжди перебуваємо в сучасності як наявному продовженні історичного процесу. Вище ми вже сказали, що ідеологія як прагматична проекція філософського знання, традиційно споживається в публічній сфері й, у виді цього, зложилося подання про ідеології як про суцільно публічний дискурс, призначеному для публічного/ колективного сприйняття. Але завдання філософії саме й полягають у тому, щоб показати неповноту будь-якого публічного дискурсу, у тому числі й ідеологічного.

Публічний ідеологічний дискурс являє собою систему ідей. Приймаючи таку систему ідей, людина здобуває певну індивідуальність через прилучення до якоїсь колективності (християнської, комуністичної, єврейської), що дає індивідуумові нову самість. Це – орієнтація на універсальність. У цьому немає нічого поганого, але це не адекватно сучасній ситуації. І філософія тут виступає, як якась опозиція, вона вказує на те, що така дискурсивність не дає можливість зрозуміти Сучасність як істину, тому що дискурсивність, орієнтована на формування колективної ідентичності, уже належить Історії як іншій системі оцінювання.

Можна висловитись трохи коротше. Ідеологію створюють, як правило, професіонали своєї справи, люди які добре підготовлені що теоретично, що практично. Тільки зрозумів значення функцій ідеології та її роль в житті людей, ми можемо зрозуміти яким чином вона впливає на філософію у різних етапах людського життя. Переплетення філософії з ідеологією – закономірно. Філософія – форма духовної діяльності, яка направлена на вирішення світоглядних

проблем, які зв'язані з виробленням повного погляду на світ та місце людини ньому. Якщо в центрі уваги філософії – виявлення можливостей та обов'язків людини в цілому, то ідеологія має діло не тільки з людиною взагалі, а з «приватною» людиною, який займає конкретне місце в конкретному соціумі.

Філософія допомагає ідеології уникнути аутизму, замкнутості людини та інше. А ось філософія виступає не тільки в якості методології, але і як наука. З цими якостями, законами, поняттями та методами пізнання, вона постачає ідеологію загальною інформацією о різних боках соціального життя, принципах функціонування та її пізнання. Якщо не враховувати знань, то ніяка ідеологія по істоті не може багато часу існувати і надавати реальний вплив на події, які відбуваються в суспільному житті.

Ідеологія ж існує в житті суспільства дуже давно і визначається як сукупність ідей, суджень, оцінок, на яких вибудовується розуміння і відношення до тих чи інших процесам, явищам, предметів суспільної діяльності.

Аліна Іванова – студентка 1 курсу факультету іноземних мов
 Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ХТО МАЄ ПРАВО НАМИ УПРАВЛЯТИ?

Питання про те, хто має право нами управляти, є одним із ключових аспектів політичної теорії та філософії. Ця тема виникає у зв'язку з появою влади, яка невід'ємно пов'язана з життям людей та суспільства. Усе суспільство в одній чи іншій формі стикається із питанням легітимності влади та обранням тих, хто буде ними керувати. Це питання не тільки актуальне, але і має глибокі філософські та політичні аспекти, які вимагають ретельного аналізу.

Історично, концепції влади та управління сильно варіювались в різних частинах світу та в різні історичні періоди. В середньовіччі, наприклад, багато країн були керовані монархами, які вважали, що їм було доручено владу від бога. Ця концепція, відома як «божественне право королів», обґрунтовувала їхню легітимність. Іншими словами, монархи вважали, що вони мають право управляти іншими людьми через свою природну зв'язок із вищими силами.

Проте із часом, ці концепції стали об'єктом критики та суперечок. Відродження та Просвітництво сприяли змінам в уявленнях про владу. Філософи, такі як Джон Локк, Жан-Жак Руссо та Томас Гоббс, висунули ідеї про соціальну договірність та право людей на самовладання. Вони стверджували, що влада має бути обґрунтована волею громадян, а не божественним походженням монархів. Ці філософські ідеї стали основою для формування сучасних демократичних систем управління. У таких системах, влада надається виборцям

через вибори. Люди мають можливість обирати своїх представників та впливати на прийняття рішень у суспільстві. Демократія, з її основними принципами, такими як громадянські свободи, права людини та правова держава, стала нормою для багатьох країн у світі.

Проте, навіть у демократичних системах, питання легітимності влади залишається складним. Скільки влади мають надавати громадянам? До якого рівня суспільної участі влада є легітимною? Ці питання не мають однозначної відповіді і часто стають предметом гострих дискусій. Невід'ємною частиною цього питання є поняття відповідальності влади перед громадянами. Це важливий аспект демократії, який передбачає, що влада має бути обрана громадянами та піддаватися контролю. Лідери повинні служити інтересам громадян і враховувати їхні думки та потреби. Сучасна глобалізація і розвиток міжнародних відносин також ставлять під сумнів традиційні уявлення про владу. Всесвітні проблеми, такі як зміна клімату, міграція та економічна інтеграція, вимагають спільних рішень і співпраці між країнами. Це породжує питання про те, які структури та органи мають право приймати рішення в інтересах глобального співтовариства.

Один з прикладів глобальної влади – це роль Організації Об'єднаних Націй (ООН). ООН є міжнародною організацією, створеною з метою забезпечення миру, безпеки та співпраці між країнами. Рада Безпеки ООН володіє правом приймати рішення щодо міжнародної безпеки, а Генеральна Асамблея ООН є форумом для обговорення питань, які стосуються всіх членів ООН.

Проте, критики стверджують, що ООН не завжди ефективно виконує свої функції через вето від окремих постійних членів Ради Безпеки. Це вказує на складність рішень, прийраних на міжнародному рівні. Питання легітимності таких організацій стають об'єктом гострої дискусії. З іншого боку, громадяни можуть впливати на владу не лише через політичні процеси, але й через громадянські рухи та активізм. Масові протести та громадянські рухи можуть виправдано вимагати змін у владі, коли остання не відповідає на потреби та побажання громадян. Це відображає принцип влади народу, де громадяни визнають своє право виражати свої думки та бажання.

У світі, що змінюється, роль влади та способи управління також еволюціонують. Це стосується не лише політики, але і технологій. Інформаційні технології та соціальні мережі дають громадянам засіб для висловлення своїх думок та відгуків на рішення влади. Вони роблять політику більш доступною та прозорою. З іншого боку, це також створює нові виклики, такі як цифровий нагляд і питання приватності. Питання влади та легітимності залишаються актуальними та складними. Сучасний світ вимагає більш глибокого розуміння влади, її джерел та обмежень. Важливо пам'ятати, що влада повинна служити інтересам громадян і бути відкритою перед ними. Громадяни, у свою чергу, мають право впливати на управління та брати участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя та майбутнього.

Розгляд теми «Хто має право нами управляти?» може бути зосереджений на абстрактній свободі людини та її ролі в сучасному суспільстві. Ця абстрактна свобода визначається не лише політичними структурами та владою, але й культурними, соціальними та етичними факторами. Однією з ключових аспектів абстрактної свободи є індивідуальна автономія. Кожна людина має право вільно визначати свої цілі, цінності та переконання. Влада повинна захищати це право та не обмежувати індивідуальну свободу без обґрунтованих причин. Це важливий аспект прав людини та гідності.

Спільнота та суспільство також грають важливу роль у питанні абстрактної свободи. Індивідуали взаємодіють з іншими членами суспільства та спільноти, і ця взаємодія може впливати на їхню свободу та можливості. Соціальні норми, стереотипи та культурні чинники можуть бути обмеженнями для абстрактної свободи. Однак, суспільство також може створювати умови для розвитку та самовираження індивідів.

Звісно, абстрактна свобода також включає в себе політичну свободу. Громадяни мають право вибирати своїх представників, впливати на прийняття рішень та брати участь у громадських справах. Демократичні системи надають можливість громадянам висловлювати свої думки та переконання через вибори та громадянську активність. У контексті абстрактної свободи, важливо розуміти, що ця свобода не обмежується лише владою та політикою. Вона також включає в себе право на освіту, культурну самовираженість, свободу віросповідання та інші аспекти життя. Люди мають право на розвиток свого потенціалу та здійснення своїх прагнень. Однак, абстрактна свобода також має свої межі та вимоги. Вона повинна бути обмежена принципами справедливості та нерівності. Свобода одного не повинна порушувати права і свободи інших. Таким чином, важливо забезпечити баланс між індивідуальною свободою та колективною відповідальністю.

На завершення, питання «Хто має право нами управляти?» може бути розглянуте в контексті абстрактної свободи людини. Ця свобода включає в себе індивідуальну автономію, соціальну взаємодію, політичну участь та інші аспекти. Важливо забезпечити баланс між індивідуальною свободою та колективною відповідальністю, а також розуміти, що ця свобода має свої межі та вимоги в контексті сучасного суспільства і технологій.

У підсумку, питання «Хто має право нами управляти?» залишається актуальним і важливим для сучасного світу. Історичні та філософські концепції влади постійно розвиваються, віддзеркалюючи суспільні зміни та цінності. Сучасні демократичні системи надають громадянам право впливати на управління, але це право супроводжується відповідальністю. Глобалізація також перевіряє традиційні уявлення про владу та вимагає нових рішень. Усі ці аспекти свідчать про складність та багатогранність цієї проблеми, яка залишається об'єктом постійного філософського та політичного обговорення.

Віра Аксьонова – докторка філософських наук, професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна

Валерій Кобзар – здобувач вищої освіти 1 курсу магістратури факультету журналістики

Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ НЕТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ АКСІОСФЕРИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Духовний потенціал людини ніколи не буває результатом впливу тільки внутрішніх або зовнішніх цінностей. Він є відображенням цілісності внутрішнього індивідуального світу культури і зовнішнього соціокультурного простору суспільства [5]. Але у реальності внутрішній та зовнішній чинники не завжди відповідають один одному, а іноді діють навпаки. Для оптимізації цього процесу необхідна комунікативна трансформація зовнішніх соціокультурних факторів у внутрішній особистісний стиль [2]. Адже сутнісною стороною індивідуально-культурного світу особистості, її ціннісного ядра, є духовне спонукання до реалізації її творчих задумів [3]. Але, разом з тим, прояви некритичного, догматично-стереотипного мислення, нетерпимості, неадекватна самооцінка, нерішучість, негативні звички тощо, виступають бар'єрами всередині освітньої системи на шляху реалізації творчих здібностей молоді. Навпаки, комунікативна готовність і здатність протистояти несприятливим управлінським, пропагандистським і політико-ідеологічним впливам зовні спонукає до повної особистісної мобілізації, що є показником досить високого рівня політичної та правової культури молоді [1].

Мета роботи: розкрити шляхи подолання стереотипів нетерпимості в освіті у контексті аксіосфери сучасного українського суспільства.

Синергетичний підхід до освітнього процесу висвітлює філософсько-гуманістичний зміст імперативу становлення політичної нації, що впливає на подолання певних негативних стереотипів у масовій свідомості, у черговий раз засвідчує цінність концепції ноосфери В. І. Вернадського [8]. Загальнолюдські цінності – ідеали, символи, зразки – створюють цивілізаційні мрії у свідомості молодої людини, регулятивна мета яких – усвідомлювати право на захист гуманістичних цінностей, спонукають до найбільш повної реалізації творчого потенціалу, викликають постійний «неспокій» і «незадоволення», залишаючи молоду людину в стані позитивної творчої напруги протягом тривалого часу [13;14;15].

Задача ціннісного освоєння сенсу буття в тому, щоб брати безпосередню

участь у створенні відповідних умов, завдяки яким удосконалюється спрямування молодого людини до конструктивних дій, що з'єднує її національні і громадські орієнтири, саме під час кризових явищ, воєнної агресії тощо [7]. Саморегулятивність, як соціокультурна цінність, долає стан аномії, оскільки є окремим важелем втілення нормативів громадської безпеки й здійснює власну самосвідомість, реалізуючи наміри новаторів за відповідними нормами. У свій час Е. Дюркгейм ввів поняття «аномії», щоб визначити універсальний стан суспільної кризи, соціальної системи, самоорганізаційною властивістю якої є негайне додання повільного ставлення до її загрозливих проявів. Організаційна атмосфера ціннісно-нормативного вакууму у сучасній освітній системі відображує перехідний період боротьби країни в умовах зовнішньої агресії, розвитку громадянського суспільства, становлення політичної нації. Стан буття суспільства характеризується тим, що початок нового етапу розвитку країни гальмують старі норми, що часто-густо суперечать загальнолюдським цінностям і перестають діяти узагалі, а нові ще остаточно не встановилися [11]. Саме цей стан аномії пізніше описує Й. Хейзінга в праці «Осінь середньовіччя», малюючи апокаліптичні уявлення як типову картину масової духовної розгубленості, дилетантизму, аморалізму, цинізму, аномії тощо [4].

Час від часу в культурі має місце ефект кризи моральних цінностей, виникають проблемні ситуації, що відображують розмивання ціннісного ядра духовності, тобто підміни «своїх» цінностей «чужими», розбіжність думок, слів та практичних дій. Наприклад, мова йде про труднощі соціалізації особистості, що навчається у віці від 18 до 30 років (± 3 роки). Вікові труднощі ускладнюються тим, що молоді люди, які є натурами неординарними, обдарованими, починають активно протистояти бюрократичному невігластву, несправедливості, стереотипності мислення. В цих умовах саме освітянам необхідно ініціювати відповідний інтерес молоді до розвитку діалогових, крос культурних та мультикультурних форм спілкування, самоосвіти та самовиховання, саморегуляції власної поведінки, удосконалення шляхів підвищення рівня культури, тобто зміцнення морально-сенсового підґрунтя особистості, яка є «синергетичною людиною».

Отже, синергетичний аналіз освітнього простору України за умов воєнної агресії відображає всю сукупність еволюційних підходів до формування національної ідеї, онтологізації толерантного спрямування вектору позитивних змін надії історичної нації, виявляє прихильників конвенціоналізації та реалізації гуманітарного потенціалу суспільства [9;10;12]. «Синергетична людина» є патріотичною і заради Вітчизни готова віддати власне життя. Таким чином, духовна занепокоєність патріотично-зорієнтованої молодого людини змінює суспільні цінності сучасної України.

Список використаних джерел:

1. Aksyonova V., Sklovsky I. Personality as a phenomenon of civilized adoption of European values. Problem space of modern society: communicative and pedagogical interpretations collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp. Z o.o, 2019. P.126– 141. Institute of European Integration (Warsaw, Poland) Recommended for publication by the Program and Scientific Council of Institute of European Integration (№5-07, 22.02.2019). Published under the terms of the Creative Commons CC BY-NC 4.0 Licnse (WoS). <https://cutt.ly/jgMyFuO>
2. Vira Aksyonova, Svitlana Suvorova, Alex Halapsis, Stella Vetrova, Igor Sklovsky Interrelation and Consistency in the Thematic Stages of the Publicistic Style. Studies in Media and Communication Vol. 10, No. 3; 2022, p. 205-209. (SCOPUS) Special Issue ISSN: 2325-8071 E-ISSN: 2325-808X Published by Redfame Publishing URL: <http://smc.redfame.com>
3. Vira Aksyonova, Oleksii Shtepa, Svitlana Kovalenko, Olha Koban, Oleksandr Holovko Socio-philosophical analysis of Ukrainian legal mentality in the context of European integration processes. Instituto de Estudios Políticos y Derecho Público "Dr. Humberto J. La Roche" de la Facultad de Ciencias Jurídicas y Políticas de la Universidad del Zulia Maracaibo, Venezuela Vol.41. N° 76. Enero Marzo 2023. P. 378-399. (WOS).
4. Аксьонова В.І. Проблеми культурно-комунікативної синергії освіти на шляху розвитку громадянського суспільства в Україні. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції Модернізація Вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції. (м. Кропивницький, 19-20 травня 2022 року). Кропивницький-Львів: ЛА НАУ, 2022.С. 293-294.
5. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як фактор формування глобального інформаційно-комунікативного простору: монографія. Кіровоград: КЛА НАУ, 2016. 228 с.
6. Бех В.П. Інформаційна сутність соціальних систем як онтологічна основа сучасного інтеграційного процесу / Нова парадигма: Журнал наукових праць / Гол. Ред. В.П. Бех. Вип.65.Ч.1. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. 411 с.
7. Борінштейн Є.Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві/Глобальні проблеми сучасності в контексті історико-філософського знання. Одеса-Дніпропетровськ: ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», 2016. С.13-27.
8. Вернадський В.І. Біосфера та ноосфера. Київ, 2002. 58 с.
9. Винниченко В. Відродження нації. Київ, 1990. Т.1. 348 с. Т.2. 328 с.
10. Ворников В.І. Конвенціональні принципи взаємовідносин у суспільстві, що самоорганізується: монографія. Одеса: Астропринт, 2017. 404 с.
11. Петінова О.Б. Економічна людина: досвід соціально-філософської експлікації: монографія. Одеса, 2016. 336 с.
12. Скловський І.З. Український етнос на рубежі ХХ-ХХІ ст. (Метафізичний аналіз): монографія. Дніпропетровськ: Пороги, 2007. 320 с.
13. Toffler A. The Adaptive Corporation. Aldershot, Brookfield (Vt.): Gower, 1985. 217 p.
14. Habermas J. Justification and Application: Remarks on Discourse Ethics. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1993.197 p.
15. Cassirer E. On Basic Phenomena. The Philosophy of Symbolic Foms. Vol. 4. New Haven and London, 1996.

Віра Аксьонова – докторка філософських наук, професорка кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін

Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття – це час загального зростання масштабів людських перетворень, що стають значимими подіями життя всього Людства. Соціально-економічною основою глобалізації є зростання масштабів предметної діяльності Людини. Охоплення всіх континентів і країн економічними та соціокультурними процесами, що мають глобальний характер, є головними рисами сучасного виробництва. Доступність транспортних засобів, діяльність мас-медіа, мереж масових комунікацій, соціокультурної інформації зближують народи, миттєво здійснюють співпричетність кожного до справ усього світу. Людині наприкінці ХХ ст. жити стає краще, комфортніше, вона відчуває себе більш захищеною у соціальному плані, є більш активною у політичному житті, а в цілому стає вільним і творчим суб'єктом. Ці аксіологічні зміни мають загальнолюдський характер та є дуже неоднозначними й суперечливими.

Життя Людства на зламі тисячоліть трансформується, стає глобалізованим. Аксіологічна функція філософії полягає в оцінці речей, явищ навколишнього світу з погляду різних цінностей. Чи може ставиться під сумнів розсудливою людиною, якщо вона не є абсолютним суб'єктивістом-соліпсистом, факт наявності самих себе, а також інших індивідів? Кожний розуміє, що незалежно від нього, у світі існують інші люди. Але відповідь на питання «Чи існує такий суб'єкт діяльності, що діє як актор історії, як частина людства?» вимагає від вчених теоретичних доказів. Не випадково з'ясування сутності цього питання часто-густо заганяло у глухий кут навіть видатних мислителів світу. Чимало західних філософів намагаються довести, що людство, як щось єдине ціле – це фікція. Так, американський філософ С. Чейз у книзі «Тиранія слів» затверджує, що людства немає як самостійної сутності: «Спробуй покликати: Гей, Людство, сюди! І жоден Адам не відгукнеться на ваш заклик» [12]. Культуролог О. Шпенглер у книзі «Занепад Європи» пише, що людство – порожнє слово та його необхідно виключити з кола проблем історичних форм. У тім же дусі міркував широко відомий англійський історик А. Тойнбі. У його викладі («Дослідження історії») людства взагалі немає, а є деякі незалежні культурно-історичні системи (локальні цивілізації), що виникають, «дорослішають», розвиваються й гинуть, на зразок біологічних організмів [11]. Як бачим, скептиків, що піддають сумніву реальність феномена «Людство», чимало. Але Людство існує реально й об'єктивно, незалежно від розумових пошуків тих або інших теоретиків. Є Людство як фрагмент об'єктивного світу, є його всесвітня

історія, численними дослідженнями вже давно зафіксовані його єдність і загальність. Зрозуміло, що всесвітня історія складається з історій окремих народів, етносів, держав, кожне з яких має власних індивідів. Але не можна не погодитися з тим, що Людство – це категорія, що знаходиться на стиці історіософського, соціологічного міркування. Єдність Людства на будь-яких етапах власного буття визначено єдністю його біологічної організації. Люди створюють єдиний вид. Діти Землі – частина її біосфери. Люди єдині за своїм фізичним виглядом, морфологічним (видовим) ознакам, генетичним характеристикам, антропоморфічним рисам. Ті або інші розходження типів расових ознак – це лише варіанти єдиної постаті. Люди Землі єдині. Виробництво є діяльне родове життя людини. Саме в переробці предметного світу Людина вперше дійсно затверджує себе як родова істота. У просторі доісторичної Ойкумени (грец. – живу, населяю; мається на увазі частина землі, що населена людиною) трудова діяльність поєднувала в Людство маленькі групи первісних людей, які вийшли з єдиного коріння, їхні дії співвіднесені в силу однорідності життєдіяльності. Людей поєднує субстанція праці, що робить їх гранями цілісності. Люди Землі єдині як інтелектуальна цілісність. Природа Розуму (при всій її історичності) єдина у всіх народів і індивідів, які відрізняються за іншими культурно-історичними ознаками. Наявність логіки потребує від Розуму визнання наявності Людства. Здається, що для осмислення розвитку світу ХХІ ст., його головних тенденцій час ще не прийшов: дуже він складний, суперечливий не схожий на все, що людство переживало колись. Крім того, всі ми ще занадто занурені в цей світ, що заважає дистанціюватися від нього, щоб оглянути його загальну панораму, відокремити істотне від тимчасового. Розуміючи всю уразливість подібних намірів, все ж спробуємо окреслити деякі контури історії Людства на зламі ХХ-ХХІ ст. [2].

Мета роботи: з'ясувати філософський зміст процесу аксіологізації та соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності Людства в умовах глобалізації на зламі тисячоліть.

Проблеми соціокультурних змін та засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності Людства в умовах глобалізації набувають певної актуальності. В економічній сфері відбулися величезні позитивні зміни, своєрідним центром яких з'явилася науково-технічна революція, реальне й масштабне перетворення науки в безпосередню продуктивну силу. Кібернетизація, комп'ютеризація, інформатизація, поява принципово нових технологій стали реальністю суспільного виробництва. Лідерство в суспільному виробництві перейшло до духовної сфери: саме людський інтелект (його можливості) перетворився у фактор, що визначає масштаби, динамізм, загальний вигляд сучасного суспільства [1]. На підґрунті цих змін зростає сукупне матеріальне й духовне багатство Людства. У багатьох регіонах світу утворилися суспільства, що забезпечують високі стандарти споживання, комфорту, послуг. Зрушення в суспільному виробництві органічно включають до себе Людину-творця й

вимагають більш повного використання її креативних, індивідуально-особистісних якостей [7]. У сфері соціальних змін можна відзначити три найважливіших фактори: по-перше, розвиток Людства як соціальної спільності, охоплює світ цілком. Людство як соціальна цілісність, існувало завжди. Але, природно, що на різних етапах історії воно було неоднаковим, відрізнялося тим або іншим ступенем розвиненості інтегральних соціокультурних зв'язків. Кінець ХХ-початок ХХІ ст. з'явилися тим етапом всесвітньої історії, коли узи, що зв'язують людство, зміцніли, конкретизувалися, структурувалися: відчуття загальної долі, відповідальності за наслідки свого перебування на однієї планеті – Земля. Зростає взаємозалежність Людства в цілому й кожній індивідуальній долі, що проявляється не тільки в сфері суто розумової рефлексії, а саме в колі повсякденних, реально-життєвих інтересів.

По-друге, напрямок соціального розвитку усе більше зміщується від соціально-класових спільнот, що довгий час володіли величезною соціально-регулятивною силою, яка підминала під себе людину, до більш динамічних спільнот. Саме цей шар соціальних зв'язків і відносин визначає соціальне середовище буття Людини. Зростають можливості індивідуально-особистісного вибору Людиною близької й комфортної соціальної спільності [4]. По-третє, здійснюються величезні зміни у сфері етнонаціональних відносин. З одного боку, в ХХ ст. була остаточно ліквідована колоніальна система гноблення й поневолення багатьох народів, націй і рас. З іншого, злам ХХ-ХХІ ст. відзначений спалахами націоналізму, етноконфліктами [10]. З погляду соціальної еволюції, злам ХХ-ХХІ ст. представляє картину строкату й суперечливу. Одні соціальні організми зміцнилися й розквітнули, інші – сходять із історичної арени, одні соціальні протиріччя пом'якшуються, наприклад, класові, але інші, такі, як національні, загострюються. У політичній сфері у ХХ-ХХІ ст. також спостерігалися неоднозначні й суперечливі процеси. Зв'язок людських мас із політикою розвивається нібито за двома протилежними, а насправді взаємозалежними напрямками. З одного боку, Людина більше дистанціюється від політики, проводячи певну грань між своїм життям, інтересами й сферою втручання держави й інших політичних інститутів. У той же час, саме із цієї дистанції, зміцнившись у власних економічних, соціокультурних основах, Людина активніше цікавиться політикою, впливає на неї, вимагає, щоб вона більше враховувала її інтереси й адекватно реагувала на них, тобто стає суб'єктом політичного життя. Тому проблема прав і свобод людини у ХХ-ХХІ ст. має особливе значення. Це час розвитку класичної демократії, багатопартійності. Демократія була й залишається еталоном політичного життя, на який орієнтується переважна більшість країн світу і саме вона визначає перспективи політичної еволюції ХХ-ХХІ ст. [3].

Разом з тим, політична історія ХХ ст. відзначена й спалахами тоталітаризму, реакційної диктатури, що втілювався у режимах сталінізму, фашистської Італії, нацистської Німеччини, японському воєнно-

мілітаристському режимі. Тоталітаризм базувався на придушенні людських прав і свобод, органічному неприйнятті цінності Людського життя, індивідуальності, особистості [6]. Тоталітарні режими ХХ ст. змушують Людство згадувати про самі похмурі сторінки своєї політичної історії [9]. Антигуманність тоталітарних режимів закономірно привела до їхнього краху. Однак, історики, соціологи, філософи мають докласти чимало зусиль, щоб зрозуміти, чому у ХХ-ХХІ ст. поряд з помітним прогресом загальнолюдських цінностей гуманізму, антропоцентризму, демократії виникли чудовиська тоталітарних режимів, чому вони найчастіше паразитували на самих привабливих, прогресивних соціальних ідеях, чому маси людей тривалий час йшли за диктаторами та військовими злочинцями [8]. Злам ХХ-ХХІ ст. на жаль не ознаменувався фундаментальними зрушеннями в сфері духовної культури. Тільки в галузі наукового пізнання – це час революційних проривів. Але при всій значущості науки, вона не заповнює весь простір духовного життя Людства. Залишаються ще сфери творчості, мистецтва, філософії, пошуки релігійних цінностей набувають певної актуальності [5].

Отже, глобалізація увійшла у життя Людства досить парадоксальним чином. У ХХ -ХХІ ст. Людство зіштовхнулося з таким негативним явищем, як світові війни, загрозою екологічного самознищення, яке впритул підійшло до межі атомного самогубства. Трагедії людського буття мають показати людям, що світ землян єдиний та унікальний. Розмірковуючи над проблемами глобалізації життя у ХХІ ст., варто висловити припущення про те, що глибинною основою цього явища виступає саме глобальність як риса людського буття. Адже універсальність людської сутності, безмежність властивостей людини (насамперед, свідомість і трудова діяльність), з'явилися найважливішими джерелами глобальних процесів ХХ – ХХІ ст. Економічне зростання та розквіт суспільства, соціальний світ і гармонію в ньому, дотримання норм міжнародного права, колективна відсіч будь-якій військовій агресії мають забезпечити стабільність, безпеку, рівновагу у світовому співтоваристві та права кожної людини на життя, гідність, впевненість у майбутньому. Соціокультурні трансформації, послідовний розвиток демократизму й культурно-гуманістичних традицій, перманентне обмеження егоїстичних «апетитів» роботодавців, толерантність та конвенціоналізм, поворот до пріоритету спільного інтересу усіх членів суспільства, пошук форм соціального консенсусу, його збереження й розвиток – це ті соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності Людства в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова В.І. Соціокультурний контекст інформаційного суспільства – феномен соціальної активності особистості. Наукове пізнання: Методологія та технологія. Філософія. Вип.1(45). 2020. ДЗ «ЛНПУ ім. К.Д. Ушинського»: «Гельветика», 2020. С. 11-19.
2. Аксьонова В.І. Соціокультурні перспективи ціннісного аспекту модернізації професійної сторони буття в інформаційній системі громадянського суспільства на цивілізаційному

- зламi. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Модернізація Вітчизняної правової системи в умовах світової інтеграції. (м. Кропивницький, 19-20 травня 2021 року). Кропивницький: ЛА НАУ, 2021. С. 221-227.
3. Атаманюк З. М. Свобода як основа людини та її зв'язок з феноменом духовності. «Перспективи». Соціально-політичний журнал. 2022. № 3. С. 30-36.
  4. Борінштейн Є.Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві. Глобальні проблеми сучасності у контексті історико-філософського знання. Одеса: ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», 2016. С. 13-27.
  5. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. Харків: Фоліо, 1998. С. 313 - 332.
  6. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра: Книга для всіх і для нікого / пер. з нім. Л. Гринюк. Коломия: Галицька накладня Я. Оренштайна, 1910. 510 с.
  7. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / пер. з нім. А. Онішко. Львів: Літопис, 2002. 320 с.
  8. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. Вибрані твори. К.: Основи, 1994. С.15-139.
  9. Скловський І.З. Метафізика національної ідеї: Український контекст. Кіровоград: Вид-во ДЛАУ, 2012. 332 с.
  10. Скловський І.З., Аксьонова В.І. Трансформація українського суспільствана зламi тисячоліть (теоретико-методологічний аспект). Перспективи. Соціально-політичний журнал. №1. 2022. С.41-48.
  11. А.Дж. Тойнбі, Дослідження історії, Т.1, Київ, "Основи", 1995. С. 551-577.
  12. Chase Stuart The tyranny of words. N-Y, 1938.

Марина Арапакі – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

КУЛЬТУРА У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Необхідність детального розгляду культури сучасного суспільства, яке вважається інформаційним, або вже навіть постінформаційним, обумовлена, насамперед, важливістю ролі культури як структурного елементу будь-якого суспільства на протязі всього періоду існування цивілізації. З одного боку, вона постає у якості результатів суспільної діяльності, з другого – культура є регулятором цієї діяльності, формуючи певну систему норм та цінностей. Тому культура є фундаментом суспільного буття, на який нашаровуються певні закономірності цивілізаційного процесу та особливості соціального простору конкретного суспільства. Вона являє собою феномен, що розкриває сутність та характер соціальної життєдіяльності людини та суспільства в цілому. Тому людина є центром культури, її субстратом, без якого вона не існує. Отже, культура фіксується через реальну соціальну діяльність та її результати, тобто через буття суб'єктів культурної взаємодії у соціальному просторі суспільства.

Процес відображення внутрішнього та зовнішнього світу людини у культурі викликаний тим, що люди створюють соціальний простір за допомогою

знаків і символів. Конструювання соціального простору сучасного суспільства неможливе без урахування специфіки трансформаційних процесів, притаманних суспільству у глобальному масштабі, зокрема, становлення інформаційного суспільства, під впливом якого склалися нові форми культурного відтворення, які внесли кардинальні зміни в сучасну культуру.

У підрозділі культура аналізується, насамперед, в контексті системного підходу, що фокусує дослідницьку увагу не тільки на цілісності різноманітних видів, форм та проявів культури у соціальному просторі сучасного суспільства, але й дозволяє виокремити ті трансформаційні процеси, які певним чином впливають на особливості культури у сучасному світі. Одним з провідних методологічних принципів дослідження є порівняльно-історичний, що дозволяє простежити основні етапи становлення та розвитку культури інформаційного суспільства, тобто його культурну динаміку, що постає в єдності та різноманітності культурних форм.

Культура є базовою якісною характеристикою певного рівня розвитку суспільства. Саме культура дозволяє вийти суто за межі своєї біологічної природи, наділяє людину соціальними якостями та формує її як особистість. Вона складається з експліцитних та імпліцитних норм, що впливають на соціальну поведінку за допомогою певних регуляторів, «які освоюються та опосередковуються за допомогою системи символів» [1, с. 30-39].

Культура, маючи загальноісторичний характер, фіксує специфічні риси соціокультурного прояву як окремих соціальних спільнот та рівень розвитку суспільства. Низка дослідників вважає, що Постмодерн як новий світогляд виник у постіндустріальному суспільстві як відповідь на кризу попередніх епох, «його становлення та розвиток забезпечили соціокультурне різноманіття, відмову від канонів у культурі, тоталітаризму у мисленні, впровадження принципів меритократії у життя суспільства...плюралізм стає провідною філософською течією [2, с. 229].

Ідея індивідуальності, безлічі культур та альтернативних шляхів розвитку цивілізації досить поширена у європейській філософській традиції. Підкреслимо, що філософські концепції постмодернізму мають яскравий відтінок деконструктивізму, спрямований проти традицій класичної методології та метафізики. Постмодерністи підкреслюють ідею плюралістичної природи світу, пріоритету окремого, унікального над загальним. При цьому постмодернізм одночасно продемонстрував і складність сприйняття множинності, неіманентність цих ідей, необхідність для її сприйняття такого виходу за рамки раціональності: «Постіндустріальне суспільство характеризується значно прискореним розвитком за короткий час соціально-економічних процесів. Мінливість соціальних умов торкається практично всіх сфер життя людини - від освіти до професійної діяльності, до способу життя» [3, с.112]. Культурний плюралізм та різноманітність прояву культурних продуктів призводить до необхідності діалогу як інструменту прийняття іншого світогляду та

світосприйняття. Наприклад, В. Біблер у пошуку логіки культури, своєрідно розвиваючи ідеї Бубера М. і Бахтіна М., виходить на ідею діалогіки (яка розуміється їм одночасно як логіка парадоксів), що виявляється «логікою, яка творить» [4, с. 90], через логіку спілкування, зіткнення та суперечки мінімум двох радикально різних культур (зокрема у єдиній особистості, у внутрішньому діалозі). Таким чином, культура є механізмом, що визначає можливість та напрямок розвитку людини в рамках системи норм та правил, що притаманні суспільству.

Невипадково проблеми розвитку культури та вплив на неї різних чинників — природи, техніки, політичного, соціально-економічного та інших факторів є однією з вічних проблем рефлексії соціальної філософії. Згідно із обраною темою статті, у контексті даної роботи акцентуємо увагу на проблемі впливу на культуру технологій, зокрема інформаційних, що бурхливо розвиваються та впроваджуються в усі сфери життєдіяльності суспільства. Протягом історичного розвитку цивілізації техніка була невід'ємним елементом культури, виконуючи роль її матеріальної основи. Відзначаючи органічну єдність культури та техніки, зазначимо, що на сьогодні існує безліч суперечливих суджень про роль техніки у розвитку культури, які є відображенням не менш суперечливих реальних тенденцій, що яскраво виявляються сьогодні у розвитку сучасного суспільства, коли техніка та новітні інформаційні технології проникають у всі сфери життєдіяльності суспільства та людського буття. Звертаючись до проблеми культури у соціальному просторі, слід зазначити, що згідно Сорокіну П., соціальний простір являє собою геометричну структуру соціальних відносин: «У даному контексті визначення положення об'єкта в соціальному просторі зводилося до визначення взаємовідносин з іншими соціальними явищами: «...визначити положення людини або будь-якого соціального явища в соціальному просторі означає визначення його (їх) відношення до інших людей та інших соціальних явищ» [5, с. 297]. Акцентуємо увагу на тому, що відповідно до його концепції, соціальний простір наповнений культурним вмістом.

Глибинні механізми формування морфології культури, в результаті чого простір стає «знаком і виразом самого життя, найпершим і найпотужнішим з усіх її символів» [6, с. 36] знаходимо у роботах О. Шпенглера. Він наполягав на існуванні для людини внутрішнього та зовнішнього світів, що втілені в поняттях душа та світ. У формуванні цієї опозиції Шпенглер виявляє градації, відповідні рівням розвитку духовності. Тим самим, просторовість у трактуванні Шпенглера перетворюється в об'єктивний критерій розвитку людини та суспільства. Особистість безперервно взаємодіє із соціальним простором, у результаті чого відбуваються взаємообумовлені зміни: «Оточені й пронизані всією сукупністю відносин між людьми, ми живемо не тільки у світі фізичному ... Ця реальність утворює для нас особливий світ – світ історії, політики, побуту, духовної культури – на відміну від усього світу природи» [9, с. 273].

Потреба у специфічному соціальному просторово-часовому узагальненні виражена в концепції мережевого (інформаційного) суспільства М. Кастельса [8, с.37], в якій суспільство ототожнюється із соціальною структурою та зводиться до трьох загальних компонентів: простору, часу, технології. Зміна уявлень про простір і час в інформаційному суспільстві пов'язана передусім з тим, що новітні інформаційні технології, зокрема комп'ютерні, безмежно розширили життєвий простір людини.

Необхідність осмислення культури у соціальному просторі сучасного суспільства стала особливо актуальною в умовах інформатизації суспільства як глобального соціокультурного процесу. Оголовалися суперечності між динамічним темпом інформатизації, що вимагають прогресивної культури, та традиційними установками існуючого культурного потенціалу суспільства. Це призвело до кардинальної зміни колишніх культурних орієнтирів, до трансформації культури, що спричинило зміни в інших галузях людської життєдіяльності: «...трансформована культура потребує мутації суспільної думки та, відповідно, політичної дії. Сучасне поєднання культури ХХІ століття та суспільства, ще зануреного у ХХ століття, не може довго продовжуватися» [7, с. 9]. Культура у соціальному просторі інформаційного суспільства відображає і висловлює складні процеси, що відбуваються в суспільстві у зв'язку з інформатизацією як глобальним трансформаційним процесом, перетворення на економічне, соціально-політичне і духовне життя. Поєднання культурних традицій та культурних інновацій визначає дуже складну картину змісту, структури та функціонування культури інформаційної епохи. Вона містить різні субкультури, неминущі людські цінності та негативні прояви цивілізаційного процесу.

Список використаних джерел:

1. Kroeber, A., Kluckhohn, C. (1952) Culture: a critical review of concepts and definitions// Cambridge, MA: Peabody Museum, Vol.47. № 1. p. 30-39., с. 30-39].
2. Bashynska, I., and Dyskina, A. (2018). The overview-analytical document of the international experience of building smart city. Business: Theory and Practice. no.19. 228-241, с. 229
3. Bauman, Z. (2000). Liquid Modernity. Oxford, United Kingdom: Polity Press, 240 p., с.112
4. Форкош С. Феномен еволюції культури: методолого-схемологічний аспект. ГРАНІ. № 1 (129). 2016. С.88 – 91, с.90
5. Sorokin Pitirim Social and Cultural Dynamics. A Study of Change in Major Systems of Art, Truth, Ethics, Law and Social Relationships. Extending Horizons Books, Revised edition, 1957. 720 с., с. 297
6. Spengler, Oswald. The Decline of the West. Ed. Arthur Helps, and Helmut Werner. New York: Oxford UP, 1991.
7. Touraine A. Return of the Actor: Social Theory in Postindustrial Society. Univ of Minnesota Pr. 1988.
8. Castells M. The Information Age, Volumes 1-3: Economy, Society and Culture (Information Age Series). Wiley-Blackwell. 1999. 1488 p., с.37.
9. Франк С. Реальність та людина: Метафізика людського буття. URL: <https://strannik-book.com.ua/katalog-knig/philosophy/frank-s-l-realnost-i-chelovek/>

Кіра Білоусова – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

МЕТАФІЗИКА ЛЮБОВІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ КАНТА

Філософія любові та філософія кохання виступає надзвичайно дискусійною та обговорюваною темою в працях філософів та вчених які досліджують дану тематику. Почуття кохання (сердечної прихильності) та почуття любові (глибокої відданості до чогось або когось) розглядається через призму сукупності інших почуттів які сформувалися в свідомості людини за всі часи її існування на Землі.

Любов походить від витоків людського існування: духовна безпека та рівновага, здібності та таланти закладені материнською любов'ю з дитинства. У різні часи поняття кохання мало специфічні інтерпретаційні риси. Насправді, кожен філософ по-різному ставився до своєї думки, і є багато прикладів розуміння цього явища [1].

Так, Іммануїл Кант вважав, що любов – це головний обов'язок людей один перед одним. Він розрізняв два види кохання: «практичне» та «ненормальне». Говорячи про практичну любов, Кант мав на увазі любов, яка є чуттєвою любов'ю до Бога або ближнього, і до патологічної любові [2, с.627].

У цьому плані Кант розглядає любов як позаморальне явище. Емпірична любов є, на його думку, спонтанне почуття симпатії до іншого індивіда, що свідчить про піднесений характер людської природи.

Проте любов-схильність як така не може вважатися етичною вимогою. По-перше, любов-симпатія, як і моральні почуття загалом, є випадковим і неусвідомленим психічним поривом. Вона може призвести до гетерономії волі, зумовленості вчинків індивіда емпіричними причинами. Любов є стихійне та суб'єктивне блаженство людської душі. Вона може бути основою для загального морального законодавства.

Також, цікава думка про відношення до любові зустрічається у східно-філософських вченнях, а саме. Китайський філософ Лао цзи, наголошував, що істина без любові робить людину критичною, виховання без любові породжує суперечності, уклад життя без любові робить людину дріб'язковою, предметні знання без любові роблять людину завжди правою, володіння без любові робить людину жадібною, а віра без любові робить людину фанатиком. «Горе тим, хто скупий на любов. Навіщо жити, якщо не для того, щоб любити?» [3, 25].

Так, кохання – таке ж важливе почуття як і совість, честь, розум, свобода. Появу кохання з будь-якої причини (наприклад, краси, розуму, сили тощо) неможливо пояснити словами, тому що якби такі причини дійсно відігравали таку роль, то не було б кохання, а лише його наслідування. У світі завжди є сотні,

а то й тисячі людей, які красивіші, розумніші, сильніші, і не завжди можна зрозуміти, чому ми обрали саме цю людину, а не іншу. Кохання завжди чомусь пояснюється, і кожна людина широко вірить, що друга половинка найкрасивіша і найрозумніша.

Що стосується любові до людей у філософії Канта, слід відзначити його ставлення до людських нахилів у етиці. Етика Канта, орієнтована на обов'язок, часто протиставляє обов'язок самолюбіві як формі схильності. Кант наполягає на тому, що моральний закон вимагає, щоб люди діяли заради обов'язку, а не за бажанням.

У «Метафізиці моралі» Кант боровся з проблемою, пов'язаною з обов'язком любити. Тут він стверджує, що любов у сенсі насолоди від досконалості інших людей (*amor complacentiae*) є почуттям і тому не може виступати як обов'язок. Але доброзичливість – це обов'язок. Кант вважає, що чеснота доброзичливості часто називають любов'ю, але це невірне використання цього терміну.

Спираючись на різні погляди, ми можемо сформулювати особливе визначення любові. Кохання - це не тільки феномен людського існування, але й щось високе, трансцендентне, священне. Без кохання неможливо жити, тому що це один з найважливіших аспектів життя. Кохання тісно пов'язане з дружбою, і тому люди іноді сприймають дружбу як любов і, навпаки, любов як дружбу [4, с. 240].

Тобто, любити - це значить жити в прямому сенсі цього слова. Часто люди (хоча і несвідомо) розуміють, що живуть лише тоді, коли люблять, що тільки кохання вириває їх з монотонного механічного повторення повсякденного життя. До кохання, як і до людини, потрібно ставитися з великою відповідальністю. Дотримання певних соціальних та особистих норм.

В платонівському діалозі «Федр», Сократ звертає увагу на те, що любов – це в своєму роді хвороба. Тому, що при хворобі людина сильно міняє свою свідомість, так відбувається й тоді коли людина відчуває почуття любові. Коли людина хвора, то вона починає переживати за свій стан здоров'я, а от коли вона відчуває любов, то зосереджується на предметові любові, тобто на тій людині, яку любить [5, с.140].

Так, Сократ розділяє любов на «любов по душі» «любов по тілу» в своєму діалозі «Євтифрон». Давньогрецький філософ вважає, що «любов по тілу – швидкоплинна і проходить досить швидко в порівнянні з душевною любов'ю, яка триває доти, доки ти прагнеш чогось більшого (досконалості)».

Отже, любов займає центральне місце у великій людській драмі вищою почуттів. Ця постійно присутня, захоплююча, але невловима сила формує наше життя, нас самих, наші прагнення і, звичайно, наші стосунки з іншими. Любов навіть знаходить свій шлях до наших тривог, наших оман, наших надій і наших найбільших зусиль із самовдосконалення. Погляди різних філософів на проблематику кохання в філософії дають змогу зрозуміти що, кохання це найвища сила почуттів між людьми, яка невинно продовжує зростати та розвиватися разом з людиною.

Список використаних джерел:

1. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: моногр. : авт. колектив : О. М. Рудакевич, Тернопіль, 2015. 256 с.
2. Аткинсон Р. Л. Вступ до психології / В. П. Зінченко, А. І. Назарова: «ПроймЕВРОЗНАК», 2003. 672 с.
3. Жулай В. Дія та протидія любові в суспільних відносинах Філософська думка. 2002.
4. Петрушенко В.Л. «Філософія навчальний посібник». Львів «Новий світ 2000». 540с.
5. Лібанова Е. М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти Київ.: Ін-т демографії та соц. досл. ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.
6. Додонов Б. І. У світі емоцій. Київ: Видавництво політичної літератури України, 1987. 140 с.

Анна Бохонок – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Ірина Замкова** – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИПЛАТИ ПРЕМІЯ ДО СВЯТКОВИХ ДНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних виплат підприємства, установи та організації встановлюють у колективному договорі. Це передбачено ст. 97 КЗпП та статтею 15 Закон України «Про оплату праці» [1].

Питання щодо виплати премій роботодавець самостійно вирішує з профспілкою. Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 38 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» виборний орган первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі, організації разом з роботодавцем вирішує питання оплати праці, в тому числі й премій, винагород та інших заохочувальних і компенсаційних виплат [2].

Структура заробітної плати визначається відповідно до ст. 2 Закону України «Про оплату праці», а саме:

- основна заробітна плата;
- додаткова заробітна плата;
- інші заохочувальні та компенсаційні виплати.

Додаткова заробітна плата — винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій [1].

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати. До них належать виплати у формі винагород за підсумками роботи за рік, премії за спеціальними системами і положеннями, виплати в рамках грантів, компенсаційні та інші грошові і матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми [3].

Премія до святкової дати належить до фонду інших заохочувальних і компенсаційних виплат як винагорода (заохочення), що здійснюється раз на рік або має одноразовий характер. Це значить, що така премія є складовою зарплати [4].

Отже, всі питання щодо преміювання працівників підприємства вирішуються самостійно роботодавцем шляхом розробки Положення про преміювання, що є складовою частиною діючої системи оплати праці на підприємстві і, як правило, затверджується як додаток до колективного договору.

При цьому, як і колективний договір, зазначене положення має бути узгоджене з профспілковим або іншим, уповноваженим на представництво трудовим колективом, органом, а за його відсутності – представниками працівників, обраними і уповноваженими трудовим колективом.

У Положенні про преміювання визначається коло працівників, на яких поширюється дія системи преміювання, показники, конкретні умови, розмір, терміни, а також порядок нарахування премій по кожній категорії працівників [3].

Таке положення може складатись з наступних основних розділів:

1. Загальні положення.
2. Умови та порядок виплат премій, доплат та надбавок.
3. Порядок визначення розміру виплат, їх перегляду.
4. Умови та порядок їх виплати працівникам.

Положення може містити правила та обмеження (заборони) щодо преміювання працівників.

Приписом ч. 1 ст. 11 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» на період воєнного стану дія окремих положень колективного договору може бути зупинена за ініціативою роботодавця [5].

У випадку якщо роботодавець не ініціював зупинити або обмежити виплату премій, то положення Колективного договору щодо преміювання діють і під час воєнного стану.

Якщо ні Колективний договір, ні Положення про преміювання не містить будь-яких окремих заборон та обмежень щодо виплати премії під час дії воєнного стану, то виплату премії можна здійснювати, якщо дозволяє фінансовий стан підприємства.

Зазвичай, відповідно до положень Колективного договору та Положення про преміювання премії надаються і з нагоди святкових днів.

До святкових днів належать державні свята, які перелічені у ст. 73 КЗпП [6].

Відповідно до ст. 6 зазначеного вище Закону у період дії воєнного стану не застосовуються норми ст. 73, а також ст. 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), частини першої ст. 65, частин третьої – п'ятої ст. 67 та ст.ст.71,78-1 КЗпП України.

Отже, в період дії воєнного стану норми ст. 73 КЗпП не застосовуються, тобто святкові та неробочі дні на період війни фактично є звичайними робочими днями з оплатою роботи у ці дні, як за робочі дні, а не святкові, що не вимагає видання наказу про роботу у вихідні дні (святкові та неробочі) або надання додаткових днів відпочинку за роботу у ці дні та не компенсується у грошовій формі у подвійному розмірі.

У випадку якщо роботодавець не зупинив виплату премій у святкові дні у Положенні про преміювання, як додатку до діючого Колективного договору, то підстави для не виплати премій з нагоди святкових днів відсутні.

Норми ст. 73 КЗпП не стосуються питання виплат премій, ними встановлюється право на надання додаткового вихідного дня, а також порядок компенсації за роботу у святкові і неробочі дні.

Щодо професійних свят, перелік яких не міститься у ст. 73 КЗпП, то на них також розповсюджується норми Положення про преміювання як додатку до діючого Колективного договору, дія яких не зупинена.

Таким чином, якщо роботодавець не зупинив дію норм Положення про преміювання як додатку до діючого Колективного договору у частині виплати премій до святкових днів, то виплата премій може здійснюватися і під час дії воєнного стану [3].

Список використаних джерел:

1. Про оплату праці : Закон України від 01.01.2009 року № 108/95-ВР (зі змінами і доповненнями). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text.
2. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 року № 1045-XIV (зі змінами і доповненнями). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text.
3. Федерація профспілок України. Чи може виплачуватись премія до святкових днів під час дії воєнного стану. URL: <https://profprensa.com/news/chi-mozhe-viplachuvatis-premiia-sviatkovikh-dniv-pid-chas-diyi-voennogo-stanu>.
4. Інструкція зі статистики заробітної плати : наказ Державної служби статистики від 13.01.2004 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text>.
5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 року № 2136-IX (із змінами, внесеними Законом від 1.07.2022 № 2352-IX) (зі змінами і доповненнями). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222136>
6. Кодекс законів про працю : кодекс України від 23.07.1996 року № 322-08.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

Елеонора Бутенко – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ

Творчість невіддільна від свободи. Це не вимога і право людини, а вимога Бога від людини. Творча свобода, вільна сила відкривати себе в творчості притаманна людині як печатка її богоподібності, як знак образу Творця – така теургічна лексика Н. А. Бердяєва [9, 330]. Бача сенс людської творчості в «Промислі Божому», в прориві в інший світ через потворність «світу цього», М. О. Бердяєв тим самим містифікує цей процес, надає йому ірраціональний характер, що міститься як в самому процесі творчості, так і в його прямому призначенні.

Отже, основний сенс поняття творчості полягає не в будь-якій діяльності, а в особливій діяльності по створенню нового предмета, явища, процесу. Ця діяльність і її результат набувають інший характер, ніж звичайна репродуктивна діяльність людей. Головним критерієм, який допомагає розмежувати творчість і виробництво, є унікальність і неповторність кінцевого результату. При повторному створенні тих же умов тільки автор може отримати точно такий жерезультат, але ніхто інший. Це пов'язано з тим, що в процесі створення автор вкладає у вихідний матеріал деякі свої можливості, які не можна прирівняти до простих трудових операцій або логічним висновкам. Саме ця особливість надає необхідну цінність продуктам творчості в порівнянні з результатами виробничої діяльності людини.

Як бачимо, наявні в літературі визначення творчості хоч і істотно відрізняються, проте дозволяють виявити деякі загальні підстави. Це, перш за все, якісна новизна кінцевого продукту творчого акту. По-друге, безпосередня відсутність цієї якості в початкових передумовах творчості. По-третє, не можна не бачити, що будь-який творчий акт містить інтелектуальний пошук, є продуктом своєрідної гри внутрішніх інтелектуальних сил суб'єкта творчості, творчої особливості.

Більшість авторів визнають, що творча особистість – це особистість, яка має високий рівень знань, у якої є прагнення до чогось, чого раніше не створювалося. Для творчої особистості творча діяльність стає життєвою потребою, в той же час для такої особистості найбільш характерним є творчий стиль поведінки. Основним показником творчої особистості є наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності, і є умовою її реалізації. Творчість пов'язана зі створенням нового унікального продукту. Велике значення для усвідомлення особливостей творчої особистості має формування розумових дій, оскільки творчості в чистому вигляді не існує, творча діяльність увібрала в себе

безліч технічних компонентів, при роботі з якими необхідно докладати розумових зусиль. Поглиблення психологічних особливостей розумового процесу полягає в тому, щоб вказати, що зміні «понятійних характеристик об'єктів» часто передують змінам емоційних оцінок і оперативних значень, що словесно сформульовані знання про об'єкт не обов'язково мають характер понять в строгому сенсі слова. Розвиток емоційної сфери також має свої особливості у творчих людей. Співвідносячи класичну схему творчого процесу – підготовку, дозрівання, натхнення, перевірку з дослідженнями в психології мислення, навіть з певною умовністю, можна відзначити, що більш детально, ніж дозрівання і натхнення, вивчені такі ланки процесу, як підготовка і перевірка.

Також необхідно звернути увагу на другу і третю ланку. При вивченні «натхнення» стає можливим вивчення умов виникнення і функціонування емоційних оцінок, що виникають при вирішенні психічних завдань. Ряд дослідників показали, що діяльність вченого завжди опосередковується категоріальною структурою науки, яка розвивається за певними законами, незалежними від людини, але в той же час існує припущення про протиставлення «суб'єктивно-пережитого» і «об'єктивно-активного» плану, яке можна дорікнути за епіфеноменологічну інтерпретацію «переживань» або, іншими словами, функції емоційно-афективної сфери [2].

В цілому вчені, що займаються дослідженнями на цю тему, диференціювали наступні риси творчої особистості: свобода і широта думки, схильність до ризику; Фантазії; чітке бачення проблеми; розвинені розумові здібності; вміння виявляти протиріччя; вміння скористатися набутим досвідом і знаннями в нових ситуаціях; незалежність; гнучкість мислення; розвинена здатність до самоврядування; альтернативність. Можна уявити ще деякі особливості творчої особистості: виникнення спрямованого інтересу до певної галузі знань, часто з дитинства; високий рівень працездатності; підпорядкування творчій мотивації; наполегливість, цілеспрямованість; пристрась до роботи. Одними з головних якостей творчої особистості можна вважати прагнення індивіда до оригінальності, заперечення буденності, захопленість порівнювати їх, схематичність і самостійність роботи, порівняно швидке і легке засвоєння теоретичних і практичних знань.

Таким чином, можна уявити деякі загальні і деякі характерні риси творчої особистості: людина завжди наділена свободою вибору, вона може вибирати цілі і наміри, має можливість підбирати розумові операції і дії, які виконує. Саме завдяки цій свободі людина стає істотою, здатною творити. Людина-творець сама є головною причиною своєї поведінки. Перш за все, вона є самоврядною системою – це те, що змушує її діяти, знаходиться в неї самої, а не в середовищі, в суб'єкті, а не в об'єкті. Як творець така людина стає унікальною особистістю: зовнішня мотивація або спонтанні думки сильно впливають на її вчинки, на те, до чого вона буде прагнути, та від чого буде уникати. Головною рушійною силою в даному випадку є необхідність підтвердження самоцінності або, іншими

словами, губристична потреба. Її задоволення в основному обумовлено здійсненням творчих і експансивних трансгресій через створення нових форм або руйнування старих. Людина-творець налаштована на внутрішній і зовнішній розвиток. Трансгресії допомагають їй у цьому, формуючи її особистість, а також збагачуючи певним видом роботи, високий рівень знань, вміння аналізувати явища і культуру суспільства.

Список використаних джерел:

1. Білуха М.Г. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів / М.Г. Білуха. К.: Вища школа., 1997. 271 с.
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник / О.В. Крушельницька. К.: Кондор, 2003. 192с.
3. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник / І.С. П'ятницька-Позднякова. К., 2003. 116 с.

Оксана Великсар – студентка 1 курсу, спеціальність 262 Правоохоронна діяльність

Науковий керівник: **Ірина Дружкова** – кандидатка історичних наук, доцентка *Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна*

ПЕТРО СКАРГА ПРО КАТЕГОРІЇ «ДЕРЖАВА», «ВЛАДА І ЗАКОН» В РОБОТІ «O jedności kościoła Bożego» («Про єдність Церкви Божої»)

У період полемічної літератури XVII століття Реч Посполита відіграла важливу роль у європейській політиці. Реч Посполита розташовувалася в центрі Європи та між заходом і сходом континенту. Це надавало їй стратегічне положення та роль посередника в європейських дипломатичних відносинах.

У XVII ст. Європу характеризували численні конфлікти, такі як Тридцятирічна війна (1618-1648 рр.), де активну участь брала і Реч Посполита. Ці події впливали на полемічну літературу, викликаючи обґрунтування різних поглядів на військові конфлікти та роль кожної держави. Реч Посполита брала участь у складних дипломатичних переговорах того часу. Це впливало на політичні дискусії. Реч Посполита була центром культурного обміну між заходом і сходом Європи. Це стимулювало обмін ідеями та літературними традиціями, що мало вплив на полемічну літературу того часу [1].

Реч Посполита (1569-1795 рр.) була державним об'єднанням Польщі та Великого князівства Литовського, куди входила більшість українських земель. В цей період величезна політична, соціальна та культурна різноманітність спричиняла виникненню різних точок зору та ідеологій, що могли стати предметом спорів. Реч Посполита переживала релігійні конфлікти між католиками, православними та протестантами, греко-католиками. Це вело появи

значного пласту полемічних творів, спрямованих на вирішення релігійних питань.

У кінці XVI – першій половині XVII ст. в Україні поширювалася полемічна література, де українські письменники-полемісти активно виступали проти католицької церкви, особливо після посилення її впливу на народ, його релігію, права та мову після Люблінської унії 1569 року. В цей період підготовки та підписання Брестської унії 1596 року конфлікт досяг своєї кульмінації [4].

Рушійною силою для розгортання полеміки стала книга польського пропагандиста католицизму та противника православ'я Петра Скарги «Про єдність церкви Божої» (1577 р.), яка, фактично, стала ідеологічною основою для Берестейської унії (1596 р.). Цілий пласт трактатів, з'явилося як відповідь на цю роботу П.Скарги. Релігійні діячі та просвітники XVI-XVII ст., маючи завдання розкрити та засудити церковну унію, піднялися на захист православної віри в усному протистоянні та викритті зрадників-уніатів.

«O jedności kościoła Bożego» («Про єдність церкви Божої») – це праця, написана Петром Скаргою, польським єзуїтом, проповідником та письменником XVI ст. У роботі розглядається питання релігійної єдності та необхідності співпраці в межах Церкви. Петро Скарга був видатною постаттю Контрреформації в Польщі. Його твори часто спрямовані на підтримку католицизму та боротьбу з поширенням протестантизму [5].

Робота написана в період релігійної турбулентності в Європі, коли Реформація призвела ще один поділ в християнській Церкві. Текст П. Скарги мав на меті розглядати важливість єдності всередині католицької Церкви. У зазначеному творі П. Скарга обговорював важливість збереження єдності в Церкві. Він підкреслював ідею, що єдність є необхідною для ефективності Церкви у виконанні її місії та для духовного благополуччя її членів.

П. Скарга вдавався до теологічних аргументів для підтримки своєї позиції стосовно єдності, користуючись католицькими доктринами та вченням.

Твори П. Скарги, включаючи зазначений, відігравали роль у формуванні релігійного ландшафту в Речі Посполитій в його час. Його роботи сприяли зусиллям зміцнити католицьку Церкву перед викликами протестантизму.

Хоча у «O jedności kościoła Bożego» в основному йдеться про релігійні теми, деякі його думки торкалися на пряму та опосередковано категорій «держава», «влада» [5].

У своїх творах, включаючи зазначену працю П. Скарга часто спрямовував свої міркування на роль католицизму у формуванні єдиної держави. Він вбачав єдність церкви як основний фактор єдності держави.

Влада, на думку П. Скарги, повинна бути централізованою та спрямованою на досягнення релігійної єдності. У контексті «O jedności kościoła Bożego» влада мала бути визнана католицькою та спрямована на захист інтересів церкви. Щодо поняття закону, Скарга вважав, що закони повинні бути узгоджені з католицькою

вірою. Йому було важливо, щоб закони сприяли єдності церкви та держави, і відображали християнські цінності.

Загалом, у творі «O jedności kościoła Bożego» Петра Скарги основний акцент робиться на релігійній єдності та ролі католицизму у формуванні цієї єдності. Хоча пряме визначення понять держава, влада, закон не були такими явними, його думки із релігійних аспектів вказують на розуміння цих понять в його концепції суспільства.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М. Історія укр. літ-ри. К., 1995 В 6 томах. URL: <http://litopys.org.ua/hrushukr/hrushe.htm>
2. Ісаєвич Я. Освітній рух в Україні XVII ст.: східна традиція і західні впливи. *Київська старовина*. 1995. С.2-9 URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1851-yaroslav-isaievych-osvitnii-ruk-h-v-ukraini-xvii-st-skhidna-tradytsiia-i-zakhidni-vplyvy>
- Крижанівський О. П., Плохій С. М. Історія церкви та релігійної думки в Україні: У 3 кн. К., 1994. Кн. 3; 336 с.
3. Чижевський Д. Лекції з історії української літератури. В. Петров, Д. Чижевський, М. Глобенко, І. Мірчук. Українська література. Історія української культури; Український вільний ун-т. Мюнхен; Львів, 1994. 384 с. URL: <http://litopys.org.ua/chyzh/chy.htm>
4. Яковенко Н. М. Розтятий світ: культура України-Руси в добу Хмельниччини. *Сучасність*. 1994. №10; С.59-70.
5. Skarga P. O Jedności Kościoła Bożego pod iednym Pasterzem Y o Greckim od tey Jedności odstapieniu : z Przestrogą y upominaniem do Narodow Ruskich przy Grekach stoiących : Rzecz krotka na trzy części rozdzielona Teraz przez K[sie]dza] Piotra Skargę Zabrania Pana Jezusowego wydana Wilno 1577 URL: <https://dbc.wroc.pl/dlibra/publication/2740/edition/2738?language=en>

Віолета Світлицька – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК НАЙПОТУЖНІШИЙ ПРЕДИКТОР РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА. ВПЛИВ ОСВІЧЕНОСТІ ЖІНКИ НА КЛІМАТИЧНІ ЗМІНИ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Питання жіночої освіти багатоаспектне та включає в себе цілий комплекс проблем: питання рівності статей, доступу до освіти, зменшення відсотку бідності та смертності населення, покращення економічної ситуації в країні та навіть вплив на кліматичну ситуацію у світі. Проте загальна освіта, тобто забезпечене державою право на здобуття початкової та середньої освіти незалежно від статі, – все ще не глобальна норма, навіть якщо це передбачається в більшості розвинених країн.

В умовах глобалізації економіки, країни з низьким рівнем письменності та великою розбіжністю між жінками і чоловіками в освітньому сенсі є менш конкурентноспроможними, тому що зарубіжні інвестори шукають кваліфіковану та водночас недорогу робочу силу. Сучасні глобальні тенденції кидають виклик безграмотним жінкам або тим, хто має обмежену освіту.

На основі досліджень Р. Барро та Дж. Лі, а також матеріалів World Population Prospects встановлено безпосередній зв'язок рівня освіти (тривалості навчання) та загального рівня народжуваності [1, с.2]. Тобто зі зростанням рівня освіти жінок спостерігається зменшення кількості дітей у сім'ях. Ця тенденція притаманна майже усім країнам світу.

Високий рівень розвитку жіночої освіти має ряд переваг:

- народжуваність, приріст населення та дитяча смертність зменшуються, а здоров'я родини покращується, адже рівень смертності немовлят у матерів з початковою освітою вдвічі менший, ніж немовлят неписьменних жінок [2];
- підвищена освіченість та працездатність жінок позитивно впливає на харчування дітей та збільшення внеску у родинний та національний прибуток [3];
- діти, особливо дочки, освічених матерів, вірогідніше відвідуватимуть школу і матимуть кращі досягнення в освіті;
- освічені жінки є більш політично активними і краще проінформованими про свої законні права і про те, як ними користуватись [4, с. 12];
- освіта дівчат (і розширення можливостей жінок в цілому), призводить до швидшого зменшення приросту населення, відіграючи значну роль у вирішенні екологічних проблем. Навчання дівчат є ефективним інструментом проти змін клімату поряд з такими заходами, як розвиток сонячних ферм та лісорозведення [5];
- додатковий рік навчання дівчаток збільшує їхній довічний дохід на 15%;
- діти жінок, які закінчили початкову школу, мають менше шансів померти до 5 років, ніж діти матерів, які не навчалися.

Недавнє дослідження 19 країн, що розвиваються, включаючи Єгипет, Йорданію та Туніс, дійшло висновку, що довгострокове економічне зростання країни збільшується на 3,7 відсотка з кожним роком підвищення середнього рівня шкільної освіти дорослого населення [6].

Освічені жінки, як правило, хочуть менших сімей і краще використовують інформацію та послуги з питань репродуктивного здоров'я та планування сім'ї для досягнення бажаного розміру сім'ї. Марокканські жінки з принаймні середньою освітою мали в середньому вдвічі менше дітей, ніж жінки без освіти. Більш освічені жінки також мають більш здорові сім'ї. У Єгипті, наприклад, діти, народжені матерями без формальної освіти, мали вдвічі більше шансів померти, ніж діти, народжені матерями, які закінчили середню школу [7].

У всьому світі освіта розглядається як необхідність, але мільйони жінок залишаються неписьменними через бідність, соціальну стигматизацію,

дискримінацію, брак ресурсів і багато іншого. Нерівність в освіті для дівчат і жінок є складною: деякі проблеми є більш систематичними та менш явними, як-от нерівність в освіті в галузі науки, технологій, інженерії та математики, тоді як інші є більш систематичними та менш явними, як-от насильство щодо жінок або заборона дівчатам ходити до школи. Освіта жінок є важливою для викорінення бідності, зміцнення здоров'я, економічного розвитку, гендерної рівності та зменшення поширення ВІЛ/СНІДу та інших хвороб. Жіноча освіта має вирішальне значення для всього розвитку людства. Добре освічена жінка здатна керувати як особистим, так і професійним життям. Інвестиції в розвиток та популяризацію жіночої освіти є ключовими для усунення бідності, запобігання кліматичним змінам, покращення гендерної ситуації та створення безпечнішого майбутнього для всіх членів суспільства.

Список використаних джерел:

1. Народонаселення, довкілля та розвиток. ООН, Нью-Йорк, 2003. – 81с.
2. Girls Education: A lifeline to development. URL:<https://web.archive.org/web/20210425183724/http://www.unicef.org/sowc96/ngirls.htm>
3. Daisy Dwyer and Judith Bruce, eds., A Home Divided: Women and Income in the Third World. Stanford University Press, 1988. 304p.
4. Lindsay, James E. Daily Life in the Medieval Islamic World / James E. Lindsay. – Greenwood Publishing Group. – 2005, ISBN 0313322708
5. Educating girls. Архів оригіналу за 14 жовтня 2019. URL:<https://web.archive.org/web/20191014145620/https://www.drawdown.org/solutions/women-and-girls/educating-girls>
6. United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO) Institute for Statistics, Financing Education — Investments and Returns, Analysis of the World Education Indicators, 2002. URL:http://portal.unesco.org/uis/TEMPLATE/pdf/wei/WEI_ExecSummary_Eng.pdf.
7. El-Zanaty and Way, Egypt DHS, 2000.

Галина Врайт – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Глобальні соціальні та економічні перетворення в сучасному світі вимагають змін і в системі освіти, яка могла б могла забезпечити зростання духовного та інтелектуального потенціалу сучасного покоління. Тому дослідження основних тенденцій розвитку освіти та їх реалізація, що сприятиме підвищенню ефективності системи освіти в Україні є надзвичайно актуальною.

Дослідженню тенденцій функціонування та розвитку сучасної освіти приділяли увагу такі науковці як В. Андрущенко, С. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, В. Кремень, В. Олійник та ін. У їх дослідженнях піднімаються питання розвитку сучасної освіти, проте недостатньо присвячено уваги виявленню проблем та їх причин, що негативно впливають на її розвиток.

У сучасному світі відбувається зміна змісту освіти та підходів до навчального процесу. Зокрема впроваджуються інноваційні підходи до навчання. Освіта перестає трактуватися як досягнення певного рівня знань, а розглядається з позицій неперервності протягом життя, що має на меті розвиток особистості, формування її духовності й культури, планетарного мислення.

Сучасна освіта застосовує компетентнісний підхід, заснований на оволодінні засобами безперервного самостійного набуття нових знань, який розвиває здібності та уміння адаптуватися до складних, швидкоплинних і непередбачених ситуацій. У навчальному процесі більше уваги приділяється самостійній роботі, рівноправним відносинам між педагогом і учнем.

Наступною тенденцією є активізацію міжнародного (міждержавного, міжрегіонального) обміну, взаємодії та співпраці між суб'єктами освітньої сфери, створення єдиного (зокрема, європейського) освітнього простору, що надає можливість взаємозбагачення національних освітніх систем [1, с. 261]. Ця тенденція є доволі актуальною особливо для української молоді, яка змушена продовжити навчання за кордоном. У контексті цього особливої актуальності набуває потреба у створенні освітнього простору, який давав би змогу швидкого розв'язання проблем щодо визнання дипломів та уніфікації освітніх стандартів на різних освітніх рівнях. Це забезпечить конкурентоздатність випускників українських закладів освіти й створить сприятливі умови для їх подальшого навчання та працевлаштування за фахом за кордоном [3].

Однією з актуальних тенденцій розвитку освіти на сучасному етапі є її інтернаціоналізація, яка дасть можливість інтегрувати в систему освіти України міжнародну, міжкультурну компоненти [2].

Крім вище зазначених можна виділити і інші актуальні тенденції, такі як: впровадження нових телекомунікаційних моделей освіти; розширення академічних свобод, гуманізація та гуманітаризація освіти; підвищення освітньої мобільності; зростання індивідуалізації начальних траєкторій тощо.

На сьогоднішній день залишається невиршеною проблемою в системі української освіти питання пріоритетності людини в системі освіти, підвищенні соціального статусу науково-педагогічних і педагогічних працівників у суспільстві; оновлення матеріально-технічної бази відповідно до сучасних потреб виробництва; безпечність освіти.

Список використаних джерел:

1. Матюх С.А. Вплив глобалізаційних процесів на формування освітніх послуг вищих навчальних закладів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. №3. Том 2. С. 259-263.

2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2023 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 286-р від 23 лютого 2022 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.
3. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ, 2022. 277 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf.

Галина Врайт – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Ніколь Гавриш – студентка 4 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність «Культурологія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГЛОБАЛЬНА АДАПТАЦІЯ В БІЗНЕСІ

Глобальна адаптація у бізнесі – це процес модифікації стратегій, структур, продуктів чи послуг під впливом глобального середовища та різноманітних культур. Цей процес передбачає врахування різних аспектів, таких як культурні особливості, законодавство, економічні умови та інші фактори в різних країнах та регіонах. Глобальна адаптація спрямована на створення ефективних та конкурентоспроможних стратегій, які враховують усі аспекти міжнародного бізнесу та дозволяють підприємствам успішно функціонувати в різних культурних та економічних умовах.

Глобальна адаптація в бізнесі визначається як здатність компаній пристосовуватися до різноманітних умов та особливостей ринків у різних країнах та регіонах світу. Це стає особливо важливим у сучасному світі, де глобалізація і технологічний прогрес зробили світ економічно взаємозалежним [1].

Виділяють ключові аспекти важливості глобальної адаптації у бізнесі:

Розширення ринків. Глобальна адаптація дозволяє компаніям розширювати свою присутність на нові ринки. Це важливо для збільшення обсягів продажів та залучення нових клієнтів.

Культурна чутливість. Різноманітність культур, мов та звичаїв у різних країнах вимагає від компаній розуміння та адаптації. Відсутність такої адаптації може викликати негативну реакцію споживачів та призвести до втрати ринкової частки.

Локалізація продукту та маркетингу. Глобально успішні компанії приділяють увагу локальним особливостям, налаштовуючи свої продукти та маркетингові стратегії під конкретні вимоги різних ринків.

Управління ризиками. Геополітичні, економічні та соціокультурні ризики можуть впливати на бізнес у різних країнах. Глобальна адаптація дозволяє

компаніям вчасно реагувати на зміни у середовищі та зменшувати можливі ризики.

Ефективне управління ланцюжком постачань. З урахуванням глобальних постачальників та партнерів важливо мати ефективну систему управління ланцюжком постачань, щоб забезпечити надійність постачань та оптимізувати витрати.

Конкурентні переваги. Компанії, які вміють ефективно адаптуватися до глобального середовища, здатні здобувати конкурентні переваги. Це може включати інновації в продуктах, ефективне використання ресурсів та швидке реагування на ринкові тенденції [2].

У сучасному бізнес-середовищі, де світ стає все більш взаємопов'язаним, глобальна адаптація стає ключовою стратегічною перевагою для компаній, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними та успішними на світовому ринку.

Звичайно, що глобальна адаптація стикається з численними викликами, які потребують уваги та ефективних стратегій для забезпечення успішності компаній на міжнародному ринку. Для себе виділила головні виклики глобальної адаптації у бізнесі:

1. Культурні різниці. Кожен регіон має свою унікальну культуру, мову, традиції та стандарти. Успішна глобальна компанія повинна враховувати ці різниці при розробці продуктів, маркетингу та стратегій спілкування.
2. Локальне законодавство: Правові норми в різних країнах можуть суттєво відрізнятися. Компанії повинні бути в курсі та відповідати місцевим законам, щоб уникнути правових проблем та забезпечити легальність своєї діяльності.
3. Ефективне управління комунікаціями: Забезпечення ефективної комунікації між глобальними відділеннями та командами може бути викликом через різні часові пояси, мовні бар'єри та технічні обмеження.
4. Технологічна інтеграція: Різниця в технологічному розвитку країн може ускладнити стандартизацію та інтеграцію бізнес-процесів. Компанії повинні шукати технологічні рішення, які враховують цю різноманітність.
5. Конкуренція: Глобальний ринок може бути надзвичайно конкурентним. Підприємства повинні розробляти стратегії, які дозволяють їм вирізнятися та пристосовуватися до різних вимог ринків.
6. Фінансові аспекти: Валютні ризики, коливання обмінних курсів та різниця в податковій політиці можуть суттєво впливати на фінансовий стан компаній.

Глобальна адаптація вимагає глибокого розуміння ринків, стратегічного планування та готовності до постійних змін. Компанії, які успішно подолають ці виклики, матимуть можливість розширювати свою глобальну присутність та виробляти продукти та послуги, що задовольняють потреби різноманітних ринків [3].

Розглядаючи виклики адаптації в бізнесі, мусемо виділити й перспективи, що визначаються здатністю компаній пристосовуватися до широкого спектру

змін на світовому ринку, таких як економічні, технологічні, соціокультурні та політичні зміни. Перспективи ГА у бізнесі включають ряд факторів. Першим є зростання світового споживчого попиту відкриває нові можливості для підприємств. Глобальні компанії мають шанс розширити свою аудиторію та збільшити обсяги продажів, пристосовуючись до різноманітних культурних та мовних особливостей різних регіонів. Звичайно, що розвиток технологій може значно полегшити глобальну адаптацію у бізнесі. Використання цифрових інструментів, хмарних технологій та інших інновацій дозволяє компаніям швидко реагувати на зміни та пристосовуватися до нових вимог ринку. Також слід зазначити управління ланцюгом постачання, тобто ефективне управління стає ключовим елементом глобальної адаптації. Розуміння та оптимізація процесів від виробництва до доставки дозволяє підприємствам ефективно конкурувати на міжнародному ринку [4].

Соціальна відповідальність та репутація – глобальна адаптація також включає в себе урахування соціальних та екологічних аспектів. Компанії, які враховують ці чинники в своїй стратегії, можуть забезпечити стійкість та позитивний імідж на світовому ринку. Правова та політична стабільність, а саме знання місцевого законодавства та політичної обстановки у різних країнах є важливим елементом глобальної адаптації. Стабільність в цих аспектах дозволяє уникати непередбачуваних ризиків та забезпечує успішну експансію [5].

Важливим є навчання та розвиток персоналу, що включає у себе підготовку персоналу до роботи в різних культурних та бізнес-середовищах є важливим етапом глобальної адаптації. Компанії повинні інвестувати в освіту та розвиток свого персоналу, щоб забезпечити ефективність у різних географічних областях. Тож, глобальна адаптація у бізнесі є важливим аспектом стратегічного управління компанією в умовах зростаючої конкуренції та швидко змінного світового ринку. Підприємства, які успішно адаптуються до нових умов, мають більше шансів досягти стабільності та успіху у глобальному масштабі [6].

Як висновок, у світі, де зміни стають нормою, глобальна адаптація в бізнесі стає ключовим елементом успішності компаній. Високий рівень конкуренції, технологічні інновації та різноманітність культурних та економічних умов вимагають від підприємств гнучкості та стратегічного підходу. Здатність швидко реагувати на зміни, оптимізувати ланцюг постачання, брати до уваги соціальні та екологічні вимоги, а також інвестувати в розвиток персоналу стають необхідними елементами глобальної адаптації. Компанії, які успішно впроваджують ці принципи, можуть не лише виживати в умовах змін, а й знаходити нові можливості для розвитку та розширення на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2023/02/13/global-adaptation-trends-shaping-the-future-of-business/?sh=53a1f9ad18e1>
2. URL: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/96146>
3. URL: <https://dou.ua/forums/topic/46283/>

4. URL:<https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2021/conductors-of-changes.html>
5. URL:https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/279232/mod_resource/content/1/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%204.pdf
6. URL:<https://medium.com/weavedesign/how-do-global-companies-adapt-to-local-markets-19e612573a20>

Галина Врайт – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Крістіна Данильчук – студентка 4-го курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарного факультету
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

КРОСКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ В БІЗНЕСІ

У сучасному глобалізованому світі, успішна міжнародна діяльність підприємства неможлива без належного розуміння та адаптації до культурних особливостей. Кроскультурна адаптація в бізнесі стає ключовим фактором для досягнення успіху та позитивного впливу на взаємовідносини з клієнтами, партнерами та працівниками.

Подолання викликів, пов'язаних із культурними відмінностями, відкриває шлях до нових можливостей та створення конкурентних переваг. Важливою є не лише адаптація бізнес-стратегій, а й виявлення переваг, які виникають завдяки різноманітності культур. Побудова ефективного міжкультурного спілкування є ключовим для успішного ведення бізнесу. Розуміння нюансів мовлення, невербальної комунікації та культурних вимог допомагає встановити довгострокові та довірливі відносини з партнерами та клієнтами [1].

Розуміння впливу традицій, цінностей та особливостей комунікаційних стилів на організаційні практики дозволяє підприємствам адаптуватися до місцевих умов та забезпечувати ефективну взаємодію з різними культурами. Також створення інноваційних стратегій у кроскультурному менеджменті допомагає підприємствам не лише адаптуватися, а й активно впливати на міжнародні ринки, впроваджуючи нові ідеї та технології.

Можна сказати, що забезпечення емоційного комфорту та продуктивності у міжнародних командах вимагає уваги до психологічних аспектів адаптації працівників. Розуміння та підтримка важливі для забезпечення успішної роботи команди. Розвиток міжкультурної компетентності визначається навичками персоналу та освітніми програмами. Тільки вдосконалені фахівці зможуть впевнено діяти в умовах глобального ринку та взаємодіяти з представниками різних культур.

Таким чином, управління конфліктами у міжкультурному середовищі передбачає розробку стратегій вирішення розбіжностей та побудову

конструктивного співробітництва, сприяючи зміцненню взаєморозуміння та співпраці [2].

Кроскультурна адаптація вносить значний вплив на корпоративну культуру, створюючи унікальний мікс традицій та цінностей. Збереження унікальності корпоративної культури в глобальному контексті дозволяє компанії не лише залучати талановитих співробітників з різних країн, але й стимулює інновації та творчий розвиток.

У висновках слід підкреслити, що успішна кроскультурна адаптація вимагає постійного вивчення та аналізу культурних особливостей, гнучкості в реагуванні на зміни та вміння впроваджувати інновації. Рекомендації мають охоплювати не лише стратегії комунікації, але й навички конфліктології, освітні ініціативи та забезпечення психологічного комфорту персоналу [3].

Загалом, кроскультурна адаптація в бізнесі стає невід'ємною частиною успішної глобальної стратегії підприємства, яке враховує різноманіття культур та використовує його в свою користь для досягнення високих результатів у міжнародному співробітництві.

Список використаних джерел:

1. Зайченко, О. І., Кузнецова, В. І. «Управління людськими ресурсами: Навчальний посібник для учнів/студентів професійних навчальних закладів із спеціальності «Комерційна діяльність»» Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2015.
2. Іващенко, М. В. «Міжнародний бізнес: Навчально-методичний посібник». Харків, 2020.
3. Кроскультурний менеджмент як інструмент інклюзивного підприємництва. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/26_2020/13.pdf

Тімур Гавіловський – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОП «Захист і карантин рослин», спеціальність 202 «Захист і карантин рослин»
 Науковий керівник: **Інна Федорова** – старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Одеський державний аграрний університет, м.Одеса, Україна

ОСВІТА В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ

У сучасному суспільстві, де інформація та знання є ключовими ресурсами для економічного розвитку та соціального прогресу, освіта відіграє особливо важливу роль. Освіта є основою для формування знань, навичок та компетенцій, необхідних для успішної участі в житті суспільства. Вона допомагає людям розвивати критичне мислення, творчість, комунікабельність та інші важливі навички, необхідні для успіху в житті. Освіта також є основою для громадянського суспільства. Освічені люди краще розуміють світ навколо них і беруть більш активну участь у суспільному житті. З огляду на важливу роль освіти в суспільстві знань, важливо інвестувати в освіту та забезпечити доступ

до якісної освіти для всіх. Еволюція освіти в суспільстві знань є важливою темою для дослідження. Розуміння цих змін допоможе нам забезпечити якісну освіту для всіх у майбутньому [1]. Ці зміни мають значний вплив на те, як ми навчаємося і як отримуємо знання. Вони вимагають від нас нового підходу до освіти, який буде готувати людей до життя в постійно мінливому світі. Вплив технологій та інновацій на освіту та суспільство виявляється в суттєвих трансформаціях, які спричиняють зміни в сучасних освітніх парадигмах та соціокультурних структурах.

Сучасні виклики у сфері освіти репрезентують перехід від передачі інформації до акценту на розвиток компетентностей, спрямованих на адаптацію до змінного оточення. Індивідуалізація навчання та виховання, а також готовність до функціонування в епоху цифрових технологій, стали ключовими завданнями освітнього процесу. Технології виступають як потужний інструмент у вирішенні цих викликів. Вони дозволяють забезпечити доступ до освіти для всіх шарів суспільства, індивідуалізувати навчальні програми, розвивати критичне мислення та творчість учнів, а також підготувати молоде покоління до функціонування в умовах цифрової революції. У сфері суспільства технології зумовлюють суттєві зміни, перетворюючи його структуру, методи праці та відпочинку, а також засоби спілкування та взаємодії. Ці зміни найбільш яскраво виявляються в переформатуванні рольових моделей та взаємодії між людьми, що відображають вплив технологій на сучасне суспільство в його багатогранному аспекті.

Освіта – це ключ до успіху в сучасному світі. Вона забезпечує людей знаннями, вміннями та навичками, необхідними для успішного життя та роботи. Освічені люди більш успішні в кар'єрі, мають більш високі доходи та краще здоров'я. Вони також менш схильні до насильства, злочинності та інших негативних явищ. Освіта формує особистість, розвиває інтелект, творчі здібності, комунікативні навички та інші важливі якості. Освічені люди краще розуміють навколишній світ, свої права та обов'язки, беруть відповідальність за свої дії та вносять свій вклад у розвиток суспільства [2]. Вона допомагає створювати суспільство, в якому люди є активними, відповідальними та здатними до змін. Освіта, у зв'язку з різноманітними суспільними та технологічними змінами, переживає еволюцію, яка відображається через кілька вагомих тенденцій.

Роль освіти в суспільстві посилюється, оскільки її важливість для успіху в житті стає ключовою. Освічені індивіди отримують значніші можливості в професійному розвитку, заробітній платі та покращенні життя. Зміна парадигми освіти відбувається у напрямку формування компетентностей, необхідних для успішної адаптації в сучасному світі. Це включає розвиток критичного мислення, аналітичних умінь, вирішення проблем, творчості та навичок комунікації. Індивідуалізація освіти набуває обертів, адаптуючи навчання до індивідуальних

потреб та інтересів учнів, оскільки різні особистості мають різні здібності та потенціал

Глобальна освітня політика, орієнтована на розвиток освіти на глобальному рівні, формується через діяльність міжнародних організацій та транснаціональних ініціатив. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, ВООЗ, Всесвітній банк та ОЕСР, розробляють міжнародні освітні стандарти, виконують наукові дослідження в галузі освіти та надають фінансову підтримку країнам з низьким рівнем доходу.

Транснаціональні ініціативи у сфері освіти, ініційовані приватними компаніями та неурядовими організаціями, також мають своєрідний вплив. Ці ініціативи, як, наприклад, програма «Освіта для всіх» ЮНЕСКО, працюють над розв'язанням глобальних проблем освіти, зосереджуючись на рівності в освіті, доступі до неї та підвищенні її якості. Роль міжнародних організацій та транснаціональних ініціатив у розвитку освіти полягає в створенні міжнародних стандартів, проведенні досліджень у цій галузі, а також у наданні фінансової підтримки країнам з низьким рівнем доходу. Вони активно пропагують важливість інвестицій у освіту та підвищення її рівня у суспільстві знань. Інноваційні підходи до навчання в сучасному світі націлені на адаптацію освіти до змін, що відбуваються у суспільстві та технологіях. Для відповіді на ці вимоги розвиваються такі підходи:

- Особистісно-орієнтоване навчання. Цей підхід базується на індивідуальних потребах та інтересах учнів. Він спрямований на створення умов для особистісного зростання кожного учня, підтримуючи його в розвитку сильних сторін та здібностей. Застосовуючи різні методики, вчителі стимулюють активність учнів та підтримують їхній індивідуальний шлях навчання.

- Дистанційна освіта. Цей підхід є однією з ключових інновацій у сучасній освіті, забезпечуючи доступ до навчання без прив'язки до місця та часу. Вона дозволяє студентам отримувати знання та навички через віртуальні платформи, використовуючи онлайн-курси, вебінари, відкриті лекції та інші інтерактивні засоби навчання. надає зручність та гнучкість для студентів з будь-якою географічною та часовою обмеженістю [3].

Основні виклики та перспективи розвитку освіти це, по-перше, нерівності у доступі до освіти, що є серйозною проблемою, яка негативно впливає на розвиток суспільства. Для її вирішення необхідно вжити комплекс заходів, таких як забезпечення доступності до освіти для всіх дітей, незалежно від їх соціально-економічного статусу, географічного розташування, національної приналежності та статі.

Забезпечення рівного доступу до якісної освіти – це одна з найважливіших цілей розвитку освітньої системи. Для її досягнення необхідно вживати заходи, спрямовані на вирішення проблем нерівності у доступі до якісної освіти, таких як розвиток дистанційної освіти, інклюзивної освіти, STEM-освіти та міжнародної співпраці в галузі освіти [4].

Наведемо приклади використання дистанційної освіти у навчальному процесі Одеського державного аграрного університету. Від початку пандемії Covid-19 викладання теоретичних знань професорсько-викладацьким складом агробіотехнологічного факультету відбувається на освітніх платформах Zoom та Moodle. Це дає можливість здобувачам вищої освіти слухати лекції, брати активну участь у роботі на семінарських заняттях. Насичений методичний інструментарій освітньої платформи Moodle дозволяє вирішувати навчальні завдання та закріплювати отриманні теоретичні знання.

У сучасному світі, де знання стали не тільки цінним ресурсом, але й ключовим фактором успіху та стійкості суспільства, освіта відіграє надзвичайно важливу роль. Вона є основою для формування важливих навичок, креативного мислення та розвитку особистості, що необхідне для успіху в житті та взаємодії в громадянському суспільстві.

Підводячи підсумок, можна зауважити що процес освіти нині переживає суттєві зміни, спрямовані на розвиток не лише навчальних знань, але й навичок, які допомагають адаптуватися до постійних змін в оточенні. Індивідуалізація навчання та використання сучасних технологій сприяють створенню гнучких та доступних освітніх програм, здатних задовольнити потреби різноманітних груп населення. Не менш важливим є розвиток глобальної освітньої політики, ініціатив яких створюють міжнародні та громадські організації. Ці програми спрямовані на розв'язання глобальних проблем у сфері освіти, таких як нерівність в доступі та якості освіти.

Важливо враховувати, що освіта не лише забезпечує людей необхідними знаннями, але й формує активних, відповідальних громадян, здатних вносити вагомий внесок у суспільний прогрес. Розуміння та підтримка цих змін в освіті є ключовими для побудови майбутнього, де люди будуть успішно адаптуватися до швидкозмінного світу та сприяти його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Гомілко О. Суспільство знань як виклик раціональності. *Філософія освіти*. 2015. №1(16). С. 26-37 [Електронний ресурс]: <https://cyberleninka.ru/article/n/suspilstvo-znan-yak-viklik-ratsionalnosti> (дата звернення 17.11.2023)
2. Значення освіти в житті людини та суспільства. [Електронний ресурс]: <https://buki.com.ua/blogs/znachennya-osvity-v-zhytti-lyudyny-ta-suspilstva/> (дата звернення 17.11.2023)
3. Пилипко С.М., Іванов С.М. Питання становлення інноваційного суспільства. [Електронний ресурс]: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13314/1/Prylypko_Ivanov_75-90.pdf (дата звернення 17.11.2023)
4. PRINCIPLES AND THEORIES OF ADULT EDUCATION. [Електронний ресурс]: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245104> (дата звернення 17.11.2023)

Євген Глядченко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Ірина Замкова** – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ У РОЗРАХУНКАХ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

При здійсненні розрахунків із підзвітними особами важливо враховувати єдині вимоги до розрахунків, однак, з огляду на різні способи оплати, необхідно звертати увагу на деякі нюанси. Організації можуть використовувати як готівкові, так і безготівкові засоби розрахунків, зокрема, електронні гроші.

Згідно з діючими правилами, підзвітні особи можуть отримувати готівкові кошти для вирішення адміністративно-господарських потреб. Проте, зростаюча популярність безготівкових розрахунків призводить до того, що суми можуть перераховуватися на банківські рахунки чи корпоративні карти співробітників. Такі зміни вимагають внесення відповідних змін до регламентів [1, с. 7].

При видачі коштів на господарські потреби та контролі за процесом важливо дотримуватися деяких вимог. Перелік підзвітних осіб та нормативи внесені в наказ, а самі підзвітні суми мають відповідати встановленим стандартам. Також, підзвітна особа повинна представити всі необхідні документи, що підтверджують витрати [2, с. 20].

Невиконання цих вимог може призвести до стягнення непідтверджених витрат із заробітної плати співробітника, що негативно вплине на його фінансовий стан. Організації також не можуть відображати непідтверджені витрати в обліку без належного обґрунтування [3, с. 92].

Другий напрямок використання підзвітних сум – відрядження. Процес прийняття первинних документів для обліку може виявитися складним, особливо щодо визначення термінів відрядження та необхідних документів. Бухгалтер повинен уточнити цю інформацію відповідно до наявних документів і, в разі відсутності необхідних документів, здійснити реєстрацію службової записки або іншого документа, що підтверджує перебування співробітника у відрядженні.

При прийомі первинних документів від підзвітної особи, бухгалтер повинен детально вивчити тривалість перебування співробітника у відрядженні. Першочерговим завданням є перевірка наявності документів на проїзд і проживання. У відсутність таких документів, важливо визначити наявність підтвердження від приймаючої сторони про фактичне прибуття та вибуття з місця відрядження.

Якщо позначка про прибуття є наявною, бухгалтер нараховує добові витрати відповідно до наказу про направлення у відрядження, за умови відповідності дат відмітки та наказу. У випадку відсутності відмітки, бухгалтер не може включити посвідчення про відрядження до обліку, оскільки немає підтвердження фактичного перебування особи у відрядженні. Потім слід перевірити відповідність дат від'їзду та приїзду наказу.

Не допускається нарахування більшої суми добових витрат, ніж вказано у наказі, навіть якщо співробітник провів у відрядженні більше днів, не врахованих у наказі. Бухгалтер також зобов'язаний перевірити, чи не відбулося перевищення добових норм витрат, встановлених податковим законодавством України. У разі перевищення, бухгалтер нараховує податок на доходи фізичних осіб на різницю між фактично виплаченою сумою та максимально допустимою.

При обліку витрат на проживання, бухгалтер повинен перевірити відповідність дат проживання з датами відрядження, визначити суму компенсації, яка підлягає відображенню в обліку. У випадку перевищення фактичних витрат над нормативами, компенсацію можна здійснити лише за умови наявності відповідного наказу від керівника підприємства [1, с. 39].

Такий систематичний підхід до обліку розрахунків із підзвітними особами допоможе уникнути помилок та забезпечить достовірність обліку та звітності підприємства.

Правове регулювання розрахунків з підзвітними особами відбувається на підставі Податкового кодексу України (ПКУ), Інструкції №59 «Про службові відрядження в межах України та за кордон», та Постанови № 98 «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб...». Ці нормативно-правові акти визначають порядок та умови витрат для осіб, які перебувають у відрядженні, та встановлюють відповідальність за невідповідність встановленим строкам та правилам [3, с. 20].

У багатьох країнах, включаючи Україну, розрахунки з підзвітними особами можуть відбуватися і за участі електронних грошей.

Під електронними грошима розуміють еквівалент традиційних фіатних (паперових) коштів, що перебувають в обігу всередині конкретної електронної платіжної системи. Сутність електронних грошей полягає у зберіганні грошової вартості на електронних носіях – смарт-картах або жорсткому диску комп'ютера. Їх оборот відбувається за допомогою комп'ютерних мереж, Інтернету, платіжних карток, електронних гаманців та пристроїв, що працюють із платіжними картками (банкоматів, POS-терміналів). Електронні гроші не є грошима у традиційному розумінні цього слова.

Їх обіг регулюються відповідно до законів про електронні гроші та електронне банківське обслуговування. Ці законодавчі акти визначають правила використання електронних коштів, у тому числі в контексті розрахунків з підзвітними особами [4]. Нормативне регулювання передбачає обов'язковість введення спеціальних процедур та механізмів забезпечення безпеки та

конфіденційності електронних розрахунків. Зокрема, це може включати в себе вимоги до захисту персональних даних, автентифікації користувачів та електронних підписів. Окрім того, нормативи визначають відповідальність сторін у випадку недоречного використання електронних коштів та порушень в процесі розрахунків. Також, вони можуть визначати умови використання електронних коштів в організаційних структурах, включаючи підприємства та установи.

Отже, облік розрахунків з підзвітними особами є складним процесом, що вимагає уточнень та вдосконалення законодавчого поля, в термінології та облікових практиках. Забезпечити ясність у документації та використання сучасних методів обліку може покращити ефективність управління фінансовими процесами підприємства.

Список використаних джерел:

1. Белозерцев В. С., Єлісеєва О. К. Тенденції розвитку інформаційних систем та технологій в обліку в умовах глобалізації. *Технологічний аудит та резерви виробництва*. 2015. №3/5(23). С. 79-85.
2. Ільченко Н. С. До питання обліку розрахунків з підзвітними особами: Аггау. Інтернет-конференції ХНУМГ ім. ОМ Бекетова, 2018. 94 с.
3. Кучеренко Н. Ю. Проблеми обліку розрахунків із підзвітними особами. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. Вінниця: Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2015. Вип. 22. 955 с.
4. Усова М. С. Організація і методика обліку та аудиту розрахунків з підзвітними особами. *Полтавський університет економіки і торгівлі*. 2020 р. 40 с.

Ольга Гончарова – кандидатка технічних наук, доцент, докторантка
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Володимир Єзерський – здобувач кафедри автомобільного транспорту та логістики інституту цифрових технологій, дизайну та транспорту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

МАНІФЕСТ «ЦИФРОВОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ»

Життєдіяльність суспільства може бути організована як страхом, так і інтересом. Дані тези надають підстави самоорганізації суспільства з урахуванням інтересу.

Життя є властивістю сили, яка утримує цілісність організму. Життя людини як «Ціле» починається в сім'ї як «Ціле», в людстві як «Ціле», у місті/селі/селище як «Ціле», в країні як «Ціле», на планеті Земля як «Ціле» і в Геосфері як «Ціле». Концептуально-теоретичну модель психосинергетики «ціле в цілому» (нову філософську категорію), автором якої є професор Ірина

Вікторівна Єршова-Бабенко [1], ми пропонуємо розширити до «Ціле в Цілому з Цілого для Цілого» для збільшення обсягу реалізації єдності.

Запропоновані нижче відповіді на граничне філософське питання «ЩО Є ЛЮДИНА?» дозволяють розглядати людину як природний організм, що самоорганізується, який у міру подолання зі складністю світу ідентифікує себе як суб'єкт. Людська істота має фізіо-, біо-, психо- та соціо- природи, наділена свідомістю та здатністю до рефлексії, принципово відкрита та орієнтована на ідентифікацію себе. Людина – це космічне, природне явище гармонії Духа, Душі, Розуму та Тіла. Людство – це наднаціональний планетарний організм, який взаємодіє з навколишнім середовищем та формує її на основі своїх фізичних, біологічних, психічних, культурних та наукових проявів. Через живе спілкування про суть і передачу знань крізь покоління, людство як смислова мережа, породжує ставлення до Всесвіту.

Ядро суспільного договору – необхідний елемент життєдіяльності суспільства та його мірність зумовлює обсяг самоорганізації. Більше мірностей – більше обсягів. Існуюче ядро суспільного договору засноване на чотиривимірному просторово-часовому континуумі (ПВК) (А. Ейнштейн). Завдяки життєдіяльності Р. Бартіні, який здійснював розробки на основі створеної ним унікальної теорії шестивимірного ПВК, де час, як і простір, має три виміри, стає очевидним значно більший обсяг реалізації його задумів. Роберто Бартіні вважали Леонардо да Вінчі свого часу за численні технічні розробки: спроектував понад 60 літальних апаратів, екраноплан, літак-невидимку, прототип літака на ядерному двигуні та багато іншого. Сергій Павлович Корольов називав Бартіні своїм учителем.

Ми пропонуємо концепт 12-мірної єдності соціокультурного середовища для збільшення обсягу самоорганізації спілкування та відносин у сучасних умовах надшвидкого світу [2].

Навіщо нам збільшувати обсяг самоорганізації? Для успішного переходу до 7-го технологічного укладу, що пов'язаний із безпосереднім освоєнням Майбутнього. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкими змінами, складними та суперечливими процесами. Ми опинилися в іншому світі: нестабільному, надшвидкому, плинному, прозорому, гібридному, цифровому. У світі період напіврозпаду соціальних систем скорочується. До того ж комунікаційне середовище стало багатовимірним, багатофакторним, надшвидким, різноманітним і різноплановим. Це призводить до народження більшої кількості інновацій і це *Інше*, ні на що не схоже, необхідно інтегрувати з тим, що вже існує. Тим самим постає завдання гармонійного вплетення *Нового* у повсякденне суспільне життя. У новому світі не можна мислити та діяти по-старому. Потрібні нові соціокультурні основи трансформаційних змін суспільства – етос, пафос, логос. При цьому етос – джерело етики, пафос – джерело естетики, а логос – джерело наукового пізнання.

Один із широко відомих прикладів соціокультурних основ – «Свобода, Рівність і Братство» є розкриттям нового етосу буржуазної французької революції, але не була задана нова естетика і не сильно задана нова наука.

Тепер ми потрапили у світ цифровізації і в нас виникає цифрова етика та інша естетика і при появі штучного інтелекту виникають інші можливості пізнання [3], у нас виникає інший логос. І тоді етос, пафос та логос слід розглядати в умовах іншої цивілізації. Існуюча архітектура суспільства, зокрема, Центрально-Східної Європи, не справляється з тими викликами, які висуває нова дійсність: військові конфлікти, енергетична криза, інформаційна надмірність, забруднення довкілля та зміна клімату, постійні зміни та постійний стрес. При цьому не розглядаються стратегії інших методів формування соціуму. Для зміни структури суспільства доцільно розширити ядро суспільного договору до 12-ти мірної єдності та використовувати можливості оновленого комунікаційного середовища. І тоді на цій основі у нас і з'являється інша соціокультура – культура писемного слова, культура відеозвернення, культура спільності та узгодження, все, що пов'язано з крауд-рішеннями.

Потрібна нова культура, яка спирається навіть на інноваційний інтелект. Поєднання інших соціокультурних основ та інновацій призведе до появи *цифрового етосу, цифрового пафосу, цифрового логосу* або *цифрової етики, цифрової естетики* та взаємодія інноваційного інтелекту зі штучним призведе до нових можливостей наукового пізнання. В результаті отримуємо нові засади для соціокультурної трансформації.

Свобода. Яка це свобода? У нас 4 свободи (див. нижче).

Рівність. Ми різні та рівні (неподільність і незлиття).

Братство. Це, по суті, людяність.

Що дає опора на 12-ти мірну єдність? Ми маємо чотири Сфери життя – по суті, це 4 свободи. У кожній свободі є координати і нам потрібно навчитися навігації у цих свободах [4].

У цих чотирьох сферах життя людина може сформувати чотири свободи:

- Спілкування як свобода (сфера Духу),
- Відношення як свобода (сфера Душі),
- час як свобода (сфера Розуму),
- Простір як свобода (сфера Тіла).

Координація, орієнтація та навігація у цих 4-х свободах безпосередньо впливає із здатності моделювати уявлення в умовах 12-мірної єдності.

У кожній свободі – 3 координати.

Координати спілкування – *невідоме, очевидне, відоме* і звідси впливає потреба враховувати як ірраціональне, і раціональне.

Координати відносин – *унікальність, міра, інтерес.*

Координати часу – *Кайрос, Ціклос, Хронос.*

Координати простору – *висота, ширина, довжина.*

Атлас цінностей

Мрія.

Як сказав Марк Цукерберг на врученні йому диплома Гарварда 25 травня 2017 року: «Наше завдання – створити СУСПІЛЬСТВО, де кожен має умови втілити свою Мрію».

1 вересня 2023 року президент України Володимир Зеленський представив інноваційний освітній продукт «Мрія», звернув увагу на поняття *навігація* в освітньому циклі та наголосив важливість її зручності. Але не проголосив, щоб мрія кожного була втілена.

У світі роботизації, де виробництва насичуються *smart*-інструментами, людині на заняття конструктивною діяльністю залишається креація. У вік креативної економіки виникає необхідність по-іншому розглядати роль мрії у житті. Тоді необхідно як синергетично поєднувати минуле – у пам'ятниках, так і синергетично поєднувати Майбутнє – у Мечьорах. І у нас виникає не просто мрія кожного, а ще необхідність наявності інструменту для з'єднання того, що буде – *синкайрізація* та спільного втілення того, що буде. Тим самим ми уникаємо одноmodalного майбутнього й переходимо до поліmodalного Майбутнього, коли Майбутнє багатоваріантне і ці багатоваріанти не протистоять один одному, навіть якщо вони протилежні, а, навпаки, допомагають з різних точок зору створювати нове сьогодні. І безпосередньо процес здійснення мрії є проектним, творчим, освітнім процесом.

Гра.

І для успішної адаптації в умовах підвищення швидкості у напіврозпаді соціальних систем нам потрібна ГРА як досконала технологія впровадження Іншого та розвитку Нового.

Синергія $\{1\} + \{1\} > 3$.

Формула сингулярної взаємодії *Цілих*. Коли одне *Ціле* взаємодіє з іншим *Цілим* не об'єднуючись, а з'єднуючись у резонансі, тоді виникають умови для народження *Іншого Цілого*. У цьому Іншому присутні як щось від кожного *Цілого*, так і щось із *Поза межного*. І тоді результатом такої взаємодії є як три *Цілі*, так і *Територія їх Гармонійної Взаємодії*. Для організації такого сингулярного процесу потрібна *технологія сходження різних Цілих*.

Життям життя створювати.

Множити життя життям замість руйнування природи та себе.

НЕ експлуатація людини людиною.

Принцип ненасильства.

Ненасильницька історія (Магатма Ганді).

Ненасильницька педагогіка (Валерій Олександрович Курінський)

Креаційна спільнота/спільнота співтворців/творців/конструктивна спільнота, що самоорганізується, яка має *Поліmodalне Майбутнє*, можливість формувати особисті уявлення у *12-мірній єдності*, що гарантує збільшення на кілька порядків обсягу самоорганізації спілкування та відносин – це ті соціокультурні основи конструктивної трансформації, завдяки яким простір

Європи може пред'явити в сучасних загрозах (те, що суспільство не може домовитися) іншу соціокультурну модель.

Список використаних джерел:

1. Єршова-Бабенко І. В. Пихосинергетичні стратегії людської діяльності (Концептуальна модель). Монографія. – В.: NOVA KNYHA, 2005. – 360с.
2. Єзерський В., Гончарова О. Концепт 12-мірної єдності соціокультурного середовища для самоорганізації спілкування та відносин у сильно нерівноважних станах / Єзерський В., Гончарова О. // V Міжнародна наукова конференція здобувачів вищої освіти, молодих вчених та науковців «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства», 25-26 травня 2023 року, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». – Одеса: 2023. – С. 27 – 32.
3. Olha Honcharova. THE GREAT WAR OF CIVILIZATION – THE WAR BETWEEN MACHINE ALGORITHMS (MA) AND HOMODOX / Olha Honcharova // INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE «THE DAYS OF SCIENCE OF THE FACULTY OF PHILOSOPHY-2023», May 11-12, 2023 (ABSTRACTS) – Kyiv: Publishing centre «Kyiv University», 2023. – P. 615 – 623.
4. Гончарова О.Е. Вплив сучасних знань на здоров'є людини / О.Е. Гончарова // II Міжнародна наукова конференція «ЛЮДИНА ЯК ЦІЛІСНІСТЬ: філософський, психологічний, медичний та юридичний полілог», 15 травня 2019 р. – О.: ОНМУ, №1/33, 2019. – С.71–72.
5. <http://files.odmu.edu.ua/anthropology/2019/01/a191.pdf>

Городнюк Людмила – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЕРА ТЕХНОФЕОДАЛІЗМУ: ЦИФРОВА ЛЮДИНА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ «НЕОНЕРІВНОСТІ»

Коли ми говоримо про еволюцію людини, зазвичай маємо на увазі тривалі історичні періоди, впродовж яких певна зміна біологічних або соціальних умов змінювала і саму людину. Але ці зміни – перехід на новий етап соціоантропогенезу – зазвичай відбувалися історично повільно. Значущим винаходам, науково-технічним революціям, що трансформували людську цивілізацію, передували сторіччя формування певних філософських і світоглядних концептів. Змінювалися уявлення про дійсність, з'являлись нові приголомшуючі для людей того часу можливості раціонального пояснення природних явищ. Все це пробуджувало і стимулювало таку спрагу пізнання і перетворення реальності, яких не знала попередня епоха. На початку ХХІ сторіччя людство опинилося в парадоксальній точці цивілізаційного хронотопу: з одного боку науково-технічний прогрес ХХ сторіччя подарував людству небачені до того можливості і певний комфорт існування, а з другого боку стало зрозуміло, що ресурс індустріально важливих земних надр фактично вичерпано за сто-двісті років експлуатації, що глобальні масштаби виробництва на тлі

прогресуючого зростання населення планети виявилися несумісні з реальним потенціалом біосфери. В стані такої кризи людство не увійшло, а увірвалося в цифрову еру.

Digital Revolution – це корінні зміни, пов'язані з широким розповсюдженням інформаційно-комунікаційних технологій, які стали передумовами інформаційної революції, яка, в свою чергу, визначила процеси глобалізації і виникнення постіндустріальної економіки. Основні рушійні сили — широке поширення обчислювальної техніки, перш за все — персональних комп'ютерів, всеосяжне проникнення Інтернету, масове застосування персональних портативних комунікаційних пристроїв. Багато дослідників відзначають, що характерною ознакою сучасного науково-технічного прогресу є те, що, з розвитком інтернету та нових технологій *людина створила занадто складний для себе, та своїх інтелектуальних можливостей світ* і тому більше не може ясно усвідомлювати і ефективно пророкувати напрям свого власного розвитку; *людина стала частиною чогось більшого, ніж вона сама* [1,3,4, 9]. Усі ці процеси потребують істотних змін в умовах життя і праці людини, освоєння більш складних професій, що можливо лише для людей із достатнім освітнім, професійним і культурним рівнем. Інновації, що не просто впливають, а докорінно змінюють життєустрій, уявлення про звичайні феномени людського буття – діяльність, роботу, графік, відносини, стосунки, дозвілля, почуття. Засоби виробництва (у вузькому сенсі - робочі інструменти, які служили роками) – з'являються і змінюються вже навіть не щороку, а щотижня (особливо це помітно по налаштуванню цифрових додатків, освітніх платформами, соцмереж). Французький письменник і філософ Гаспар Кьоніг, працюючи над книгою «Кінець індивідуума. Пригоди філософа в світі штучного інтелекту» [2] інтерв'ював десятки фахівців у галузі штучного інтелекту з метою дізнатися, які реальні можливості та виклики несуть революційні технології і як вони змінюють наше повсякденне життя. Він пише: *«Оскільки платформи мають практично вільний доступ до наших персональних даних, все наше цифрове життя ми займаємося тим, що живимо різні штучні інтелекти, які у відповідь нами маніпулюють. Наш мозок постійно піддається хакінгу, який став можливим завдяки тому, що ми скрізь розкидаємо свої дані. Сьогодні ми стали цифровими кріпаками, передавши право на збирання всіх наших даних в обмін на безкоштовні послуги (цінність яких не завжди однозначна), що надаються нашими новими феодалами»*. Кьоніг наводить приклад британця Олі Фроста, який в травні 2018 року виставив на eBay свої публікації у фейсбуці за десять років власного життєпису в мережі, бо був впевнений, що то є його життєва творчість, а значить, і інтелектуальна власність, але був змушений зняти свою пропозицію, бо це "порушує умови користування соціальною мережею". Гаспар Кьоніг не єдина людина, що гучно заявила про цифрове кріпацтво і досліджує його. Колишній міністр фінансів в уряді Греції, економіст Яніс Варуфакіс запропонував світу термін *«технофеодалізм»*. Він вважає, що капіталізм вже

став історією: «Увійшовши в Amazon, ви вийшли з капіталізму. Незважаючи на всі купівлі та продажі, які там відбуваються, ви потрапили в сферу, яку не можна вважати ринком, навіть цифровим... Уявіть собі наступну сцену прямо зі збірки науково-фантастичних оповідань. Ви потрапляєте в місто, повне людей, які займаються своїми справами, торгують гаджетами, одягом, взуттям, книгами, піснями, іграми та фільмами... Виявляється, що всі магазини, навіть кожна будівля, належать чоловікові на ім'я Джефф. Він може не володіти фабриками, які виробляють речі, що продаються в його магазинах, але він володіє алгоритмом, який бере розріз для кожного продажу, і він може вирішувати, що можна продавати, а що ні... Джефф володіє не лише магазинами та громадськими будівлями. Йому також належить бруд, по якому ви ходите, лавка, на якій ви сидите, навіть повітря, яким ви дихаєте. Насправді в цьому дивному містечку все, що ви бачите (і не бачите), регулюється алгоритмом Джеффа... Усі, хто пересувається Амазоном, крім Джеффа, блукають в алгоритмічно побудованій ізоляції» [6]. Яніс Варуфакіс наводить приклад Tesla, компанії з виробництва електромобілів Ілона Маска: одна з причин, чому фінансисти цінують його набагато вище, ніж Ford або Toyota, полягає в тому, що всі ланцюги його автомобілів підключені до хмари. Але парадокс в тому, що саме ця перевага має зворотний бік: цифровий гігант має можливість дистанційно вимикати будь-який автомобіль Tesla, якщо, наприклад, водій не обслуговує його так, як того хоче компанія. Можливо, такі заможні люди як власники Tesla не вважають себе кріпаками, але в інформаційному сенсі вони знаходяться під повним контролем і управлінням системи. Окрім власників всесвітньо відомих техно- та медіабрендів – Google, Meta (Facebook та Instagram), Intel, Xilinx тощо, є досить багато цифрових гігантів, про які ми навіть не чули. Наприклад, ASML, що розташована в нідерландському місті Вельдховен, є єдиним в світі виробником степперів – станків для фотолітографії в глибокому ультрафіолет. Фотолітографія в глибокому ультрафіолеті – найпередовіша технологія, яка використовується при виготовленні напівпровідникових інтегральних схем. Цей складний агрегат робить новітні процесори з розміром напівпровідникових структур до 5 нанометрів. Від виробництва компанії-монополіста ASML залежить не тільки кінцевий споживач, а і абсолютна більшість виробників. ASML заявляє, що поки не в змозі задовільнити потреби своїх клієнтів, тобто ми бачимо приклад інтелектуальної васальної залежності.

Варуфакіс формулює мету цифрофеодалів: *створити світ, де ринки все частіше замінюються цифровими феодалськими державами, змусити бізнес стати васалом і перетворити всіх нас на цифрових кріпаків, прикутих до наших смартфонів і планшетів, жадібно виробляючи капітал, який утримує наших нових володарів у дев'ятій хмарі* [6]. Оскільки в новій суспільно-політичній формації є класи, то передбачається і класова боротьба. За формами і методами вона не може бути схожою на будь-яку попередню в історії людства, оскільки

засоби виробництва докорінно відрізняються від попередніх. Програми і додатки застарівають, втрачають актуальність, а це означає, що втрачають свою цінність шаленими темпами. Справжній капітал розташовано в володінні великими хмарними ресурсами і знаннями, що можуть бути капіталізовані в прибуткові кейси майбутнього, в здатності передбачити подальший цифровий розвиток і створити революційний продукт. Все це практично виключає із великих «гравців» пересічну людину, навіть якщо сьогодні вона володіє якоюсь долею в цифровому бізнесі. Яким же чином може відбуватися класова боротьба? Яніс Варуфакіс міркує наступним чином: *«Технофеодалізм ставить великі бар'єри для мобілізації проти нього. Але це також дарує нову владу тим, хто наважується мріяти про спосіб подолати її – здатність створювати коаліції, організовувати та вживати заходів через хмару: те, що я називаю хмарною мобілізацією. Все це не є ані легким, ані неминучим, але чи це важче чи менш імовірно, ніж те, що уявляли шахтарі, швачки та докери та заради чого пожертвували життям у 19 столітті? Хмара бере – але хмара також дає тим, хто хоче повернути свободу та демократію. Нам і довести, хто більший». «Якщо ті, хто опинився на боці техно-феодальної експлуатації та дивовижної нерівності, набудуть колективного голосу, він буде дуже гучним» [6], – резюмує Варуфакіс.*

Гаспар Кьоніг вважає, що поперед все треба в цифровому гаманці кожної людини встановити власні умови користування, які він називає *«плід особистої деліберації»*. Там буде вказано яким чином, з ким та в обмін на що ми готові ділитися нашими даними та конкретно якими. *«Різні сайти, програми та платформи, зв'язавшись з нами, будуть проінформовані про наші умови. Це вони мають їх приймати, а не навпаки»*, – наполягає французький дослідник. І наводить приклади поліваріантності таких договорних відносин, коли користувач, що відкриває обліковий запис, придбає sim-карту або інше джерело цифрової ідентифікації, може створювати або обирати умови співіснування з digital-гравцями, в тому числі, і з цифровими феодалами. Наприклад, ви можете дати згоду на безкоштовне використання даних про власне здоров'я для дослідницьких цілей, але закрити інформацію про геолокацію. Гаспар Кьоніг вважає, що стадія переговорних процесів між цифровими власниками і пересічними користувачами набуде такої форми, що з'явиться клас посередників, який матиме регуляторно-правову функцію. А на зміну цифровому феодалізму, за прогнозами автора концепції, прийде економіка малих ринків, яка сама керуватиметься штучним інтелектом [2].

Список використаних джерел:

1. Dumitrescu L., Orzan G., Fuciu M. Understanding the Online Consumer Behavior and the usage of the Internet as a Business Environment – a Marketing Research // Revista Rconomica. 2015. Vol. 67:3. Pp. 63-79.
2. Koenig G. La fin de l'individu: Voyage d'un philosophe au pays de l'intelligence artificielle. - Paris. 2019. P.p. 400.

3. Isa Nina Farisha, Salleh Noor Akma Mohd, Aziz Azmin Azliza. Determinants and Impact of Online Social Interaction on Online Buying Behavior // *Procedia – Social and Behavioral Science*. 2016. № 219. PP. 352-358.
4. Spitzer M. *Digitale Demenz. Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen*. Droemer Knaur (München) 2012. P.272
5. Turkle S. *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. - New York: Basic Books, 2011. 384 pp. ISBN 978- 0465010219
6. Varoufakis Y. *Technofeudalism: What Killed Capitalism*. Penguin Random House, 2023. Pp.304. <https://www.yanisvaroufakis.eu/2023/11/03/the-big-idea-has-the-digital-economy-killed-capitalism-the-guardian/>
7. Гончарук, Т. В. Філософія сучасного українця у форматі інноваційного суспільства / *Наукові записки. Сер. Філософія*. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2011. Вип. 9.
8. Дзьобань О.П. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право*. № 2(37)/2021 [Електронний ресурс]. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.2\(37\).238330](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.2(37).238330)
9. Суліма Є. М. Джерела глобальної соціальної нерівності та шляхи подолання поляризації глобального суспільства [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8199/Sulima_Dzherela_hlobalnoi.pdf

Ніна Гращенко – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Оксана Петінова – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГУМАНІСТИЧНА ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ

У гуманістичній філософії бізнесу етика відіграє центральну роль. Пріоритет цінності, гідності та незалежності людей узгоджується з гуманістичним підходом у бізнесі, який наголошує на добробуті працівників, зацікавлених сторін і суспільства в цілому. Гуманістична філософія в бізнесі заохочує раціональний підхід до прийняття рішень. Це передбачає використання науково-обґрунтованих практик, відповідальне використання науки й технологій і пошук творчих рішень для бізнес-завдань [5].

Концепція гуманістичного маркетингу ґрунтується на етичних принципах і відданості добробуту суспільства. Вона діє на трьох рівнях: внутрішньо в організації, у відносинах з партнерами (споживачами, конкурентами, зацікавленою аудиторією) і у співпраці між підприємством і суспільством. Основною метою гуманістичного маркетингу є підвищення духовного потенціалу суспільства. Цей підхід до менеджменту розвивався через різні школи, з помітним зрушенням у бік визнання людини пріоритетним фактором виробничо-економічної діяльності. Школи психології та людських стосунків (1939–1950) і наук про поведінку (1950–дотепер) ознаменували етап, коли увага

приділялася соціальним аспектам, таким як моральне та матеріальне стимулювання працівників, стиль управління та організаційна культура. Основна увага була зосереджена на розумінні та задоволенні соціально-психологічних та емоційних потреб, русі до гуманізації виробничих та управлінських відносин. У сучасний час теорія менеджменту відображає раціональні досягнення попередніх етапів. У різних країнах віддають перевагу окремим компонентам теорії управління. Наприклад, США схиляються до тейлоризму, а Німеччина, Швеція та Японія – до «руху за гуманні відносини» [1].

Історичний розвиток теорії управління виділяє такі фігури, як Фредерік Тейлор (тейлоризм) і Генрі Гантт. Тейлор наголошував на наукових принципах, ефективних методах і систематизованому підході до виробництва, що сприяє підвищенню продуктивності праці. Гантт, слідом за Тейлором, запровадив систему завдань і бонусів, яка відображала турботу про працівників. Гуманістична концепція маркетингу узгоджується з більш широким гуманістичним підходом в менеджменті. Вона підкреслює важливість людських стосунків, соціальних взаємодій і постійного вдосконалення методів роботи. Перехід до людських відносин в управлінні, особливо представлений школою людських відносин, визнав значення міжособистісних стосунків у підвищенні продуктивності праці та ефективності організації. Ця школа виступала проти недоліків попередніх теорій менеджменту та пропагувала ідею про те, що управління міжособистісними стосунками може привести до гармонії між менеджерами та працівниками, що призведе до підвищення продуктивності.

У міру того, як у 1960-х і 70-х роках школа людських відносин поступово поступилася місцем теорії людських ресурсів, фокус змістився на підвищення професійного та творчого потенціалу працівників. Такі фігури, як Абрахам Маслоу та Дуглас Макгрегор, зіграли значну роль у цьому переході. Ієрархія потреб Маслоу та теорії Макгрегора про людську природу та мотивацію вплинули на гуманістичну перспективу, підкреслюючи важливість розуміння та задоволення індивідуальних потреб [2].

Згідно з Амстердамською декларацією Міжнародного та Етичного союзу яку було стверджено у 2002 році, бажано щоб всі підприємства відповідали критеріям основам сучасного гуманізму [6]. Таки сучасні гуманісти, як наприклад Котлер [4], дослідив, що в «гуманістичну епоху» нашого часу бренди все більше будуть використовувати людські риси, щоб залучати клієнтів.

Гуманістичний бізнес визнає важливість демократії та прав людини в організаційній структурі. Ця філософія прагне рівності та розвитку кожної людини на робочому місці. Концепція особистої свободи в поєднанні з соціальною відповідальністю є фундаментальною для гуманістичної філософії бізнесу. Це передбачає створення робочого місця, яке цінує індивідуальну автономію, визнаючи при цьому колективну відповідальність організації перед суспільством і навколишнім середовищем.

Життєва філософія для самореалізації в бізнесі узгоджується з життєвою філософією гуманізму, націлюючись на максимальну самореалізацію людей в організації. Ця філософія прагне створити етичне та творче робоче середовище, де працівники можуть процвітати та працювати із задоволенням. Гуманістична філософія в бізнесі недогматична і не нав'язує співробітникам жорсткі ідеології. Вона сприяє розвитку відкритої культури, яка поважає різноманітні погляди, віддзеркалюючи ненав'язливий характер гуманізму.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент і адміністрування: в 2 ч. — Ч. 1. — Історія менеджменту. Теорія організацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [О. В. Баєва, Л. В. Лазоренко, Н. І. Новальська та ін.]; за ред. О. В. Баєвої, Н. І. Новальської. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. — 336 с. — Бібліогр.: с. 329–335.
2. Окландер М. Модернізація концепції маркетингу у ХХІ столітті в межах парадигми сталого розвитку України / М. Окландер, Н. Андрєєва // Економіст. – 2010. – № 11. – С. 18–24.
3. Mani K. Marketing 4.0, defining a 'humanistic' approach. *linkedin.com*. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/marketing-40-defining-humanistic-approach-kabith-mani> (дата звернення: 08.12.2023).
4. Kotler P., Kartajaya H., Setiawan I. Marketing 4. 0: moving from traditional to digital. Wiley & Sons, Incorporated, John, 2016. 208 с.
5. Pirson M., Varey R. J. Humanistic marketing: introduction. *SSRN electronic journal*. 2013. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2259891> (date of access: 09.12.2023).
6. The amsterdam declaration. *humanism.ie*. URL: <https://www.humanism.ie/what-we-do/what-is-humanism/amsterdam-declaration/#:~:text=Amsterdam%20Declaration%202002-.The%20Amsterdam%20Declaration%202002,with%20the%20rights%20of%20others.> (дата звернення: 08.12.2023).

Анастасія Даниленко – студентка 3 року навчання ОПП «Культурологія»
 Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

РОЛЬ МОВИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Міжкультурна комунікація в сучасному світі стає все більше важливою в умовах глобалізації та зростання культурного різноманіття. Однією з ключових складових цього виду взаємодії є мова. Мова виступає не лише засобом передачі інформації, але і визначальним чинником у формуванні культурних розумінь та взаємин між представниками різних національностей.

Розгляд міжкультурної комунікації через призму мови дозволяє зрозуміти, наскільки важливо враховувати культурні особливості при спілкуванні. Ця робота присвячена ролі мови у міжкультурній комунікації, вивченню впливу культурних різниць на сприйняття та інтерпретацію мовленнєвих актів.

Мова є важливим чинником формування культурної ідентичності, і її вплив виявляється на різних рівнях спілкування. В той час як мовні бар'єри можуть стати перешкодою для ефективної взаємодії, вивчення культурних відмінностей у використанні мови може сприяти успішному подоланню цих перешкод [3].

Визначення культурно-семантичних аспектів мови: мова є не лише інструментом комунікації, але й віддзеркаленням культурних особливостей. Визначення культурно-семантичних аспектів мови передбачає розгляд взаємодії мовленнєвих форм із культурним контекстом. Це включає в себе розуміння, як мовленнєві одиниці (слова, вирази, конструкції) можуть носити специфічний культурний відтінок та мати варіативні значення в різних культурах. Культурно-семантичні аспекти мови допомагають розкрити глибокі значення слів та виразів у визначеному культурному контексті.

Розгляд культурно-семантичних аспектів мови дозволяє зрозуміти, як культурні нюанси впливають на сприйняття та інтерпретацію мовленнєвих засобів. Важливо враховувати, що однакові слова чи вирази можуть мати різні конотації в різних культурах, що впливає на комунікативну ефективність. Крім того, культурно-семантичні аспекти мови охоплюють використання мовленнєвих засобів для вираження культурних цінностей, традицій, стереотипів і уявлень. Мова є не лише комунікативним інструментом, але й віддзеркаленням культурного спадку [2]. У світлі міжкультурної комунікації, розуміння культурно-семантичних аспектів мови стає важливим фактором для успішної взаємодії між представниками різних культур. Здатність враховувати та розуміти культурні відмінності у використанні мовленнєвих засобів сприяє покращенню якості комунікації та запобігає можливим непорозумінням [2].

Розглянемо приклад культурно-семантичного варіанту використання мови, який ілюструє, як одне й те ж слово може мати різні конотації в різних культурах. Візьмемо слово «дім» (house) українською та англійською мовами. Україна: Слово «дім» українською може асоціюватися з родинним затишком, теплом, турботою та спільнотою. Важливість родинного "дому" може викликати позитивні емоції та відчуття безпеки. У культурі англословних країн, наприклад в Англії «house» часто використовується для позначення місця проживання, будинку як об'єкта нерухомості.

Асоціації можуть бути пов'язані з функціональністю будівлі, а не обов'язково з емоційним аспектом [3].

Цей приклад вказує на те, що культурний контекст визначає сприйняття та вживання мовленнєвих засобів. В міжкультурній комунікації важливо бути чутливим до таких відмінностей для ефективного спілкування.

Мовні бар'єри. Мовні бар'єри виникають, коли існують перешкоди у взаєморозумінні між особами, які використовують різні мови чи в тих випадках, коли є різниця в рівні володіння мовою. Вплив мовних бар'єрів на сприйняття може бути значним і має різноманітні аспекти:

- комунікаційні непорозуміння; словникові різниці, використання різних словникових одиниць може призвести до непорозумінь або невірної інтерпретації повідомлення;

- мовленнєва точність: недостатня точність у висловленні може призвести до втрати ключової інформації в процесі комунікації;

- культурні різниці: формулювання висловлення, одна і та ж фраза може мати різні культурні асоціації та сприйматися по-різному в різних культурах;

- невербальна комунікація: різниці в невербальній комунікації, такі як жести, міміка, можуть призводити до різних розумінь;

- страх помилок та невпевненість: особи, які не впевнені в своєму рівні знань мови, можуть уникати активної комунікації або переживати, що їх слова можуть бути неправильно сприйняті;

- спотворення повідомлень: потреба в перекладі, використання перекладачів або перекладачів може викликати спотворення початкового змісту повідомлень [1];

- втрата культурного контексту: невідомі вирази та анекдоти, використання місцевих виразів та анекдотів може бути невідомим для іншомовців, що призводить до втрати культурного контексту.

Вивчення культурних особливостей мови має величезне значення з кількох причин:

- точніше розуміння повідомлень, культурні особливості впливають на те, як повідомлення сприймаються. Розуміння цих особливостей допомагає точніше розкривати сенс іншомовних текстів і висловлювань;

- уникнення непорозумінь: невірне розуміння культурних контекстів може призвести до непорозумінь та конфліктів. Вивчення культурної специфіки допомагає уникнути таких ситуацій;

- підвищення міжкультурної комунікації: знання культурних особливостей сприяє покращенню міжкультурної комунікації. Воно дозволяє легше вступати в контакт з представниками інших культур та розуміти їхні переконання та цінності.

Отже, можемо зробити висновок, що мова в міжкультурній комунікації виявляється ключовим фактором, який формує основу взаєморозуміння та взаємодії між представниками різних культур. Роль мови у таких взаємодіях визначається не лише функцією передачі інформації, але й відображенням культурних особливостей, цінностей, та світогляду.

Мова є не тільки засобом спілкування, але і важливим культурним кодом, що визначає наше сприйняття світу та спільного існування. У контексті міжкультурної комунікації, вона відіграє роль посередника, який дозволяє взаємодіяти, враховуючи та поважаючи різноманіття культурних виражень.

Вивчення культурно-семантичних аспектів мови виявляється надзвичайно важливим для успішної комунікації в глобалізованому світі. Це допомагає уникати міжкультурних непорозумінь, сприяє побудові діалогу та співпраці, а

також відкриває можливості для взаємного збагачення різноманітністю та культурною спільнотою.

Список використаних джерел:

1. Коваленко О. Політика та практика викладання в умовах соціокультурного розмаїття // Іноземні мови у навчальних закладах. – 2006. – №5. – С. 10-12.
2. Комарницька В.А. Зміст навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей у контексті полікультурності. Матеріали I Міжнародної наук.-практ. конференції «Стандарти мовної освіти в аспекті інтеркультурної комунікації». – Мелітополь: МВП ЗІСТ, 2009. – 111 с.
3. Олійник Т.І. Raising cross-cultural awareness через English language teaching // Іноземні мови. – 2008. – №4. – С. 29-32.
4. Юдіна О.В. Система вправ для навчання майбутніх менеджерів міжкультурного спілкування німецькою мовою // Іноземні мови. – 2009. – №2. – С. 35-39.

Віталій Дмитришин – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Управління та безпека організації, спеціальність 073 «Менеджмент»
 Науковий керівник: **Володимир Гобела** – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ІУПБ
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

В сучасних умовах на багатьох підприємствах наявна система перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу, проте вона базується на фінансових можливостях організації та працівника, на основі чого приймається рішення про доцільність проведення таких заходів та їх економічну ефективність. Відповідно, в більшості випадків приймається рішення про недоцільність проведення заходів щодо перепідготовки та підвищення кваліфікації персоналу підприємства або їх формальне проведення. Проте, для ефективного функціонування підприємства кожен працівник підприємства повинен бути задоволений своїм місцем праці, мати гідну заробітну плату та мати можливість просування по кар'єрній драбині.

Для того аби перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників на вітчизняних підприємствах були якісними та системними пропонується використовувати електронну систему карток індивідуального професійного розвитку. Відповідно, кожен працівник підприємства отримує картку, яка міститиме: прізвище, ім'я та по батькові працівника; відомості про його освіту; посади, які він обіймав; період трудового стажу на підприємстві; відомості про проходження підвищення кваліфікації (терміни, результати тощо); характеристика стосовно наявності чи відсутності лідерських та

організаторських здібностей; схильність до навчання та його результативність; унікальні професійні здібності; перелік проблем у професійній діяльності; іншого роду інформація про працівника.

Відповідно, керівники структурних підрозділів зобов'язані періодично вносити записи до індивідуальних карток працівників. В кінці кожного звітного періоду керівники передають індивідуальні картки своїх підлеглих до відділу управління персоналом для їх аналізу та визначення траєкторії розвитку працівників. Зазначений відділ також розподілятиме кому з працівників слід пройти навчання, тренінг чи курси підвищення кваліфікації і які саме.

На рисунку 1 наведено схему удосконаленого процесу професійного навчання працівників організації.

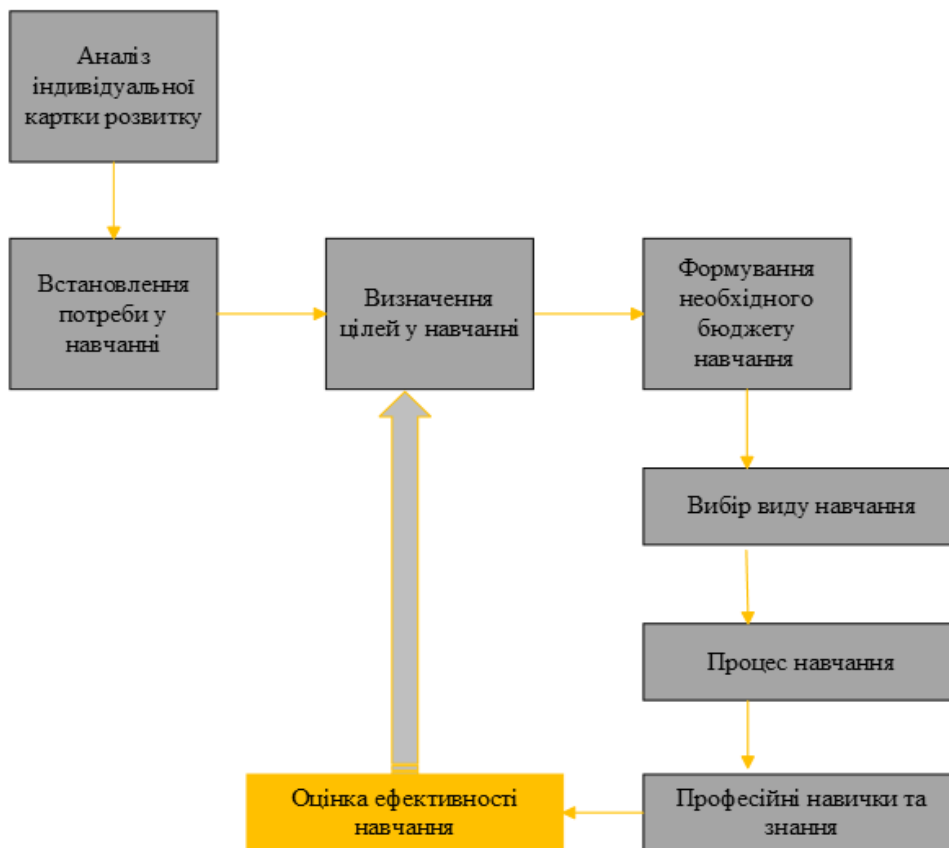

Рис. 1. Удосконалена схема професійного навчання працівників організації
Розроблено авторами на основі [3].

Слід зауважити, що впровадження індивідуальних карток дасть змогу обрати для працівника необхідний вид навчання, що дозволить максимально розкрити його потенціал. Загалом же, такий підхід дозволить значно збільшити людський потенціал підприємства, збільшить продуктивність праці та зменшить плинність кадрів [1].

Пропонується використовувати оновлену програму для навчання персоналу, яку представлено на рис. 2.

Розроблено авторами на основі [2, 3].

Рис. 2. Схема професійного навчання працівників організації

Варто зауважити, що основною метою окреслених заходів, звісно ж, є підвищення кваліфікації персоналу, конкурентоспроможності працівників та внаслідок цього зростання розвитку людського капіталу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Habela V., Podra O., Batyuk B., Levkiv H., & Hynda O. (2022). The Ukrainian economy offshoring: estimation of factors' impact and developing measures to combat. *Business: Theory and Practice*, 23(2), 347–356. <https://doi.org/10.3846/btp.2022.14509>

2. Гобела В. В., Живко З. Б., Леськів Г. З., Мельник С. І. Управління кризовими ситуаціями: Львів : ЛДУВС, 2022. 228 с. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4772>
3. Персолов С. С. Стратегічного управління персоналом. БІЗНЕС-ІНФОРМ. 2019. № 3. С. 344–349.

Yuliya Dobrolyubska – Dr. of Science in Philosophy, Full Professor, Department of Ukraine History
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine

SYNTHETIC CONCEPT OF LOCAL CIVILIZATIONS

At the turn of the XX – XXI centuries, the actualization of civilization discourse was conditioned by the theme of sociocultural pluralism of humanity, which returns from uniformity to specificity. Representatives of the post-neoclassical philosophy of historical research are distinguished by their desire to synthesize various metatheoretical constructs. This is clearly shown, for example, in attempts to address the problems of synthesis of formation and civilization theories in historical research.

Another attempt to synthesize different metatheoretical constructs is to construct a theory of local civilizations in the context of globalization. Today, it is no longer about the end of history as a victory for the civilizing ideas of the West. The subject of controversy was the civilizational concept of the formation of a new world order, proposed by S. Huntington. The focus has been on issues related to the content and prospects of civilizations in the modern world. The question of "the end of the history or struggle of civilizations" was transformed into a dilemma: «conflict or dialogue of civilizations» [6, с. 10].

However, the heuristic capabilities of existing civilization theories have proved insufficient to address these issues. There is a need to create new theories that, unlike their earlier variants, will be able to organically combine the study of the spiritually native and alien, general and special in history, the main trends of world development and local variants of the historical process, whose logic can only be understood within the framework of the worldview and value system of local cultures [3, с. 7-8].

Methodological reflection suggests that a new level of conceptualization is needed, which can set the paradigm of a new universalism. It is based on theories of «cultural pluralism» and those of globalization that posited a positive link between the process of globalization and the cultural diversity of the world. These theories define globalization as the formation of the integrity of the world in the form of a single space, including here and understanding of this process in different cultural discourses.

Within this paradigm, the «globalists», abandoning the Eurocentric vision of the world, went to meet the «localists», recognizing civilizations as the most important components of the global community and emphasizing that their theories of

globalization posit a positive link between the process of globalization and the sociocultural diversity of the world. Contemporary «localists», in turn, overcoming Spengler's thesis about the unity of humanity as a fallacious concept, no longer deny the existence of problems of global interaction. Therefore, they consider the interaction of local civilizations not only at the angle of their mutual socio-cultural correlation, but also in terms of their involvement in the problems and norms of the global, universal order. In this regard, experts emphasize that the imperative of theoretical analysis of civilizations in the modern world is to seek the principles of their interaction, conditioned and mediated by the world context [8, c. 148].

Post neoclassical philosophy of history comes up with the idea of overcoming the one-sidedness of globalist and mundialist approaches and offers a synthetic concept of local civilizations in terms of their global interaction, which takes into account both the tendency for globalization and the tendency for localization. Recognizing the existence of a global configuration of universal symbolic forms and even a global consciousness, post-neoclassics apply the concept of «civilization» only to those socio-cultural entities that have the creative ability to produce (or process) universal symbols, that is, have the ability to communicate, understand and interpret. In doing so, they emphasize that individual civilizations produce their own evaluations of these universals (for example, freedom, human rights, power, etc.) and express them through the prisms of their values and historical experience. In this regard, some researchers generally regard local civilizations as «challenges» to global imperatives [8, c. 151].

Post neoclassics interpret civilization's functional desire for universality as a constant capacity for generalization and communication, and propose to base not the sociocultural code, but the principle of «correlation» of its symbolic universals, on the definition of local civilization.

In the context of this understanding of civilization, it is recognized that in the modern world, on the one hand, there is a process of globalization, and on the other – the importance of civilizational differences. Universal idioms and meanings are perceived and understood by people through the civilizing prism of their historical experience, which contrasts with the «semiotic imperialism» of global culture. Therefore, various local civilizations retain their vitality, as they serve as a basis for self-expression of the masses of the population, for the production of appropriate symbols.

Thus, within this version of the civilizational approach, on the one hand, the modern world is seen as the gravitas of civilizations and the civilization of the meeting, on the other, the civilizations themselves become possible only as a «meeting of civilizations» as their dialogue on the basis of common symbolic forms. On this basis, there is a specific civilization interpretation of universal universals and their global configuration is made.

Such an interpretation of civilizations overcomes the idea of them as discrete sociocultural units. Innovation in such an interpretation of the concept of «civilization» is that both civilizational and mundialist approaches are implemented, the socio-

cultural specificity of civilizations is recognized, and an ecumenical vision of the world is preserved, the interconnection of localism and globalism is established through the mediation of the universal-symbolism.

The complexity of the creation of new civilization theories is that in modern scientific discourse there is a wide variation of meanings and meanings in which the concept of «civilization» is used. This provides the basis for some scholars to argue that the single, universally recognized meaning of the term «civilization» does not exist, in different contexts the term may mean directly opposite concepts. Therefore, the term «civilization», as noted by modern researchers, became the embodiment of «blooming roar of disorder», in which there are dozens of civilizations on one continent, then appears a single world «civilization» [2].

It should be noted that the concept of «civilization» refers to the semantically very capacious, and in the modern world it is used so often that sometimes they simply forget about definitions. At the same time, there is complete arbitrariness among modern ideas about civilizations, and science has no methodological tools at all to isolate the system-forming grounds of civilization. Some researchers generally doubt the feasibility of using this concept in research practice.

The philosophical and historical scientific literature emphasizes that the diversity of interpretations of the concept of civilization does not allow to unambiguously define some specific social reality that could once and for all be included in the heading of «civilizations». Researchers are not able to single out the deep internal basis that makes all civilizations something unified, allowing to integrate in a single logical space the ethnic, economic, social and cultural characteristics taken in their world-historical distribution. Therefore, the concept of civilization to a greater extent serves not as a reflection of some social reality, but as a philosophical principle with a very vague content, as a rather blurred general sociological setting, which allows to «divide» society into certain «sections» [5, c. 20].

This suggests that the concepts of civilization used in contemporary literature are only mental constructs created independently of empirical reality. This was first pointed out by R. J. Collingwood, who believed that «civilization» refers to those concepts that are called philosophical, metaphysical, or transcendent, arising through the reflective capacity of judgment, independent of empirical material.

The actualization of the problem of «interaction of civilizations in the conditions of globalization» implies clarification of the heuristic possibilities, first of all different local historical concepts of civilization. There are two such concepts – one-dimensional and multidimensional. Within the framework of a one-dimensional concept, a narrow (one-factor) and broad (multi-factor) interpretation of the concept of civilization was formed. In the context of a narrow interpretation of the concept of local civilization, taking into account the dominant factor, there are several approaches in its interpretation: cultural, ethno-psychological, environmental and sociological. In general, a cultural approach prevails, in which local civilization is either identified with culture or culture is considered as the basis of civilization [7, c. 117]. In line with the

cultural approach from Weber is a tradition within which the foundations of local civilizations are seen in religion. V. M. Mezhuev holds a similar position, who believes that with some controversy, «the definition of a civilization that identifies it with culture (which is generally characteristic of the Anglo-American scientific tradition), it correctly captures the initial difference of one civilization from another - a type of religious belief, that is, the culture in that part in which it has not yet separated from the cult». In this sense, «religion is as if the last frontier between civilizations» [4, с. 75].

The ethnopsychological approach is based on the premise: how many peoples – so many civilizations. He began the ethnographic concept of the civilizations of T. Juffroy, who expressed in the 30-ies of the XIX century the idea that each nation has its own civilization. Therefore, within this approach, the concept of civilization connects, on the one hand, with the peculiarities of ethnic history, and on the other – with the psychology (national character) of a particular people [1, с. 125-126].

In modern literature, there are ideas about local civilizations based on both ethnopsychological and cultural approaches. In this case, the concept of civilization boils down to the «identity of the culture and psychology of each nation» while maintaining their interdependence and intrinsic integrity at all stages of history. Thanks to what in a certain historical, cultural and geographical space for millennia there is a reproduction of various factors of spiritual and material culture, traditions and customs of peoples.

Within the framework of the ecological approach, the idea has emerged that the decisive influence on the character of civilization is exerted by the geographical environment of the existence of a particular people, which influences first and foremost the forms of cooperation of people, which gradually change nature. This approach involves considering local civilizations in the context of the unity of society and its place of existence. In this case, civilization is understood as stable in its main typological features of the historical-cultural and socio-economic system, determined by the peculiarities of natural landscape conditions, which is reflected in a specific complex of economic, social, spiritual and psychological features.

Список використаних джерел:

1. Добролюбська Ю. А. Тип мислення та рівень культури: проблема співвідношення. *Культура народів Причорномор'я*. № 35. 2002. С. 125-129.
2. Ерасов Б. С. Вступ. Цивілізація: слово–термін–теорія. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Eras/index.php
3. Іонов І. Н. *Теорія цивілізацій від античності до кінця XIX ст.* Алетея, 2002. 384 с.
4. Межуєв В. М. Філософія історії та історична наука. *Питання філософії*. 1994. № 4. С. 74-86.
5. Найдіш В. М. Проблема цивілізації в науковій думці нового часу. *Людина*. 1998. № 2. С. 6-23.
6. Тимофєєв Т. Т. Протиріччя глобалізації та цивілізаційні процеси. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/77/872/1896-1?inline=1>
7. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій та перебудова світового порядку. *Pro et Contra*. 1997. Т. 2. № 2. С. 114-154.

8. Чешков М. А. Осмислення світоцілісності: нова опозиція ідей чи їхнє зближення? *Світова економіка та міжнародні відносини*. 1995. № 2. С. 146-153.

Олександр Дуков – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса

«СОНЯЧНЕ СЯЙВО У ЛІТЕРАТУРІ ХАРУКІ МУРАКАМІ»

Літературна та художня творчість часто поглиблюється різними способами та образами у філософські ідеї. Ці форми висловлювання можуть досліджувати складні концепції, кидати виклик традиційному мисленню чи пропонувати альтернативні погляди на існування та природу реальності. За допомогою побудови оповідання через символізм, алегорію і метафору, література і мистецтво можуть передавати і пробуджувати філософські ідеї, дозволяючи читачам і глядачам розмірковувати над глибшими значеннями та брати участь у філософських дослідженнях чи то тема існування, мети, моралі, або природи реальності. Більше того, творчі роботи можуть спонукати до філософських роздумів, порушуючи глибокі питання про ідентичність, істину та стан людини.

В цілому, літературна та художня творчість є багатим середовищем для розуміння та вивчення філософських ідей. Переплітаючи філософію з творчістю, ці роботи відкривають унікальні перспективи та стимулюють глибший роздум про той чи інший стан людини. У контексті теми мною було обрано осмислення філософських ідей у літературній та художній творчості широко відомого нині японського письменника та перекладача Харуки Муракамі. Однак, перед приділенням уваги та розбору цих ідей, необхідно хоча б коротко відтворити деякі біографічні дані з життя автора.

Харуки Муракамі – це всесвітньо відомий японський письменник, який вирізняється своїм унікальним поєднанням реалізму та сюрреалістичних елементів. Він народився 12 січня 1949 року у японському місті Кіото. На сьогоднішній день йому 74 роки. Муракамі вивчав драму в університеті Васеда в Токіо, а пізніше відкрив свій джаз-бар, який називається «Пітер Кет».

У 1979 році автор опублікував свій перший роман під назвою «Слухай пісню вітру», який започаткував його письменницьку кар'єру. Наступним був роман «Пінбол 1973», опублікований в 1980 році. Проте, своє міжнародне визнання він отримав лише завдяки своєму п'ятому за рахунком роману під назвою «Норвезький ліс», що вийшов 1987 року, який згодом став бестселером у Японії, і приніс йому всесвітню літературну популярність.

За свою кар'єру Харукі Муракамі написав безліч романів, оповідань та есе, досліджуючи теми відчуження, екзистенціалізму та пошуку особистої ідентичності. Деякі з його відомих робіт, повз перераховані вище, називаються: «Полювання на овець» (1982), «Країна чудес без гальм і кінець світу» (1985), «Денс, денс, денс» (1988), і «Кафка на пляжі» (2002). Саме ці твори є найпопулярнішими як у вузьких, так і у широких літературних колах, і на основі цього будуть розглянуті надалі в доповіді.

Крім письменницької діяльності, Муракамі також є зятим бігуном і брав участь у марафонах. Він часто включає свою пристрасть до бігу у свої роботи, і тому навіть написав мемуари під назвою «Про що я кажу, коли говорю про біг», випущені в 2007 році.

Літературні досягнення Харукі Муракамі принесли йому безліч нагород як у Японії, так і за кордоном, зміцнивши його статус одного з найвидатніших сучасних письменників. Проте варто зазначити, що покликання на своїй батьківщині автор отримав не відразу, оскільки спочатку не був прийнятий своїми співвітчизниками за рахунок західного ухилу у своїх творчих актах. Багато японців ведуть закритий і консервативний спосіб життя. Але Харукі Муракамі – прихильник західної культури. Більшість японців не переносять лактозу, а молоко вважають нудотною гидотою. Муракамі ж відноситься до молочних продуктів і до всього європейського добре, тому японці часто називають його «Батакусай» – «пахнущий маслом».

Тим не менш, згодом усе стало на свої місця, і його унікальні розповіді та дослідження людського стану продовжують зачаровувати читачів як у межах його батьківщини, так і в усьому світі.

Художні роботи Харукі Муракамі на постійній основі досліджують філософські ідеї, стираючи межі між реальністю та мріями, і ставлячи під сумнів природу існування. У його другому вищедшому романі «Пінбол 1973» між діалогом двох персонажів говориться, що *«борг філософії полягає в усуненні фантазій, породжених помилками»*. З цим важко не погодитися, адже першорядне завдання філософії полягає у внесенні ясності по відношенню людини до самої себе, суспільства, а також оточуючої його дійсності.

Деякі ключові філософські теми в його творах включають в себе наступні:

1. Особистість і «Я»: Муракамі порушує питання про природу індивідуальної ідентичності та пошук сенсу в житті. Його персонажі часто переживають перетворюючий досвід, який кидає виклик їхньому самовідчуттю.

Наприклад, у книзі «Денс, денс, денс» відбувається наступний епізод в одній із життєвих подій персонажа: *«Я перестаю розуміти, хто я насправді. Де ще я справжній – а де мій персонаж. Відчуття себе втрачається геть. Наче зникає кордон між собою та власною тінню...»*.

У творах Харукі Муракамі проблема особистості та «Я» досліджує теми ідентичності, відчуження, й пошуку сенсу. Персонажі часто стикаються з питаннями самості та намагаються визначити своє місце у світі. Стиль

оповідання, що використовується Мураками, часто стирає межі між реальністю та фантазією, створюючи відчуття невпевненості та певної екзистенційної тривоги. Завдяки своїй унікальній розповіді автор поглиблюється у складності особистості та її невловиму природу.

2-га філософська тема – це екзистенціалізм. Автор занурюється в нього, досліджуючи стан людини, ізоляцію та пошук мети у, здавалося б, абсурдному світі.

Під час читання твору «Полювання на овець» можна зустріти наступний уривок у стилі екзистенціальної тематики: *"Загальний дух апатії та байдужості до всього навколо, здавалося, об'єднав різних людей в одне неподільне ціле"*. Також у цій же книзі наводиться таке твердження у філософському векторі: *«воля – концепція, що управляє простором, часом та подією ймовірністю»*.

У романі «Норвезький ліс» у ході роздумів одного з персонажів твору при діалозі з іншим стверджується, що *«смерть – не протилежність життя, а її частина»*.

Роботи Харукі Мураками часто досліджують екзистенційні теми та мотиви. Його персонажі борються з почуттями відчуження, порожнечі та пошуку сенсу в хаотичному світі. Мураками заглиблюється в екзистенційні умови, зображуючи персонажів, відірваних від суспільства та які намагаються знайти своє місце у всесвіті. У своїх оповіданнях він порушує питання про ідентичність, мету та природу реальності, пропонуючи читачам задуматися про власне існування.

3. Метафізика. Мураками включає в свою творчість елементи магічного реалізму і сюрреалізму, граючи з метафізичними концепціями, такими як паралельні всесвіти, подорожі в часі та існування альтернативних реальностей.

У своїй першій книзі Мураками «Слухай пісню вітру» прослизає така думка: *«з певністю можна стверджувати лише одне: еволюціонує сам Космос. Чи є в нього якась мета, чи спрямовує його чиясь воля – питання окремі. Космос еволюціонує, а ми – лише частина цього процесу»*. Тобто, в цьому уривку йдеться про те, що нашому буттю властиві елементи фаталізму та несвідомого, які не кожен здатний усвідомити на умоглядному рівні.

В іншому уривку з роману «Країна чудес без гальм і кінець світу» говориться, що: *«ми живемо в постійній залежності як від внутрішньої свідомості, так і від зовнішнього світу»*. Автор змушує задуматися про те, що на нас впливає як наш спосіб життя та думок, так і навколишній простір з обстановкою у ньому.

4. Пам'ять та ностальгія. Пам'ять і ностальгія – теми, що повторюються, що підкреслюють значення особистої та колективної пам'яті у формуванні нашого сприйняття реальності та нашого розуміння минулого.

Щодо цієї філософської тематики у творчості Харукі Мураками, можна знайти такі думки з його романів:

- *«Кафка на пляжі»*: *«пам'ять зігріває людину зсередини, і в той же час рве її на частини»*.

- «Країна чудес без гальм і кінець світу»: *«створюючи спогади, ти створиєш паралельні світи».*

5. Самотність та відчуження. Мураками часто зображує персонажів, які почувають себе відірваними від інших та суспільства, розмірковуючи про сучасний стан самотності та боротьбу за пошук значущих зв'язків. Це переплітається з діями іншого великого японського діяча Мацуо Басьо, який жив у XVII ст. Також у оповіданні Мураками за цієї тематики простежується вплив дзен-буддистської філософії на світогляд автора, і відповідно переплетення з її писаннями.

— «Денс, денс, денс»: *«А я справді самотній. Ні з чим реальністю не перетинаюсь. Що б не сталося – я завжди повертаюся до самого себе. Ні з ким і ні з чим не пов'язаний».*

— «Норвезький ліс»: *«Їй була потрібна не моя, а чиясь рука. Їй потребувалося не моє, а чиясь тепло».* Або ж інший уривок із цього ж роману: *«Я не люблю самотність. Просто не заводжу зайвих знайомств. Щоб у людях в зайвий раз не розчаровуватися».*

Це основні п'ять філософських тем, які можна отримати з художньої творчості Мураками. Як можна зрозуміти, його твори є досить меланхолійними, психологічними та філософічними, спрямованими на всілякі переосмислення, а також самоідентифікацію та відчуття свого внутрішнього світу. За повз вищезгаданого, він також приділяє велику увагу примітці всіляких тонких моментів (наприклад, цитата з «Кафка на пляжі»: *«тишу теж можна чути»*; або ж з «Норвезького лісу»: *«для деяких любов починається з дрібниці, навіть з якої-небудь банальності. Але не будь їх – не виникне і самої любові»*).

Підсумувавши, праці Харуки Мураками часто характеризуються сюрреалістичним стилем оповідання, що поєднує елементи магічного реалізму з повсякденними ситуаціями. Його твори перекладені багатьма мовами і завоювали велике міжнародне визнання. У сюжет його книг вплетені теми самотності, відчуженості, пошуків сенсу життя та депресивні схильності. Важливо відмітити, що роботи Мураками відкриті для інтерпретації, що дозволяє читачам використовувати ці філософські теми та ідеї по-своєму.

Лілія Куліковська – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»

Науковий керівник: **Тетяна Поплавська** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту СКД
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ІНТУІЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У НАУКОВОМУ ПІЗНАННІ

Вважаю, що тема роботи доцільна та своєчасна. Адже динамічні процеси сучасного світу, проблеми людського буття, збереження і розвитку особистості, її внутрішнього світу, світоглядної та методологічної культури іноді приводять до необхідності пошуку і швидкого прийняття ефективних рішень.

Розвиток науки, пошук щоразу нових шляхів її розвитку та зміна ставлення до самої науки надзвичайно актуалізують інтерес до методології наукового пізнання, потребують постійного розвитку й удосконалення методологічних досліджень.

Беручи до уваги те, що інтуїція, її роль в науковому пізнанні, художній творчості займає важливе місце, слід зазначити, що саме інтуїція може надати людині новий імпульс і напрям вектору руху та відкрити дорогу новим ефективним методикам проведення наукових досліджень.

Мета дослідження: виявити основні питання щодо поняття інтуїції, її ролі у науковому пізнанні, художній творчості та житті людей. Показати взаємодію чуттєвого та логічного пізнання, яке здійснюване дією інтуїції.

«Знав би де упаду, там соломку підстелив би» – так кажуть ті, хто не скористався інтуїцією, або ті у кого вона не розвинена на належному рівні.

Інтуїція, можна сказати, загальноновживана серед людей різного віку. Нею користуються люди у повсякденному житті та в будь-якій сфері діяльності.

Іноді, навіть, не помічаючи цього. Бувають випадки, коли людина блискавично швидко, правильно відреагувала на ситуацію, а пояснити не може ні логічно, ні науково. «Так спало на думку...»

Тож саме спроможність осягнути істину шляхом прямого її розсуду, без обґрунтування з допомогою дискусії – це і є інтуїція. Це здатність суб'єкта робити в процесі пізнання висновки, що є науковим відкриттям, не усвідомлюючи проміжних ланок аргументації.

Вчені, науковці, філософи Платон, Р. Декарт, А. Бергсон, З. Фрейд, Н. Лоський, С. Франк і багато інших описували інтуїтивне знання. А. Пуанкаре, Н. Тесла, Ф. Кекулс, А. Ейнштейн, випробовували момент інтуїтивного осяяння.

Деякі філософи А. Бергсон та Л. Фейєрбах визначали інтуїцію як чуттєву здатність, або інтуїтивне відчуття. Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц, схилилися до того, що інтуїція є раціональною здатністю, і називають її інтелектуальною інтуїцією [1].

У зв'язку з цим постало питання про роль інтуїції в науковому пізнанні, про дослідження механізмів її дії.

На думку багатьох вчених, інтуїція є одним із найважливіших засобів формування нових наукових ідей. Так Рене Декарт, писав: «Під інтуїцією я розумію не віру в хитке свідчення почуттів і не оманливе судження безладної уяви, але поняття ясного і уважного розуму, настільки просте і чітке, що воно не залишає жодного сумніву в тому, що ми мислимо, або, що одне і те ж, міцне поняття ясного і уважного розуму, породжене лише природним світлом розуму і завдяки своїй простоті більш достовірне, ніж сама дедукція» [3].

Аналіз даних історії науки дозволяє стверджувати, що інтуїція необхідна в науковому пізнанні. Вона нерідко супроводжує появу нових наукових відкриттів і забезпечує тим самим якісний ріст наукового знання. Наукове пізнання є вищим рівнем пізнавальної діяльності людей. Вона є складним суперечливим процесом відтворення знань, цілісну систему понять, гіпотез, законів, теорій та інших ідеальних форм пізнання, закріплених у природних і штучних мовах (математичній символіці, хімічних формулах та ін.). Щоб одержати нове знання часто застосовується логіка. Але цього мало для вирішення будь-яких проблем. Важливим місцем в процесі пізнання посідає інтуїція. Французький математик і методолог науки Жюлю Анрі Пуанкаре стверджував: «Логіка, що одна може дати вірогідність – є знаряддя доказу, а інтуїція – знаряддя винаходу.

«Все, що ми називаємо винаходом або відкриттям є надзвичайний прояв, здійснення оригінального почуття істини, яке, давно розвинувшись в тиші, несподівано, з блискавичною швидкістю веде до плідного пізнання». При цьому сам процес рішення не усвідомлюється, а в свідомості спливає лише його результат. І тільки потім, коли завдання вже вирішено, хід його рішення може бути усвідомлений і проаналізовано.

Вважаючи дійсним джерелом математичної творчості інтуїцію, Пуанкаре розрізняв в ній декілька видів: «спочатку звернення до чуттів та уяви; потім узагальнення при допомозі індукції, прийомів експериментальних наук; – нарешті, ми маємо інтуїцію чистого числа ...котра може дати початок справжньому математичному розміркуванню» [3]. Інтерес до методів наукового дослідження підвищувався не тільки у математиці, природознавстві а й у філософській науці, в якій з'являлися раціоналістичні теорії інтелектуальної інтуїції. Всі великі вчені сходяться на тому, що моменту інтуїтивного осяяння обов'язково передують клопітка робота, численні спроби вирішити проблему логічними, раціональними засобами. Просто з нічого нові ідеї не приходять. Народженню нової ідеї передують довга робота розуму. Фундаментальне відкриття не може здійснитися без процесу взаємодії чуттєвого та логічного пізнання, здійснюване дією інтуїції.

Процес наукового пізнання, а також різні форми художнього освоєння світу не завжди здійснюються в розгорненому, логічно і фактично доказовому вигляді.

Нерідко суб'єкт схоплює думкою складну ситуацію. Наприклад під час військової битви, чи визначення діагнозу, чи доказ винності або невинності обвинуваченого та інше. Роль інтуїції особливо велика там, де необхідний вихід за межі існуючих прийомів пізнання для проникнення в невідоме. Але інтуїція не є щось нерозумне або надрозумне. На підставі сучасної психології, творчості і нейрофізіології можна стверджувати, що інтуїція включає в себе ряд певних етапів: нагромадження і несвідомий розподіл образів і абстракцій в системі пам'яті, їх несвідоме комбінування і переробка; чітке усвідомлення задачі; раптове для людини знаходження рішення, що задовольняє формулювання

задачі. Наприклад: доказ теореми, створення художнього образу, знаходження конструкторського або військового рішення і інше.

Нерідко таке рішення приходить несподівано, коли свідомо діяльність мозку орієнтована на вирішення інших завдань, або навіть уві сні. Так, знаменитий французький математик Жюль Анрі Пуанкаре знайшов важливий математичний доказ на прогулянці берегом озера. «Чуттєва інтуїція», яка заснована на довірі до чуттєвого, зорового сприйняття, тісно пов'язана з аналогією, творчим уявленням. Інтелектуальна інтуїція, будучи спорідненою з чуттєвою, може здійснювати прискорене висовування, здатна до синтезу та оцінювання [5]. Важливою особливістю інтуїції як раз є здатність помічати закономірності, щось істотне, спостерігаючи малопомітні форми їх прояву.

Так наприклад, на люстру Пізанського собору, що хитається неодноразово дивилися тисячі людей, але тільки Галілей вивів з цього закон коливання маятника. Отже інтуїція допомагає приймати рішення, робити вибір, вирішувати складні проблеми при недостатній кількості фактів, даних або при відсутності попереднього досвіду. Інтуїція – ось що, цілком ймовірно, грає саму істотну, вирішальну роль у створенні нових наукових уявлень і висунення нових ідей.

Іноді, інтуїція – це єдине, що може нам допомогти вижити в складних обставинах. На підставі наукової, педагогічної та методичної літератури можна зробити наступні *висновки*:

інтуїція – це специфічна форма пізнання. Вона впливає на використання вченими конкретних наукових методів дослідження;

вчені, намагаючись описати і проаналізувати процес своєї творчості, здебільшого посилаються на «здогад», «осаяння», «прозріння», «переживання».

Інтуїтивні компоненти в присутні практично у всіх видах наукової творчості. Отже, інтуїція вважається не просто альтернативним способом здобуття людиною необхідної інформації про дійсність та її елементи, вона також є тим чинником, що допомагає людині адаптуватися до мінливих умов буття. Фундаментальні теоретичні відкриття є результат взаємодії інтуїції з методами і принципами конкретної (у фізиці, наприклад, з аналогією та гіпотезою) і експериментальної перевірки отриманих даних .

Розкриття закономірностей, що визначають собою інтуїцію, – справа надто трудомістка та потребує зосередження зусиль фахівців різних галузей.

Сьогодні, значне прискорення науково - технічного прогресу, визначає нові завдання перед вченими, науковцями щодо принципово нових якісних фундаментальних відкриттів. а це потребує створення розвинутої концепції, яка б на теоретичному рівні розкривала закономірності певного класу явищ, предметів, речей, процесів навколишньої дійсності та інтуїції. Взагалі в сучасній філософії науки, приділяючи увагу духовним, фізичним, інтелектуальним характеристикам не забувати про такий феномен як інтуїція.

Список використаних джерел:

1. Зоріна Є.В. Філософія в питаннях і відповідях / Є. В. Зоріна, Н. Ф Рахманкулова. Вид-во Проспект, 2007.
2. Карівець І.В. Інтуїція і «чуття буденності».
3. Мудра С. Інтуїція як форма духовного пізнання. Роль інтуїції в актуалізації творчого потенціалу дискурсивного мислення. *Гуманітарний вісник*. 2008. № 18
4. Поліщук О.П. Інтуїція. Природа, сутність, евристичний потенціал. К.: ПАРАПАН, 2010.
5. Творче, практичне і критичне мислення / Відповід. ред. С.П. Щерба. Житомир, 1997.
6. Новіков Н.Б. Про природу інтуїтивних та логічних компонентів творчого мислення. Психологія здібностей: Сучасний стан та перспективи досліджень. Вид-тво "Наука", 2005.

Катерина Єрофєєвська – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПІ Психологія, Інститут гуманітарних наук, спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник: **Олександр Афанасьєв** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та політології
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Штучний інтелект сьогодні відіграє важливу роль у сфері освіти. Він допомагає створювати індивідуальні програми для навчання, аналізує прогрес та відповіді студентів, щоб підібрати оптимальні завдання та рекомендації. Такий підхід стимулює кожного учня та полегшує їхнє навчання. Ще один плюс – доступність освіти: онлайн-курси та інтерактивні платформи дають можливість навчатися навіть у віддалених регіонах. Забезпечити доступність та якість освіти для всіх, створити нові методи навчання, які враховують потреби кожного студента, і полегшити доступ до знань, незалежно від обставин чи місця проживання – це особливо важливо в сучасних умовах.

Але разом із цим виникають питання. Чи не віддаляє використання штучного інтелекту нас від людського спілкування та індивідуального підходу? Також важливо врахувати проблеми приватності даних та точності алгоритмів. Існує ризик, що така автоматизація може створити більшу відстань між вчителями та учнями.

Мета цієї доповіді полягає в тому, щоб показати, як штучний інтелект може використовуватись у сучасній освіті.

Штучний інтелект, або скорочено ШІ — це галузь комп'ютерних наук, яка фокусується на розробці машин і систем, здатних виконувати завдання, що зазвичай вимагають людського інтелекту, такі як навчання, розв'язання проблем і прийняття рішень. В основі ШІ лежить ідея створення машин, які можуть мислити й міркувати, як люди, і можуть вчитися на власному досвіді, щоб з часом покращувати свою продуктивність. Сфера штучного інтелекту постійно

розвивається і має потенціал революціонізувати багато аспектів нашого життя — від охорони здоров'я і фінансів до транспорту і розваг.

Останніми роками розвиток обчислювальних потужностей і доступність величезних обсягів даних призвели до відродження інтересу до ШІ, і ця галузь знову стрімко розвивається.

Типи штучного інтелекту: ступінь, з якою система може відтворити людські можливості, використовується як критерій для визначення типів ШІ. Розрізняють чотири основні типи штучного інтелекту: реактивні машини, обмежена пам'ять, теорія розуму, самосвідомість. Реактивні машини – одна з форм, яка допомогла штучному інтелекту розвиватись на ранніх етапах. Це перший тип штучного інтелекту із мінімальними технологічними можливостями. Вони лише імітують здатність людського мозку реагувати на деякі види симуляцій. На пристроях першого типу функції пам'яті не передбачені. Вони не можуть застосувати свій попередній досвід. Простіше кажучи, цей тип систем не здатний вивчати нову інформацію та застосовувати її у майбутніх діях.

Найчастіше такі системи штучного інтелекту використовуються для швидкої відповіді на набір стандартних входних даних. З іншого боку, ці системи не можуть «зберігати» свій досвід та використовувати результати для прогнозування майбутніх реакцій. Деер Blue від IBM, який переміг гросмейстера з шахів Гаррі Каспарова у 1997 році, є яскравим прикладом комп'ютера з реактивним ШІ.

Однією з перших форм ШІ, яка могла «навчатися» на власному досвіді, була система штучного інтелекту з обмеженою пам'яттю. Цей тип був запрограмований на здатність реагувати на минулі події та вчитися на їхньому прикладі. Цей процес «навчання» веде до технічної компетентності та здатності робити обґрунтовані судження. Сьогоднішні системи штучного інтелекту, особливо ті, що використовують глибоке навчання (deep learning), можуть реагувати та навчатися.

Для систем штучного інтелекту з обмеженою пам'яттю існує безліч навчальних даних. Цей набір баз даних допомагає системам штучного інтелекту аналізувати те, що відбувається у режимі реального часу. Знову ж таки, системи штучного інтелекту з обмеженою пам'яттю можуть «навчатися» на попередньому досвіді і використовувати те, що вони дізналися, щоб робити вірні міркування у майбутньому.

Саме під цей тип підпадає більшість сучасних систем штучного інтелекту. Пристрій для сканування відбитків пальців - один із найяскравіших прикладів систем штучного інтелекту з обмеженою пам'яттю. На основі записаних даних комп'ютер аналізує властивості відбитка пальця та швидко реагує. Якщо відбиток пальця збігається з одним із збережених зображень, гаджет відкриває двері і впускає співробітника.

У той час як перші два типи штучного інтелекту поширені, наступні два існують тільки як ідея або знаходяться на стадії розробки. Наступний рівень систем ШІ, над яким активно працюють дослідники — це теорія розуму. Теорія штучного інтелекту лише на рівні розуму зможе визначати потреби, емоції, переконання і когнітивні процеси істот з якими взаємодіє машина. У той час як штучний емоційний інтелект в даний час є бізнесом, що швидко зростає і знаходиться у центрі уваги великих дослідників, для досягнення рівня теорії розуму знадобляться досягнення і в інших дисциплінах ШІ.

Самосвідомі системи – це найменш відомий тип ШІ, який поки що залишається лише теоретичною концепцією. Кінцева мета – досягти стадії самосвідомості. Самосвідомі системи штучного інтелекту будуть дуже просунутими порівняно з людським мозком. Однак досі невідомо, скільки часу буде потрібно для розвитку такого типу ШІ.

Штучний інтелект має свої переваги і недоліки використання.

Переваги штучного інтелекту.

1. Зниження помилок та підвищення точності в дослідженнях: Штучний інтелект використовується в різних областях, щоб уникнути помилок та забезпечити більшу точність, зокрема в дослідженнях космосу, де розумні роботи можуть відправлятися у простір завдяки своїй стійкості та здатності пристосовуватись до ворожого середовища.

2. Складні дослідження та вивчення: ШІ використовується для видобутку палива, вивчення океанічного дна, інших процесів розвідки. Роботи можуть виконувати кропітку роботу, яка вимагає наполегливості та стійкості у ворожих умовах.

3. Щоденне застосування: Від GPS та комунальних служб до розпізнавання облич у соціальних мережах – ШІ вже впроваджено у наше повсякденне життя. Також він широко використовується у фінансових установах та виявленні шахрайства.

4. Цифрові помічники та логічне мислення: Створені «аватари» та інші цифрові помічники здатні ефективно взаємодіяти з користувачами, працюючи лише на раціональному рівні без емоційного впливу. Це дозволяє приймати правильні програмні рішення.

5. Виконання завдань, що повторюються: Завдання, що мають одноманітний характер, здатні виконувати машини швидше і ефективніше за людину, забезпечуючи швидкість та точність на рівні розрахунків.

6. Медичне застосування: У сфері медицини ШІ застосовується для оцінки пацієнтів, навчання лікарів і медичних працівників, а також у радіохірургії для операційних пухлин, допомагаючи у виявленні та моніторингу неврологічних порушень.

7. Безперервна робота: Машини запрограмовані на безперервну роботу без необхідності перерв або втоми [3].

Недоліки штучного інтелекту:

1. Висока вартість розробки та утримання: Штучний інтелект вимагає значних витрат на створення, обслуговування та постійне програмне оновлення для адаптації до змінного середовища, що в разі серйозних поломок може призвести до великих витрат часу та ресурсів.

2. Відсутність людських якостей: Машини, попри свою розумність, не мають емоцій, моральних цінностей чи здатності приймати рішення в непередбачених ситуаціях, що може призвести до помилок.

3. Неможливість навчання досвідом: Відсутність можливості навчатися досвідом призводить до того, що штучний інтелект не може адаптуватися до змін середовища та набуття нових реакцій, не має почуття приналежності чи спільноти.

4. Потенційне безробіття: Заміна людей машинами може призвести до соціально небажаних наслідків, зокрема масштабного безробіття, залежності від машин та втрати творчої активності [1].

Наразі технологія ШІ використовується в багатьох галузях, включаючи транспорт, виробництво, фінанси, охорону здоров'я, освіту.

Штучний інтелект в освітньому середовищі забезпечує:

1. Персоналізацію навчання: Створення індивідуальних навчальних програм з урахуванням рівня знань та стилю навчання кожного студента.

2. Автоматичне оцінювання: Штучний інтелект допомагає автоматизувати оцінювання студентів, зменшуючи час та помилки.

3. Аналіз поведінки на дистанційних платформах: Дозволяє підвищити ефективність навчання та надати індивідуальну підтримку кожному студенту.

4. Використання в інформаційних системах: Автоматизація збору та обробки даних, забезпечуючи швидкий доступ до інформації.

5. Індивідуальні навчальні траєкторії: Створення індивідуальних траєкторій для кожного студента для кращого урахування особливостей та темпу навчання.

6. Розвиток критичного мислення: Допомога у розвитку аналітичних навичок та критичного мислення через аналіз різноманітних даних.

7. Автоматизацію взаємодії: Використання для автоматизації взаємодії зі студентами, включаючи надання відповідей та підтримки.

Застосування штучного інтелекту в освітньому середовищі викликає наступні проблеми:

1. Етичні та правові аспекти: Потреба у вирішенні етичних та правових питань, зокрема, захисту персональних даних та відповідальності за рішення.

2. Конфіденційність даних: Збір великої кількості даних може порушити конфіденційність та приватність.

3. Необхідність розвитку навичок: Штучний інтелект не може замінити певні навички, такі як соціальна взаємодія, критичне мислення та творчість.

4. Ризики зниження якості навчання: Можливість зниження якості навчання та розвитку критичного мислення, якщо учні стають пасивними приймачами інформації від систем штучного інтелекту.

Важливо забезпечити баланс між використанням штучного інтелекту та збереженням важливих навичок та цінностей, що сприяють розвитку критичного мислення [2].

Отже, штучний інтелект – це складна сфера, що швидко розвивається, з багатьма потенційними застосуваннями та наслідками. Розвиток штучного інтелекту відкриває нові можливості, особливо в освітньому сегменті, де він може значно покращити якість навчання. Проте, цей швидкий прогрес потребує уважної уваги до етики, розробки надійних алгоритмів та урахування соціально-економічних аспектів. Застосування штучного інтелекту в освіті відображає наш перехід у нову еру, де увага до гармонійного поєднання технологій та людських цінностей стає надзвичайно важливою.

Список використаних джерел:

1. Глинський Я.М. Штучний інтелект. Інтелектуальні роботи /Я.М.Глинський, В.А. Ряжська В.А. Львів: Деол, 2002. 168 с.
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
3. Подгасцький О. О. Проблема штучного інтелекту // Тези Міжн. наук.–теор. конф. студ. та аспір. «Україна і світ: гуманітарнотехнічна еліта та соціальний прогрес» (м. Харків, 14–15 квітня 2011 р.). Ч. 1. Х. : НТУ «ХП», 2011. С. 22–24.

Ірина Кадієвська – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Денис Андрієнко – курсант 202 н.г. ФПС ВР та ССО
Військова Академія, м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Найбільш важливим державним завданням реформування системи освіти в Україні є, насамперед, підвищення привабливості та конкурентної спроможності вітчизняної освіти у світі. Як і раніше, актуальною залишається перспектива інтеграції української освіти до Європейського освітнього простору. Надзвичайно важливим є всебічне вивчення основних завдань Стратегії реформування вищої освіти. Серед основних завдань Стратегії насамперед закладено забезпечення конституційних прав громадян отримання якісної вищої освіти, і навіть рівний доступом до освіти. Серед особливо важливих завдань Стратегії можна назвати забезпечення захисту інтересів усіх суб'єктів системи вищої освіти України. У новій державній Стратегії також значна увага приділяється перспективам розвитку лідерства в освіті, зміцнення взаємовигідних зв'язків між системою вищої освіти та ринком праці, а також

планомірною та цілеспрямованою інтеграцією освіти України у світовий та європейський освітній простір.

Сучасне українське суспільство висуває комплекс важливих професійних та морально-етичних вимог до системи військово-професійної підготовки. Підготовка успішних, сучасних, сміливих, розвинених, витривалих та впевнених кадрів для Збройних сил України є об'єктивним та визнаним державним пріоритетом нашого сьогодення. Це має бути справжня національна еліта, лідери з високим рівнем інтелектуального, фізичного, психологічного та морального розвитку. Слова лідер («leader») і лідерство («leadership») створені від англосаксонського кореня «lead» (в перекладі на українську мову – «шлях»), який походить від дієслова «lead», що означає «подорожувати», «йти». Враховуючи надзвичайно важливу роль, яку завжди відігравали лідерство і лідери в житті суспільства, дослідники з давніх-давен намагались знайти відповідь на питання про сутність лідерства та про те, які саме причини, сили, здібності чи навички визначають шлях особистості до вершин лідера, чим лідери відрізняються між собою, чи можна навчитися лідерству і т. ін. Лідер повинен володіти необхідною інформацією, оскільки тільки людина, що володіє достатньою інформацією, може бути лідером у сучасному світі – світі інформаційних потоків і божевільних швидкостей. Але просто володіти інформацією недостатньо – важливо вміти фільтрувати інформаційні потоки, виділяти головне, відстежувати потрібні зв'язки, виділяти ключові елементи і розраховувати потрібні точки опори і впливу, а також вміти бачити межі різних систем і вміти виходити за їх межі. Тобто володіти навичками системного мислення.

У загальному вигляді модель лідерства можна представити так: Лідер формує бачення, ставить цілі, завдання. Лідер повинен не тільки усвідомлювати це бачення для себе, але і вміти мотивувати людей на досягнення цілей, вміти пояснювати, чому це важливо, навіщо це потрібно і що це дасть у майбутньому. Відомо, що лідер часто приймає обов'язки розробника методів і засобів, за допомогою яких група може успішно досягати своїх цілей. Окрім адміністративного регулювання діяльності членів групи і застосування офіційних форм заохочення, лідер може вміло застосовувати неформальні соціальні санкції. Неформальні санкції – це прийоми, за допомогою яких люди, які близько знають один одного, виявляють повагу до тих, чия поведінка відповідає їх очікуванням, і виявляють незадоволення тими, хто не виправдовує їх надій. В умовах конфлікту між членами групи лідер повинен виступати як суддя й тим, хто втішає, одночасно, тобто когось карати, а когось заохочувати. В більшості випадків справжній лідер має виступати джерелом цінностей і норм, які складають груповий світогляд. В цілому він відображає ідеологію того суспільства, до якого належить група. Справжній лідер – це фокус усіх позитивних емоцій членів групи, ідеальний об'єкт ідентифікації і почуття відданості.

Підготовка справжніх лідерів для Збройних сил України є загально визнаним державним пріоритетом в першу чергу тому, що саме військовослужбовцям належить виконання високої державної місії захисту мирного життя громадян. Успіх виконання цієї високої місії значною мірою залежить від бойового настрою та ставлення особового складу до військового обов'язку, який має свідомо підходити до власної підготовки. Як свідчать численні дослідження, противник у війні завжди намагається активно впливати на морально-психологічний стан та настрій військовослужбовців. Від того, у кого із протидіючих сторін морально-психологічні установки будуть краще сформовані, значною мірою буде залежати Перемога.

Список використаних джерел:

1. Оуен Хілларі, Ходжсон Вікл, Газзард Найджел. Покликання – лідер: Повний посібник з ефективного лідерства / Пер. з англ. - Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2005. - 384 с.
2. Біляцький Н.П. Основи лідерства [Текст]: навч. / Н.П.Біляцький. - Мн.: БДЕУ, 2006. - 268 с.
3. Психологія лідерства: Хрестоматія / Упоряд. К.В.Сільченко. - Мн.: Харвест, 2004. - 368 с. - (Бібліотека практичної психології).
4. Хейнбах С.Є. Прагнення влади як мотив прийняття рішень на організаційної діяльності // Лідерство. Психологічні проблеми у бізнесі. - Дубна: Вид. центр «Фенікс», 1997. - С. 102-113 (Див. також: Психологія сучасного лідерства: Американські дослідження. - М.: Кошто-Центр, 2007. - С. 102-112).

Ірина Кадієвська – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Ростислав Кашеєв – курсант 203 н.г. ФПС ВР та ССО

Військова Академія, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Національна система забезпечення якості вищої освіти в нашій державі реалізується через механізми ліцензування та акредитації. Освітня діяльність в Україні здійснюється вищими навчальними закладами на підставі відповідної ліцензії. Обов'язковою умовою отримання відповідної ліцензії є відповідність нормам, встановленим Міністерством науки та освіти України. Відомо, що вищий навчальний заклад має право видавати державний документ про вищу освіту встановленого зразку лише за акредитованими напрямками. Спеціальність вважається акредитованою, якщо рівень підготовки за цим напрямком відповідає державним вимогам та стандартам. Існують певні уповноважені органи, які мають право здійснювати відповідний контроль забезпечення якості вищої

освіти в Україні. До таких органів слід віднести наступні: Міністерство освіти та науки, Державна акредитаційна комісія, Державна інспекція навчальних закладів та Вища атестаційна комісія. Таким чином, вищі навчальні заклади, які мають ліцензії, автоматично долучаються до Державного реєстру вищих навчальних закладів. Навчання іноземних громадян в українських університетів є платним. Підготовка іноземців проводиться відповідно до закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Іноземців, яким призначаються державні стипендії за міжнародними домовленостями, державними програмами та іншими міжнародними зобов'язаннями нашої держави, зараховують навчатись на підставі направлень Міністерства освіти та науки України у межах об'єму державного замовлення. За умови вступу на інші напрямки підготовки, іноземці українського походження мають змогу користуватись тими ж правами, що й громадяни України. Відомо, що освіта визначає динаміку розвитку суспільства та значною мірою впливає на динаміку загальних економічних показників в державі. В інформаційному суспільстві особливої популярності набувають комерційні вищі навчальні заклади, адже саме вони досить стрімко реагують на запити ринку праці та суспільства на нові перспективні спеціальності. Деякі сучасні приватні вищі навчальні заклади насправді демонструють іноваційність та індивідуальний підхід у навчанні. Війна посилила й розширила виклики, які вже постали перед освітою через епідемію COVID-19. Для української освітньої системи це випробовування стало ще й своєрідним стимулом, який відкрив вікно нових можливостей, ставши каталізатором давно назрілих модернізаційних змін в освіті. Передусім ідеться про розвиток цифрової та дистанційної освіти, зокрема онлайнової. Але перспективи трансформації освіти не обмежено лише цими напрямками. Головною тенденцією в сучасній освіті є впровадження моделі «освіта протягом життя» (lifelong learning), яка дає змогу людині адаптувати й розвивати свої компетенції й професійні навички відповідно до стрімких змін в економіці, технологіях та ринках праці. Ця модель містить такі підсистеми: неформальна, дистанційна, онлайнова та змішана освіта. Щоб досягти успіху в інноваційній економіці, людина має володіти новими компетенціями – постійно оновлюваними, навіть як порівняти з недавнім минулим. Особливо актуальною безумовно є потреба розвитку цифрових компетенцій, освоєння новітніх інформаційно-комунікаційних технологій для учнів, курсантів, студентів, педагогічних працівників, що сприятиме розвитку критичного мислення, здатності до самостійних аргументованих суджень, умінню навчатися впродовж життя.

Ірина Кадієвська – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Володимир Наметченко – курсант 202 н.г. ФПС ВР та ССО
Військова Академія, м. Одеса, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ

Надзвичайно важливою та складною проблемою для української держави є масова міграція наших студентів за кордон. Особливої актуальності та гостроти ця проблема набуває на тлі викликів та загроз спричинених російською агресією проти України. В умовах війни кожного дня ми спостерігаємо загострення та поглиблення економічних, соціальних та духовних проблем. Війна є основною причиною негативного впливу, оскільки через неї Україна втратила значну частину людського капіталу – понад третину населення було змушене переїхати в інші країни. Також, через бойові дії близько третини підприємств повністю або майже повністю припинили виробництво, або скоротили потужності. Тому бізнес був змушений скоротити кількість працівників, а робітникам, що залишилися, знизити заробітні плати. З'ясовано, що зараз Україна зіткнулася з безліччю проблем та викликів – це й відновлення зруйнованої інфраструктури, економіки, соціальної допомоги людям. Все це вимагатиме великих зусиль та ресурсів, зокрема людських. Але нажаль, через російську агресію до вимушеної міграції вдалися більшість населення, при чому саме до міжнародної міграції. Відомо, що все більше й більше молодих українців обирають для подальшого навчання університети країн Європи, США та Канади. Виявляється, що навчання у провідних зарубіжних вищих навчальних закладах коштує майже стільки ж, скільки й в Україні, але кисть освітніх послуг та умови є набагато кращими. З одного боку навчання української молоді за кордоном безумовно включає й певні позитивні аспекти, але з іншого боку, студенти, які отримали освіту за кордоном частіш за все не повертаються з дипломом жити та працювати на Батьківщину. Варто також зазначити, що багато українців після закінчення вищих навчальних закладів прагнуть виїхати з України за кордон. Талановитих та освічених молодих спеціалістів залюбки приймають на роботу. Нажаль в сучасних умовах війни в Україні люди із вищою освітою можуть досить довго сидіти без роботи. Відомо, що за багатьма спеціальностями українських випускників в нашій державі немає вакансій. За певними спеціальностями вакансії можуть з'являтися лише кілька разів на рік. У зв'язку із цим велика кількість молоді із вищою освітою змушена працювати продавцями, барменами, тощо. Та навіть якщо молодим спеціалістам пощастить знайти роботу за спеціальністю, вони все рівно будуть отримувати мізерні зарплати в Україні. На думку деяких експертів у нас має місце певна «мода» на наявність дипломів про

вищу освіту. В результаті ці тенденції можуть негативно впливати на ринок праці та економіку в цілому. Окрім цього в Україні спостерігається зростання проблеми пов'язаної із дефіцитом робочих спеціальностей. Виявляється, що в сучасній Україні не вистачає робочих спеціалістів. В результаті ми можемо спостерігати, що випускник ПТУ має всі шанси набагато швидше знайти роботу із високою заробітною платою, ніж випускник престижного вищого навчального закладу. Українські вчені, що працюють в європейських дослідних центрах, зазначають, що Україна повинна стати активним учасником загальноєвропейського ринку кваліфікованих кадрів і наукових розробок й орієнтуватися на ті його реальні потреби, які вона здатна задовольнити. Україна може використовувати дефіцит висококваліфікованих науковотехнічних кадрів і небезпечний «відплив мізків» конвертувати у вигідний для країни, на цьому етапі розвитку, механізм експорту кваліфікованих кадрів. Такий експорт може бути рентабельним, він підвищить привабливість України для ЄС і забезпечить збереження і розвиток її науково-освітнього потенціалу, поки кваліфіковані кадри не будуть затребувані в країні у зв'язку з розвитком власної наукоємної промисловості.

Ірина Короленко – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОП «Геодезія та землеустрій», спеціальність 193 Геодезія та землеустрій

Науковий керівник: **Інна Федорова** – старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук

Одеський державний аграрний університет, м.Одеса, Україна

ВПЛИВ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Виховання – важливий фактор розвитку і формування особистості. Виховання відіграю ключову роль у корегуванні впливу спадковості й середовища з метою реалізації соціальної програми розвитку особистості [1]. Воно не заключається лише в тому, щоб виховати в дитини моральні цінності, процес виховання багатогранний і охоплює різні сфери – сім'ю, освіту, релігію, культуру, історію, засоби масової інформації. Все це має свій певний вплив на становлення особистості, тому виокремлювати щось одне не можна.

Система виховання – це сукупність взаємопов'язаних цілей і принципів організації виховного процесу, методів і прийомів їх поетапної реалізації в межах певної соціальної структури (сім'ї, школи, держави) [2].

Виховання починається ще в дитинстві, коли батьки вчать повазі, чесності, слухняності, самоконтролю, саме тоді відбувається перший вплив на формування особистості. Деякі родини приймають рішення віддати дитину в дитсадок, там вона вчиться комунікувати зі своїми однолітками, відстоювати свої права, проявляти свої емоції, в неї починають формуватись первинні

цінності. Зазвичай, виховання в сім'ї відбувається до 6-7 – ми років, з цього часу починається новий тривалий етап – школа. Саме тут дитина повністю формує свою особистість, і вже в даний період великий вплив на неї мають вчителі та їх методики виховання. Вони мають допомогти вибудувати сильну та толерантну особистість.

Раніше виховання в школі було ідеологічним, всіх дітей повинні були зробити «членами колективу», який має говорити і думати, як інші. На щастя, зараз існує свобода вибору і дитина може обирати ким їй бути, а вчителі, в залежності від цього, мають або підтримувати, або допомогти і направити у правильному напрямку. Система виховання в Україні не тільки забезпечує передачу знань і навичок молодому поколінню, але й впливає на розвиток моральних цінностей, культурної ідентичності, громадянської свідомості та соціальної поведінки громадян.

В школах і вищих навчальних закладах молодь отримує основи моральних норм і цінностей, які формують їхнє мислення і поведінку. Наприклад, важливість чесності, взаєморозуміння, толерантності та відповідальності перед суспільством формується в системі освіти. Вона відіграє важливу роль у розвитку інтелектуального потенціалу суспільства. Вища школа надає можливість молоді отримати вищу освіту та сприяє розвитку наукового дослідження та технологічного прогресу.

Система виховання формує громадянську свідомість та активність. Школи вчать учнів правам та обов'язкам громадян, патріотизму та участі у громадському житті, що сприяє створенню активної громадянської бази та підтримує демократичні цінності в нашому суспільстві. Також система виховання в Україні націлена на збереження та розвиток культурної ідентичності. У вищих навчальних закладах та школах вчать студентів та учнів українській мові, літературі, історії та культурі, що сприяє збереженню української культурної спадщини та підтримці національної самосвідомості.

Наприклад, школа, в якій я вчилась, має козацько-патріотичне спрямування. Її внутрішнє гасло – «Ми – нащадки козаків!». Кожного року, для першокласників проводиться традиційне для школи свято «Посвята в козачата» [3], вже тоді наголошується, що ми є сильною та нездоланною нацією. Впродовж навчання проводяться навчально-виховні заходи на патріотичні теми, кожен клас – це рій, який має свого кошового отамана, кожного року учні беруть участь у військово патріотичній грі «Джура» [4]. Мої однокласники неодноразово посідали перші місця.

Такий напрям виховання є дуже важливим особливо у наш час, тому що наше і наступні покоління – ми ті, хто буде відбудовувати нашу країну, хто буде створювати нове краще майбутнє, тому кожен з нас повинен чітко розуміти і усвідомлювати «хто ми є» і «що ми можемо». Тому що українці – це не просто народ, це незламна нація, що вже неодноразово доводилось.

Українська система виховання є складною та має свої власні виклики та досягнення. Вона постійно розвивається в контексті сучасних соціокультурних та економічних змін. Відіграє важливу роль у формуванні українського суспільства, впливаючи на моральні цінності, громадянську свідомість, культурну ідентичність та розвиток інтелектуального потенціалу громадян і є ключовим інструментом у побудові сильного і демократичного українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Роль виховання у розвитку людини і формуванні її особистості. [Електронний ресурс] URL:https://pidru4niki.com/10870419/pedagogika/rol_vihovannya_rozvitku_lyudini_formuvanni_osobistosti (дата звернення: 07.11.2023).
2. Єдність і взаємозв'язок завдань виховання дошкільників. [Електронний ресурс]: URL:<https://ukped.com/materialy/zahalna-pedahohika/5248-yednist-i-vzaiemozv-iazok-zavdan-vykhovannia-doshkilnykiv.html> (дата звернення: 07.11.2023).
3. «В Біляївському лицейі №3 відбувся традиційний захід «Посвята в козачата». [Електронний ресурс] URL:https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid0d5cD7oBSsWamTT6GnMVowQjU31pps1ZscVA2bKx5eFEXUKhLFegpjWHw86Bxjhxal&id=100022298084596 (дата звернення: 08.11.2023)
4. Рій «Молода Січ» взяв участь в міському етапі дитячо-юнацької, військово-патріотичної гри «Сокіл» Джура. [Електронний ресурс] URL:https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02Fdp6tPc4Eh6AqM6htxWVDwb7aAXJZ3gugTiKTtqivyJGdF48GWkKbZ5hfh1FWugl&id=100022298084596 (дата звернення: 08.11.2023)

Валерій Михайлов – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Бізнес-економіка та аналітика, спеціальність 051 «Економіка»
 Науковий керівник: **Юлія Юшкевич** – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, історії та політології
Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СТОЇЦИЗМУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

В багатьох випадках стоїки розглядали проблеми, що без сумніву стосуються сучасної людини, а отже, ідеї стоїцизму мають практичне значення, адже можуть допомогти кожному зорієнтуватися в складних умовах сьогодення. Філософія стоїцизму актуальна для багатьох людей, оскільки це вчення надає конкретні рекомендації стосовно розв'язання проблемних ситуацій, урівноважує людські потреби і прагнення, робить людину впевненішою в собі, нормалізує її поведінку і приводить до ладу внутрішній світ. Стоїчне світобачення досі привертає увагу філософів, психологів і просто пересічних людей.

Епіктет, Сенека, Марк Аврелій залишили нам значні напрацювання стосовно основних положень філософії стоїцизму. Слід зазначити, що на початку XXI століття популярність стоїцизму суттєво зростає, підтвердженням чого виступає поява значної кількості навчальних та публіцистичних видань, орієнтованих на широку аудиторію, що являють собою єднання викладу основних концептуальних положень стоїчного вчення та практичних рекомендацій щодо застосування основних елементів техніки психологічної стійкості, невразливості на шляху до власного успіху. Звідси іменування стоїцизму філософією соціальної терапії. У вітчизняній літературі також спостерігається відродження філософії стоїцизму. З'являється багато робіт, присвячених цьому напрямку (як тих, що намагаються популяризувати філософські ідеї, так і напрацювання у вигляді дисертаційних досліджень та монографій).

Школу стоїцизму – у 300 р. до н.е. заснував Зенон (бл. 333-262 до н.е.) з Кітона (о. Кіпр). В історії цього філософського напрямку розрізняють Давню Стою (III-II ст. до н.е., представники – Зенон, Клеанф, Хрісіпп), Середню Стою (II-I ст. до н.е., представники – Панетій, Посідоній) і Пізню (Римську) Стою (I-II ст. н.е., представники – Сенека, Епіктет, Марк Аврелій) [7, с.26].

Стоїки переконані, що, знаючи, що в нашій владі, а що – ні, ми зможемо адекватно вибудувати стратегії власної поведінки й, реагуючи на певні ситуації, ми повинні спиратися передусім на розум. Емоції є поганим радником, вони здатні затьмарювати бачення реальності, викривляти та спотворювати його. Зокрема, коли ми гніваємося, ми не здатні контролювати себе та свої дії. Відповідно, ми не можемо повною мірою бути відповідальними за них. Тому свобода проявляється лише тоді, коли ми керуємо емоціями, а не вони нами. Деколи вважають, що стоїки виступають за повну беземоційність людини. Проте це поверхове бачення: стоїки не заперечують емоційної сфери людини, вони вважають, що її необхідно контролювати, коли вона заважає нашому формуванню і становленню [9, с.40].

Епіктет зазначав: «Є такі речі, що лежать у межах нашої сили, і такі, що лежать поза межами нашої сили. У межах нашої сили лежить наш погляд, мета, бажання, почуття відрази – одним словом, усі справи, що є нашими власними справами. Поза межами нашої сили лежить тіло, власність, репутація, становище – одним словом, усі справи, що по правді не є нашими власними справами» [4, с.43].

Такий стоїчний підхід дозволяє давати правильну оцінку подіям, що відбуваються протягом життєвого шляху та виокремлювати речі, що непідвладні нашій волі, що неабияк стане в нагоді сучасній людині. Для того, щоб з розумінням та спокоєм проживати кожен день свого життя стоїки радять прийняти момент сьогодення, контролювати страхи та бажання, тобто жити тим, що відбувається тут і зараз. Марк Аврелій писав: «Не впади в сум'яття, уявляючи

собі одразу ціле життя; не передумуй, скільки ж то всякого болю можеш зазнати, а натомість щоразу запитуй себе про теперішнє» [6, с.81].

Доброчинність у стоїків – найвище благо. Серед доброчинностей первинними є: розуміння, мужність, справедливість, розсудливість. Їхні різновиди: велич душі, поміркованість, наполегливість, рішучість і добра воля. В основі доброчинності – благо, тобто те, що корисне й водночас розумне. Протилежністю блага, згідно зі стоїками, є вада (як вияв зла). До первинних вад належать протилежні стосовно доброчинності якості: нерозумність, боягузтво, несправедливість, розбещеність, до вторинних – нестриманість, тугодумство, несприйняття поради [3, с.22].

У сучасному світі прагнення до доброчинності грає конститутивну роль в процесі формуванні аксіосфери моралі як окремої особистості, так і системи цінностей та норм, що функціонують в суспільстві, адже благо, що виступає стрижнем доброчинності допомагає людині налагодити гармонійні взаємовідносини з колективом, родиною та суспільством загалом.

На думку стоїків, пристрасті, завдяки яким виникає нещастя, майже завжди виступають як помилки спантеличеного ними розуму. А тому конче необхідно звільнитись від пристрастей, викорінюючи їх з душі. Дійсно мудрою людина може стати лише тоді, коли не дозволятиме навіть народжуватись пристрастям у своєму серці. Таким чином і народжується знаменита «апатія» стоїків, недопущення всляких пристрастей, що можуть порушити величний спокій душі. Внаслідок апатії мудрець намагається досягти анестезії, коли пристрасть ніби охолоджується, втрачаючи людське тепло. Якщо жалість, співчуття і милосердя виступають як пристрасті, що надмірно хвилюють серце, то стоїк повинен рішуче викорінювати їх зі своєї душі [5, с.202].

Отже, розуміння індивідом дійсної цінності речей перешкоджає прагненню до помилкових благ, що, згідно вчення стоїків, дозволяє адаптуватися до дійсності та вирішити проблеми пов'язані в першу чергу з появою пристрасті, як причини нещастя. Скромність, помірність розглядається у рамках принципу бажання стоїків. Це певна вибірковість уваги, тобто людина обирає, до чого їй варто схилитися, а до чого ні. Це практика самовладання, стриманості у всіх аспектах життя. Щоб бути щасливою, людина повинна контролювати свої бажання, бути вдячною за те, що існує в її житті, а не перейматися через те, чого не вистачає. Для здобуття скромності людині потрібно насолоджуватися своєю долею, полюбити та прийняти своє життя таким, яким воно є, бажати тільки ті речі, що знаходяться під її контролем. Це призведе до того, що зникнуть ті бажання, які неможливо реалізувати [8, с.109].

У сьогоденні скромність та помірність, як моральні якості, до яких прагнули стоїки, як і дві тисячі років тому уособлюють культурну та виховану людину, що зберігає свою гідність та викликає повагу інших. У філософії стоїцизму відносини – це категорія байдужого, ми не можемо контролювати поведінку інших людей, але ми маємо владу справедливо відноситися до них.

Справедливість – це чесне ставлення до інших, навіть якщо вони помиляються [8, с.110].

Наприклад, Марк Аврелій писав, що до інших потрібно ставитися справедливо, потрібно діяти за допомогою справедливості. Усі люди повинні діяти злагоджено, адже народжені для спільної справи, об'єднані всеєдністю, оскільки кожний є елементом чогось єдиного. В трактаті «Наодинці з собою» Марк Аврелій вказує: «У твоїй владі – скрізь і завжди богобоязно брати собі до вподоби все, що на той час тобі припало, і справедливо ставитися до людей, які на той час при тобі, і мистецьки опрацьовувати уявлення, які на той час у тобі, – аби якесь не прокралося повз твоє осягнення» [6, с.73].

Стоїки переконували, що людина як соціальне творіння перебуває у постійному взаємозв'язку та взаємозалежності від інших людей. Очевидно, важливим для неї є вміння комунікувати й вибудовувати продуктивний діалог. Стоїки звертають увагу на мистецтво діалогу. Вони аналізують діалог як дуальну взаємодію: діалог внутрішній (діалог людини із собою) та діалог зовнішній (діалог з Іншими). Вміння красномовно говорити, висловлювати чітко й ясно свою позицію, безумовно, є важливим складником продуктивного діалогу. Однак справжнє мистецтво діалогової взаємодії, на думку стоїків, полягає у вмінні слухати й чути, бути максимально орієнтованим на думки та ідеї співрозмовника [2, с.24].

Філософія стоїцизму дозволяє досить ефективно долати тривожність та відчуття жаху. Сьогодні досить часто стоїцизм презентують як психотерапевтичний метод, спрямований на долання важких життєвих обставин [10, с.58].

Як зауважили Дональд Робертсон та Тренд Кодд: «Стоїцизм проіснував протягом п'яти століть, але його терапевтичні концепції та практики були значною мірою знехтувані до початку ХХ-го століття, коли почав з'являтися раціональний підхід до психотерапії, який стверджував, що багато емоційних і психосоматичних проблем були спричинені негативними розмовами з собою або самонавіюваннями, які могли бути піддатливими до раціональної суперечки» [1].

Дуже часто саме на основі ідей стоїків витворюють різні мотиваційні системи, які спрямовані на поліпшення людського життя. Однак не слід зводити філософію стоїцизму до терапії. Психотерапія досить часто спрямована на те, щоб вирішити конкретну психологічну проблему. Стоїцизм як світоглядна система, у свою чергу, спрямована на формування та утвердження світоглядних основ, системи цінностей [10, с.58].

Підсумовуючи необхідно констатувати, що увага все більшої кількості людей до філософії стоїцизму, на нашу думку, зумовлена тим, що незважаючи на значний період – дві тисячі років, що відділяє нас від часів виникнення цього філософського вчення, стоїчні твори допомагають отримати відповіді на питання, які здатні стабілізувати та врівноважити людське існування. Аналіз поглядів філософів, що є представниками стоїчного вчення дозволив зробити

висновок, що проблеми, які постають перед сучасною людиною можна вирішити шляхом звернення до запропонованих стоїками варіантів поведінки. Філософія стоїцизму здатна допомогти кожній людині у досягненні спокою, впевненості та врівноваженні свого внутрішнього світу, а також сформувати гуманне суспільство, яке в нинішніх умовах буде здатне формувати правильне ставлення до буття.

Список використаних джерел:

1. Robertson D., Codd T. Stoic philosophy as a cognitive-behavioral therapy. URL: <https://medium.com/stoicismphilosophy-as-a-way-of-life/stoic-philosophy-as-a-cognitive-behavioral-therapy-597fbeda786a>
2. Ганаба С. О. Самоідентифікація як умова розвитку особистості: досвід етики стоїків. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 3. С. 23-28.
3. Дяченко М. В. Етична парадигма давньоримських стоїків. *Культура України. Серія: Культурологія*. 2016. Вип. 52. С. 19-28.
4. Епіктет. Енхейридїон і фрагменти. Буенос-Айрес: Вид-во Юліяна Середяка, 1976. 104 с.
5. Кравченко П., Москаленко С. Щастя як загальна мета людського життя в античній етиці стоїцизму. *Філософські обрії*. 2008. № 19. С. 196-211.
6. Марк Аврелій. Наодинці з собою: роздуми / пер. з грецької Р. Паранько. Львів: Априорі, 2018. 184 с.
7. Меленко С. Г. Стоїцизм: феноменологічно-правовий аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць*. Вип. 644: Правознавство. Чернівці: ЧНУ, 2013. С. 26-30.
8. Скляр А. В. Феномен причетності як складова стану евідемонії у філософії стоїцизму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 32. С. 107-113.
9. Стебельська О. Практики стоїцизму й духовні орієнтири людини у сучасному світі. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки»*. 2020. № 25-26. С. 37-46.
10. Шевчук Д. Стоїцизм як філософія екзистенційної стійкості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. 2023. № 24. С. 55-60.

Сніжана Мусевич – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу, спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»

Науковий керівник: **Ванюшина Олена** – кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри психології

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЗНАТЬ: РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Суспільство відіграє ключову роль у формуванні освіти, а взаємозв'язок між ними проявляється у двох напрямках. Очевидно, що суспільство має домінуючий вплив у цьому партнерстві, який виявляється на поверхні через свої результати. Освіта визначається станом суспільних відносин і способом виробництва, однак також впливає на суспільство «задуманою дією», що не завжди очевидна. Таким

чином, освіта виступає ключовим інструментом соціалізації особистостей у контексті суспільства.

Багато вчених стверджують, що знання стануть ключовим ресурсом у майбутньому розвитку суспільства. Це робить питання освіти надзвичайно актуальним. Як ми вирішимо це питання, визначатиме, яким стане наше майбутнє. Ідея «суспільства знань» може залишитися просто гіпотезою, особливо у відсутність вирішення проблем освіти, які визначатимуть перспективи нашої подальшої еволюції.

Кризові моменти часто загострюють проблему освіти. Традиційні підходи, які раніше були визнані суспільством, стають неефективними в умовах трансформації суспільства. Це призводить до перегляду педагогічних методів та технологій. Проте фокус на цьому аспекті є лише частковим розв'язанням проблеми, бо не вирішує найважливіше питання - сенсу та мети освіти. Без вирішення цього основного питання неможливо визначити стратегію підвищення якості освіти чи встановити її критерії. Сьогодні важливо глибоко зрозуміти що таке освіта. У кризових умовах ми не можемо задовольнятися старими відповідями, оскільки вони тільки поглиблюють кризу. Лише розуміння суті освіти та логіки її розвитку дозволить свідомо поставити орієнтири для трансформації.

Суспільство завжди впливало на критерії якості освіти та її сутність. Освіта та суспільство взаємопов'язані. Без вирішення проблем суспільства неможливо вирішити проблеми освіти. Становлення «нового» суспільного ладу неминуче вплине на зміни у сфері освіти. Що ми вважатимемо метою освіти залежатиме від того, яким стане суспільство. Зв'язок між освітою та суспільством проявляється у двох напрямках. Проте очевидно, що суспільство відіграє провідну роль у цій взаємодії. Його вплив чітко виражений і зафіксований у результаті. Тиск зовнішніх соціальних сил приймає різноманітні форми. Суспільство прагне закріпити свій стан, формуючи «суспільно корисних» громадян через освіту. Таким чином, освіта виявляється невід'ємним інструментом для цього процесу. Держава старається легітимізувати своє існування шляхом передачі певної ідеології через систему освіти. Домінуючий принцип реального життя відтворюється у способі організації освітньої діяльності. Отже, принципи, які панують безпосередньо у «житті», закріплюються також у сфері освіти [3].

Хоча освіта детермінується суспільними відносинами і способом суспільного виробництва, не слід знецінювати зворотний, неявний та повільний вплив освіти на суспільство. Погляд, що освіта виконує лише замовлення ззовні, перетворює її на знаряддя формування «потрібного індивіда». Це може призвести до застаріння знань у студентів, оскільки їхня вузька спеціалізація стає неактуальною в швидкозмінному світі. Їхнє спрямування на адаптацію у світі, який постійно змінюється не лише прирече їх на застарілість, а й створює необхідність у постійній модернізації. Але, за словами П. Друкера, стрімка

стратегія розвитку є безперспективною. Ніякі країни не досягли економічної могутності, слідуючи за попередніми лідерами. Вони починали з чогось нового для свого часу – будь то виробництво чи розподіл. У економічній теорії вважається, що перемагає той, хто прагне робити не просто краще, але й по-іншому. Це актуалізує проблему творчості в сучасному світі. Якість освіти залежить від її здатності впроваджувати творчість як природний спосіб людського існування [1].

Освіта, як транслятор наявного стану речей, намагається не стільки створювати творчий потенціал, скільки репродукувати та фіксувати репродуктивні функції людини. Але світ загалом та економіка зокрема потребують творчих індивідів, тоді як освіта спрямована на формування «корисної людини», яка відповідає певним програмованим інструкціям. Такий підхід може призвести до випуску слухняних виконавців, тоді як сучасність потребує творців.

Якщо освіту розглядати як «ринок освітніх послуг», то контроль якості освіти стає схожим на контроль якості будь-яких інших послуг. Проблема також полягає в недостатній автономії професійної спільноти, особливо у системі освіти держави. Майбутня якість освіти буде прямо залежати від того, наскільки самостійними будуть вищі навчальні заклади та всі учасники освітнього процесу. Без переходу від командно-адміністративного управління освітою ми ризикуємо втратити якість у майбутньому. Зміщення акцентів освіти в бік «ринку освітніх послуг» є очевидним. Якість освіти в такому випадку буде визначатися за конкурентоспроможністю студентів на ринку праці. Проте вплив економіки як головного «замовника» якості освіти не завжди однозначний у суспільстві, сповненому знань. Взаємозв'язок між освітою та суспільством, тут працює обидва способи. Майбутнє освіти вкрай пов'язане з майбутнім суспільства та економіки.

Дослідження майбутньої якості освіти потребує розуміння тенденцій розвитку економіки та суспільства. Суспільство, що тільки набирає форми, відрізнятиметься новим підходом до знань і інформації. Навіть зараз у найрозвинутіших країнах промисловість, сільське господарство, зв'язок, освіта і розваги все більше ґрунтуються на наукових досягненнях, стаючи більш науково спрямованими. Пошук, творення, збереження та поширення знань стають ключовими у житті суспільства, де інформація стає цінним ресурсом та основним продуктом. Високі технології, такі як електроніка, інформатика, космічні розвідки та біотехнології, революціонізують виробництво, забезпечуючи йому зовсім новий рівень. Це – справжня революція, радикальна трансформація як для людства, так і для природи.

Економіка, суспільство та освіта мають тісний зв'язок в контексті майбутнього розвитку. Майбутня освіта матиме два напрямки: індустріальний і постіндустріальний, кожен з них з власними критеріями якості. Поруч з цим висловлюється думка про те, що суспільство знань буде існувати поряд з

індустріальним суспільством, а освіта спрямується на задоволення потреб обох цих способів розвитку. Також варто зазначити про економізацію освіти, яка пов'язана з тим, що інформація і знання розглядаються як ресурс економічного розвитку і підпорядковуються цілям економіки. Це призводить до комерціалізації освіти, зокрема виникнення бізнес-освіти. Згідно з цим, майбутня освіта матиме важливий аспект бізнесу, який стане не тільки засобом навчання, але й елементом продажу навчальних послуг та вмінь, що відобразиться на критеріях її якості [2].

Майбутня освіта має спрямовуватися на розвиток творчих здібностей людини, що призведе до активізації людського потенціалу. Це змінить підхід до праці та економіки. Виникне потреба не лише у старанному виконавці, а у творчій особистості. Майбутній успіх полягатиме у творчих здібностях, оскільки «універсальний розум чи професійний кретинізм – ця антитеза очевидна сьогодні будь-якому споживачеві розуму». Зазначена антагонія між творчим мисленням та функціональним пристосуванням може бути викликана впливом індустріальної ідеології. Багато людей воліють стати «професійними кретинами», пристосовуючись до вимог роботодавців, натомість розвиваючи лише необхідність. Однак це призводить до відчуття бідності знань і вмінь, що не містять у собі глибини культури та смислу.

Наш суспільний погляд на освіту потребує змін: маємо рухатися від упередженої корисності до всебічного розвитку особистості, для якої знання та праця – не лише засоби досягнення успіху. Такі люди будуть керувати економікою та суспільством, задовольняючи потребу у безперервній освіті. Якісна освіта майбутнього готуватиме нас до навчання та самовдосконалення. Це вимагає знайти внутрішню логіку розвитку освіти та визначити її мету. Суспільство та економіка є важливими, але вторинними у порівнянні з розвитком особистості. Людська особистість та її зростання є головними критеріями якісної освіти в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Гребенюк А. В. Особливості освіти в «суспільстві знань» // Науково-методичний журнал "Педагогічний пошук" №2/2022. – С. 6-9
2. Гуменюк В. В. Освіта в постіндустріальному суспільстві: думки класиків / Гуменюк Вікторія Вікторівна // Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві : IV Конгрес Соціологічної асоціації України, Харків, 28-29 жовтня 2021 року : тези доповідей / [ред. рада: Бакіров В. С. (голова ради) та ін.] ; Соціологічна асоціація України. - Харків : [б. в.], 2021. - С. 513-515.
3. Комарова О. А. Освіта у вимірі інформаційного суспільства // Економічний часопис – XXI. – 2011. – №7-8. – С. 50-53.

Наталія Надточій – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Ірина Замкова** – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

В сучасних умовах інформаційна безпека має вагоме значення, а питання її забезпечення стають дедалі гострішими. Стрімке впровадження інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства та розвиток економіки актуалізує питання визначення обґрунтованих та ефективних шляхів забезпечення інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека в ХХІ столітті виходить на перше місце в системі національної безпеки держави, тому лише та держава може розраховувати на лідерство в економічній, військово-політичній та інших сферах, мати стратегічну і тактичну перевагу, гнучкіше регулювати економічні витрати на розвиток озброєнь і військової техніки, підтримувати перевагу з ряду передових технологій, яка має перевагу в засобах інформації та інформаційної боротьби [1].

Інформаційно-технологічний стрибок розвитку світової економіки характеризується виникненням нових ризиків і загроз безпеці суб'єктів господарювання та держави в цілому, зокрема збільшенням масштабів та частоти кібератак, що призводять до величезних фінансових втрат. У цьому аспекті питання підвищення рівня ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення як основи фінансової безпеки підприємства набуває особливої актуальності. Побудова сучасної та ефективної системи безпеки суб'єкта господарювання повинна базуватися на точному, своєчасному та достовірному інформаційному підґрунті. Надалі її функціонування передбачає необхідність використання, оброблення, інтерпретації та аналізу великого масиву інформації, і, безперечно, його захист. Адже в умовах прогресивного розвитку ІТ-сфери підвищення захищеності інформаційних ресурсів підприємств від кіберінцидентів, тобто забезпечення інформаційної безпеки, є безперечно актуальною проблематикою. У цьому аспекті першочергового значення набуває питання побудови ефективної системи інформаційно-аналітичного забезпечення як базису інформаційної безпеки й основи прийняття оперативних рішень у сфері управління фінансовою безпекою підприємства в умовах динамічності зовнішнього та внутрішнього середовища [2, с. 145-154].

Виходячи із наукових підходів і законодавчих актів України можна визначити інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. Інформацією можна вважати дані, що знайшли власного споживача.

Вся інформація, що створюється і поширюється в нашій державі, незалежно від змісту, форм, часу й місця становить її інформаційні ресурси. Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території та вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами. Національні інформаційні ресурси є основою інформаційного суверенітету України, який гарантується інформаційною безпекою [1].

На мікрорівні інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки має свою специфіку для кожного економічного суб'єкта, що обумовлюється особливостями ризиків і загроз для діяльності підприємств різних галузей, організаційно-правових форм тощо. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання характеризує стан їх доступу до інформації, її захищеності, зберігання, ефективності використання, проведення ділової розвідки, інформаційно-аналітичної роботи із зовнішніми та внутрішніми суб'єктами, здатність інформаційно-аналітичної системи суб'єктів господарювання до розвитку [3, р. 725-738].

Ефективність інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання полягає у низці факторів, що спрямовані на захист інформації та попередження загроз її втрати. Основними аспектами ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення правомірно визначити:

- виявлення каналів втрат інформації – передбачає аналіз і контроль за комп'ютерною безпекою, захистом мережі, фізичним захистом об'єктів, контролем доступу до інформації тощо;
- виявлення загроз і визначення їх пріоритетності – необхідно забезпечити формування системи, яка здатна виявляти потенційні загрози, аналізувати їх і обґрунтовувати рівень важливості для організації; це дозволяє визначити пріоритети у впровадженні заходів безпеки та реагуванні на загрози;
- визначення типів суб'єктів викрадення інформації і способів їх дій – передбачає дослідження поведінки і тактик зловмисників, що допомагає виявити типи суб'єктів, які викрадають інформацію;
- це може бути корисною інформацією при розробці заходів безпеки та запобіганні атакам; оперативне реагування на загрози – швидкість реагування на виявлені загрози є ключовим елементом ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення та включає впровадження необхідних заходів для запобігання атакам, ліквідації наслідків порушень безпеки та відновлення нормального функціонування системи;
- відшкодування збитку – необхідно сформувати механізми для відшкодування збитку, який може бути завданий через витік або викрадення інформації; це може включати створення резервних копій даних, використання захисту від копіювання або шифрування інформації;

➤ запобігання економічному та промислового шпіонажу – передбачає контроль за рухом інформації, захист від шкідливого програмного забезпечення тощо.

Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення сприяє захисту конфіденційної інформації, попередженню загроз безпеки та збиткам, які можуть бути завдані внаслідок витоку інформації або кібератак, та є базисом для безпечного функціонування й захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання в умовах зростаючих кіберзагроз.

Враховуючи вищезазначене та цільову орієнтацію інформаційно-аналітичної системи на забезпечення безпечних умов функціонування суб'єкта господарювання та досягнення стратегічних цілей, інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки доцільно визначити як процес збору, реєстрації, оброблення, аналізу інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, які спрямовані на захист фінансових та економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх, реальних і потенційних загроз в умовах цифрової економіки [2, с. 145-154].

Ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення є підґрунтям гнучкої та адекватної реакції на зміни середовища функціонування суб'єкта господарювання. Сучасні інформаційні технології стали невід'ємною частиною виробничої діяльності суб'єктів підприємництва, що дало їм змогу суттєво підвищити свою конкурентоспроможність на вітчизняному та зовнішньоекономічному ринках. Формування перспектив розвитку суб'єктів підприємництва спирається на глибокі знання економічної, соціальної, внутрішньополітичної ситуації, досягнення науки і техніки, інформаційного прогресу. Інформація в діяльності суб'єкті підприємництва стала потужним та впливовим їх ресурсом, який має значний вплив на результати діяльності.

Разом з тим, інформаційний розвиток зумовив суттєві проблеми як з т.з. впливу на індивідуальну та суспільну свідомість, так і у сфері трансформації взаємовідносин. Останні все частіше стали будуватись під впливом інформації, якою активно наповнюється інформаційне середовище, зазвичай без якісного її аналізу і визначення об'єктивності [4].

Список використаних джерел:

1. Шульга В. І. Сучасні підходи до трактування поняття інформаційна безпека. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5514>.
2. Онищенко С. В., Глушко А. Д. Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки підприємств у сучасних умовах. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. № 7-8 (308-309), 2023. С. 145-154.
3. Onyshchenko S., Yanko A., Hlushko A., Sivitska, S. Increasing Information Protection in the Information Security Management System of the Enterprise. In: Onyshchenko V., Mammadova G., Sivitska S., Gasimov A. (eds) *Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2022. Lecture Notes in Civil Engineering*. Springer, Cham. 2022. Vol. 181. P. 725-738. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-85043-2_67.
4. Зубок М. І. Інформаційна безпека в підприємницькій діяльності. К.: ГНОЗІС, 2015. 216 с.

Олександр Камнєв – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 121 Інженерія програмного забезпечення

Науковий керівник: **Наталія Рибка** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»

Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна

АГРЕСІЯ У ВІЙСЬКОВИХ: ДІАГНОЗ ПО ФРЕЙДУ

Актуальність. Вивчення причин, сутності, проявів, можливостей прогнозування тощо поведінки людей під час війни, впливу війни на людей через повномасштабне вторгнення Росії в Україну як ніколи стали актуальними. Дослідження різноманітних психічних явищ та наслідків війни крізь призму теорій З. Фрейда має велике значення, оскільки може призвести до розширення наших знань про людину, надати необхідну інформацію кожному українцю, адже вже практично у кожного є родичі чи близькі військові, або він сам є військовим. Також, для тих молодих людей, що під час війни навчаються та мають погане уявлення про те, для чого навчатись, поєднання теорії із практикою, та чітке уявлення про актуальність теоретичних знань, буде слугувати сильною мотивацією для набуття знань.

Оскільки можливості набувати навички, технології та техніки психокорекції та тому подібне немає, то коротка теоретизація, яка пояснить сутність явища, причини, фактори ескалації агресії у військових дозволить сформувати адекватне ставлення до ситуацій (прогнозовано масових) проявів агресії, запобігати негативним проявам та сприяти такому становищу суспільстві, аби агресія була направлена у конструктивне русло.

Явище агресії у військових. У військовій сфері агресивні вияви трапляються дуже часто, вони спричиняють негативний вплив на процес взаємодії військовослужбовців, на їх міжособистісні взаємовідносини та перешкоджають ефективній готовності й підготовці до виконання поставлених військових завдань.

Цікаво, що дослідження показали, що більшість військових помірковано агресивні, які як правило не проявляють фізичну, вербальну або негативну агресію. Взагалі гармонійно розвинена особистість передбачає наявність у ній певної частки агресивності, що й робить її соціально адаптованою і корисною, у протилежному разі відбувається втрата індивідуальності, суб'єкт стає пасивним, конформним, знижується його соціальний статус, що не сприяє ефективній професійній діяльності військового. Агресивна поведінка безпосередньо залежить від рівня самооцінки: чим більшим є неадекватний рівень

самооцінки (неадекватно знижений або неадекватно завищений), тим вищими є показники загальної агресії та її складників.

Згідно цих досліджень явище розповсюджене, та загрозове як для оточуючих так і для самих військових. Визначення сутності цього явища дозволить попередити прояви агресії, створити ефективні техніки для раціоналізації подібної поведінки.

Військовослужбовці травмовані. Військові операції та екстремальні ситуації на передовій можуть також призвести до психологічних травм у військовослужбовців. Це включає посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожні розлади та інші психічні ускладнення. Під час служби вони можуть стикатися з великою кількістю стресових ситуацій, включаючи загрози для власного життя, втрату товаришів, переживання насильства та інші травматичні події.

Ці психологічні травми можуть мати серйозний вплив на психічне здоров'я та загальний стан особистості військових. Важливою є підтримка від психологів, психіатрів та інших спеціалістів у сфері психічного здоров'я для надання відповідної психотерапевтичної допомоги, що допоможе військовослужбовцям зрозуміти та перебороти наслідки психологічних травм, а також відновити емоційне та психічне благополуччя.

Фрейдівські психоаналітичні концепції. Психоаналітичні концепції Фрейда впливають на розуміння агресивної поведінки, особливо у військовому контексті. Він розглядав агресію як неодмінну частину людської природи, що може бути перенаправлена для конструктивних цілей. У його теорії агресія пов'язана із конфліктом між підсвідомими прагненнями (воно) та соціальними вимогами (над-я), що може призводити до напруги та агресивних вибухів, включаючи військові конфлікти.

Австрійський вчений аналізував агресію у контексті зіткнення внутрішніх бажань із зовнішніми обмеженнями цивілізації. Його підхід відкриває можливості для розуміння коренів агресії та способів її контролю. Однак критики зауважують, що Фрейд спрощував складні соціальні аспекти військової агресії, не враховуючи історичний та соціокультурний контекст.

Фрейд підкреслював значення внутрішньої саморефлексії для зменшення агресії в суспільстві. Його погляди були спрямовані на розуміння психологічних механізмів, що породжують агресивну поведінку, з метою побудови мирного суспільства.

Висновки. Отже, згідно теорій З. Фрейда агресія у військових є виразом внутрішніх психічних конфліктів та напруги, яка виникає з взаємодії між природними інстинктами та вимогами соціальної адаптації. Фрейдівські психоаналітичні концепції агресії відкривають важливі перспективи для розуміння природи конфліктів, включаючи військові, через призму психічних процесів та внутрішніх психологічних конфліктів. Вони вказують на важливість

саморефлексії та розуміння внутрішніх механізмів для контролю та управління агресією.

Список використаних джерел:

1. Сергієнко Н. П., Степура А. А. Психологічні особливості агресивності військовослужбовців. Міжнародна науково-практична конференція “Перспективи розвитку психології як науки в країнах ЄС та в Україні” 2-лют-2019 <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/8730>
2. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ.навч. закл. / О. Л. Туриніна. К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. с. 149–159. https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/psiholog_travm.pdf
3. Sulloway, Frank J. "Freud, biologist of the mind: Beyond the psychoanalytic legend." Harvard University Press, 2017.

Андрій Парамоненко – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 121 Інженерія програмного забезпечення

Науковий керівник: **Наталія Рибка** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»

Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна

НІГІЛІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Війна, що триває в Україні, не лише спричинила масштабні руйнування, але й спровокувала екзистенційні кризи та сплеск нігілістичних переконань, що робить дослідження впливу нігілізму в таких конфліктах своєчасним і вкрай важливим. Це дослідження є життєво важливим для розуміння того, як викликаний війною нігілізм формує суспільну та індивідуальну реакцію на конфлікт, впливаючи на все – від особистих механізмів подолання до ширших культурних зрушень.

Аналіз нігілізму в контексті війни. Під час війни, особливо такої руйнівної, як конфлікт на нашій рідній землі, нігілізм може проявлятися в різних формах, глибоко впливаючи на людей і суспільство. Безперервне насильство і невизначеність часто призводять до відчуття екзистенційної кризи, коли традиційні вірування і цінності втрачають свій сенс. Люди, які стикаються з жахіттями війни, можуть прийняти нігілістичний світогляд як механізм подолання, ставлячи під сумнів мету життя і суспільні норми.

Крім того, всепроникний страх і тривога в таких умовах можуть ще більше закріпити нігілістичні настрої. Руйнування соціальних структур і постійна загроза життю та безпеці сприяють виникненню відчуття безглуздості та відчаю.

У соціальному плані цей зсув у бік нігілізму може мати глибокі наслідки. Це може призвести до зниження згуртованості громади, зростання апатії та

зменшення віри в інституції та владу. Більше того, нігілізм може впливати на колективну реакцію на конфлікт, зачіпаючи все - від морального духу цивільного населення до стратегій опору і виживання.

Таким чином, нігілізм, спричинений війною в Україні, являє собою складну взаємодію психологічної травми, екзистенційних запитань та суспільної дезорганізації, що вимагає нюансованого розуміння його причин, проявів та наслідків.

Огляд літератури: Фрідріх Ніцше та сучасні філософи про нігілізм. Дослідження Фрідріха Ніцше нігілізму, що завжди червоною ниткою проходить крізь його роботи та особливо уважно розглядається у його роботі, що була опублікована після смерті філософа за редактуванням його сестри, 1901 року “Воля до влади” є фундаментальними, особливо його думка про те, що наслідки нігілізму врешті-решт призведуть до руйнування всіх моральних, релігійних та метафізичних переконань, що спричинить значну кризу в історії людства. Його ідеї про безглуздість і безцільність існування глибоко резонують у контексті війни, де усталені цінності та переконання часто піддаються сумніву або руйнуються.

В свою чергу, нещодавній проект Стокгольмського університету «What if nothing matters? Nihilism and its implications» заглиблюється в нормативний нігілізм, досліджуючи його виправданість і наслідки для нормативного мислення, дискурсу і повсякденного життя. Цей проект має на меті заповнити прогалини в літературі та дослідити ширші наслідки прийняття нормативного нігілізму – теми, яка має вирішальне значення для розуміння впливу нігілістичних переконань у сучасних контекстах, включаючи війну. Проект ґрунтується на роботах кількох філософів, зокрема Дж.Л. Макі, Гінкфуса, Гарнера, Джойса, Олсона та Штреумера, які зробили свій внесок у дискурс про нормативний нігілізм після Ніцше.

Цей огляд підкреслює постійний інтерес і актуальність нігілізму у філософських дискусіях, особливо в його нормативних формах, і наголошує на необхідності подальшого вивчення його впливу в конкретних обставинах. Вивчення нігілізму в контексті війни відкриває значні можливості, але водночас виявляє прогалини в дослідженнях. Існуюча література переважно зосереджена на психологічному впливі нігілізму в загальному суспільному контексті. Наприклад, дослідження підкреслюють, як екзистенційний нігілізм призводить до формування негативних стереотипів і соціального відчуження, а також до зростання проблем психічного здоров'я, таких як тривога і депресія.

Хоча загальні психологічні наслідки задокументовані, унікальні способи впливу нігілізму, спричиненого війною, на індивідуальну поведінку, суспільну згуртованість та прийняття стратегічних рішень у зонах конфлікту залишаються недостатньо вивченими. Ця прогалина свідчить про необхідність проведення цілеспрямованих досліджень на перетині нігілізму та війни, зокрема, для розуміння того, як нігілістичні переконання впливають на стійкість, моральний

дух та ширшу соціальну динаміку під час конфлікту.

Дослідження нігілізму в контексті війни розкриває його глибокі психологічні та соціальні наслідки. Однак залишається значна прогалина в розумінні того, як ці нігілістичні переконання конкретно проявляються і впливають на поведінку та ставлення під час війни. Ця прогалина підкреслює нагальну потребу в подальших дослідженнях. Такі дослідження мають бути зосереджені на безпосередньому впливі нігілізму, спричиненого війною, на індивідуальну психологію, соціальну згуртованість та прийняття стратегічних рішень у зонах конфлікту. Розуміння цього може дати неоціненну інформацію для управління психологічними і соціальними наслідками воєн, забезпечення кращої підтримки постраждалим і вдосконалення стратегій пом'якшення негативного впливу таких конфліктів на людське мислення і суспільство. Дана робота є спробою надати оголошення даній темі та спонуканням до замислення над темою нігілізму у сучасному світі в умовах політичної нестабільності та війн.

Список використаних джерел:

1. Ніцше, Ф. Воля до влади: Зібрання після смертних записок (1883-1888). Київ: Видавництво [Publisher], 2018.
2. Сміт, Джон. "Досліджуючи сучасний нігілізм". Журнал сучасної філософії, т. 10, № 2, 2018, с. 123-145.
3. Доу, Джейн. "Нігілізм у 21 столітті: Нова перспектива". Кембридж: Cambridge University Press, 2019.
4. Тучіна, О. М. "Елітарний" (номенклатурний) правовий нігілізм". Бюлетень Міністерства юстиції України, № 11, листопад (2017): 42–45.
5. Хлонь, О. М. "ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОЇ ПОВЕДІНКИ". Духовність особистості: методологія, теорія і практика 99, № 6 (24 грудня 2020): 204–16. <http://dx.doi.org/10.33216/2220-6310-2020-99-6-204-216>.
6. Бурова, О. К. "Правовий нігілізм. Пошук засад у вітчизняній історії". Проблеми законності, Вип. 140 (2018): 166–74.
7. В., Татаренко Г., та Татаренко І. В. "ПРАВОВА ПРОСВІТА НАСЕЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА". Актуальні проблеми права: теорія і практика, № 1 (37) (24 січня 2020): 87–94. <http://dx.doi.org/10.33216/2218-5461-2019-37-1-87-94>.
8. Кочубейник, О. "Правовий нігілізм: трансвербальні компоненти в дискурсі "верхів" і дискурсі "низів"". Проблеми політичної психології, Вип. 5 (19) (2017): 190–200.

Олена Онищенко – здобувачка третього (доктор філософії) рівня вищої освіти, ОПП Психологія, спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник: **Світлана Симоненко** – докторка психологічних наук, професорка кафедри теорії та методики практичної психології

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ СИНТЕЗ АКСІОСФЕРИ МОЛОДІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ КРИЗИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний світ характеризується швидкоплинним науково-технічним вдосконаленням, але попри ці досягнення зараз відбувається перенасичення деструктивними наслідками впливу воєнного стану, які ми в нашому дослідженні іменуємо як «екзистенційна криза». Адже актуальна дійсність в якій ми живемо потребує оновлення морально-етичного потенціалу особистості. Проявляючи цей потенціал у безперервній взаємодії із соціальним простором, людина має змогу виживати духовно і на основі цього сформувати нову систему цінностей та ціннісно-сміслових орієнтацій в аспекті сьогодення. Для молоді юнацького віку, які знаходяться на перетині між дитинством і дорослістю, ці зміни в країні можуть призвести до розмитого відображення ціннісно-сміслових настановлень. Таким чином, з позиції розвитку сучасної психологічної науки дослідження аксіосфери молоді юнацького віку належить до недостатньо вивчених проблем і ось виникає основне питання, яке є відкритим «Дослідження взаємовпливу екзистенційної кризи на ціннісно-орієнтації молоді юнацького віку».

Дослідження ціннісних орієнтацій як «внутрішнього стрижелю особистості» займалися такі дослідники Я. Щепанський, Л. Романюк, С. Ставицька, М. Рокіч, Ш. Шварц, В. Бліхар, С. Зінченко. Дослідженням екзистенційної кризи як поворотного пункту, який може змінити підсумку подальше життя: В. Франкл, В. Бохонкова, В. Кобильченко.

Слід зазначити, що незважаючи на здобутки вищеперерахованих та інших дослідників мають неоднозначні підходи до визначення психологічного змісту ціннісно-сміслових орієнтацій, що безперечно узагальнює можливості їх пізнання, також не дивлячись на різні дослідження вчених нез'ясованим залишається питання взаємовпливу екзистенційної кризи на аксіосфери сучасної молоді. Враховуючи вищенаведене ми встановили мету наукового дослідження: виокремити зміст ціннісних орієнтацій молоді юнацького віку в контексті зі складних умов життєдіяльності.

Для дослідження проблематики взаємовпливу екзистенційної кризи на ціннісно-сміслові орієнтації молоді юнацького віку ставимо наступні завдання:

1) Здійснити аналіз змісту і концепцій розуміння природи цінностей та ціннісних орієнтацій особистості;

2) Узагальнення взаємовпливу екзистенційної кризи в умовах воєнного стану на вірогідний прояв і відтворення системи ціннісних орієнтацій в юнацькому віці.

Успішне виконання цих завдань передбачає розкриття, класифікацію і систематизацію феноменів аксіосфери молоді юнацького віку та знаходження ресурсів для оновлення потенціалу у вигляді знаходження і прояву ціннісно-сміслових орієнтацій в умовах екзистенційної кризи під час воєнного стану в Україні.

Об'єкт дослідження: аксіосфера особистості та екзистенційна криза;

Предмет дослідження: специфіка ціннісно-сміслових орієнтацій та їх характеристика з урахуванням впливу екзистенційної кризи воєнного стану в юнацькому віці.

В своєму дослідженні ми виходимо з такої гіпотези: Цінності обумовлені як зовнішніми так і внутрішніми факторами. Зовнішні умови-соціальне середовище життя людини, внутрішні з вольовими якостями людини. Вони детермінуються комплексом особистісних особливостей, які можуть дати не тільки опис певних характеристик таких цінностей але й підходи для їх корекції чи формуванні.

Методи дослідження: *теоретичні-загальнонаукові* (аналіз і синтез наукової літератури, узагальнення та систематизація даних).

Вирішуючи перше завдання нами було інтерпретовано поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації», проаналізовано і узагальнено концепції цих феноменів, що описує їх важливість у житті людини.

По-перше: цінності людини, у *широкому сенсі*, виступають у якості суспільного ідеалу, детермінується соціальною свідомістю, вони є об'єктивним більш обширним і загальним поняттям, вони визначають основні стандарти і погляди, за якими людина живе і приймає рішення, у *вужькому сенсі*, цінності людей розвиваються виходячи з уявлень існуючих реалій життя. Я. Щепанський підкреслив, що цінностями ми називаємо предмети матеріальні чи ідеальні, суспільні ідеї, по відношенню до яких кожне суспільство і окрема особистість проявляє повагу, любов, та зрештою пріоритетність у своєму житті, що систематизує парадигму ціннісних орієнтацій особистості, що виражаються в конкретних вчинках, виборах чи реакціях особистості в реальних ситуаціях. Вони є вираженням цінностей в певних випадках [5].

Тут мається на увазі, що цінності – це об'єктивно сталий феномен кожного суспільства, кожної країни. Цінності кожної країни можуть виражатися її історією, культурою, традиціями, релігією та соціальними умовами. Вони можуть бути загальними для багатьох людей в певній країні, але також можуть відрізнятися в залежності від індивідуальних особливостей та досвіду кожної особистості.

По-друге, ціннісні орієнтації-це більш суб'єктивне поняття, найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, які закріплюються набутиим життєвим досвідом, що допомагає диференціювати значуще, проміжне і незначуще [7]. Саме через ці утворення людина презентує свої суб'єктивні прояви в об'єктивно складному і мінливому світі.

Вищеперераховані дослідники виокремили функції ціннісних орієнтацій особистості, які виражаються через основні переконання і пріоритети, які визначають спосіб мислення, взаємодію з оточуючим світом та прийняття рішень. Ці орієнтації можуть бути детерміновані різноманітними факторами, такими як культура, виховання, досвід і суспільство, що поступово стає суб'єктивним забарвленням, так би мовити, «привласнення чогось» з позиції внутрішнього світу особистості.

По-третє, розглядаючи концепції провідних вчених, наприклад, М.Рокіча, то ідея теорії полягає в тому, що цінності можна розділити на дві основні категорії: термінальні і інструментальні цінності. Термінальні цінності-ці цінності стосуються кінцевих станів або результатів, які людина прагне досягти у своєму житті. Термінальні цінності визначають кінцеві цілі або становища, які вважаються бажаними і цінними. Інструментальні цінності-ці цінності стосуються засобів чи засобів досягнення термінальних цілей. Інструментальні цінності визначають, які засоби, дії чи властивості вважаються необхідними для досягнення кінцевих цілей [4].

Рокіч представив список термінальних і інструментальних цінностей. До термінальних цінностей відносяться, наприклад, щастя, самореалізація, мудрість, благополуччя, свобода та справедливість (*кінцева ціль*). Інструментальні цінності включають такі як чесність, амбіція, взаємодопомога, незалежність (*засоби досягнення кінцевих цілей*).

Концепція Ш. Шварца характеризує структуру і взаємозв'язки між різними цінностями, які визначають поведінку і уподобання людей. Ця концепція базується на ідеї, що цінності можна організувати в певну систему, яка відображає універсальні аспекти людських цінностей. Основні складові концепції ціннісних орієнтацій Шварца включають: влада, контроль і вплив на інших; достаток-особистий успіх і визнання; самовдосконалення-задоволення власних потреб та насолода від життя; стимуляція-шукають нові враження і виклики; самореалізація-особистий розвиток і творчість; універсалізм-розуміння, толерантність і захист прав людини; благодійність-добррозичливість, допомога іншим; традиціоналізм-повага до традицій і стабільності; конформізм-підкорення правилам та суспільним нормам; безпека-захист від ризиків і небезпеки [2].

Ці концепції дозволяють досліджувати взаємодію між різними цінностями, їхню ієрархію і вплив на поведінку і вибори особистості в різних культурних контекстах. В наш час проблема Відродження української нації є актуальною, а тому потрібно реалізувати пошуки, які спрямовані на відтворення такої загальнонаціональної ідеї, щоб можливо було сконструювати нову систему життєвих цінностей. вони мають базуватися на справедливості, незалежності, гідності, рівності правах особистості [3].

В узагальненні можна сказати, що ті людські цінності, що були до війни вже майже втратили свою актуальність і пріоритетність, адже всі матеріальні складові життєвого успіху зникають перед «обличчям смерті і руйнуваннями». На сьогодні життєвими цінностями для українського суспільства стали; любов до Батьківщини, патріотизм, взаємодопомога, життя своє/рідних. Вирішуючи друге завдання, нами було узагальнено взаємовплив екзистенційної кризи в умовах воєнного стану на вірогідний прояв і відтворення системи ціннісних орієнтацій в юнацькому віці.

По-перше: юнацький вік-це важливий шлях для виходу особистісного розвитку на більш високий рівень відносин зі світом, вони стимулюються розширенням спілкування, переоцінка досвіду минулих років, досягнення певного соціально положення, згідно з новоутвореннями цього вікового періоду і вимогами сьогодення [4].

По-друге: під екзистенційною кризою ми розуміємо стан тривоги, коли людина відчуває глибокий психологічний дискомфорт в питаннях, які стосуються подальшого існування, пов'язані з апатією, депресією і втратою інтересу до життя, є потреба лише вижити, відбувається руйнація почуття поточної реальності і поглядів на світ «іншими очима» [6]. Характеризує екзистенційну кризу наявність труднощів, усвідомлення людиною загрози, перешкод на шляху до реалізації намічених цілей, як результат-стан психічної напруженості як реакція особистості на зміну звичних параметрів виконання діяльності. вихід за рамки «звичайності», «зони комфорту».

Таким чином, ці екстремальні умови життя, травматичні фактори, викликають повне/часткове руйнування звичного укладу життя, горе, страждання, ситуація невизначеності (екзистенційна криза), моральні дилеми, «розмиття законів людяності», розруха і посттравматичний стрес. З позиції В. Франкла, який у своїй книзі «Людина у пошуках справжнього сенсу» [1], засвідчив, що справжній сенс життя у проживанні поточного моменту, вміння знайти сенс навіть у власних стражданнях, труднощах: соціальна підтримка-любов турбота про інших людей або тварин, наприклад, волонтерство; постановка цілей-реалізація свого потенціалу, який не може бути не задіяний, відкладений до війни, наприклад, вивчити іноземну мову, отримання освіти, курси; творчість-створення нових витворів, матеріальної або духовної культури, наприклад, картини, скульптори, гончарні вироби, музика, пісні, вірші. Відтак, молодь може сформувати позитивні навички, опанування труднощів та страхів, за допомогою вищеперерахованих ціннісних орієнтацій. Тренування навичок опанування може допомогти людям ефективніше впоратися з екзистенційною кризою війни.

Можна зробити висновок, що за допомогою теоретичного аналізу та синтезу наукової літератури, ми виокремили та інтерпретували дефініції «цінності» та «ціннісні орієнтації особистості», окреслили важливі концепції провідних вчених, що описують їх функції у житті людини і суспільства, спільне та відмінне між цими феноменами. Також за допомогою використаних методів було коротко описано юнацький вік, та взаємозв'язок цінностей суспільства та ціннісних орієнтацій особистостей (як основного новоутворення) та екзистенційною кризою, спричиненою воєнним станом в Україні, Можна констатувати, що навіть в об'єктивно сталих і незмінюваних умовах молоддю можна обрати власну стратегію поведінки, як суб'єктивне відображення згідно вимог сучасного суспільства, задля забезпечення внутрішньої стабільності і подальшого психологічного благополуччя сучасної молоді.

Список використаних джерел:

1. Frankl V. (2004) *Man's Search for Meaning: The classic tribute to hope from the Holocaust* : London : Rider, 160 с.
2. Schwartz S. H. Universals in the structure and content of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries // In M.P. Zanna (Ed.) *Advances in Experimental Social Psychology*. Orlando, FL: Academic, 1992. Vol. 25. P. 1-65.
3. Бліхар В.С. Ієрархія цінностей як життєво значима засада формування особистості: військово-науковий вісник, 2010. Вип. 13. С. 198–207.
4. Зінченко С. В. Роль «Я-концепцій» в особистісному самовизначенні дорослих // Європейський Союз Україна: освіта дорослих : збірник матеріалів форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. Київ : Ніжин, 2015. С. 131-135.
5. Романюк Л.В. Психологічні чинники розвитку ціннісних орієнтацій студентської молоді: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Київ, 2004. 198 с
6. Синявський В.В., Сергєєнкова О.П., Побірченко Н.А. Психологічний словник, 2007. 336 с.
7. Ставицька С.О. Визначення життєвих цінностей у юнацькому віці. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12. *Психологічні науки*: збірник наукових праць. Київ.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. № 26. (50). Част. I. С. 366 – 374.

Олена Ореховська – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «П р а в о», спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: **Ганна Нівня** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Кожна історична епоха може розглядатися під кутом сучасної парадигми прав жінок та чоловіків, і являє собою віддзеркалення ставлення відповідного типу суспільства до принципів справедливості, рівності та гідності. В рамках даного дослідження нас цікавить питання про те, як в різні періоди людство визначало права жінок та чоловіків а також тема еволюції соціальних ролей від найдавніших часів і до сьогодення.

Не можливо говорити про проблему прав жінок, не маючи правильного і глибокого розуміння явища фемінізму. За своєю суттю феміністичний рух полягає в переконанні, що усі люди мають однакові, рівні права. Ідея рівності чоловіка та жінки в тому чи іншому вигляді простежувалася вже в найдавніші часи. Вже у Старому завіті знаходимо: «І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх.» [5], «Потім з ребра, що його взяв від чоловіка, утворив Господь Бог жінку і привів її до чоловіка» [5].

Отже, жінку було створено з ребра чоловіка, щоб вони йшли по життю пліч о пліч.

Звертаючись до священної книги мусульман Корану знаходимо: «О люди! Бійтесь Господа вашого, Який створив вас із однієї душі та створив із неї другу до пари; а з них ще й інших чоловіків та жінок і розселив їх», «Той, хто робить добро будь-який чоловік чи жінка, і є віруючим, увійде в Рай, і їм не буде нітрохи не ображений» [3]. Хоча і Біблія, і Коран не принижують гідність чоловіка або жінки, в усі часи знаходились ті, для кого дискримінація за ознакою статі з використанням священних писань була засобом у досягненні власних цілей.

Досліджуючи питання рівності жінок та чоловіків, ми, більшою мірою, стикаємось з проявами дискримінації жінки. Прикладами є явище «полювання на відьом» в добу Середньовіччя, а також погляди філософів, починаючи з Іммануїла Канта, який підтримував ідею про більш низький ментальний рівень жінок. Продовжуючи Артуром Шопенгауером, що також не одноразово підкреслював чоловіче панування у суспільстві, де для жінки відведена єдина роль відданої та вірної дружини, матері, а для чоловіка – роль лідера у соціальному та політичному житті суспільства [2, с. 142].

У Франції ще до 1960-х років жінки, щоб відкрити рахунок в банку, мушили отримати письмовий дозвіл від чоловіка, а у Швейцарії, до 1970-х не мали й права голосу. Здається, такі проблеми втрачають актуальність в сучасному світі, але, на жаль, в деяких мусульманських країнах подібні обмеження діють і досі [1].

Сучасне суспільство постійно шукає шляхи до гендерної рівності, акцентуючи увагу на правах жінок. Проте, чи повинне через це залишатися у тіні цього важливого дискурсу менш обговорюване, але не менш важливе питання дискримінації чоловіків. Наразі, в усьому світі трапляються випадки порушення прав людини, незалежно від її гендерної приналежності. Також існує чимало гендерних стереотипів як щодо чоловічих, так щодо жіночих соціальних ролей.

Традиційно через гендерну упередженість на чоловіків нав'язують безліч ярликів. Як бачимо з публікації Американської психологічної асоціації, у 2022 році серед студентів педагогічного факультету університету Східмор був проведений експеримент. Попередньо, метою дослідження була оцінка впливу стереотипів на світогляд та поведінку чоловіків. В експерименті брали участь 296 осіб, яких розділили на три групи. Першій групі для читання дали матеріал, в якому було зазначено, що більшість батьків дошкільнят надають перевагу жінці-вчителю початкової школи, аніж чоловіку-вчителю з такою ж кваліфікацією. Інша група прочитала статтю, в якій стверджувалося, що у сфері освіти існує гендерна рівність. Також в даному експерименті брала участь контрольна група, якій не дали прочитати жодної статті. В ході експерименту дослідники помітили таку тенденцію: у відповідях чоловіків з першої групи стало менше інтересу до кар'єри в цій галузі, при цьому результати жінок-учасниць у всіх групах нічим не відрізнялися [6]. Отже, бачимо прямий вплив гендерних стереотипів (навіть

спеціально змодельованих, а не реально циркулюючих в суспільній свідомості) на світогляд чоловіків і навіть на таку сферу їх поведінки як вибір подальшої професії.

Вкоріненим у традиційних поглядах є також стереотип про материнство, а саме те, що жінки-матері є більш турботливими і природно підходять для сфер діяльності, орієнтованих на турботу, що знову обмежує права чоловіків у цих сферах. Як зазначає сучасна американська дослідниця, доцент психологічного коледжу Східмор, Корінн Мосс-Ракусін: «Значна шкода суспільству буде завдаватися поки ми нав'язуємо людям гендерні ролі і залишаємося в гендерно-сегрегованих шляхах, незважаючи на те чи пов'язані ці шляхи традиційно з жінками чи чоловіками. При цьому і по сьогодні немає доказів того, що чоловіки та жінки природно орієнтовані на різні галузі діяльності» [7].

Тож чоловіки теж потерпають від традиційних обмежень своєї ролі у суспільстві: соціум вимагає від них успішної кар'єри і високого заробітку, фізичної сили, емоційної твердості та «антижіночності». В Україні особливо часто це почало проявлятися з початком повномасштабної війни. Не всі люди проявляють відмінну ефективність на полі бою, оскільки кожен має свої власні характеристики. Ефективність пов'язана не лише із статтю особи, але визначається її досвідом, фізичним станом, генетикою та психічними особливостями. Важливо розуміти, що, згідно з діючим законодавством, не кожен чоловік має обов'язок брати участь у військових діях. Стаття 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» зазначає широкий перелік військовозобов'язаних осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації. Наприклад, визнані в установленому порядку особами з інвалідністю або відповідно до висновку військово-лікарської комісії тимчасово непридатними до військової служби за станом здоров'я на термін до шести місяців (з наступним проходженням військово-лікарської комісії) [4].

Сучасне суспільство пройшло довгий шлях в напрямі подолання гендерної нерівності, зміни в даному питанні відбулися і на рівні масової свідомості, і на законодавчому рівні. Незважаючи на це, питання гендерної нерівності наразі все ще залишається проблематичним.

Забезпечення рівних можливостей та поваги для чоловіків та жінок стає критично важливим завданням, яке вимагає пильної дослідницької уваги та конкретних дій для втілення його на практиці. Важливим способом вирішення цієї проблеми є вдосконалення законодавства, що гарантує рівні права та можливості для всіх. Крім того, необхідно сприяти подоланню стереотипного мислення, адже боротьба з гендерною нерівністю – це колективне завдання, і вона призводить до створення більш справедливого та гармонійного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гендерна дискримінація жінок, і чи могло все бути навпаки. Думки 4-х експертів. Українська правда - новини онлайн про Україну: веб-сайт. URL: <https://life.prawda.com.ua/society/2021/09/19/245949/> (дата звернення: 21.11.2023).
2. Гришко В. Лівчук С. Історичні передумови формування гендерної нерівності у суспільстві. Конституційне право. 2019. № 2. С. 141-145.
3. Коран. Переклад смислів українською мовою. Київ: ДУМУ «УММА», 2018 С. 608. URL: <https://risale.in.ua/qoran/2018/05/26/%d1%81%d1%83%d1%80%d0%b0-4-%d0%b0%d0%bd-%d0%bd%d1%96%d1%81%d0%b0/> (дата звернення: 21.11.2023).
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію Закон України від 3 черв. 2023 р. 3543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21-11.2023).
5. Старий Завіт. Буття (1:27), (Буття 2:22) Бучацький монастир оо. Василян: веб-сайт. URL: <http://osbm-buchach.org.ua/Bibliya/Buttia.html> (дата звернення: 21.11.2023).
6. Moss-Racusin C. and others. Gender Equality Eliminates Gender Gaps in Engagement with Female-Stereotypic Domains. Journal of Experimental Psychology: Applied, published online Dec. 2022. 22. URL: <https://www.apa.org/news/press/releases/2022/12/male-gender-bias-career-paths> (дата звернення: 21.11.2023).
7. Moss-Racusin C. and others. Science faculty's subtle gender biases favor male students. Advancing psychology to benefit society and improve lives. 2012. vol. 109. P. 16474-16479. URL: <http://www.pnas.org/content/109/41/16474.full.pdf> (дата звернення: 21-11.2023).

Ріпа Андрій – аспірант, кафедра філософських і політичних наук
 Науковий керівник: **Анжела Бойко** – докторка філософських наук, професорка,
 завідувачка кафедри філософських і політичних наук
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

ЗМІНА ПАРАДИГМ: ВІЙНА, БЕЗПЕКА, УБЕЗПЕЧЕННЯ

Сьогодні ми всі є свідками та учасниками великих тектонічних зсувів у житті та політиці й відповідно – у теорії та філософії, тому я хотів би висловити деякі міркування з приводу зміни парадигм у зв'язку з війною та безпековими викликами. Це нагальна філософська вправа, адже всі без винятку погоджуються, що після 2022 року світ більше не буде таким, як він був раніше – однак яким він буде? Такі запитання були парадигмальними після 1945, 1991, 2001 та 2014-го, коли історія розкололася на «до» і «після». Таке враження, що ми знову стоїмо на порозі чогось невідомого та грандіозного.

Після 1945 року «велика війна», принаймні в морально-філософському плані, перестала бути виправданою, але й у правовому полі, принаймні після заснування ООН, як сподівалися тоді, вона втратила легітимність. Однак війни та насильства аж ніяк не зникли. Надійшла ера великої «холодної війни» з відповідними винятками з правил, новими масками, прийомами, технологіями, непримиренними ідеологіями (1947–1991). Утім, консенсус радше схилився до переконання про «непристойність» будь-якої війни, якщо вона не є оборонною, деколоніальною або національно-визвольною (та й відносно мирний розпад Радянського Союзу наприкінці «короткого двадцятого століття» підтвердив

переконання, що парадигма «світової підтримки миру» та «непристойності війни» збережеться як аксіома, попри деякі тимчасові відхилення від норми).

Особливістю входження в нове століття стала морально-філософська виправданість війни. За точку відліку для міркування про сучасну парадигму (радше, у множині: сучасні парадигми) я беру слова політичного філософа П'єра Асснера, висловлені ним у зв'язку з терористичною атакою на Пентагон і башти-близнюки у Нью-Йорку, подією, що запустила нову епоху глобальної війни проти тероризму, що тривала від 2001 до 2014 рр.: «Після подій 11 вересня змінилася засаднича парадигма. Раніше ми перебували (чи принаймні вірили, що перебували) у світі Локка з виходами на світ Канта. Тепер ми опинилися у світі Гоббса з виходами на світ Ніцше та Маркса». Зрозуміло, що йшлося про кінець наївної віри в миролюбне, добровільне та безперешкодне поширення західної моделі ліберальної демократії та ринкової економіки («світ Локка та Канта»), що нібито здобула моральний і політичний тріумф після 1991 року. Дехто стверджував про повну перемогу та безальтернативність цього проекту (відомий «кінець історії» Фукуяма). На зміну краху цих ілюзій на Заході запанувало загальне відчуття небезпеки та незахищеності («світ Гоббса»), а в решти світу, що не належав або не ідентифікував себе з успішними та процвітаючими країнами або верствами, посилювалися настрої ресентименту, озлобленості, нігілізму («світ Ніцше»), економічної нерівності, соціальної несправедливості («світ Маркса»).

Внаслідок глобальної війни з тероризмом, парадигма чіткого розділення війни та миру була замінена на іншу опозицію: війна обернулася на «інтервенцію», а мир – на встановлення «безпеки». Як стверджує П. Асснер, «структурно значущим поняттям, яке замінило поняття війни, як здійснення політики іншими засобами, вже є не стільки *стримування*, – як у часи холодної війни, – скільки *інтервенція*». Такі інтервенції (втручання), як-от, наприклад, на Близькому Сході, в Афганістані й Іраку, здійснюються в ім'я відновлення або підтримки безпеки та порядку, тому зазвичай відбуваються в формі спеціальних операцій і радше застосовують поліційні методи, які частково нагадують класичні колоніальні військові кампанії. На жаль, ця стратегія не здобуває стійких і довготривалих результатів, часто-густо призводячи до новітньої парадигми війни – «війн хаотизації» (особливо після поразки рухів «арабської весни» в низці країн і, зокрема у війні в Сирії, вже за участі російських військ).

Прикметно, що путінізм виник і розвинувся під тінню цього глобального запиту на «безпеку» та вписав свої загарбницькі колоніальні війни в Чечні та Грузії в глобальну риторику «боротьби з тероризмом», що, згідно з безпековою та антитерористичною парадигмою, знаходила розуміння на Заході. Звісно, «сліпота» західних країн щодо путінізму мала й прагматичні та економічні мотиви. Варто також згадати російські декларації 1990-х про вірність цінностям «Локка і Канта» (в контексті нашої теми), проте парадигмально путінізм поступово рухався в бік крайнього консерватизму та ресентименту. Путінський

режим, перейшовши до безпекової парадигми, мислив напад на Україну насамперед як поліцейську операцію з можливістю перенесення на певні «непокірні» території афгано-сирійської моделі «війн хаотизації». Путінізм навмисне створює гуманітарну катастрофу на загарбаних територіях, щоб потім їх демонстративно «виправляти».

Отже, традиційна парадигма війни та миру замінюються парадигмою інтервенції та безпеки. Зрозуміло, це призводить до нової конфігурації насильства, як фізичного, так і політичного. Зокрема, у випадку російської агресії. Тут ми звернемося до історико-концептуальних висновків Мішеля Фуко, який перевертає класичну формулу Клаузевіца «війна — це продовження політики іншими засобами»; у часи сучасного неолібералізму (згідно з Фуко, часи біополітики), навпаки, саме політика стає продовженням війни іншими засобами. Модерна держава ґрунтувала безпеку на засобах армії та правосуддя (на війні й законі) заради захисту громадян і територіальної цілісності; сьогодні ж нова епоха розширює роль поліції у вигляді забезпечення безпеки індивідів і контролю за потоками. Поліцейська політика дотримання безпеки та порядку стала продовженням війни іншими засобами: на одному полюсі сек'юритизації відбувається контроль і стеження за людськими тілами, на іншому — регулювання та організація населення. Фуко розрізняє чотири ключові ідеї безпеки, кожна з яких домінує в той чи інший період, а тепер, як ми виявляємо, як у наш час вони співіснують у новому симбіозі. Погляньмо на ці чотири ідеї, виявлені Мішелем Фуко.

По-перше, ідея безпеки зароджується в часи Античності насамперед серед філософів: її розуміли як *sine cura* — «без турбот»; греки сприймали її на духовному рівні як *a-taraxia* («без хвилювань») — за нашої інформаційної епохи «тотального екрану», «суспільства спектаклю» та «соціальних мереж» такий різновид безпеки забезпечується значною мірою засобами культурної індустрії. По-друге, безпека у часи Модерну здійснюється через суверенну державу у її взаємодії з іншими суверенними державами (у рамках дипломатично-військового диспозитиву), що дає нам класичне розуміння політики як відмінності між другом і ворогом (К. Шмітт). По-третє, в епоху неолібералізму сучасна (не)безпека є фундаментально біополітичною: вона зосереджується на питаннях ризиків і загроз життю та вільному, безперешкодному проходженню потоків.

І нарешті, по-четверте, безпека, зокрема у Середні Віки (але не тільки, як ми бачимо на прикладі сучасної російської політики), формулюється в теологічних термінах: вона базується на ідеї імперії — зокрема, середньовічній ідеї імперії останніх днів, міфі, заснованому на християнській міленаристській доктрині: відомоме гасло « *Pax et securitas*» взято з тлумачення Апокаліпсису святого Івана та послань Павла, зокрема, послання до солунян; ця доктрина утворила синтез між ідеями імперії, миру та безпеки. У російських консервативних колах (Дугін, Філіпов та ін.) цей політичний міф був дуже

впливовим як учення про *катехон* (від грецького τὸ κατέχων, «те, що стримує»), тобто імперія і цар відіграють роль «оплоту», який стримує хаос «останніх днів» і нібито перешкоджають приходу Антихриста. Утім, у цій концепції завжди криється парадокс: прихід Антихриста є умовою спокути, обіцяної Месією, тому катехон ніби перешкоджає здійсненню спокути...

Не дивно, що російська політична уява інсценує військову поразку як щось абсолютне й апокаліптичне. Якщо «велика Росія» зазнає поразки від «маленької» України, то це буде не менш, як зникнення імперії, настання «кінця часів». Химери цієї середньовічної уяви можна розвивати довго (особливо, коли вона гібридно поєднується з химерами постмодернізму). Наша завдання інше: з огляду на вищесказане, ми доходимо висновку, що класична парадигма безпеки, досягнувши межі насичення та гібридизації, змішуючись із іншими моделями, сьогодні вихолощена й більше не є ефективною, за умов трансформації інших парадигм. На нашу думку, замість класичної парадигми безпеки Україні слід перейти на нові форми, які ми пропонуємо розглянути як *стратегії забезпечення*.

По-перше, мислення стратегіями дає змогу не загрузнути в фатальних «світах Гоббса, Ніцше та Маркса». Зрозуміло, їхні парадигми належать минулим століттям і сигналізують про крок назад у політичній філософії. Кому з більш-менш актуальних філософів властиве стратегічне мислення? Вочевидь, це П'єр Бурдьє, Мішель Фуко, Марта Нуссбаум, Джудіт Батлер, Жак Рансьєр (прикладі стратегів, які не обов'язково надихаються війною). По-друге, в умовах війни курс на демократизацію демократії завжди актуальний: стратегії забезпечення – експериментальні, інноваційні й передбачають динамізм і гнучкість. По-третє, *стратегії забезпечення* розглядають проблеми в комплексі: це і військова оборона, і культурна дипломатія, і співпраця та альянси з міжнародними партнерами, процеси економічного, інформаційного, соціального забезпечення, й адаптація до змін тощо.

Валерія Сахно – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Право», спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: **Ганна Нівня** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ОБ'ЄКТИВНА ТА СУБ'ЄКТИВНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ПРАВІ

Відомий філософсько-етичний уявний експеримент, іменований «проблемою вагонетки», став хрестоматійним прикладом етичної дилеми в області справедливості і моральності і з плином часу не втратив своєї актуальності. Він полягає в умоглядному моделюванні ситуації, коли важка

некерована вагонетка мчить по рейках, до яких прив'язано п'ятеро людей. Існує можливість перемкнути стрілку та спрямувати вагонетку на запасну колію але на цьому шляху також знаходиться прив'язана до рейок людина, щоправда, лише одна. Численні дослідження доводять, що більшість індивідів, зіткнувшись з жахливим, незважаючи на змоглядність, вибором пожертвувати життям однієї людини для порятунку п'яťох, або навпаки, схилиються до першого варіанту [5, С. 1]. Д. Д. Томсон демонструє розгляд інших ситуацій, в яких чиясь смерть здається неминучою, із застосуванням до них аналогічного підходу. Наприклад, коли у хірурга-трансплантолога є п'ять пацієнтів, кожен з яких потребує різних органів для порятунку свого життя, але також у лікаря є доступ до абсолютно здорової людини, яка прийшла на звичайний медогляд. Чи може в такому випадку лікар пожертвувати життям одного, щоб врятувати п'яťох або все-таки зберегти життя потенційного донора і втратити пацієнтів [5, с. 2]? На прикладі зазначених ситуацій стає зрозуміло, що однозначності в подібних питаннях бути не може: змінюються обставини, морально-етичні орієнтири, і безпосередньо наше суб'єктивне ставлення також.

Поняття справедливості зародилося дуже давно. Будучи глибоко вкоріненим в світогляд найархаїчніших громад і племен. З плином часу воно перетворювалося, являючи собою при цьому невід'ємну частину етичної свідомості протягом всієї еволюції суспільства. Так, Арістотель у своїй праці «Нікомахова етика» розрізняв дві сфери справедливості - зрівняльна та розподільна, де перша передбачає винагороду рівним за рівне, в той час як друга полягає в тому, що справедливість може бути не такою еквівалентною щодо різних осіб, а залежить від їх внеску в суспільне благо [1].

В епоху Середньовіччя більшість явищ, які відбувалися в суспільстві, безпосередньо трактувалися не інакше як божественна воля. Це і призвело до того, що справедливість стала розглядатися як божественне призначення. Так, Фома Аквінський вказував, що справедливість є відображенням божественності і мудрості в людському розумі [7, с.125].

У XVI-XVIII століттях формується принципово нове розуміння справедливості. Так, Френсіс Бекон, вважав, що справедливість – це те, що об'єднує людей і створює основу для права. Злагода в суспільстві, на його думку, може існувати тільки там, де існує право, закон і справедливість [3, с. 23].

І. Кант вважав справедливість не лише моральною чи юридичною нормою, але й основою для можливості співіснування людей у суспільстві [2, с. 405].

Не дивно, що і нині справедливість і як соціальне явище, і як категорія не буде мати одного тільки загальносвітового розуміння і буде різнитися залежно від контексту. Дослідження реалізації ідеї справедливості у сучасній правовій реальності варто проводити через розгляд конкретних аспектів справедливості, оцінюючи, як вони втілюються в правових нормах і на практиці. Серед таких аспектів варто виділити два основних – об'єктивна і суб'єктивна справедливість. Об'єктивність є принципом, що покладається в основу більшості етичних,

правових та соціальних систем. Об'єктивна справедливість, зі свого боку, передбачає існування стандартів, правил, які визнаються як, свого роду, універсальні принципи, тобто вони не залежать від індивідуальних переконань чи соціокультурного контексту. Наприклад, справа Плессі проти Фергюсона та справа Браун проти Ради з питань освіти – це два знакових судових рішення в історії США, які своїм прикладом яскраво демонструють дві речі: те, яке значення має об'єктивна справедливість не тільки для людства в цілому, а й для окремого індивіда; та як настрої суспільства може впливати на цю об'єктивність. Так, у 1892 році Плесі, афроамериканець, сів у вагон для «білих», за що був заарештований. Висловивши переконання, що влада штату порушує принципи чотирнадцятої поправки до Конституції США, яка зобов'язує забезпечувати рівність перед законом для всіх громадян, він програв справу, адже суд визнав розділ громадян на «чорних та білих» таким, що не суперечить Конституції. Це рішення демонструє прогалину судових процесів, де ідеали рівності, справедливості і реальність пішли різними шляхами [9].

Через півстоліття ситуація в США змінилася. На розгляд до суду потрапила справа сім'ї Браун, суть якої полягала у недопуску малолітньої дівчинки афроамериканського походження до навчання у загальноосвітній школі, керівництво якої вимагало зарахувати її до сегрегованого навчального закладу для темношкірих дітей. На цей раз суд скасував доктрину «окремих, але рівних», і визнав її несумісною з Конституцією [8]. Це рішення відкрило шлях для недискримінаційного поводження в системі освіти та в інших суспільних інститутах, продемонструвавши, що принципи об'єктивної справедливості не можуть залежати від расової приналежності, а правова система зобов'язана здійснювати свої функції, фільтруючи вплив соціального контексту, якщо він суперечить базовим моральним, загальнолюдським канонам, про що піде далі.

Таким чином, об'єктивна справедливість у праві є фундаментальним аспектом забезпечення рівності та справедливості в суспільстві. Вона базується на неупередженості закону, прецедентів та загальноновизнаних норм, а також слугує важливим елементом гармонії і збалансованості в правовій системі.

Суб'єктивна справедливість – це теж невід'ємний аспект правової реальності}, бо саме він демонструє вплив особистих моральних, етичних і культурних переконань на юридичні рішення. Суб'єктивна справедливість часто проявляється у реакції на конкретні соціокультурні виклики, завдяки чому вона стає ключовим чинником у формуванні певних, не найочевидніших правових норм. Це склад мислення, що спрямований на досягнення об'єктивної справедливості [4, с.258]. З позицій суб'єктивної справедливості, судові рішення не можуть повною мірою бути відірвані від широкого культурного і соціального контексту, який визначає сприйняття справедливості.

Суб'єктивна справедливість у праві відкриває двері для індивідуального тлумачення законів відповідно до особистих цінностей та переконань, що, зі свого боку, може, як видно із вищезазначених рішень Верховного суду США,

вплинути на загальну динаміку громадської думки. Вона надає простір для внесення гнучкості в правові рамки та етичні норми. Певним чином, саме суб'єктивна справедливість формує суспільство і світ, в якому воно живе. У цьому контексті, справедливість не є абсолютним поняттям, а, скоріше, воно плавно інтегрується в наше життя під впливом культурних і соціальних сил, формуючи ландшафт правового мислення.

Підсумовуючи, вважаємо за доречне навести вислів видатного нідерландського філософа Бенедікта Спінози, який зазначав, що «нічого не можна сказати настільки правильно, щоб сказане не можна було спотворити поганим тлумаченням» [6, с.240]. Поняття справедливості є еластичним і постійно змінюється під впливом часу, культурних змін, та інших чинників. Будь-які форми справедливості можуть піддаватися різним інтерпретаціям, залежно від загальносвітового контексту та особистих переконань.

Список використаних джерел:

1. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрецької В. Ставнюка. Київ:Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. URL: <https://shron1.chtyvo.org.ua/Aristotle> (дата звернення 17.11.2023)
2. Горбенко К. П. Два класичних підходи до інтерпретації справедливості: і. Кант та Дж. Бентам. *Вісник Донецького національного університету*. Сер. б: гуманітарні науки. 2014. Вип. 1–2. С. 404-410.
3. Гумін О. М. Законотворча діяльність Френсіса Бекона. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 67. С.21-24.
4. Погребняк С. Справедливість як принцип права: основні аспекти. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1–2. С.257 – 268.
5. Сатохіна Н. І., Улашкевич Л. А. Проблема вагонетки і сучасні теорії справедливості. *Молодий вчений*. 2018. № 4(1). С. 1-4.
6. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат / пер. з латини, передмова та прим. В. Д. Литвинова. Харків: Фоліо, 2018. С. 410.
7. Станіславів Р. М. Ретроспективний огляд поняття справедливості. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. Вип. 20. С. 124-126.
8. Brown v. Board of education, United States Supreme Court 347 U.S. 483, Docket № 10, 1954. FindLaw. URL: <https://caselaw.findlaw.com> (дата звернення 17.11.2023)
9. Plessy v. Ferguson, United States Supreme Court 163 U.S. 537, Docket № 210 1896. Cornell University. URL: <https://www.law.cornell> (дата звернення 17.11.2023)

Яна Семко – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, Україна

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД ТА ІДЕЯ ДИТИНСТВА

Велику евристичну цінність має запропонована в культурно-історичному підході ідея зв'язку дитини з дорослим, тому акцент у більшості сучасних досліджень все більше зміщується у бік розгляду сучасного дитинства як

результату соціогенезу взаємин дітей та дорослих. При цьому поняття розвитку стає ключовим. Коротко розглянемо, як у світлі цієї ідеї трактується дитинство. Дитинство – це період становлення дитини повноцінним членом людського суспільства, час бурхливого розвитку людини, яке неможливе без посередницької ролі дорослого. Саме дорослий виступає посередником між дитиною та сукупністю соціокультурних цінностей, установок, норм, які визначають умови життя даного суспільства та можливість нормально жити в ньому.

З цього погляду відносини дорослих та дітей доречніше називати діадою, психологічним симбіозом, оскільки вони утворюють цілісну систему, форму організації спільного життя та діяльності, що забезпечує обом сторонам процес взаємної соціалізації. Розвиток дитини, зумовлене вже одним лише фактом її включенням до цієї системи, доповнюється розвитком іншого члена цієї діади – дорослого, який теж із необхідністю розвивається разом із дитиною. Більше того, є підстави стверджувати, що повноцінний розвиток дитини забезпечується тільки в тому випадку, якщо розвивається і дорослий, що спілкується з нею.

Існування такого роду психологічного симбіозу неодноразово відзначалося відомими психологами. Так, Л. С. Виготський наполегливо і неодноразово підкреслював, що розвивається не сама по собі ізольовано взята дитина, а цілісна система взаємодії «дитина – доросла» [3, с. 5]. Д. Б. Ельконін зазначав, що дитина пізнає навколишній світ, вибудовуючи його образ не своїми руками, а руками та ногами дорослої людини. Він писав також про те, що немає системи «діти та суспільство», оскільки в цьому словосполученні спілка «та» виконує не тільки сполучну, а й функцію розділення, а тому теоретично правильним буде вираз «діти в суспільстві» [3, с. 6].

Такі узагальнення призводять нас до розуміння того, що вивчати дитинство не можна ізольовано від навколишнього його мікро- і макросередовища, зокрема поза дорослим світом. Лише з позицій системного, полідисциплінарного вивчення дитинства можна дати більш повну та адекватну картину реальності, розібратися в причинах існуючих проблем світу дитинства та здійснити спробу їх вирішення. Складність, суперечливість взаємин світу дорослих та світу дитинства знаходить своє відображення у конкретних парадоксах нашого часу, серед яких найбільш помітними можна вважати такі.

По-перше, це пролонгація періоду дитинства у зв'язку з порушенням механізмів та форм соціалізації дітей у суспільстві поєднується зі зростанням вимог до соціалізації індивідів як додатків сучасної системи суспільно-економічного поділу праці.

По-друге гнітюче скорочення чисельності соціальної групи дитинства в порівнянні з безперервно зростаючою чисельністю соціальної групи людей похилого віку в суспільстві практично ніяк не позначається на установках, що зберігаються, на подальший соціально-культурний та економічний розвиток суспільства силами підростаючих поколінь.

По-третє, зростаюча потреба сучасного суспільства в ініціативному та творчому типі особистості приходить у дедалі більшу суперечність із глибоко вкоріненими та широко поширеними в системі соціальних інститутів формами уніфікації та стандартизації, а зрештою технологізації світу дитинства, під якою ми розуміємо перетворення дитинства на технологічний придаток сучасної глобальної цивілізації [4].

По-четверте, не втратила своєї актуальності установка на гармонійний розвиток дитини як різнобічної особистості приходить у суперечність із сучасними формами соціалізації та технологіями освіти та виховання підростаючого покоління.

І, нарешті, по-п'яте, зовнішньо багатий життєвий соціокультурний простір світу дитинства, вся сукупність його матеріалізованих атрибутів у реальності виявляється все більшою мірою світом дорослих, мислити та діяти у якому подорослому представник світу дитинства психологічно і морально не готовий.

В основі всіх цих парадоксів відносини світу дорослих до світу дитинства лежать, на нашу думку, дві взаємовиключні одна одну стереотипні установки дорослих щодо дітей. Відповідно до одного з них «золотий вік дитинства» асоціюється з віковим періодом у житті кожної людини, яка сповнена безтурботності, позитивної емоційності, розважальності. Згідно з іншим, «дитина – це ніхто», вона дурна, нічого не розуміє, вона ще неповноцінна людина. Світ дорослих, декларуючи на словах свою прихильність до першої установки, реально втілює в моделі поведінки саме другу, нав'язуючи дитині авторитарну, дисциплінарну модель спілкування, використовуючи фактично маніпулятивний підхід до дитини.

Навіть сьогоднішні, викликані гуманізацією суспільних процесів активні заклики дорослих перейти до особистісно-орієнтованого, партнерського спілкування з дитиною, взаємодії з нею на рівних не дуже помітно входять у життя найважливіших соціальних інститутів, таких, як сім'я та система освіти. Подібний стиль відносин, на наш погляд, пояснюється такими чинниками, як – самим фактом виділення дитинства зі світу дорослих.

Початкова змістовна відмінність світу дитинства та світу дорослих як двох структурних елементів суспільства від початку підспудно містить у собі конфлікт; – більшою доступністю, легкістю авторитарно-дисциплінарного стилю поведінки; – дієвим ефектом збереження «силових» традицій у житті індивідів, зокрема і поширення від початку розвитку людської цивілізації жорсткого, дисциплінарного, маніпулятивного ставлення до дитини; – дуже поширеним архетипом психіки дорослих: вони бояться життя з його непередбачуваністю в особі дитинства і намагаються його запрограмувати.

Яскравою історичною ілюстрацією такого відношення є секретний рапорт про дітей та юнацтво, який замовив під час перебування міністром закордонних справ французький соціолог А. Токвіль графу де Гобіно у 1843 році. Останній, розбираючись у причинах заколоту у зразковому виправному будинку в містечку

Меттре, де містилися так звані порушники та покинуті діти, констатував: «Молоді – одна з найбільших небезпек, які загрожують нашій цивілізації. Єдина політика, яку слід застосовувати, – це політика терору...» [1, с. 162].

Отже конфлікт полягає у традиційній соціо-центристській орієнтації гуманітарної та педагогічної думки, націленої на обґрунтування пріоритетного впливу суспільства на особистість проти впливу індивіда та особистості на суспільство. Не випадково була свого часу піддана різкій критиці піонерська робота відомої дослідниці М. Мід [2], в якій вона доводила типологію відносин між старшим та молодшим поколіннями людей, що змінюються в ході суспільної історії.

Одним з найважливіших підсумків проведеного аналізу історії відносин між генераціями став висновок авторки про появу в другій половині ХХ століття нового типу відносин між старшим та молодшим поколіннями, для якого характерні: з одного боку, втрата виняткового впливу традицій та авторитету старших на спосіб життя та думки підростаючого покоління; з іншого боку, зростання потреби для старшого покоління вчитися новому безпрецедентному досвіду молодших. Утворився трагічний розрив між ідеальними уявленнями про дитинство як самоцінний період і реальним становищем дітей, при якому світ дитинства повністю орієнтований на адаптацію дитини до світу дорослих на умовах повного підпорядкування та абсолютної покори. Ця обставина посилює вже названі парадокси взаємовідносин світу дітей та світу дорослих, вносить дисгармонію у процеси первинної та вторинної соціалізації, порушує процес наслідування та передачі соціально-історичної пам'яті і, зрештою, перешкоджає розвитку суспільства як цілісної системи.

Взагалі кажучи, взаємини світу дорослих та світу дитинства – одна з вічних суспільних проблем, ці відносини іманентно притаманні будь-якому «живому» соціуму, вони складні та суперечливі. Будучи зорієнтованим дорослими на майбутнє, світ дитинства постійно психологічно націлений на «подолання сьогодення» [5], тобто об'єктивно – на подолання інерції дорослої спільноти. Дитинство не тільки повторює дорослість, а й певною мірою постійно та послідовно заперечує деякі форми та типи її поведінки, отже відтворює людину на новому рівні. На це було звернено увагу у запропонованій Д. Б. Ельконіним ще у 1960 році теорії розвитку, яка розглядає як рушійну силу психічного розвитку дитини єдність двох протилежних тенденцій – тенденції до єднання дитини з дорослим, прагнення до спільного життя з нею і тенденції до самостійності, емансипації, тобто звільнення від дорослого.

Реалізація цієї другої тенденції, що функціонально виявляється у дитини в поведінковій послідовності «освоєння – засвоєння – відтворення – подолання досвіду дорослих» (дитинство у розвитку та розвиток дитинства), нині вкрай утруднена тими онтологічними та аксіологічними потрясіннями соціокультурного середовища, в якому знаходиться світ дитинства [6]. Світ дорослих, пропонуючи освоювати світу дітей соціокультурні норми, часом

забуває про присутність та необхідність прояву обох тенденцій розвитку, про більшу однозначність і меншу варіативність життєвих цілей у дитячому віці, про необхідність не просто підпорядкування дитини прийнятним правилам, але їхнього творчого осмислення та розвитку. Якщо ж подібного не відбувається, то в дитинстві починається формування соціальних стереотипів, зручних для батьків та вихователів, але шкідливих для дитини, яка дорослішає, що сприяють залученню її в різні внутрішньо-особистісні та міжособистісні конфлікти.

Список використаних джерел:

1. Дольто Ф. На боці дитини. URL: https://psychoanalysis.by/wp-content/uploads/2018/04/na_storone_rebenka.pdf
2. Мід М. Культура та світ дитинства. Наука, 1988. 429 с.
3. Фельдштейн Д. І., Сайко Е. В. Дитинство у розвитку та як розвиток індивіда, особистості. *Світ психології*. 2004. № 1. С. 3–7.
4. Bertens H., Fokkema D. Forword. Approaching postmodernism. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins, 1986. 212 p.
5. Latouche S. The Westernization of the World. Cambridge : Polity Press, 1996. 196 p.
6. Postman N. The Disappearance of Childhood. New York : Delacorte Press, 1982. 320 p.

Ігор Соловей – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»

Науковий керівник: **Тетяна Поплавська** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту СКД *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

БЕЗ БОРОТЬБИ НЕМАЄ ПРОГРЕСУ

Загальноновизнано, що ідея прогресу – висхідного розвитку, вдосконалення суспільства – відіграла колосальну роль у самосвідомості європейської цивілізації.

Звичайно, модальність прогресу, його джерело і природа розумілися по-різному. Одні вірили в трансцендентне джерело прогресивного розвитку, вважаючи, що перехід від «...первісного минулого до славного майбутнього... є здійсненням початкового плану Провидіння» [3, р.527]. Дехто тлумачить прогрес як гуманістичний проект, бажану мету розумних, вільних людей, які використовують зростаючі знання для вдосконалення суспільства і самих себе. Одні розуміли прогрес як об'єктивний процес диференціації і складності, який іманентний суспільству і не залежить від бажань і волі людей, що живуть в ньому.

Як би там не було, не можна не погодитися з англійським істориком і філософом Крістофером Доусоном, який вважав, що ідея прогресу протягом багатьох століть була «робочою вірою європейської цивілізації». Цієї ж думки

дотримується і Р. Нісбет, який вважає, що «... Жодна ідея не була важливішою і, можливо, навіть рівною їй за важливістю, ніж ідея прогресу західної цивілізації протягом майже трьох тисяч років».

Фредерік Дуглас, американський письменник, педагог і відомий борець за права чорношкірого населення Америки, був яскравим прихильником і популяризатором ідеї прогресу. Вирвавшись з рабства, Дуглас став лідером негритянського визвольного руху, і його розуміння ідеї прогресу як боротьби за світле майбутнє якщо не для всього людства, то для негритянського населення, по крайній мере, привернуло мою увагу [1].

Висловлювання Фредеріка Дугласа «Без боротьби не має прогресса» пов'язане з ідеєю того, що досягнення прогресу та розвитку суспільства вимагає активної боротьби та зусиль. Мені здається, що автор розуміє слово «боротьба» як намагання подолати перешкоди, виклики та труднощі, що виникають на шляху до прогресу та змін. Тому його висловлювання розкриває необхідність приймати виклики та володіти волею подолати труднощі, що виникають на шляху до прогресу та змін. Боротьба, у цьому контексті, визначається не лише як конфлікт чи боротьба проти інших, але і як сила, що стимулює індивідів і суспільство рухатися вперед і досягати важливих цілей.

Автор підкреслює, що саме в боротьбі з труднощами і викликами схована можливість досягнути прогресу та розвитку, оскільки це спонукає людей до творчості, інновацій та змін у суспільстві. На мою думку, ця теза підкреслює важливість активної участі та відданості людей у розвитку суспільства та досягненні своїх цілей. Але основні відмінності можуть виникнути в тому, як різні особи і групи розуміють ці цілі та як вони визначають стратегії боротьби. Основна відмінність може полягати в підходах до реалізації цільових завдань та у виборі засобів для боротьби. Деякі можуть вважати, що мирні методи, такі як акції і публічний тиск, є більш ефективними, тоді як інші можуть вважати, що радикальні чи насильницькі методи є необхідними.

Ця різноманітність підходів може відображати різні соціокультурні, політичні та ідеологічні контексти, а також особисті переконання. Однак важливо, щоб різні групи зберігали спільну мету досягнення прогресу і розвитку суспільства, навіть якщо їхні методи та стратегії можуть відрізнятися.

Тезу Фредеріка Дугласа найкраще підтверджує феномен соціальних рухів та боротьби за права людини, де групи людей об'єднуються, щоб впливати на суспільну політику та досягати змін. Ці рухи і ініціативи виникають, коли групи людей об'єднуються, щоб виступати проти нерівності, дискримінації та незадовільних умов. Історичні події, такі як рух за громадянські права в США під керівництвом Мартіна Лютера Кінга-молодшого, і сучасні приклади, як активісти за збереження довкілля та боротьба за гендерну рівність, відображають, як боротьба об'єднує людей для досягнення змін у суспільстві.

У науковій літературі описано багато досліджень та аналізів, які підтверджують роль соціальних рухів у впливі на політичні рішення, суспільний

розвиток та формування суспільної свідомості. Ці рухи демонструють, як спільні зусилля та боротьба можуть призвести до важливих змін і сприяти досягненню прогресу в різних сферах життя. Це показує, наскільки важливим є об'єднання громадян для досягнення прогресу в суспільстві.

Участь у соціальних рухах та боротьба за права людини допомагають розкрити проблеми, визначити нерівності та недоліки, та впливати на прийняття політичних рішень та зміни законодавства. Ці рухи демонструють, що активність і активна громадянська позиція можуть привести до значущих змін у суспільстві та сприяти досягненню справедливості. Цей феномен підкреслює, що боротьба за прогрес не є завданням лише окремих осіб, але важливим завданням всього суспільства, яке повинно працювати разом для досягнення покращень у житті людей та створення більш справедливого та прогресивного світу. Однак не можна забувати про важливість розуміння та поваги різноманітності думок та переконань всередині цих рухів.

Соціальні рухи можуть бути різноманітними і об'єднувати людей з різними точками зору і підходами до досягнення спільних цілей. Розуміння та врахування цієї різноманітності може зробити ці рухи більш успішними і забезпечити більший широкий підтримки та легітимності їхніх зусиль. Для досягнення змін у суспільстві важливо слухати різні голоси, враховувати потреби різних груп та працювати разом, зберігаючи взаємодію та повагу до думок і переконань. Тільки так спільні зусилля справді зможуть призвести до позитивних змін у суспільстві.

Таким чином, не можна не визнати, що активна боротьба та зусилля спрямовані на досягнення прогресу та поліпшення умов життя в суспільстві. Саме тому кожен з нас має важливу роль у цьому процесі, незалежно від того, які підходи чи методи він обирає. Різноманітність підходів та різні голоси можуть бути джерелом багатства та інновацій у суспільстві. Важливо пам'ятати, що наша індивідуальна діяльність і об'єднання в групи можуть внести позитивний внесок у досягнення спільних цілей і вплинути на майбутнє. Кожен із нас може стати частиною цієї боротьби за прогрес і долучитися до створення кращого, справедливішого та більш прогресивного світу.

Популярність ідеї прогресу в сучасній соціальній науці значно знизилася. Очевидною причиною цього стало масове «розчарування в історії», пов'язане з реаліями ХХ століття. Минуле століття не виправдало оптимістичних очікувань людства, позначених потужним соціальним руйнуванням у вигляді кровопролитних воєн, тоталітарного насильства над особистістю, деградації культури тощо. Як наслідок, все більше число теоретиків схиляється до згоди з Ж.-Ф. Ліотаром, який вважає, що наш час ознаменувався «кінцем великих байок», які включають в себе «мета-наративи» про прогрес [2]. Втративши колишній оптимізм, сучасна соціальна теорія, за словами Роберта Голтона, «одержима ідеєю кризи» [4, р.59], яку багато хто вважає хронічною, загальною і такою, що не має надії на покращення.

Звичайно, риторика прогресу триватиме доти, доки вона слугуватиме інтересам потужних груп. Але її здатність контролювати свідомість, направляти і переконувати стрімко слабшає. Ті, хто вважає ідеї прогресу неприйнятними, завжди можуть замкнутися в приватному житті, залишивши «маси» продовжувати своє існування в «суспільстві споживання», непередбачуваному ринку і постійному страху перед безробіттям – суспільстві, яке все більше втрачає свій людський сенс. Ті, хто не замикається в собі і готовий без паніки зрозуміти і прийняти крах тотальної теорії, до якої людство і мислителі, що належать до різних таборів, дотримуються вже більше двох століть, повинні, мабуть, почати аналіз заново, саме з точки розпаду цієї метамоделі: з питань людського змісту соціальних структур і світоглядних позицій, тобто з питань особистого вибору. На початку століття ми знаємо, наскільки обмежений вибір у сучасному суспільстві. Ми повинні чітко усвідомлювати межі цих обмежень, щоб оволодіти інструментами боротьби і самозахисту заради справжньої свободи.

Список використаних джерел:

1. Douglas Frederick. *The Collected Works of Frederick Douglass*. Publisher : PergamonMedia. 2015.
2. Lyotard J.-F. *La Condition postmoderne: rapport sur le savoir*. Paris: Minuit, 1979.
3. Nisbet R. *History of the Idea of Progress*. New Brunswick, 1994.
4. Sztompka P. *The Sociology of Social Change*. Oxford University Press, 1996.

Ольга Андреева – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник: **Оксана Петінова** – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ МАРКЕТИНГУ ЯК КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН

Сучасний розвиток ринкових відносин в Україні зобов'язує вітчизняні підприємства орієнтуватися як на споживача, так і на ринок з різними напрямками діяльності. Підприємства постійно стикаються з безліччю проблем та невизначеністю, що повсякчас зростають. Вони вимушені конкурувати не лише з вітчизняними виробниками товарів та послуг, але й закордонними компаніями, в яких зазвичай цікавіші пропозиції. Тому кожне підприємство намагається використовувати маркетингові технології, для визначення своїх можливостей та вибору товарів з найвищою споживчою вартістю. Тому що основне завдання підприємств бути корисним для споживачів і задовольняти їхні потреби.

Отже, маркетинг є основним управлінським завданням для будь – якої компанії. Актуальність вивчення філософії маркетингу спричинена тим, що маркетинговий підхід, методи та інструменти застосовуються у всіх галузях діяльності. Філософія маркетингу як когнітивний феномен розглядає маркетинг як процес і його зв'язок з когнітивними процесами споживача, наприклад, його переконання та очікування. Ця філософія в першу чергу обговорює, як споживач використовує свій час, як він приймає рішення про покупку, або як він оцінює продукти або послуги.

Насамперед розглянуто ключові ідеї у філософії маркетингу:

1. *Орієнтація на клієнта.* Одна з ключових ідей філософії маркетингу полягає в тому, що клієнт повинен бути в центрі всієї маркетингової діяльності. Маркетологи повинні розуміти своїх клієнтів, їхні потреби, бажання та поведінку, а також адаптувати свої маркетингові зусилля для задоволення цих потреб.
2. *Маркетинг на основі вартості.* Цей етап філософії маркетингу передбачає, що маркетологи повинні зосереджуватися на створенні цінності для своїх клієнтів, а не просто на просуванні своїх продуктів або послуг. Хороша цінність створюється, коли продукт чи послуга задовольняють потреби клієнтів і перевершують їхні очікування.
3. *Етичний маркетинг.* Цей принцип підкреслює важливість етичної поведінки в маркетингу. Маркетологи повинні бути прозорими та чесними у всіх своїх бізнес – практиках і не повинні використовувати оманливі або маніпулятивні маркетингові методи.
4. *Прийняття рішень споживачами.* Філософія маркетингу наголошує на важливості розуміння процесів прийняття рішень споживачами, включно з тим, як споживачі оцінюють, порівнюють рішення про покупку. Це передбачає вивчення когнітивних процесів, які проходять споживачі, коли вони стикаються з маркетинговими повідомленнями, як вони сприймають інформацію та як вони вирішують питання щодо покупки товару або послуги.
5. *Брендинг.* Філософія маркетингу підкреслює роль брендингу у створенні диференційованої пропозиції продукту чи послуги. Передбачає створення унікального іміджу або ідентифікації, що запам'ятовуються, для продукту чи послуги, що відрізняє її від конкурентів. Філософія маркетингу досліджує когнітивні процеси, які проходять споживачі, коли вони стикаються з елементами брендингу, включаючи зображення та тексти, і як вони формують ставлення та емоції до брендів.
6. *Екологічний розвиток.* Цей принцип передбачає, що маркетологи повинні враховувати довгостроковий вплив своїх продуктів і методів на навколишнє середовище та суспільство, а також прагнути створювати стійкі та соціально відповідальні маркетингові стратегії.
7. *Культурне розуміння.* Філософія маркетингу передбачає, що маркетологи повинні мати глибоке розуміння культурних відмінностей і того, як вони

впливають на поведінку споживачів. Це розуміння повинно слугувати основою для розробки маркетингових стратегій, які звертаються до різноманітних сегментів клієнтів.

8. *Комплекс маркетингу.* Філософія маркетингу вивчає чотири елементи комплексу маркетингу: продукція, ціна, місце та просування. Він розглядає, як кожен із цих елементів впливає на когнітивні процеси клієнтів, як стратегія ціноутворення впливає на сприйняття споживачами цінності продуктів і як стратегії просування впливають на ставлення та поведінку споживачів.

За твердженнями філософа Жан – Жака Ламбена, філософія маркетингу є важливим аспектом управління бізнесом і тісно пов'язана з концепцією стратегії, а також, що це не просто набір технічних процедур і методологій, і а й спосіб мислення та розуміння ринку та його учасників.

Філіп Котлер – відомий маркетинголог і один із засновників науки про маркетинг. Деякі з його ключових внесків у галузі включають:

- 1) Концепція комплексу маркетингу. Котлер допоміг розробити концепцію комплексу маркетингу, який включає ключові елементи ціноутворення, продукт, просування та розподіл.
- 2) Чотири Р маркетингу. Допоміг створити концепцію чотирьох Р маркетингу: продукт, ціна, місце та просування.
- 3) Управління маркетингом. Котлер розробив сферу управління маркетингом, яка фокусується на стратегіях і тактиках маркетингу та управлінні маркетинговою діяльністю.

Як зазначалося в роботах Роберта Пейтона, що «філософія маркетингу є ключовим аспектом будь-якої успішної бізнес-стратегії, оскільки вона допомагає організації розробляти та впроваджувати політику та практику, які відповідають її цінностям і цілям» [2]. В своїх дослідженнях він заглибився в багато тем, таких як етика маркетингу, роль технології у маркетингу та важливість розуміння клієнта. Він також досліджував різні теорії маркетингу, такі як маркетинг на основі вартості, пропозиція цінності для споживача та соціальний маркетинг. Борис Братанич – дослідник та маркетинголог у сфері філософії маркетингу проводив дослідження філософії маркетингу протягом кількох років і написав низку статей на цю тему. Його дослідження було зосереджено на етичних аспектах маркетингу, ролі оповідання в брендингу та ефективності маркетингових стратегій, орієнтованих на клієнта. Братанич у своїх роботах досліджував психологічні аспекти маркетингу та когнітивні упередження, які можуть впливати на прийняття споживачем рішень. Глибоке розуміння цих упереджень має вирішальне значення для створення ефективних маркетингових стратегій і повідомлень, які резонують із споживачами та стимулюють залучення та дохід. Він вважає, що «філософія маркетингу є ключовим фактором у створенні успішного бізнесу, і що розуміння концепцій і принципів маркетингу може допомогти підприємствам розробити стратегії, які відповідають їхнім цілям і цінностям» [1].

Андрій Герасимчук дослідник та консультант з маркетингу в галузі філософії маркетингу. У своєму дослідженні притримується таких упереджень, що «філософія маркетингу повинна керувати глибоким розумінням людського пізнання та когнітивних механізмів, які лежать в основі маркетингу. Розуміючи когнітивні процеси, які спонукають споживачів приймати рішення, можна створити маркетингові стратегії, які будуть не тільки ефективними, але й етичними і стійкими. Філософія маркетингу є важливим аспектом у розробці успішних маркетингових компаній, оскільки вона дозволяє компаніям створювати повідомлення, які резонують із їхньою цільовою аудиторією та звертається до їхніх когнітивних процесів таким чином, щоб стимулювати залучення та, зрештою, зростання організації».

Ольга Павлухіна, дослідник та маркетолог у сфері філософії маркетингу. У своєму дослідженні вона розкриває такі теми, як роль брендингу у створенні стосунків із клієнтами, важливість етичних маркетингових практик і сила оповіді в маркетингу. Також Ольга Павлухіна притримується думки, що «філософія маркетингу полягає не лише у створенні хорошого продукту чи послуги, а й у створенні зв'язку з клієнтом і розуміння його потреб і бажань».

Філософія маркетингу має ґрунтуватися на етичних принципах і використовуватися для створення сталої ділової практики, яка відповідає цінностям і переконанням організації».

Таким чином, філософія маркетингу як когнітивний феномен розглядає маркетингові об'єкти, як складні моделі, які можуть бути досліджені за допомогою когнітивних методів та моделей.

Висновки. Я погоджуюсь з результатами досліджень вчених маркетологів та узагальнивши вище сказане, можна зробити висновки, що філософія маркетингу як когнітивний феномен, це дослідницька основа, яка вивчає, як на поведінку споживачів, прийняття рішень і купівельну поведінку впливають їх когнітивні процеси, такі як увага, пам'ять, сприйняття та міркування. Розуміння філософських основ маркетингу може бути важливим для ефективної маркетингової стратегії. Наприклад, концепція автономії є ключовим аспектом філософії маркетингу, оскільки вона визнає, що споживачі мають право робити свій власний вибір та рішення. Що виробництво будь – яких товарів не включає в себе лише створення продукту задля отримання прибутку, але і його здатність задовольняти потреби та бути корисним для споживачів. Це може вплинути на маркетингові стратегії, якщо визнати, що споживачі є незалежними та автономними особами, які приймають рішення на основі логіки та міркувань щодо покупки товарів. Це може вплинути на маркетингові стратегії, якщо визнати, що поведінка споживачів визначається раціональними факторами, такими як вартість, цінність та передбачувані вигоди. Це дослідження має практичне значення для маркетологів, оскільки дозволяє їм розробляти ефективні маркетингові пропозиції, покращувати повідомлення щодо бренду та використовувати когнітивні важелі для впливу на рішення та поведінку

споживачів, краще розуміти свою цільову аудиторію та взаємодіяти з нею, при цьому підвищувати доходи своєї компанії та сприяти довгостроковому успіху свого бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Братаніч Б. В. «Філософія маркетингу як когнітивний феномен»: навч. посіб. М-во освіти і науки України, Запорізька державна інженерна акад. Запоріжжя: «Гуманітарний вісник», 2007. 64-71 с.
2. Котлер Ф., Касліоне Дж. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності. Ред. Співаковської Т. В. та Співаковського С. В.: пер. з англ. Київ: Хімджест, ПЛАСКЕ. 2009. 208 с.
3. Примак Т. М. Від маркетингу відносин до маркетингу утримування клієнтів. Маркетинг в Україні. 2006. 42-44 с. URL: https://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2015_3_56_65_0.pdf (дата звернення 12.11.2023)
4. Болотна О. В. маркетинг взаємовідносин як сучасна концепція маркетингу: наукова стаття. Траєкторія науки. 2015. 25-28 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=trna_2015_1_2-3_6 (дата звернення 12.11.2023)

Елеонора Бутенко – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ

Творчість невіддільна від свободи. Це не вимога і право людини, а вимога Бога від людини. Творча свобода, вільна сила відкривати себе в творчості притаманна людині як печатка її богоподібності, як знак образу Творця – така теургічна лексика Н. А. Бердяєва[9,330]. Бача сенс людської творчості в «Промислі Божому», в прориві в інший світ через потворність «світу цього», М. О. Бердяєв тим самим містифікує цей процес, надає йому ірраціональний характер, що міститься як в самому процесі творчості, так і в його прямому призначенні.

Отже, основний сенс поняття творчості полягає не в будь-якій діяльності, а в особливій діяльності по створенню нового предмета, явища, процесу. Ця діяльність і її результат набувають інший характер, ніж звичайна репродуктивна діяльність людей. Головним критерієм, який допомагає розмежувати творчість і виробництво, є унікальність і неповторність кінцевого результату. При повторному створенні тих же умов тільки автор може отримати точно такий жерезультат, але ніхто інший. Це пов'язано з тим, що в процесі створення

автор вкладає у вихідний матеріал деякі свої можливості, які не можна прирівняти до простих трудових операцій або логічним висновкам. Саме ця особливість надає необхідну цінність продуктам творчості в порівнянні з результатами виробничої діяльності людини.

Як бачимо, наявні в літературі визначення творчості хоч і істотно відрізняються, проте дозволяють виявити деякі загальні підстави. Це, перш за все, якісна новизна кінцевого продукту творчого акту. По-друге, безпосередня відсутність цієї якості в початкових передумовах творчості. По-третє, не можна не бачити, що будь-який творчий акт містить інтелектуальний пошук, є продуктом своєрідної гри внутрішніх інтелектуальних сил суб'єкта творчості, творчої особливості.

Більшість авторів визнають, що творча особистість – це особистість, яка має високий рівень знань, у якої є прагнення до чогось, чого раніше не створювалося. Для творчої особистості творча діяльність стає життєвою потребою, в той же час для такої особистості найбільш характерним є творчий стиль поведінки. Основним показником творчої особистості є наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності, і є умовою її реалізації. Творчість пов'язана зі створенням нового унікального продукту. Велике значення для усвідомлення особливостей творчої особистості має формування розумових дій, оскільки творчості в чистому вигляді не існує, творча діяльність увібрала в себе безліч технічних компонентів, при роботі з якими необхідно докладати розумових зусиль. Поглиблення психологічних особливостей розумового процесу полягає в тому, щоб вказати, що зміні «понятійних характеристик об'єктів» часто передують змінам емоційних оцінок і оперативних значень, що словесно сформульовані знання про об'єкт не обов'язково мають характер понять в строгому сенсі слова. Розвиток емоційної сфери також має свої особливості у творчих людей. Співвідносячи класичну схему творчого процесу – підготовку, дозрівання, натхнення, перевірку з дослідженнями в психології мислення, навіть з певною умовністю, можна відзначити, що більш детально, ніж дозрівання і натхнення, вивчені такі ланки процесу, як підготовка і перевірка.

Також необхідно звернути увагу на другу і третю ланку. При вивченні «натхнення» стає можливим вивчення умов виникнення і функціонування емоційних оцінок, що виникають при вирішенні психічних завдань. Ряд дослідників показали, що діяльність вченого завжди опосередковується категоріальною структурою науки, яка розвивається за певними законами, незалежними від людини, але в той же час існує припущення про протиставлення «суб'єктивно-пережитого» і «об'єктивно-активного» плану, яке можна дорікнути за епіфеноменолістичну інтерпретацію «переживань» або, іншими словами, функцій емоційно-афективної сфери [2].

В цілому вчені, що займаються дослідженнями на цю тему, диференціювали наступні риси творчої особистості: свобода і широта думки,

схильність до ризику; Фантазії; чітке бачення проблеми; розвинені розумові здібності; вміння виявляти протиріччя; вміння скористатися набутим досвідом і знаннями в нових ситуаціях; незалежність; гнучкість мислення; розвинена здатність до самоврядування; альтернативність. Можна уявити ще деякі особливості творчої особистості: виникнення спрямованого інтересу до певної галузі знань, часто з дитинства; високий рівень працездатності; підпорядкування творчій мотивації; наполегливість, цілеспрямованість; пристрасть до роботи. Одними з головних якостей творчої особистості можна вважати прагнення індивіда до оригінальності, заперечення буденності, захопленість порівнювати їх, схематичність і самостійність роботи, порівняно швидке і легке засвоєння теоретичних і практичних знань.

Таким чином, можна уявити деякі загальні і деякі характерні риси творчої особистості: людина завжди наділена свободою вибору, вона може вибирати цілі і наміри, має можливість підбирати розумові операції і дії, які виконує. Саме завдяки цій свободі людина стає істотою, здатною творити. Людина-творець сама є головною причиною своєї поведінки. Перш за все, вона є самоврядною системою – це те, що змушує її діяти, знаходиться в неї самої, а не в середовищі, в суб'єкті, а не в об'єкті. Як творець така людина стає унікальною особистістю: зовнішня мотивація або спонтанні думки сильно впливають на її вчинки, на те, до чого вона буде прагнути, та від чого буде уникати. Головною рушійною силою в даному випадку є необхідність підтвердження самоцінності або, іншими словами, губристична потреба. Її задоволення в основному обумовлено здійсненням творчих і експансивних трансгресій через створення нових форм або руйнування старих. Людина-творець налаштована на внутрішній і зовнішній розвиток. Трансгресії допомагають їй у цьому, формуючи її особистість, а також збагачуючи певним видом роботи, високий рівень знань, вміння аналізувати явища і культуру суспільства.

Список використаних джерел:

1. Білуха М.Г. Основи наукових досліджень: Підручник для студ. екон. спец. вузів / М.Г. Білуха. К.: Вища школа., 1997. 271 с.
2. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник / О.В. Крушельницька. К.: Кондор, 2003. 192с.
3. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи науковик досліджень у вищій школі: Навч. посібник / І.С. П'ятницька-Позднякова. К., 2003. 116 с.

Єгор Чумак – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА СТРАТЕГІЯ БРЕНДУ

У сучасному маркетингу необхідність створення потужного бренду та структуроване керування брендом є ключовими завданнями для менеджменту будь-якої компанії чи підприємства. Дійсно, в сучасному світі недостатньо лише відкрити підприємство, налагодити виробництво продукту чи сервісу та чекати на прибуток. Реальний світ дещо інший - якщо не вкладати ресурси у розвиток та просування бренду серед потенційних покупців, то досягти навіть помірною успіху на ринку буде неможливо.

З'явившись у другій половині XIX ст. завдяки працям Уільяма Проктера та Джеймса Гембела, у своєму сучасному розумінні бренд уже у 80-ті рр. XX ст. зробив революцію у сфері маркетингових комунікацій, давши початок новому напрямку – брендингу [2, с. 56].

Бренд – це комплекс понять, які узагальнюють уявлення людей про відповідний товар, послугу, компанію або особистість. Найбільш вичерпне визначення бренду формулюють так: бренд – це система, що пов'язує товар з його характеристиками, торговою маркою, її образом у свідомості споживачів, а також концепцією виробника щодо свого товару, торгової марки та споживачів.

Девід Огілві, якого вважають «батьком реклами», надав таке визначення бренду: бренд – недосяжна сума властивостей продукту, а саме його імені, пакування і ціни, його історії, репутації і способу рекламування [1]. Бренд є також поєднанням вражень, які справляють на споживачів, і результатом їх досвіду у використанні бренду. Більшість визначень бренду, об'єднує така принципова характеристика, як спроба описати сферу почуттів і споживчих переваг. Якщо якість товару обмежена здатністю продукту виконувати своє функціональне призначення, то бренд, непов'язаний жорстко з контекстом споживання, одночасно задовольняє різні очікування і переваги споживачів на чотирьох рівнях якості бренду [5]:

- Функціональна якість (призначення) заснована на здатності товару, що лежить в основі бренду, виконувати своє призначення відповідно до корпоративних, національних та міжнародних стандартів;
- Індивідуальна якість (цінність) виражається в здатності бренду відповідати життєвим цінностям споживачів;
- Соціальна якість (повага) забезпечує споживача приналежністю до соціальної групи, дозволяє отримати соціальне визнання і схвалення;
- Комунікативна якість (обіцянка) заснована на здатності бренду підтримувати відносини зі споживачами, підсумовуючи всі характеристики функціональної, індивідуальної і соціальної якості, пропонуючи особливі вигоди споживачеві.

Для кращого розуміння змісту бренду в умовах ринкової економіки доцільно сформулювати його основні функції:

- Інформативна – це стратегія диференціації; саме бренд дає змогу споживачу чітко визначити основні цінності підприємства, донести до споживача інформацію про унікальність товару, матеріальну та нематеріальну користь, позиціонуючи таким чином товар на ринку;
- Престижна функція – це статус товару, гарантія якості, задоволення споживачів, імідж виробника;
- Економічна функція – це додаткова вартість підприємства і його акцій за рахунок бренду, додаткова вартість у ціні товару, задоволення споживачів; потужний бренд є інструментом просування, інвестицій у маркетинг, окупність яких полягає у збільшенні попиту, що зумовлює економію масштабу;
- Бар'єрна – захист від імітацій і копіювання, укріплення позицій щодо товарів субститутів, ускладнення процесу проникнення конкурентів на ринок, створення емоційних і раціональних передумов для повторних покупок і багатократних клієнтів. Саме наявність постійної, лояльної аудиторії гарантує стійкий стратегічний розвиток підприємства.

Часто виокремлюють шість видів брендів [3], кожен з яких займає своє місце на ринку: товарні (продукти споживання), сервісні (послуги), організаційні (організація як бренд), бренди осіб (конкретна людина), бренди подій (пов'язані з певними заходами), географічні бренди.

Розробка бренду як необхідного аспекту будь-якої організації включає в себе комплекс різноманітних заходів та процесів, починаючи з формування ідеології та цінностей, закінчуючи конкретними цифрами та дослідженнями. Вивчається поведінка користувачів, визначається потенційна цільова аудиторія, визначаються показники ефективності та оцінюється результат. У такому разі компанія зможе отримати бажаний результат, збільшити прибуток, підвищити лояльність клієнтів та розширити вплив на ринку. Щоб бренд розвивався та був успішний, необхідно ретельно продумати концепцію, ідеї, основні завдання; визначити цільову аудиторію, шляхи взаємодії з клієнтами, методи вирішення труднощів. Вирішенням цих проблем займається брендова стратегія.

Стратегія бренду – це сукупність матеріальних і нематеріальних характеристик товару (технології) або послуг, які формують свідомість споживача, мотивацію його поведінки під час вибору товару [4]. Стратегія розвитку бренду включає опрацювання ідеї, концепції, визначення цільової аудиторії та знаходження шляхів взаємодії з нею, а також безліч інших факторів, що дозволяють компанії зайняти місце на ринку та підвищити впізнаваність. Основні складові стратегії розвитку бренду: концепція (допомагає зрозуміти основні ідеї компанії та визначити потреби клієнта, а також методи вирішення потреб); цільова аудиторія (правильна сегментація аудиторії, визначення параметрів потенційних клієнтів та виявлення їх бажань); унікальна торгова пропозиція (можливість виділитися серед конкурентів та запропонувати клієнтам вигідну співпрацю); комунікаційні можливості формування бренду (визначаючи канали комунікації з аудиторією, та вибираючи найбільш вдалий

стиль взаємодії можна підвищити лояльність, збільшити вплив та впізнаваність компанії); визначення цінностей (комплекс визначення емоційних та раціональних вигод допоможуть налагодити добрі взаємини з клієнтом); реалізація (дозволяє визначити інструменти реалізації поставлених завдань; контроль результативності (дає змогу відстежувати результати позиціонування бренду, розробляються інструменти вимірювання показників ефективності).

Список використаних джерел:

1. Дослідження споживчої поведінки при створенні бренду компанії. *Logos.online*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.09.25.html>
2. Курбан О.В. Бренд у системі сучасних соціальних комунікацій. *Інформаційне суспільство*. 2014. № 19. С. 56-58
3. Маркетингова класифікація брендів. *Stud.com.ua*: веб-сайт. URL: https://stud.com.ua/36913/marketing/marketingova_klasifikatsiya_brendiv
4. Планування бренд-стратегії підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*: веб-сайт. URL: <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/253>
5. Чотири рівня значення бренду для споживачів. *Stud.com.ua*: веб-сайт. URL: https://stud.com.ua/143868/marketing/chotiri_rivnya_znachennya_brendu_spozhivachiv

Єлизавета Щербина – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності *Університет Ушинського, м. Одеса, Україна*

СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ

Термін бренд-менеджмент має кілька визначень. Він може трактуватись як «управлінська діяльність, предметом якої в умовах маркетингової орієнтації виступає бренд підприємства, який складається з бренду товару та іміджу підприємства» [3]. Або як «частина предметної області маркетингу, яка присвячена теорії і практиці визначення сутності бренду, оцінки вартості бренду, стратегічному управлінню брендами та оцінці його ролі в посиленні ринкових можливостей суб'єктів господарювання» [2]. В загальному розумінні бренд-менеджмент інтерпретується як система управління брендом. Відповідно до сучасних концепцій, за функцію управління відповідальним є вище керівництво підприємства чи організації, але в роботі, що пов'язана з підтримкою та укріпленню бренду задіяні всі співробітники. Такий підхід є відносно новим. Якщо дослідити історію зародження та розвитку бренд-менеджменту, можна чітко прослідкувати за змінами та відмінностями між підходами до системи управління брендом.

Концепція системи бренд-менеджменту бере свій початок в 1931 році. Вона була запроваджена в компанії Procter & Gamble (P&G) у так званій "Пам'ятці МакЕлроя" (McElroy memo). Ніл МакЕлрой, проаналізувавши конкурентоспроможність між новими і відомими брендами, наголосив на важливості створення спеціальних команд, що будуть зайтися окремо кожним брендом. Про кожен бренд слід дбати так, ніби це окремий бізнес, який має свою цільову групу та позиціонування, щоб мінімізувати внутрішню боротьбу між брендами. Відповідно до цієї пам'ятки, «людина бренду» повинна керувати ним і нести «повну відповідальність» за всі маркетингові питання та рішення [4]. В 1950-1970 роках бренд-менеджмент був домінуючою моделлю організації маркетингу в суспільстві споживання. В 1980-1990 роках бренд-менеджери схильні були втрачати владу на користь продажів, оскільки вони концентрувалися на плануванні та координації, переважно всередині компанії, не маючи стратегічної орієнтації. З початком цифрової епохи, під впливом технологічних факторів бренд-менеджмент набув нових рис та трансформувався в свій сучасний варіант.

Зміна парадигми бренд-менеджменту, була спричинена змінами в зовнішньому середовищі та суспільстві. Бренд-менеджмент з допоміжного напрямку у діяльності компанії, став пріоритетною функцією усіх співробітників. Позиціонування і сутність бренд-маркетингу змінилися з додаткових витрат на інвестиції в майбутнє компанії. Управління брендом почало здійснюватися вищим керівництвом компанії, а не рекламним відділом. Усі аспекти діяльності, уся організаційна система стала будуватися на підтримці суті і укріпленні бренда та включають у себе: місію, бачення і стратегію; цінність і поведінкові стереотипи; комунікації; товарну політику і сервіс; операційні принципи і логістику. Натомість парадигма 20 століття передбачала побудову маркетингу бренду та стандарти його ідентифікації на підтримці суті і обіцянок бренда. Зараз кожне міроприємство здійснюється з метою підтримки або укріплення бренда, а раніше проблеми брендингу розглядалися в останню чергу. Суть та обіцянки бренда набули гнучкості, враховуючи динаміку споживчих переваг та включають у себе можливості майбутньої активізації бізнесу і росту організації. Тоді як в 20 столітті факторами росту організації вважались вдосконалення продукту або політика поглинання. Сьогодні суть та обіцянки бренда можуть розуміти і точно формулювати усі працівники організації і її партнери по бізнесу, а не лише відділ маркетингу і рекламні агентства. Визначною характеристикою парадигми бренд-менеджменту 20 століття була концентрація зусиль кожного співробітника на своїх функціональних обов'язках. Нині такою рисою є інтегрована організація, що являє собою цілісну систему, швидко реагуючу на потреби ринку і орієнтовану бренд-білдінг (створення бізнесу орієнтованого на бренд) [1].

Концепція Девіда Аакера та Еріха Йоахімсталера «бренд-лідерство» відображає сучасний підхід до системи бренд-менеджменту. Ця концепція є

спроможністю організації завоювати та утримувати міцну, впливову позицію на ринку за допомогою свого бренду. Принцип бренд-лідерства — це значно більше, ніж просто впізнавана торгова марка. Для компанії та бренду це означає бути лідером у сфері, визначати, формувати та задавати тенденції, сприйматися споживачами як надійний та інноваційний авторитет. Для сучасної парадигми бренд-менеджменту і концепції Девіда Аакера та Еріха Йоахімсталера основними принципами є: стратегічна орієнтація та глобалізація бренд-менеджменту; широкий фокус використання бренду; розвиток ідентичності бренду; активність бренд-менеджера. На сучасному етапі бренд-менеджмент переходить у нову стадію – він стає основою діяльності організації. З позиції управління сучасний концептуальний підхід до бренд-менеджменту розглядає бренд-менеджмент як функціональний об'єкт управління, а бренд як об'єкт управління [1].

Існує три підходи, які є методологічною базою для функціонального об'єкту управління бренд-менеджменту. А саме: системний, комплексний та ситуаційний. Системний підхід до управління брендом передбачає впровадження структурованої та організованої системи управління брендом. Основними характеристиками цього підходу є послідовність, що акцентує увагу на важливості узгодженості в таких елементах бренду, як повідомлення, візуальна ідентичність та клієнтський досвід; орієнтованість на процес, що передбачає розробку та дотримання процесів, які забезпечують систематичне управління брендом у всіх точках взаємодії; довгострокове планування, що фокусується на постійних, довгострокових зусиллях, спрямованих на створення та підтримку капіталу бренду. Комплексний підхід пов'язаний з координацією та інтеграцією різних видів діяльності, пов'язаних з брендом, у різних функціях і каналах. Характерними рисами такого підходу є крос-функціональна співпраця, що передбачає взаємодію між різними відділами організації, такими як маркетинг, продажі, обслуговування клієнтів і розробка продуктів, для забезпечення цілісного сприйняття бренду; багатоканальна послідовність, що спрямована на підтримання цілісного іміджу та послання бренду на різних каналах, включаючи онлайн та офлайн платформи. Ситуаційний підхід до управління брендом означає, що стратегії і тактики можуть потребувати адаптації в залежності від конкретного контексту або ситуації.

Спочатку концепція бренд-менеджменту полягала у створенні та просуванні торгової марки на ринок з метою формування довгострокової переваги до торгової марки серед конкуруючих торгових марок [1]. Для парадигми 20 століття ядром ділової активності був товар (продукт), а для парадигми 21 століття — суть бренду. Завдяки концепції бренд-лідерства Девіда Аакера та Еріха Йоахімсталера, що замінила класичну концепцію бренд-менеджменту, відбувся перехід від тактичного бренд-менеджменту до стратегічного, від обмеженого фокусу до широкого фокусу використання бренду. Змінилася ведуча стратегія – від продаж до ідентичності бренду [1].

Бренд-менеджмент передбачає стратегічне планування та виконання заходів, спрямованих на створення, підтримку та покращення сприйняття бренду. Існує системний, інтегрований та ситуаційний підходи щодо системи управління брендом.

Список використаних джерел:

1. Струтинська І. В. Бренд-менеджмент: теорія і практика : навч. посіб. Тернопіль : Прінт-офіс, 2015. 204 с.
2. Маркетинг: термінологічний словник / за ред. А. О. Старостіної. Київ: «НВП «Інтерсервіс», 2017. 154 с.
3. Приходченко Я. В. Модель бренду підприємства в умовах маркетингової орієнтації. Інноваційна економіка. 2011. Вип. 21. С. 169–174.
4. Isabelle Aimé, Fabienne Berger-Remy, Marie-Eve Laporte. A history of the brand management system. *Explorations in Globalization and Glocalization: Marketing History through the Ages : 2017* : Proceedings of the 18th Biennial Conference on Historical Analysis and Research in Marketing (CHARM), June 1–4. 2017. Liverpool, England, U.K. : Liverpool John Moores University, 2017. P. 2–16.

Марія Чекаліна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник: **Оксана Петінова** – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це великі підприємства, які мають діяльність та власність в кількох країнах. Вони характеризуються тим, що їх операції охоплюють не тільки ринок однієї країни, а мають глобальний масштаб і вплив.

Особливості транснаціональних корпорацій:

1. Глобальна присутність: ТНК мають філії, підрозділи та заводи у різних країнах світу. Вони ведуть бізнес та мають клієнтську базу на міжнародному рівні.
2. Міжнародні операції: ТНК займаються міжнародною торгівлею товарами і послугами, а також інвестуваннями у різних країнах. Вони можуть мати фабрики та виробничі потужності на різних континентах.
3. Глобальний вплив: ТНК мають значний вплив на світову економіку, політику та суспільство. Вони можуть мати велику кількість співробітників і генерувати значні обсяги доходів.

4. Багатонаціональний характер: ТНК складаються з різних національних команд та мають різноманітність культур, етнічних груп та мов. Вони працюють в міжкультурному середовищі.

5. Глобалізація: ТНК є одними з ключових драйверів глобалізації економіки. Вони сприяють інтеграції ринків, обміну технологіями та капіталом між країнами.

6. Велика міжнародна фінансова потужність: ТНК мають значні фінансові ресурси і можуть впливати на фінансові ринки різних країн.

Транснаціональні корпорації можна поділити на інтернаціональні, багатонаціональні та глобальні, в залежності від того, який підхід до організації транснаціональної системи вони використовують. Інтернаціональні корпорації – це компанії, які мають операції і бізнес-інтереси в кількох країнах. Вони зазвичай великі, глобальні компанії, які займаються різними видами діяльності, такими як виробництво товарів і послуг, торгівля, фінансові послуги, транспорт, технології, фармацевтика. Прикладами відомих міжнародних корпорацій є Coca-Cola, Apple, Google, Amazon, Microsoft, Samsung, Toyota, Volkswagen та багато інших. Вони відомі своїми світовими брендами, глобальними мережами та значними доходами.

Багатонаціональні корпорації, також відомі як транснаціональні корпорації, є компаніями, які мають підприємства, філії або операції у багатьох країнах по всьому світу. Вони зазвичай мають широкий географічний обсяг діяльності та ведуть бізнес у різних секторах економіки, таких як виробництво, фінанси, транспорт, технології та інші. Багатонаціональні корпорації володіють активами, фінансовими ресурсами, технологіями та ринковим доступом у кількох країнах. Вони мають здатність використовувати переваги глобалізації, такі як низькі витрати на виробництво, доступ до нових ринків і можливість отримати доступ до найкращих практик та інновацій з різних країн. Ці корпорації можуть мати штаб-квартиру в одній країні, але їх діяльність поширюється на багато інших країн. Прикладами таких корпорацій є Coca-Cola, Toyota, Samsung, Apple, Amazon та багато інших.

Глобальні корпорації інтегрують в єдиний міжнародний виробничий комплекс господарську діяльність, здійснювану в різних країнах. Як міні-ринки, в якому залежність від країни базування істотно знижується. Завдяки стандартизованим схемам виробництва товарів і послуг здійснюється економія на масштабі в рамках всього світового господарства. Прикладами глобальних компаній є «Кока-Кола», «Мак-Дональдс», «Проктер-енд-Гембл», «Соні». Глобальні компанії тяжіють до хімічної, автомобільної, електротехнічної та електронної, нафтової промисловості, де більш прийнятний геоцентричний підхід.

Існують транснаціональні корпорації, які ведуть свою діяльність більше ніж у 100 країнах світу. Наприклад, фірма «International business machines», яка займається виробництвом електронно-обчислювальної техніки та оргтехнічного

устаткування, має філії більше ніж у 80 країнах, компанія «Siemens» – у 52, концерну «General Motors» належить 209 заводів СІНА, 12 — у Канаді і 32 – в інших країнах. При цьому обсяг виробництва закордонних філій ТНК перевищує обсяг експорту країн їх походження (майже в чотири рази для США і більше ніж удвічі для Великої Британії та Швейцарії) [1, с. 128].

Розглянемо найтипівші плюси і мінуси діяльності ТНК для приймаючої країни і для країни, що вивозить капітал.

Плюсами транснаціональних корпорацій є :

- Те що усі країни мають багато інформації, щодо бізнесу інших країн і вони є обізнаними про політичні та економічні особливості транснаціональних корпорацій.
- Ще одним плюсом є те що кожна компанія має значний капітал, має розуміння про стратегії управління і має здатність до оперативного переміщення за потреби.
- Із плюсів можна виділити масштабність економіки, що широко розвивається в багатьох країнах і за допомогою цього з'являються сприятливі умови господарювання та зменшуються витрати на одиницю продукції, що випускається фірмою [2].

Крім позитивних сторін функціонування ТНК в системі світового господарства і міжнародних економічних відносин, спостерігається і їх негативний вплив на економіку країн, у яких вони функціонують. Він виявляється в тому, що іноземні фірми захоплюють найбільш розвинуті й перспективні сегменти промислового виробництва і науково-дослідних структур приймаючої країни. ТНК, що навіть у періоди потрясінь мають значні фінансові ресурси, активно використовують слабку кон'юнктуру для захоплення інших фірм, мають можливість нав'язувати компаніям приймаючої країни неперспективні напрями в системі розподілу праці в рамках ТНК, несуть із собою небезпеку перетворення приймаючої країни на місце скидання застарілих і екологічно небезпечних технологій.

Далі хочу показати приклад відомих брендів, що є транснаціональними корпораціями. Кока-Кола – це одна з найбільших транснаціональних корпорацій у світі. Компанія була заснована в 1886 році в Атланті, штат Джорджія, США, і виробляє безалкогольні напої, зокрема колу, фанту, спрайт та мінеральну воду. Кока-Кола має глобальний бренд, який відомий у всьому світі, тому її продукти продаються в більш ніж 200 країнах світу. Компанія має багато фабрик та дистрибуційних центрів по всьому світу, що дозволяє їй ефективно забезпечувати свої продукти споживачам у різних куточках світу. Крім виробництва напоїв, Кока-Кола також займається соціальними програмами, які спрямовані на збереження навколишнього середовища, розвиток спорту та здорового способу життя, підтримку місцевих спільнот та культурної різноманітності [3].

Нестле (Nestle) є однією з найбільших транснаціональних корпорацій у світі, яка спеціалізується на виробництві продуктів харчування, напоїв та джерел води. Компанія була заснована в Швейцарії у 1866 році, а зараз має діяльність у більш ніж 190 країнах світу. Нестле є власником багатьох відомих брендів продуктів харчування, таких як KitKat, Nescafe, Maggi, Gerber, Nestea, Purina та інші. Компанія також є одним з найбільших виробників води у світі, з марками, такими як Perrier, San Pellegrino та Poland Spring.

Крім свого успіху, Nestle була критикована за свою діяльність у деяких країнах, включаючи інформаційну кампанію просування заміників грудного молока у країнах з низьким рівнем доходів, що може негативно впливати на здоров'я малюків. Також були звинувачення у використанні дитячої праці та експлуатації робітників у деяких країнах. Нестле займається впровадженням програм соціальної відповідальності бізнесу та стверджує, що прагне діяти етично та відповідально в усіх своїх діях та взаємовідносинах зі споживачами, державами та іншими стейкхолдерами [4].

Список використаних джерел:

1. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка: [навч. Посіб.] / Козак Ю.Г. Видання 2-ге перероб. Та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008.
2. Міжнародна економіка: Навчальний посібник / Кравчук О.Я., Божидарнік Т.В., Савош Л.В. та ін.; – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – с.122
3. Історія кока-коли – від ліків до отрути URL: <https://travel-in-time.org/uk/istoriya-vinahodiv/istoriya-koka-koli-vid-likiv-do-otruti/> (дата звернення 09.05.2023).
4. Діяльність транснаціональної корпорації «Nestle» URL: <https://ua.waykun.com/articles/dijalnist-transnacionalnoi-korporacii-nestle-2.php> (дата звернення 09.05.2023).

Андрій Начев – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Сергій Карастан – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ: ПОШУК ФІЛОСОФСЬКИХ ПІДХОДІВ

Тіньова зайнятість, або праця, яка не офіційно реєструється чи не відображається в офіційних статистиках, стає все більш актуальною темою в сучасному суспільстві. Це явище не лише породжує економічні виклики, але також має значний вплив на соціальну справедливість. Нерівність в оплаті праці, відсутність соціальних гарантій та непостійний характер такої зайнятості викликають сумніви щодо справедливого розподілу можливостей та ресурсів у

суспільстві. Філософський аналіз тіньової зайнятості дозволяє розкрити етичні аспекти цього явища та спрямувати увагу на потребу розвитку соціальних механізмів, які забезпечують справедливість та рівноправ'я для всіх його учасників.

Аналіз тіньової зайнятості допоможе нам визначити основні причини та мотивації, що призводять людей до участі у цьому явищі, розкриваючи внутрішні етичні та моральні дилеми. Філософія дозволяє врахувати соціокультурні контексти та історичні фактори, які формують тіньову зайнятість, що є важливим для розуміння цього явища і вносить важливий внесок у розуміння соціальної справедливості, дозволяючи оцінювати розподіл ресурсів та можливостей в суспільстві через призму принципів справедливості.

Філософський підхід розглядає взаємозв'язок між тіньовою зайнятістю та іншими економічними, політичними та соціокультурними аспектами, що є важливим для глибокого розуміння цього явища. Філософський аналіз є важливим інструментом для визначення взаємозв'язку між тіньовою зайнятістю та загальними цілями сталого розвитку суспільства.

Жан-Жак Руссо вважав, що справедливість виникає з укладення суспільного контракту, де індивідуали добровільно об'єднують свої інтереси в загальній волі. Цей підхід може бути застосований для розуміння соціальної справедливості, де розподіл ресурсів та можливостей ґрунтується на волі спільноти. Руссо аналізує вплив суспільства на індивіда, осуджуючи виникнення нерівностей. Використання його концепції «вертаючись до природи» може допомогти в осмисленні того, як соціальні структури впливають на справедливість та чи відповідають природним законам. Руссо підкреслював, що приватна власність може призводити до соціальних нерівностей. Застосування цієї концепції дозволяє аналізувати вплив розподілу ресурсів та власності на соціальну справедливість та визначати шляхи для її поліпшення.

Жан-Батист Сейн розвиває концепцію загальної волі, яка вказує на те, що закони та інституції повинні відповідати загальним інтересам суспільства. Цей принцип може слугувати основою для визначення справедливих умов у суспільстві, де загальна воля забезпечує соціальну гармонію та рівність. Сейн визначає справедливість через відповідність власності до загального блага. Використання його концепції власності може допомогти аналізувати розподіл ресурсів та визначати, чи відповідає це принципу справедливості.

Обидві концепції важливі для осмислення соціальної справедливості, оскільки вони надають філософські рамки для визначення та регулювання суспільних відносин, розподілу ресурсів та створення умов для рівноправ'я та гармонії в суспільстві.

Іммануїл Кант розвинув ідею про універсальність моральних принципів, яка відіграє важливу роль у розумінні моральної сторони праці та визначенні ролі індивіда в суспільстві. Кантівський підхід до моральності базується на його категоричному імперативі, який вимагає, щоб людина діяла за такими

принципами, які можуть бути застосовані універсально. У контексті праці це має кілька важливих аспектів:

- *універсальність етичних принципів в моральному обґрунтуванні праці*: Кант аргументує, що праця має відповідати загальноприйнятим етичним стандартам, які можна було б уявити як універсальні. Такий підхід вказує на важливість встановлення моральних принципів, які враховують інтереси всіх членів суспільства.

- *повага до індивідуальності та гідності в праці*: засади Канта підкреслюють значення поваги до кожного індивіда як морально автономної особи. У контексті праці це означає, що праця має поважати гідність та індивідуальність кожного працівника.

- *етичні обов'язки роботодавців*: кантівська концепція універсальних моральних принципів ставить перед роботодавцями обов'язок діяти відповідно до принципів справедливості та уважати права та потреби своїх працівників, що сприяє створенню етичного робочого середовища.

- *визнання праці як джерела людської гідності*: згідно з ідеєю Канта, праця може бути визнана як спосіб вираження людської гідності, оскільки вона дозволяє індивіду виявити свою моральну силу та внести вклад у суспільство.

Отже, концепція Канта про універсальність моральних принципів має суттєвий вплив на розуміння етики праці, визначаючи не тільки правила поведінки в робочому оточенні, але і відносини між працівниками та роботодавцями в контексті загальних моральних принципів.

Філософський аналіз відкриває етичні дилеми, пов'язані з тіньовою зайнятістю, такі як відсутність соціальних гарантій та нерівність в оплаті праці. Ці аспекти порушують основні принципи справедливості та відображають системні проблеми в суспільстві. Філософський аналіз підкреслює необхідність системних реформ у сфері трудових відносин та регулювання тіньової зайнятості для досягнення соціальної справедливості та забезпечення прав та гідності працівників. Філософський погляд вказує на важливість активної участі держави та громадськості в розробці та впровадженні політик, спрямованих на забезпечення справедливих умов праці та уникнення тіньової зайнятості.

Отже, філософський аналіз свідчить про необхідність глибоких рефлексій, етичного розгляду та системних змін для досягнення соціальної справедливості в контексті тіньової зайнятості.

Для вирішення соціального виклику тіньової зайнятості необхідні подальші дослідження та використання філософських концепцій. На нашу думку важливо звернутися до наступних аспектів: глибокий аналіз етичних принципів, що лежать в основі тіньової зайнятості, та визначення, як вони можуть бути адаптовані чи узгоджені з сучасними філософськими поглядами на соціальну справедливість; дослідження, як універсальні моральні принципи, висвітлені філософами, можуть бути використані для створення ефективних інституцій та систем регулювання у сфері праці; необхідно розглянути, як філософські

концепції можуть впливати на взаємодію держави, громадськості та бізнесу для створення справедливих трудових умов; розширення дослідження на глобальний рівень, звертаючи увагу на вплив тіньової зайнятості на різні країни та розробляючи філософські підходи до розв'язання цих проблем в сучасній Україні.

Ігор Усатюк – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

НОВІ РИСИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Можу виділити такі риси:

- збільшення частки послуг в економічних відносинах, і відповідно зміни в філософії забезпечення життя людини;
- розширення доступу до самоосвіти та навчання за рахунок розвитку інформаційних систем;
- розмиття поняття робочий день, оскільки є доступ до більшості інформації цілодобово;
- значний ріст частки працівників зайнятих в ІТ-сфері зі значними заробітними платами порівняно з традиційними професіями;
- збільшення перспектив отримання більш високооплачуваної роботи;
- розмиття поняття що робочий день триває у світлу пору доби, оскільки відділена праця можлива на компанії з різних континентів, що зумовлює необхідність працювати наприклад уночі;
- розширення ролі знання іноземних мов – праця в компаніях, які орієнтуються на зовнішні ринки, або в іноземних компаніях;
- початок домінації фактору заробітку над фактором «одна робота на все життя» та «без мене все розвалиться»;
- можливість заробітку в соціальних мережах, так звана монетизація контенту;
- збільшення ролі одноразових заробітків, коли ти навіть не знаєш замовника робіт;
- збільшення частки забезпеченої молоді порівняно з минулими роками, що призводить до більшої орієнтації сфери послуг на молодіжне середовище;
- розширення доступності можливостей проведення відпочинку;
- в довгостроковій перспективі збільшення частки активного відпочинку;
- в короткостроковій перспективі (враховуючи фактор ковід та війни) значне збільшення частки пасивного відпочинку;
- враховуючи фактор ковід та війни зменшення частки прямих соціальних зв'язків при виконанні робочих процесів – перехід на віддалену роботу;

- пробудження в економічно активних людях традицій благодійництва та меценатства (підтримка армії та внутрішньо переміщених осіб);
- активний ріст ролі волонтерських і благодійних організацій, яким економічно активні люди надають перевагу перед державними органами;
- праця за кордоном та допомога родичам та сім'ям, які залишилась в Україні;
- підтримка підприємцями одне одного в умовах війни, зокрема своїх конкурентів в звичайний час;
- ріст частки зайнятих в роботі на забезпечення сил оборони України;
- спрямування майже всього прибутку підприємцями, які зайняті виробництвом продукції військового характеру, на дослідні розробки та збільшення обсягу виробництва;
- підвищення рівня грошового забезпечення військовослужбовців – підняття престижу служби в армії;
- у період дії воєнного стану збільшення частки активно економічно зайнятих жінок порівняно зі звичайним часом;
- збільшення частки жінок які беруть на себе виконання чоловічих функцій.

Василь Реутський – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ В. ЮЩЕНКО НА АКСІОСФЕРУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вплив на аксіосферу українського суспільства під час президенства Віктора Андрійовича Ющенка проявився у трьох ключових напрямках. По-перше, було визнано голод 1932-1933 років в Україні геноцидом українського народу. По-друге, сталася реабілітація вояків УПА та їхнє вирівнювання в правах із ветеранами Великої Вітчизняної Війни. По-третє, був створений Інститут національної пам'яті, який успішно реалізував перші два завдання. Крім того, В. Ющенко організував патріотичні заходи для пробудження національної свідомості серед українців.

Український Інститут національної пам'яті був створений 31 травня 2006 року як центральний орган виконавчої влади, спрямований на відновлення та збереження національної пам'яті українського народу. Проте, при приході до влади В. Януковича в грудні 2010 року, інститут було ліквідовано. Невсе зійшлося на цьому, і організація перейшла до сфери наукових досліджень, працюючи науково-дослідною бюджетною установою протягом чотирьох років.

Лише після революційних подій і при приході до влади Петра Олексійовича Порошенка відбулися зміни в діяльності інституту. У серпні 2014

року його ліквідували та перетворили в центральний орган виконавчої влади для реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті.

Згідно з положенням, Інститут національної пам'яті організовує виконання актів законодавства, контролює їх реалізацію, узагальнює практику застосування законодавства та вносить пропозиції для його вдосконалення. Також інститут видає накази, організовує та контролює їх виконання, спільно з іншими органами виконавчої влади розробляє спільні нормативно-правові акти. Основна мета Інституту полягає в популяризації об'єктивної та справедливої історії в Україні та світі.

Протягом своєї діяльності інститут реалізував проекти, спрямовані на висвітлення історичних подій з позиції патріотизму. Проект «Українська Друга світова 1939-1945 рр.» став важливим для розбудови національної свідомості. Другий проект, «Українська революція 1917–1921», спрямовувався на популяризацію історії та висвітлення діяльності видатних українських постатей того часу.

Інститут національної пам'яті займає важливе місце в державотворчому процесі, впливаючи на політичні рішення та формуючи цінності в українському суспільстві. Після подій 2014 року інститут отримав новий початок, збільшивши свої можливості та фінансування. Головні пріоритети діяльності інституту залишаються актуальними, зосереджуючись на темах голоду в Україні, української Другої світової війни, злочинів проти свободи слова, політичних репресій та Чорнобильської катастрофи.

У висновках можна зазначити, що діяльність Українського Інституту національної пам'яті визначалася ключовими викликами та трансформаційними процесами в українському суспільстві, зокрема, в період президентства Віктора Ющенка. Важливою частиною Інституту стали проекти, які спрямовані на патріотичне освічення суспільства через переосмислення історичних подій. Проекти, такі як «Українська Друга світова 1939-1945 рр.» та «Українська революція 1917–1921», висвітлюють історію країни з нової перспективи, але також ініціюють дискусії в суспільстві, порушуючи традиційні стереотипи та розуміння минулого. Інститут національної пам'яті, навіть після перетворень та ліквідації на деякий час, продовжує займати важливе місце в політичному та культурному житті України. Його вплив на формування ідентичності, відновлення історії та впровадження патріотичних цінностей підкреслюється в різноманітних проектах, що допомагають суспільству визначати свій шлях та цінності в контексті сучасних реалій.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 № 764 «Про утворення Українського інституту національної пам'яті»
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2006 № 927 «Про затвердження Положення про Український інститут національної пам'яті»

3. Указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»
4. Українська революція 1917—1921 <https://old.uinp.gov.ua/page/ukrainska-revoljutsiya-1917-21>.

Ігор Семенов – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Філософія пройшла різні етапи становлення та розвитку. У її рамках були сформовані різні школи, вчення, теорії, парадигми. Сучасна філософська думка розвивається у напрямі осмислення складної, динамічної, суперечливої реальності. У цьому виявляються загальні глобальні процеси, і локально-регіональні зміни, конкретні тенденції глобалізації. Значно зростає інтерес до локальних соціокультурних традицій, що часто сягають старовини, давнини.

Сьогодні філософи, як і раніше стикаються з різноманітними питаннями, які охоплюють сфери етики, метафізики, епістемології та самої природи людського існування. Але перед ними стоять вже зовсім інші завдання. Ці завдання полягають у осмисленні шляху розумного, мирного розвитку людства, покращення добробуту людей в умовах глобалізації, подолання насильства, воєн, наслідків технологічних та природних катастроф, визначення шляхів удосконалення людини, людства. Вирішуючи їх, представники сучасних філософських течій намагаються спиратися на розум, часто продукуючи утопії та антиутопії. У них вони представляють абстрактні, а часом і фантастичні версії майбутнього людства.

Найчастіше у сучасній філософії виділяють такі концептуальні проблеми [1]:

1. Еклектична проблематика. Сучасна філософія відмовляється від пошуку істини, вона працює з інтерпретацією традиції, досліджує конкретні ситуації.
2. Істинність та значимість того чи іншого знання або технологічного знаряддя визнається, якщо це може бути реалізовано практично.
3. Лінгвістична проблематика. Вона пов'язана із кваліфікуванням будь-якого питання філософії як лінгвістичного питання. Будь-яка річ і явище, на думку сучасної філософії, існує у сфері мови. Особливу популярність у зв'язку з вирішенням цієї проблематики набуває аналітична філософія та концепція «мов ігор Вітгенштейна».
4. Політична проблематика. Метанаратив, що відкидається сучасною філософією, розуміється нею як прояв влади, що уніфікує, підпорядковує ідеї загального індивідуальним особливостям особистості людини.

Основними особливостями сучасних філософських досліджень є:

1. Дослідження маргінальної культури та її артефактів.
2. Вираження недовіри до тоталітарного, загального мислення, фрагментації думок.
3. «Смерть автора», що має свій прояв у твердженні відсутності всякого інтелектуального та текстологічного канону.
4. «Смерть суб'єкта». В цьому випадку суб'єкт, що пізнає перестає бути ментальним, інтелектуальним центром у науковій діяльності.
5. Концепт іронії як одного з головних принципів філософствування, що виражається у використанні алегорій, мовних ігор тощо.
6. Поєднання філософського та художнього текстів.

Загалом сучасна філософія продовжує лінію осмислення специфіки навколишнього світу та суспільства. Щодо сучасних течій філософських досліджень, то одним з напрямків думки, який залишив слід у сучасній філософії є постмодернізм. З'явившись у другій половині ХХ ст., постмодерні мислителі кинули виклик великим нарративам і метанаративам, які намагалися пояснити світ в універсальних термінах. Такі діячі, як Ж. Дерріда, наголошували на деконструкції, спонукаючи до вивчення лінгвістичних структур, які лежать в основі людського розуміння реальності. На хвилі постмодернізму істина стає мінливою та залежною від контексту сутністю, а скептицизм щодо головних ідеологій пронизує філософський дискурс.

Екзистенційні теми, що йдуть корінням у праці таких мислителів, як Ж.-П. Сартр і А. Камю, також продовжують резонувати в сучасній філософії. Однак екзистенційні твердження тепер часто застосовуються до глобалізованого та взаємопов'язаного світу. Дослідження індивідуальної свободи, відповідальності та пошуку сенсу зазнало глобальної трансформації. Тому в сучасному взаємопов'язаному глобалізованому світі екзистенційні питання ґрунтуються на дослідженні ідентичності, автентичності та свободи в умовах культурної різноманітності. Тобто екзистенціалізм пристосовується до вирішення проблем ідентичності у світі, де кордони розмиваються.

Значно вирізняється серед сучасних філософських течій екофілософія. Адже екологічна криза породила бурхливе поле філософських досліджень, зосереджених на стосунках людства зі світом природи. Екофілософія досліджує етичні рамки, які виходять за рамки антропоцентризму, визнаючи внутрішню цінність нелюдських істот. Фахівці з екологічної етики розмірковують над питаннями екологічної відповідальності, взаємозалежності та моральних вимірів зміни клімату. Ця тенденція відображає зростаюче усвідомлення гострої потреби у філософських перспективах, які спрямовують етичне спілкування людини з навколишнім середовищем.

Затребувана філософія, хоч і не так, як раніше, у сфері науки, особливо фундаментальної. Тому, визначальним напрямком у ній є нейрофілософія, що була породжена досягненнями нейронауки, які викликали відродження у

філософському дослідженні свідомості. Нейрофілософія заглиблюється в нейронні основи суб'єктивного досвіду, кидаючи виклик традиційним дуалістичним поглядам на розум і тіло. Прихильники цієї теорії розглядають питання про природу свідомості, свободу волі та наслідки нейронаукових відкриттів для розуміння особистої ідентичності людини. Ця течія є прикладом міждисциплінарного характеру сучасного філософського дослідження.

У міру того як технології все більше стали переплітатися з людським існуванням, етичні питання щодо їх розробки та застосування зайняли чільне місце серед філософських досліджень. Прихильники цього напрямку досліджують моральні аспекти штучного інтелекту, конфіденційність у цифрову епоху та вплив технологій на соціальні відношення. Перетин етики та технологій відображає потребу у філософських роздумах, які б вирішували етичні виклики нашого технологічно орієнтованого суспільства.

Сучасна філософія визначається не тільки хронологічно, а й змістовно. Адже для неї характерне неklasичне розуміння раціональності [2]. Головним чином, це пов'язано з розумінням інтелектуальної діяльності людини та її ставленням до реальності. Логіка думки і порядок реальності «самої по собі» не тотожні, змінюється саме розуміння раціональності: раціонально не означає однозначно і загальнозначимо, існують різні типи духовного освоєння дійсності. Логіка релігійної свідомості відмінна від логіки наукової свідомості і ця відмінність розташовується не за шкалою істинне/не істинне, але відповідно до різниці формотворчих принципів.

Із всього різноманіття сучасної філософії умовно можна виділити дві світоглядні установки, яких можна віднести різні філософські концепції [3]:

1. Антропоцентрична світоглядна установка, що характерна для екзистенційно-феноменологічного напрямку сучасної філософії з його орієнтацією на проблеми людського буття (проблеми сенсу життя, свободи, творчості).
2. Установка на позитивне знання, що виражає згоду з існуючою ситуацією людини у світі. Вона представлена позитивістськи-прагматичним напрямком сучасної філософії, в центрі уваги якого стоять проблеми науки та практичного успіху людської діяльності.

Бачимо, що роль філософії в умовах розвитку сучасного світу є багатогранною. Це ціла мережа дослідницьких проєктів, які осмислюють справжній світ у контексті нової системи координат, піклуючись про збереження наступності, ключових позицій буття людини та майбутнього людства. Без неї неможливо налагодити діалог різних культур і показати шляхи вирішення конфліктів. Тому, сучасні люди потребують нових ідей, що змінюють і вдосконалюють світ, розвивають духовну сутність людини, яка прагне подолати насильство. Проте це завдання є можливим лише завдяки освоєнню різноманітних знань різних філософських течій та систем, що формують різні типи світоглядів та дозволяють виробити цілісну картину сучасного суперечливого світу.

Та не зважаючи на її значну роль, популярність філософії в сучасному суспільстві, українському в тому числі – невелика. Це пов'язано з тим, що сучасне суспільство мало цікавиться теоретичними міркуваннями про граничні підстави буття і сенс життя. Люди стали максимально прагматичними, відкрито демонструючи орієнтацію на отримання вигоди, навіть шляхом явної зневаги до традиційних цінностей (любові, справедливості, честі, порядності, відповідальності, співпереживання чужого горя тощо) [4]. Основою багатьох сучасних конфліктів та проблем є проблема деградації духовних джерел людського життя.

Іншою причиною є те, що сучасне суспільство досі сприймає філософію як дисципліну статичну, яка практично не має відношення до сучасності. Або навіть не як дисципліну, а зовсім як мудрість століть. Але час не стоїть на місці, і філософія вже давно є не лише критицизмом І. Канта. Сьогодні філософія – це ціла мережа дослідницьких проектів, спрямованих на те, щоб мислити у нових категоріях.

Тому нам варто зрозуміти, що без філософії, що володіє різноманітними функціями – світоглядною, пізнавальною, ідеологічною, прогностичною, аксіологічною, стає неможливим системний, цілісний аналіз різних проблем цивілізації, складного глобального світу, що динамічно змінюється. Саме при ґрунтовному освоєнні філософії у контексті співвідношення з реальністю сучасна людина зможе зрозуміти її інструменталістські можливості, осмислити відповідні соціально-економічні, інформаційні технології, різні форми комунікацій. Це стане можливим, якщо більше спиратися на нераціональні способи пізнання, вираження думки, які, на наш погляд, не повинні протиставлятися раціональному аналізу. Саме їхня комплементарність – основа для об'ємного, цілісного пізнання людини та сучасного світу.

Отже, сучасна філософія є формою суспільної свідомості та соціальним фактором, що продовжує свій розвиток у складних умовах. Адже в умовах глобалізації та зміни людських цінностей вона піддається серйозним випробуванням на міцність, намагаючись зберегти свою популярність та необхідність.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наук. праць / редкол. М. А. Козловець, Л. В. Горохова, О. В. Чаплінська [та ін.]. Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2022. 192 с.
2. Бойко А. І., Гудима І. П., Кулешов О. В. Сучасна філософія: основні розділи, поняття, проблеми, ідеї : навч. посібник. М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ФОР Гордієнко Є. І., 2017. 154 с.
3. Габович О. Огляд сучасної філософії науки : Частина перша: Метапроблема впорядкування та спеціалізація філософій науки. Філософська думка. 2022. № 1. С. 115-133.

4. Павлов В. Статус і завдання філософії в сучасному суспільстві. Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія», 2023. № 46, 152–164

Грина Старовойтова – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, м. Одеса, Україна

ІННОВАЦІЙНА ПРОГРАМА «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Загальносвітову тенденцію розвитку людства визначає перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного. Інформація набуває пріоритету серед багатьох культурних цінностей та вважається їх підґрунтям. А отримання й робота з інформацією є однією з цілей освітнього процесу.

Зараз ми бачимо постійне відставання освіти від потреб суспільства, відсутність освітніх форм для трансляції головного здобуття сучасного наукового знання у формуванні людини ХХІ ст. що потребує обґрунтування методологічних засад філософії сучасної освіти, як нового рівня дослідження і розв’язання багатьох проблем людського буття.

Філософія освіти знаходиться сьогодні в ситуації пошуків шляхів свого майбутнього розвитку. Аналіз багатьох робіт, показує, що сьогодні філософія освіти не відповідає сучасним проблемам і завданням в освітньо-виховній сфері. Але, як правило, філософи не можуть відмовитися від звичного розуміння. Тому сьогодні необхідно розглядати проблематику освітньо-виховної сфери в контексті найактуальніших тенденцій розвитку сучасної культури і цивілізації, ситуації в нашій країні.

Міністерство освіти і науки України переглядає програму та методи навчання в школі, зацікавившись міжнародним досвідом, бажаючи запровадити в українську систему освіти найкращі методики. Одна з таких методик – програма «Філософія для дітей», що успішно працює вже в 80 країнах світу. «Філософія для дітей» (Philosophy for Children)— міжнародна освітня стратегія навчання, розроблена в 1970-х роках колективом вчених університету Монклер (Montclair) штату Нью-Джерсі (США) на чолі з професором Метью Ліпманом [8]. Сьогодні її теорія і практика широко використовується у більш ніж 80-ти країнах світу і на 16-ти мовах як дієвий філософський інструментарій розвитку мисленневих навичок.

Виходячи з того, що філософія вчить: мистецтву мислити, формуючи інтелект; мистецтву переживати, формуючи екзистенційну сферу; мистецтву жити, формуючи ціннісний і духовний світ людини і ця інтегральна педагогічна стратегія базується на: проблемних формах навчання; «сократівському діалозі», діалозі з перехопленням ініціативи; методі "товариства дослідників"; пошуку

істини; пошуках світоглядних проблем в неочікуваних, парадоксальних ситуаціях, через гру, гумор, метафори, цікаві предмети, на думку М.Ліпмана, метою освіти повинно стати «виробництво» розумних, розсудливих громадян [1, с. 2751]. Адже людина може багато знати, але при цьому не бути розсудливою, розумною, творчою. Така людина може мати у своєму арсеналі багато інформації, але погано мислити.

«Філософія для дітей» має за мету підготовку громадян до подолання різних ситуацій без потрясінь, покликана сприяти плавному входженню людини в світ, соціум, культуру [6]. Сутність методики полягає в тому, що в її основу покладено принцип залучення молоді до філософії та її проблематики: усі дисципліни розглядаються крізь призму філософських проблем, які задають параметри світоглядного характеру. Дисципліни повинні будуватись за моделлю філософської дискусії та філософського дослідження [5, с.10].

Велика увага приділяється доведенню необхідності формування філософського (критичного) мислення, етичного розуму, демократичних процедур диспуту як важливих складових демократичної культури і світоглядного плюралізму.

М. Ліпман, формулюючи поняття – «критичне мислення», сконцентровує увагу не лише на обставині, що воно дає (яким є результат), а яким воно є. Він виокремлює сутнісні характеристики критичного мислення.

Першим ключовим елементом критичного мислення є майстерність. Вона передбачає вміння мислити, володіючи певними прийомами, що в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації.

Наступним елементом критичного мислення є відповідальність. Вона передбачає зв'язок між критично мислячою особистістю та спільнотою, з якою вона спілкується. Звертаючись до інших, особистість поважає їх право на свої думки та судження. Критично мисляча людина надає докази та приклади відповідно до прийнятих стандартів чи піддає сумніву ці стандарти, запропонувавши переконливі аргументи. Суттєвою характеристикою критичного мислення є визнання того, що воно спрямоване на формулювання самостійних суджень та не базується на жорстких алгоритмах і стереотипах.

Критичне мислення людина використовує як метод самокорекції власних суджень з метою їх виправлення чи вдосконалення. Піддаючи критиці чи обґрунтовуючи певні міркування людина використовує критерії, до яких апелює, на які спирається критичне мислення [2, с.7]. Критичне мислення не об'єкт вивчення, а результат навчання [3].

Найбільший вплив на формування навчальної програми «Р4С» здійснив американський філософ, психолог та реформатор освіти Джон Дьюї, який стверджував, що: «...освіта зазнавала невдач через одну істотну помилку: знання подавались як «очищені», завершені, підсумкові результати дослідження. Така освіта намагалася змусити учнів вивчати висновки, а не досліджувати проблеми,

залучаючи їх до цієї діяльності.» [4, с.51]. Вчені застосовують наукові методи для дослідження проблемних ситуацій, учням слід робити те ж саме, якщо ми хочемо у результаті навчити їх думати самостійно. Ми ж, навпаки, штовхаємо їх на вивчення кінцевих продуктів відкриттів учених; відкидаємо сам процес і фіксуємо тільки результати. Коли проблема не проживається самостійно, не включаються будь-які інтереси або мотивації, так звана освіта перетворюється на шараду і пародію. Одна з перших українських дослідників Адаменко Н. зазначає, що: «... у Дж. Дьюї не було сумнівів у тому, що те, що відбувається у класі, не має бути нічим іншим, як мисленням, – незалежним, з уявою, винахідливим. Запропонований ним шлях полягає в тому, що за зразок освітнього процесу в класі має братися процес наукового дослідження» [1, с. 281]

Сьогодні «Філософія для дітей» має центри в усіх частинах світу, перекладена більш ніж на 20 мов і застосовується в освітніх процесах у близько 50 країнах, більшість яких об'єдналася навколо організованої «Міжнародної ради з філософського дослідження з дітьми» («The International Council for Inquiry with Children»). У 2011 році створено Міжнародну організацію «Філософія для дітей у країнах Азії та Океанії». Таким чином, на сьогоднішній день програма має статус міжнародної і є відкритою для будь-яких привнесень різних культур.

В Україні також викладачі Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова займаються вивченням і популяризацією всесвітньо відомої методики рефлексивного навчання, яка називається «Філософія для дітей». Дослідники НПУ ім. М. Драгоманова розробили наукові заходи з вивчення методики «Філософія для дітей». Зокрема, це — тренінги, експериментальні уроки в школах, участь у конференціях та стажуваннях. Дані заходи спрямовані на популяризацію та поширення використання рефлексивної методики в українській освіті. Першим знаковим заходом презентації методики «Філософія для дітей» в Україні став Міжнародний науково-практичний семінар «Зміни орієнтирів навчання в українській педагогіці» або «Програма «Філософія для дітей» М.Ліпмана: адаптація світового досвіду в українській педагогіці» (28–30 жовтня 2011 р.). Авторки, Н. Б. Адаменко та Ю.М. Кравченко, звертають увагу на значення використання методики «Філософія для дітей» для підготовки майбутніх вчителів, переосмислення професійного досвіду педагога, формування критичного мислення дітей. Популяризації ідей запропонованої методики сприяло започаткування авторками рубрики «Філософія для дітей» на сторінках журналу «Філософія освіти /Philosophy of Education». Вони виходять з того, що методика навчання філософуванню (розвиток навичок критичного, креативного мислення) є неоціненним засобом як для усвідомлення власної унікальності, так і руху назустріч один одному, що є особливо важливим у сучасному глобалізованому й динамічно розвинутому світі [1, с.275].

Програма «Філософія для дітей» спрямована на те, щоб навчати дітей і молодь філософувати, а не філософії як такої. Філософія тут постає не предметом дослідження, а засобом розмірковування про світ і орієнтації у ньому. Установка на тісний зв'язок філософії з практикою передбачає відмінні від традиційної парадигми навчання завдання, зокрема: основна увага фокусується не на запам'ятовуванні інформації, а на активному «творенні» філософії, що вимагає зусиль з боку інтелекту, розв'язання проблем, пов'язаних з реальною життєдіяльністю дітей. Основний шлях впровадження методики — сократівський діалог, де всі учасники — рівноправні партнери. Молоді люди навчаються аргументувати думки, висувати гіпотези, розвивати поняття, виявляти різні можливості й альтернативи, формулювати запитання, приймати рішення, визнавати різні точки зору, розвивати логічне мислення, аналізувати практики.

Дана методика навчає формувати у дітей і молоді навички самостійного мислення, вміння цілісного осягнення проблеми, здатність активації різних інтелектуальних засобів і мистецтво їх синтезу при вирішенні поставленого завдання, сміливість до створення нових теоретичних рішень, віру в свої інтелектуальні можливості, вміння розуміти текст і бачити в ньому глибші смисли, вправність у вираженні власної думки та аргументації, культуру спілкування.

В суспільній перспективі методика готує учнів до свідомої і відповідальної участі в демократичному устрої, що спонукає громадянина самостійно приймати рішення. Крім того, допомагає усвідомити основні категорії і характерні засади європейської культури, а саме, що європейськість — це спільнота цінностей, ідей та рефлексивного ставлення до реальності.

Кінцевою метою програми є формування критичного, креативного та піклуючого мислення (*critical, creative, caring thinking*).

Першим знаковим заходом презентації методики «Філософія для дітей» став Міжнародний науково-практичний семінар «Зміни орієнтирів навчання в українській педагогіці» або «Програма «Філософія для дітей» М.Ліпмана: адаптація світового досвіду в українській педагогіці», на якому відбулися сесії «Філософія для дітей: міркуємо сумніваючись!» (28–30 жовтня 2011 р.) в рамках IV Міжнародного наукового форуму «Простір гуманітарної комунікації» [7]. Хедлайнерами семінару були іноземні експерти: Джин Ван Парк (Південна Корея), доктор філософії, професор, завідувач кафедри етики Гьонсанського національного університету, Віце-президент Міжнародної ради з «Філософії для дітей» (2009–2011 рр.), Президент МО «Філософія для дітей країн Азії та Океанії», Президент Корейської академії навчання філософії в школі, член Міжнародного товариства «Філософська освіта країн Азії та Океанії у розвитку демократії» (ЮНЕСКО) та доктор Донна Берк (США), тренер вищої категорії. У семінарі взяли участь близько 40 вчителів з усієї України. Даний захід пройшов

як презентація програми «Філософія для дітей». Програма викликала зацікавлення серед учителів, студентів та аспірантів.

У тому ж році Н.Б.Адаменко та Ю.М.Кравченко започаткували рубрику «Філософія для дітей» на сторінках журналу «Філософія освіти / Philosophy of Education». Це статті Н.Б.Адаменко «Спільнота дослідників М.Ліпмана: філософські запитування, обговорення, аргументації та контраргументації вустами дітей», Ю.Кравченко «Філософія для дітей: вимога часу», О.Горбачук-Наровецької «Філософія для дітей: південнокорейський досвід» [1].

Отже, ми окреслили контури однієї з найпопулярніших методик, інноваційній програмі «Філософія для дітей», що успішно працює вже в 80-ти країнах світу. Її мета - навчити дітей креативно мислити, дискутувати, аргументувати свою точку зору замість того, щоб пасивно сприймати інформацію. Програма «Філософія для дітей» розрахована на увесь період перебування дитини в школі, тобто з 1 до 11 класів, вона спрямована на систематичне навчання за допомогою філософії навичкам самостійно, аргументовано, критично міркувати для того, щоб підготувати інтелект до засвоєння нових знань і виховати морально і соціально відповідальну особистість. Суть в тому, щоб за допомогою філософських інструментів навчити дітей мислити критично й розумно.

Список використаних джерел:

1. Адаменко Н. «Спільнота дослідників» М. Ліпмана: філософські запитування, обговорення, аргументації та контраргументації вустами дітей. *Філософія освіти: наук. часопис*. Вид-во НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2011, № 1–2 (10). С. 274–287.
2. Ганаба С. "Навчати мисленню": епістемологічний проект Метью Ліпмана. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. 2013. Вип. 29. С. 5-11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vird_2013_29_3.
3. Лесюк О. Філософія для дітей" - нове слово у розвитку демократії. *Gazeta. Ua*. 2014. URL : <https://gazeta.ua/articles/life/ filosofiya-dlya-ditej-nove-slovo-u-rozvitku-demokratiyi/586835>
4. «Лютко О. "Філософія для дітей" (П4с): програма розвитку інноваційного мислення. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 3. С. 51-53. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_3_14.
5. Наріжний Ю.О. Чи будуть діти в Україні навчатись філософії в школі? *Постметодика*. 2013. №6 (115). 9-14 с.
6. Сухомлинська О. Філософія для дітей як педагогічна проблема. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2002. №2. С.8-19.
7. «Філософія для дітей: міркуємо сумніваючись!» IV Міжнародного наукового форуму «Простір гуманітарної комунікації» (28–30 жовтня 2011 р.). URL : https://pgk.ffs.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=204:-l-r-&catid=11:2010-10-18-06-33-08&Itemid=37&lang=uk
8. Lipman M. *Philosophy goes to school*. Philadelphia: Temple University Press, 1988. 229 p.

Степан Барков – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Тетяна Поплавська – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Суть сьогоденної «проблеми сталого розвитку» полягає в тому, що стиль життя, породжений промисловою революцією, зручний з точки зору матеріального комфорту, але не відповідає світовій шкалі цінностей. Абсолютно ясно, що тиск на навколишнє середовище семи мільярдів людей, які живуть за мірками споживацького способу життя, буде настільки великим, що жодна екосистема на Землі не зможе йому протистояти. Слід підкреслити, що реалізація стратегії сталого розвитку вимагає відмови від тих соціальних інститутів, які заохочують і стимулюють зростання матеріального споживання і несправедливий розподіл ресурсів.

Сформовані стереотипи поведінки і систем цінностей (влада, багатство, гроші і т. д.) посилюють напругу між вимогами людини і можливостями біосфери. «Наша система цінностей, система знань, соціальна організація і технологія, – пише Норгаард, – взаємодіяли, щоб адаптуватися до можливостей, які відкриває експлуатація паливно-енергетичних ресурсів»[1,р.617].

Сучасна соціальна система рефлектує скоріш ці можливості, а не перспективи сталого розвитку в інформаційну епоху. Сталий розвиток означає підтримання динамічної рівноваги між споживчими вимогами зростаючого людського населення і здатністю навколишнього середовища поглинати відходи людської діяльності. Це означає збереження взаємозв'язків між техніко-економічними інноваціями та людськими цінностями.

З точки зору концепції сталого розвитку, яка проголошує Життя найвищою цінністю, благо – це те, що сприяє підтримці, збереженню і вдосконаленню життя. І навпаки, зло, як би воно не виражалось, полягає в егоїзмі людини, в її прагненні до самоствердження, до самозбагачення за рахунок інших і всього іншого.

«Якщо люди не готові вийти за межі егоцентричного індивідуалізму, — пише Ден Радьяр, — настільки високо оціненого нашим суспільством, і не навчаться відчувати і жити в категоріях солідарності та служіння, то нам загрожує поява синтезу тоталітарного типу»[2,р.10]. Творчість і самозречення, співчуття і любов, самообмеження і справедливість, альтруїзм і взаємодопомога, всякий безкорисливий порив духу, в якому знімається сенс «Я», почуття відповідальності за «буття і час» - все це вимоги морального закону.

Мораль народжується в момент свободи вибору, коли людина усвідомлює свою відповідальність за цей вибір, за його кармічні наслідки. Свобода не означає можливість робити все, що заманеться, як вважають звичайні люди. Свобода полягає скоріше в самообмеженні і в правильному волевиявленні, в умінні відмовитися від таких дій, які можуть привести до негативних наслідків для навколишнього світу. Свобода людини передбачає подолання зовнішніх сил, які підкоряють собі людину; Саме подолання власного егоїзму найбільше поневолює людину. Егоїстична жага наживи, наприклад, перетворює людину в раба матеріальних інтересів, тим самим віддаляючи його від «свободи буття» (Ж.-П. Сартр).

«Людина виводить свою гідність з можливості діяти морально, - пише В. Хесле, - і ніщо так не принижує його, як порушення морального закону» [3, с.86]. Той, хто не зважає на моральний закон, бездуховний, тому він не вільний. Людина по-справжньому вільна лише тоді, коли вона приймає моральний закон як свою власну субстанцію.

Виникає питання: які соціальні умови людської свободи? На думку американського філософа Д. Ролза, реалізація принципу свободи можлива лише в справедливому суспільстві, «коли між людьми не проводиться довільних відмінностей щодо основних прав і обов'язків, і коли правила визначають належний баланс між конкуруючими претензіями на перевагу суспільного життя» [4, р.21].

У сучасній соціальній філософії принцип справедливості розшифровується наступним чином:

- Усі люди мають рівні права на найширший набір рівних основних свобод, сумісних з аналогічною системою свобод для всіх.
- Соціальна та економічна нерівність повинна управлятися таким чином, щоб вона була спрямована на найвищу користь найменш щасливих; Доступ до позицій і соціальних позицій у суспільстві має бути відкритим для всіх за умови чесного дотримання рівності можливостей [4, с.66,84].

Як показує історична практика, вільним і життєздатним є лише те суспільство, де існує розумне регулювання суспільного життя відповідно до принципу справедливості. «Навіть при вузькому розумінні сталого розвитку, — говорить в доповіді Комісії ООН з навколишнього середовища, — існує турбота про соціальну справедливість по відношенню до різних поколінь, занепокоєння, яке логічно слід поширити і на відношення справедливості до різних верств населення в межах кожного покоління» [5, с. 50].

Як бачимо, перед нами стоїть завдання створення глобальної етики, яка могла б виконувати функції духовної єдності людей планетарного масштабу. Ми також вважаємо, що вимогу сталого розвитку слід розглядати в контексті гармонізації світоустрою та переходу до нової цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Norgaard R. Sustainable development: a revolutionary point of view. *Futures*, V. 20 (6). 1988.
2. [Dane Rudhyar](#). Planetarization of Consciousness. Kindle Edition. 2017.301p.
3. Höfle V. *Morals and Politics*. Trans. Steven Rendall. Notre Dame: Notre Dame University Press, 2004.
4. [John Rawls](#). *A Theory of Justice*. Oxford University Press, 1999. 538p.
5. TIMES OF CRISIS, TIMES OF CHANGE SCIENCE FOR ACCELERATING TRANSFORMATIONS TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT/. GLOBAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT REPORT 2023.URL: <https://sdgs.un.org>

Олександр Крохмаль – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Олена Лісеєнко** – докторка соціологічних наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ

Національна ментальність може бути визначена, як соціально-психологічний та духовний стан народу, сукупність установок і рис характеру народу, цінностей, стереотипів і архетипів, який складається в результаті історично тривалого та досить стійкого впливу різних факторів та обставин (природничо-географічних, етнічних, соціально-економічних, релігійних, культурних) [1]. Поняття національної ментальності відображає складний комплекс індивідуальних і колективних уявлень, переконань, та соціокультурних орієнтацій, що визначають спосіб мислення, сприйняття світу і взаємодії з ним.

З поняттям «національної ментальності» тісно пов'язане поняття «світогляд», але ці поняття не тотожні. Разом з тим аналіз поняття «світогляд» сприяє більш точному з'ясуванню взаємодії з поняттям «ментальність». Поняття «світогляд» може бути визначено, як сукупність уявлень про світ, і як певна «картина світу», сформована в результаті освоєння і розвитку індивідуального і суспільного досвіду. Взаємодія між ментальністю та світоглядом полягає у тому, що світогляд може бути впливовим фактором у формуванні ментальності, зміна світогляду може призводити до зміни способу мислення та сприйняття світу, що, в свою чергу, може вплинути на ментальність людини. Навпаки, зміна ментальності може викликати перегляд світогляду.

Зазначимо, що мінливість національної ментальності є невід'ємною частиною соціокультурного розвитку суспільства, її зміни ціннісно-нормативної системи. На наш погляд, можна виділити чотири види ментальних процесів в залежності від їх швидкості: швидкоплинні і поверхневі процеси, які пов'язані зі

зміною ціннісних орієнтацій; повільніші процеси, що призводять, наприклад, до зміни естетичного смаку; довготривалі, коли певні ментальні структури завзято чинять опір суспільним змінам; найбільш глибинний пласт, який може змінюватися лише зі змінами архетипічних компонентів ментальності.

Онтологічна структура феномену національного менталітету як соціокультурного феномену включає багато різних компонентів, але, поряд з такими значущими елементами, як когнітивні, архетипічні, емоційні та інш. особливе місце мають цінності. Аналіз духовних цінностей індивідів, якщо розглядати систему цінностей як універсальну систему пріоритетів, яка визначає бажаний життєвий проект і систему орієнтацій індивіда, дозволяє надати національній ментальності якісну визначеність.

Ціннісні орієнтації, що розглядаються як структурні складові ментальних феноменів, є, як відомо, найважливішим компонентом індивідуальної організації людини, його морально-психологічної та інтелектуальної діяльності. Це той компонент структури особистості, який являє собою певну «вісь» свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань.

Сукупність ціннісних уявлень, засвоєних і прийнятих особистістю, лежить в основі того, що вона навколо себе і в самій собі вважає себе потрібним, необхідним, того, до чого вона прагне в своїй поведінці. Ієрархічно організовані уявлення про цінності, лежать в основі рішень, прийнятих особистістю в численних ситуаціях соціального вибору, активно беруть участь у формуванні внутрішньої програми її дій, як в повсякденних, так і в критичних ситуаціях життя, "вбудовують" індивіда певним чином в суспільне життя.

Можна зазначити, що якісні особливості національної ментальності залежать від її ціннісного ядра, що включає відповідний набір фундаментальних цінностей (апріорні уявлення про істину; система універсальних модифікацій і втілення свідомості), які пов'язані з нормами, установками, стереотипами.

Список використаних джерел:

1. Лісеєнко О. Аксіологічні засади дослідження національної ментальності // *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. Одеса : Гельветика, 2019. № 4. С. 76-82

VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та молодих вчених (4 – 5 грудня 2023 р.)

*VI Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів та молодих вчених
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ СТУДІЇ»*

ПРОГРАМА

Організаційний комітет

БОРІНШТЕЙН Євген – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЕТНОВА Оксана – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ЛІСЕЄНКО Олена, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна

АТАМАНЮК Зоя – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЛАН РОБОТИ

04 грудня 2023 р. 10.00. – 12.00	Пленарне засідання, офлайн	Вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 74
04 грудня 2023 р. 12.00. – 13.00	Перерва на обід, кава-брейк	Вул. Старопортофранківська, 26, ауд. 74
04 грудня 2023 р. 13.00. – 17.00	Робота секцій, офлайн	вул. Старопортофранківська, 2/4.
05 грудня 2023 13.00. – 17.00	Робота секцій, онлайн	Платформа ZOOM

Посилання на конференцію для он-лайн учасників:

<https://us04web.zoom.us/j/4804219915?pwd=VEhQT1BUZ0hGbzlNZEJMNzVOUitUUT09>

Код доступу: 4804219915

Пароль: 5rWwmr

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вступне слово: Оксана Петінова, організатор конференції, докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

РОЛЬ НДР В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

ДОПОВІДІ:

Євген Борінштейн – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

РОЛЬ ГРОШЕЙ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Олександр Афанасьєв – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та політології

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ГУМАНІТАРНЕ ЗНАННЯ І ЙОГО РІЗНОВИДИ

Yuliya Dobrolyubska – Dr. of Science in Philosophy, Full Professor, Department of Ukraine History
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine

SYNTHETIC CONCEPT OF LOCAL CIVILIZATIONS

Зоя Атаманюк – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ

Юрій Жарких – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та політології

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

КУЛЬТУРА ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Наталія Рибка – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»

Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна

СТЕРЕОТИПИ: ВІЙНА ВСЕРЕДИНІ СЕБЕ

СЕКЦІЯ 1. Сучасні контексти розвитку філософської думки

Модераторка: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського

Лариса Васильєва – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИКЛИКИ БУТТЯ У ПРАЦЯХ В. ФРАНКЛА ТА Е. ФРОММА

Полуян Ксенія – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк**, докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

НЕВІЛЬНОМУ ЖИВЕТЬСЯ ПРОСТІШЕ ТА ЛЕГШЕ?

Аліна Корженко – студентка 2 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ ТА ІДЕОЛОГІЯ – ВІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ?

Богдана Берегова – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЇЇ ТВОРУ «ЛІСОВА ПІСНЯ»

Анна Кутас – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ОБРАЗИ ЄВАНГЕЛІСТІВ В ТЕОЛОГІЇ І ЖИВОПИСІ (Боровиковський Володимир, Валентень де Болонь, Франс Гальс, Мікеланджело де Караваджо)

Єлизавета Вершило – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-ЕТИЧНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ІДЕЇ ЯПОНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ ТЕАТРУ КАБУКІ

Ольга Андреєва – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПШ «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник: **Оксана Петінова** – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ МАРКЕТИНГУ ЯК КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН

Софія Черкашина – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ІДЕЙ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ТА ХУДОЖНІЙ ТВОРЧОСТІ (на прикладі роману Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантарюель» і художників Високого Відродження)»

Кіра Білоусова – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

МЕТАФІЗИКА ЛЮБОВІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ КАНТА

Марина Шевела – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ВІДОБРАЖЕННЯ ОБРАЗІВ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ТВОРЧОСТІ ПЕРЕРАФАЕЛІТІВ

Марія Варбанець – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

БАЖАННЯ БУТИ ПОЧУТИМИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОПОВІДАННЯ «ЗЕЛЕНА НЮ» ІРВИНА ШОУ ТА СЕРІЇ КАРТИН «КРИК» ЕДВАРДА МУНКА

Елеонора Бутенко – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ

Віолета Світлицька – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК НАЙПОТУЖНІШИЙ ПРЕДИКТОР РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА. ВПЛИВ ОСВІЧЕНОСТІ ЖІНКИ НА КЛІМАТИЧНІ ЗМІНИ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ КРАЇНИ

Городнюк Людмила – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЕРА ТЕХНОФЕОДАЛІЗМУ: ЦИФРОВА ЛЮДИНА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ «НЕОНЕРІВНОСТІ»

Ніна Гращенко – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Оксана Петінова – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГУМАНІСТИЧНА ФІЛОСОФІЯ БІЗНЕСУ

Олександр Дуков – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса

«СОНЯЧНЕ СЯЙВО У ЛІТЕРАТУРІ ХАРУКІ МУРАКАМІ»

Лілія Куліковська – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»

Науковий керівник: **Тетяна Поплавська** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту СКД

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ІНТУІЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У НАУКОВОМУ ПІЗНАННІ

Яна Грицак – студентка 4 курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» соціально-гуманітарного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса

ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПРОБЛЕМ В МІФОЛОГІЇ ТА МИСТЕЦТВІ ДРЕВНІХ ШУМЕРІВ ТА ГРЕКІВ

Єлизавета Кірмічієва – студентка 3 курсу художньо-графічного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ КАРТИНИ Т. ЖЕРІКО «ПЛІТ МЕДУЗИ»

Катерина Єрофєєвська – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Психологія, Інститут гуманітарних наук, спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник: **Олександр Афанасьєв** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та політології

Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Ріпа Андрій – аспірант, кафедра філософських і політичних наук

Науковий керівник: **Анжела Бойко** – докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософських і політичних наук

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

ЗМІНА ПАРАДИГМ: ВІЙНА, БЕЗПЕКА, УБЕЗПЕЧЕННЯ

Степан Барков – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Тетяна Поплавська – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Ірина Старовойтова – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, м. Одеса, Україна

ІННОВАЦІЙНА ПРОГРАМА «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Єлизавета Щербина – студентка 4 курсу спеціальності «Філософія» соціально-гуманітарного факультету

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса

ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ХУДОЖНІЙ АНАЛІЗ ТВОРУ «ЧУМА» А. КАМЮ

Ігор Семенов – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Крістіна Чепурко – студентка 1 курсу факультету дошкільного виховання

Науковий керівник: **Наталія Виноградова** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ ЛІЛІ ШЕГЛОВОЇ «ЛЮДИНА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОБРА ТА ЗЛА»

Андрій Начев – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Сергій Карастан – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ: ПОШУК ФІЛОСОФСЬКИХ ПІДХОДІВ

Елеонора Бутенко – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФІЯ ТВОРЧОСТІ

Олександр Крохмаль – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Олена Лісеєнко** – докторка соціологічних наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ФЕНОМЕНУ

Олександр Гольденберг – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Євген Коваленко – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Олег Кубаш – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ У ХХІ СТОРІЧЧІ

СЕКЦІЯ 2. Освіта в суспільстві знань

Модераторка: Наталія Рибка – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, історії та політології, Національний університет «Одеська політехніка»

Евеліна Боева – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української та зарубіжної літератур

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ

Геркогло Аліна – магістрантка І курсу історико-філологічного факультету

Науковий керівник: **Евеліна Боева** – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української та зарубіжної літератур

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗАДАЧ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ПРИЙОМІВ УЗАГАЛЬНЕННЯ

Ксенія Мазур – магістрантка 1 курсу історико-філологічного факультету
 Науковий керівник: **Евеліна Боєва** – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри
 української та зарубіжної літератур

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

**ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ПРИ
 ВИВЧЕННІ ЧАСТИН МОВИ В ЗЗСО**

Марія Чолак – студентка 2 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри
 філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

**«ЗНАННЯ – НАСТІЛЬКИ ЦІННА РІЧ, ЩО ЙОГО НЕ СОРОМНО ВИДОБУВАТИ З
 БУДЬ-ЯКОГО ДЖЕРЕЛА» (ТОМА АКВІНСЬКИЙ)**

Галина Врайт – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та
 менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Тімур Гавіловський – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОП «Захист
 і карантин рослин», спеціальність 202 «Захист і карантин рослин»

Науковий керівник: **Інна Федорова** – старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних
 наук

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

ОСВІТА В СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ

Віталій Дмитришин – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП
 Управління та безпека організації, спеціальність 073 «Менеджмент»

Науковий керівник: **Володимир Гобела** – кандидат економічних наук, доцент кафедри
 менеджменту ІУПБ

Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна

**СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ
 ОРГАНІЗАЦІЇ**

Ірина Кадієвська – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних та
 соціально-економічних дисциплін

Денис Андрієнко – курсант 202 н.г. ФПС ВР та ССО

Військова Академія, м. Одеса, Україна

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В
 УКРАЇНІ**

Ірина Кадієвська – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних та
 соціально-економічних дисциплін

Ростислав Кашеєв – курсант 203 н.г. ФПС ВР та ССО

Військова Академія, м. Одеса, Україна

**ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ
 АГРЕСІЇ РФ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Сніжана Мусевич – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу, спеціальність 241 «Готельно-ресторанна справа»

Науковий керівник: **Ванюшина Олена** – кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри психології

Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТИ ТА СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ: РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Яна Семко – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет, Одеса, Україна

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД ТА ІДЕЯ ДИТИНСТВА

СЕКЦІЯ 3. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку

Модераторка: Оксана Петінова – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського

Анна Бохонок – здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Ірина Замкова** – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИПЛАТИ ПРЕМІЯ ДО СВЯТКОВИХ ДНІВ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Галина Врайт – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Ніколь Гавриш – студентка 4 курсу соціально-гуманітарного факультету, спеціальність «Культурологія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ГЛОБАЛЬНА АДАПТАЦІЯ В БІЗНЕСІ

Галина Врайт – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Крістіна Данильчук – студентка 4-го курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності», соціально-гуманітарного факультету

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

КРОСКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ В БІЗНЕСІ

Євген Глядченко – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Ірина Замкова** – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування

Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ У РОЗРАХУНКАХ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

Ольга Гончарова – кандидат технічних наук, доцент, докторант
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

Володимир Єзерський – здобувач кафедри автомобільного транспорту та логістики інституту цифрових технологій, дизайну та транспорту
Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна
МАНІФЕСТ «ЦИФРОВОЇ ПОЛІТИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ»

Наталія Надточій – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП «Облік і оподаткування»

Науковий керівник: **Ірина Замкова** – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ПРОСТОРУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Олександр Камнєв – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 121 Інженерія програмного забезпечення

Науковий керівник: **Наталія Рибка** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»
Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна

АГРЕСІЯ У ВІЙСЬКОВИХ: ДІАГНОЗ ПО ФРЕЙДУ

Ігор Усатюк – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

НОВІ РИСИ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Марія Чекаліна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Науковий керівник: **Оксана Петінова** – докторка філософських наук, професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНЕ ПРОЄКТУВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Єлизавета Щербина – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СУЧАСНИЙ КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМИ БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТУ

Єгор Чумак – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філософія»

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА СТРАТЕГІЯ БРЕНДУ

СЕКЦІЯ 4. Особистість в ціннісній парадигмі соціуму

Модераторка: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Університет Ушинського

Аліна Іванова – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ХТО МАЄ ПРАВО НАМИ УПРАВЛЯТИ?

Ігор Соловей – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОПП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)»

Науковий керівник: **Тетяна Поплавська** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту СКД

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

БЕЗ БОРОТЬБИ НЕМАЄ ПРОГРЕСУ

Оксана Велисар – студентка 1 курсу, спеціальність 262 Правоохоронна діяльність

Науковий керівник: **Ірина Дружкова** – кандидатка історичних наук, доцентка

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ПЕТРО СКАРГА ПРО КАТЕГОРІЇ «ДЕРЖАВА», «ВЛАДА І ЗАКОН» В РОБОТІ «O jedności kościoła Bożego» («Про єдність Церкви Божої»)

Анастасія Даниленко – студентка 3 року навчання ОПП Культурологія

Науковий керівник: **Галина Врайт** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

РОЛЬ МОВИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Ірина Кадієвська – доктор філософських наук, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін

Володимир Наметченко – курсант 202 н.г. ФПС ВР та ССО

Військова Академія, м. Одеса, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНІ

Ірина Короленко – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОП «Геодезія та землеустрій», спеціальність 193 Геодезія та землеустрій

Науковий керівник: **Інна Федорова** – старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук

Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна

ВПЛИВ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Валерій Михайлов – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Бізнес-економіка та аналітика, спеціальність 051 «Економіка»

Науковий керівник: **Юлія Юшкевич** – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії, історії та політології

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ СТОЇЦИЗМУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Андрій Парамоненко – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 121 Інженерія програмного забезпечення

Науковий керівник: **Наталія Рибка** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософії, історії та політології Національного університету «Одеська політехніка»

Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, Україна

НІГІЛІЗМ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Олена Ореховська – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Право», спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: **Ганна Нівня** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ ТА ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Валерія Сахно – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП «Право», спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: **Ганна Нівня** – кандидатка філософських наук, доцентка кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ОБ'ЄКТИВНА ТА СУБ'ЄКТИВНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ПРАВІ

Кондрашова Олена – магістрантка 1 курсу, історико-філологічного факультету

Науковий керівник: **Евеліна Боева** – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української та зарубіжної літератур

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

СЕКЦІЯ 5. Аксиосфера сучасного українського суспільства

Модераторка: Зоя Атаманюк, докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Університету Ушинського

Андрій Подлесний – студент 1 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк**, докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕХНОГЕННИЙ ХАРАКТЕР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Федорова Вероніка – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Зоя Атаманюк – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СВІТУ

Юрасова Дар'я – студентка 2 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

СВОБОДА – ЦЕ УСВІДОМЛЕНА ПОТРЕБА?

Олександр Акулов – студент 1 курсу факультету іноземних мов,

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЛЮДИНА НАБЛИЖАЄТЬСЯ ДО СВОБОДИ?

Вікторія Комарова – студентка 1 курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Зоя Атаманюк** – докторка філософських наук, доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Віра Аксьонова – докторка філософських наук, професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький, Україна

Валерій Кобзар – здобувач вищої освіти 1 курсу магістратури факультету журналістики

Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТЕРЕОТИПІВ НЕТОЛЕРАНТНОСТІ В ОСВІТІ У КОНТЕКСТІ АКСІОСФЕРИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Віра Аксьонова – докторка філософських наук, професорка кафедри права та соціально-гуманітарних дисциплін

Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Марина Арапакі – здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

КУЛЬТУРА У СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Олена Онищенко – здобувачка третього (доктор філософії) рівня вищої освіти, ОПП Психологія, спеціальність 053 «Психологія»

Науковий керівник: **Світлана Симоненко** – докторка психологічних наук, професорка кафедри теорії та методики практичної психології

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНИЙ СИНТЕЗ АКСІОСФЕРИ МОЛОДІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ КРИЗИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Василь Реутський – здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», спеціальність 033 «Філософія»

Університет Ушинського, м. Одеса, Україна

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ В. ЮЩЕНКО НА АКЦІОСФЕРУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

